

Zrcalo časa

Idrijski razgledi

L 2 2005

MESTNI MUZEJ IDRİJA

ISSN 0019 - 1523

Vsebina

	Uvodnik	4
<i>Karmen Simonič Mervic</i>	Kako daleč sega idrijski razgled	5
	Pogledi na 50 let Idrijskih razgledov	6
<i>Damjan Krapš</i>	Zaprti v kotlino, a odprtega duha in razgledani	7
<i>Klemen Pust</i>	Idrijsko je, dobro je	8
<i>Marko Razpet</i>	Idrijskim razgledom ob 50. obletnici	9
<i>Ksenija Šabec</i>	Misel seže do tam, do koder seže pogled	10
<i>Jožek Štucin</i>	Na zdravje!	12
<i>Darja Kopal Grum</i>	Ohranjanje in razvoj regijske samopodobe Idrijčanov in Idrijčank	12
<i>Jurij Bavdaž</i>	Nekaj mojih spominov na Idrijske razglede	13
<i>Jože Felc</i>	Besede so (po pesniku Zajcu) bednice	14
<i>Janez Kavčič</i>	Nepogrešljiva zakladnica informacij o preteklosti in sodobnosti idrijskega sveta	16
<i>Borut Hvalec</i>	Idrijski razgledi so pomembno ogledalo kulturnega ustvarjanja, posoda zgodovinskega spomina	17
<i>Robert Jereb</i>	Razgledi domače humanistike	18
<i>Jože Janež</i>	50 let Idrijskih razgledov	23
<i>Miha Naglič</i>	Rudnik živega domoznanstva	25
<i>Jože Bavcon</i>	Cerkljansko idrijski svet	26
<i>Samo Bevk</i>	Prelomno leto 1986	28
	Ustvarjalci Idrijskih razgledov	38
<i>Jože Čar</i>	Logarjevo obdobje Idrijskih razgledov (1956–1968)	39
<i>Janez Kavčič</i>	Lado Božič kot domoznanec in publicist	59
<i>Jože Janež</i>	Pogovor z Jožetom Čarjem	81
	Likovna priloga	132
<i>Klemen Pust</i>	Likovna priloga Idrijskih razgledov skozi čas – Izkkušnja vrhunškega	133
	Uredniki o Idrijskih razgledih	148
	Urednikova beseda (Idrijski razgledi, 4/1961)	149
	Pogovor z naročniki (Idrijski razgledi, 4/1966)	152
<i>Jože Čar</i>	Zrcalo časa (Idrijski razgledi, 1995)	155
<i>Jože Janež</i>	Idrijski razgledi 1956–2003 (Idrijski razgledi, 2/2003)	167
	Iztrgano pozabi	30
<i>Ivana Leskovec</i>		31
<i>Ksenija Šabec</i>		56
<i>Robert Jereb</i>		74
<i>Jože Janež</i>		106
<i>Jože Čar</i>		144
<i>Karmen Simonič Mervic</i>		160
<i>Anton Zelenc</i>		178

Uvodnik

Kako daleč sega idrijski razgled

Doživeti petdeset let. 50 let. 50.

Petdeset let nepretrganega izhajanja. Petdeset let povezovanja različnih ljudi. Avtorjev, tiskarjev, urednikov, lektorjev, oblikovalcev. Petdeset let vestnega spremljanja in beleženja duhovnega razvoja mesta in ljudi, ki so v njem zrasli ali pa sta jih poklicno delo ali ljubiteljsko zanimanje zapletla v neločljivo celoto.

Navdušujoče besede.

Pisati o Idrijskih razgledih ob njihovi petdesetletnici je pravzaprav izziv posebne vrste.

V življenju človeka predstavlja srečanje z Abrahamom prelomnico. Kaj pomeni petdeset let izhajanja revije, ki ima med publikacijami, vsaj na Primorskem, primat v času trajanja izhajanja?

O tem bi statistično sliko podale številke. Toliko in toliko izvodov, toliko in toliko avtorjev, toliko in toliko člankov, fotografij, likovnih prispevkov, literarnih prispevkov ... In tako dalje. Tisti, ki ima rad številke, si lahko statistiko izdela s pomočjo do sedaj objavljenih treh bibliografij Idrijskih razgledov.

Sama številka nimam rada. Največkrat skrijejo tisto, kar bi rado povedalo srce.

Raje bom uporabila pisano besedo. Besedo, ki jo Idrijski razgledi v tiskani obliki vestno ohranjajo že petdeset let. Danes je revija vsebinsko široka, odprta za različne avtorje, od tistih, ki jim objava njihovega dela v Idrijskih razgledih pomeni prvi stik s publiciranjem, do tistih, ki jim je to osebno zadovoljstvo in so se kot avtorji že uveljavili. Objavljeni prispevki namreč niso honorirani. Honorirano ni niti delo, ki ga opravlja uredniški odbor in posamezni uredniki. V današnjem kvazikapitalističnem svetu je to pravzaprav nedoumljivo dejstvo, na katero bi morali biti ponosni.

Pa smo?

So?

Ste?

Je ponos vrednota?

Ali ni to norost, bi navrgel nekdo, ki zna svoje delo izračunati v urah in posledično v ustrezni denarni valuti. In ne ve ali noče vedeti, da živijo ljudje, ki za svoje delo ne iščejo plačila v denarju.

Ali visoka narodna zavest, bi razpredal drugi. Narodno prebujanje je preživela stvar. To je danes zgodovina. 19. stoletje. Kje je že to! Kdo še razmišlja o tem?

Tisti, ki globoko v svoji biti ve, od kod prihaja in kam gre in v čem je bistvo zgodovinskega spomina.

Ali je to širina intelekta? Seveda je, bi razglabljal tretji, ki je presešel meje, ki jih začrtujejo narava, politika in kapital.

In mu pogled seže dlje kot do zelenih bregov naše kotline.

In zato se ne bojim, da Idrijski razgledi ne bi ostali. Zato, ker še poznam ljudi, ki znajo odgovoriti na prej zastavljena vprašanja.

In ker očitno Idrijski razgledi živijo. Zaloge starih izdaj se skozi leta zmanjšujejo.

Torej pride čas, ko človek dozori in najde svoje korenine. ko postane zapisana beseda vez med preteklostjo in prihodnostjo.

Naj sega idrijski razgled čim dlje še naslednjih petdeset let.

**Pogledi
na 50 let
Idrijskih
razgledov**

Damjan KRAPŠ

Zaprti v kotlino, a odprtega duha in razgledani

Ustvarjalen duh na vseh področjih je za Idrijo značilen že od nekdaj. Tukajšnji prebivalci, prostorsko zaprti v kotlino z okoliškimi hribovjem, smo bili vedno odprtega duha, željni znanja in dojemljivi za nove izzive, pripravljeni sprejemati, obenem pa tudi sami dajati drugim. Da smo razgledani, bi lahko rekli.

To našo razgledanost izpričujejo tudi prispevki v reviji Idrijski razgledi, ki prav gotovo nima slučajno takega imena. Je namreč revija, ki se razgleduje po številnih področjih. Daje možnost idrijskim ustvarjalcem posredovati svoje znanje, poglede, opažanja, ugotovitve, snovanja in umetniška izražanja ter obenem širi razgled in obzorje znanja vsem, ki si radi vzamemo čas za branje te najstarejše tovrstne revije na Primorskem.

Zahtevnost objavljenih materialov in stroški izdajanja revije, s katerimi se že 50 let trudi Mestni muzej Idrija kljub dejstvu, da za to dejavnost nima zagotovljenih sredstev, so verjetno razlog, da letno izide le ena, največ dve številki. Nas pa zato vsaka številka preseneti s kakovostjo prispevkov in odkrivanjem novih umetniških talentov med nami.

Avtorji spremljajo aktualna dogajanja in nas seznanjajo tudi z našo zgodovino, zlasti tisto, ki je povezana s poltisočletnim pridobivanjem živosrebrne rude in njene predelave. Veliko je bilo o tem že napisanega in morda bi se kazalo v bodoče ozreti še po drugih kotičkih naše preteklosti ter tako k branju pritegniti tudi tiste bralce, ki za preveč ozko strokovno usmerjene prispevke niso dovzetni. K širjenju revije med nove bralce bi prav gotovo prispevali članki o sedanjem utripu občine, od gospodarstva do kulturnega dogajanja in turizma. Tako kot bi se z uvajanjem novih vsebin razširil krog bralcev, bi se gotovo obogatila tudi paleta piscev in sodelavcev revije. Vsekakor pa je nujno ohraniti literarne in likovne prispevke, ki revijo imenitno poživijo, obenem pa nas seznanjajo s snovanji in novimi iskanji naših umetnikov.

Idrijski razgledi so revija, ki dokazuje, da v Idriji imamo intelektualni potencial, na katerega smo lahko upravičeno ponosni. Dokazuje tudi, da še imamo ljudi, ki so tudi v današnji pridobitniško naravni družbi pripravljeni brez plačila sodelovati pri ohranjanju dobrih projektov, ki so jih začeli naši predniki. In dokazuje še nekaj. Mestni muzej Idrija, izdajatelj Idrijskih razgledov, ima kadre, z direktorico Ivano Leskovec na čelu, ki se zavedajo pomena tudi tistih dejavnosti, za katere zavod nima zagotovljenih finančnih sredstev in se marljivo trudijo za kon-

tinuirano izhajanje revije ter za iskanje finančnih virov za njeno pokritje. Skupaj s prizadevnim uredniškim odborom, ki se skrbno in vztrajno trudi za izbor in pravo vsebin, jim uspeva Idrijske razglede ne le ohranjati pri življenju, temveč zagotavljati tudi njihovo kakovost.

Zavedajoč se pomena tovrstne literature tudi Občina Idrija vsako leto nameeni Idrijskim razgledom nekaj proračunskih sredstev. Želeli bi, da bi revijo lahko izdatneje podprli, in upamo, da bo bodoča proračunska malha to omogočala.

Iskrena zahvala in pohvala vsem, ki ste uspeli Idrijske razglede pripeljati do Abrahama. Vaše delo z vsako novo številko dodaja nov kamenček v mozaiku kulturne podobe naše občine. Upamo, da bo takih kamenčkov, odražajočih podobo našega prostora in časa ter tukajšnjih marljivih prebivalcev, še mnogo!

Klemen PUST

Idrijsko je, dobro je

»Kaj takšnega se lahko zgodi samo v Idriji,« je izjavil uradnik presvitle cesarice Marije Terezije o idrijskem gledališkem poslopju, prvem take vrste in funkcije na takratnem Kranjskem. Že naši predniki so bili očitno nekaj posebnega, kaveljci, krjaveljni in korenine, obenem pa mehke duše, polne liričnega zanosa – seveda še posebej ob šilcu, poliču ali celo štefanu geruša. Pri tem pa sploh ni pomembno, kdo pije in kdo plača, saj vemo: glavno je sodelovati, ne zmagati.

Že kratek pogled na idrijsko preteklost dokazuje, da sta robato vsakdanje življenje in žeja po znanju in vsem lepem »vselej vštric hodila«. Skrb za boljše življenje potomstva je bila zmeraj prisotna, saj je bil rudarski kruh zelo trd in težko prebavljiv. Kdor ga je imel, je bil sicer še vedno na boljšem od večine, a kdor ga je nadomestil s pogačo, se tudi ni pritoževal. Prav omika in »kultura duha« sta velikokrat priskrbeli vstopnico v boljše in lažje življenje.

Idrijski razgledi so primer kulturne revije, ki živi izključno od entuziazma prostovoljcev, ne samo današnjih, ampak celih generacij naših predhodnikov. Iskrena želja zabeležiti in ohraniti izraze idrijskega življenja v celoti, ne zgolj tistih visokodonečih besed, s katerimi se maši luknja na nebu, je bilo glavno gonilo tako na začetku kot je še dandanes.

V tem oziru lahko rečemo, da predstavljajo Idrijski razgledi najbolj pristno tradicijo duhovne veličine ter intelektualne odličnosti našega mesta. Obenem se prek njih idrijska dolina (kot pravijo geologi) umešča v širši kulturni in civiliza-

cijski prostor zahodnega dela slovenske očetnjave, s čimer bolj kot globalizirani industrijski kolosi skrbijo za prepoznavnost Idrijskih karakteristik oziroma »idrijskega« v celoti. Že za to si zaslužijo večjo moralno podporo in več kot zgolj lepe besede. Verjamem, da bo »prihajajoča« prihodnost za Idrijske razglede še lepša.

Marko RAZPET

Idrijskim razgledom ob 50. obletnici

Leto 2005 je bilo razglašeno za svetovno leto fizike. Zakaj? Pred 100 leti je Albert Einstein postavil posebno teorijo relativnosti, pred 50 leti pa je njen tvorec umrl. Torej ni tako majhna stvar, da tudi Idrijski razgledi v tako pomembnem trenutku praznujejo okroglo obletnico. Naj uspešno izhajajo vsaj še naslednjih 50 let!

Einstein je med drugim prišel do spoznanja, da je svet, v katerem živimo, ne le trirazsežen, ampak celo štirirazsežen in da je čas tista četrta razsežnost. Saj tudi v vsakdanjem življenju pogosto pravimo, da se je nekaj zgodilo v tem in tem kraju ter ob tem in tem času. Rečemo tudi, da je nekdo bil na pravem kraju ob pravem času. Za opis kraja potrebujemo tri prostorske koordinate, za opis časa pa eno, časovno koordinato. Torej so koordinate zares štiri. Vsekakor pa lahko vsaki koordinati pripišemo dve smeri, tako da imamo v štirirazsežnem svetu osem glavnih smeri, podobno kot imamo na kompasu štiri: sever, jug, vzhod in zahod. V štirirazsežnem svetu si lahko brez škode za splošnost mislimo, da so glavne smeri: levo, desno, naprej, nazaj, navzgor, navzdol in preteklost ter prihodnost. Poljubno smer pa dobimo s kombinacijo naštetih. V 50 letih se je slavljene razgledoval v veliko teh smeri, ne pa v vse, kajti vseh je neskončno mnogo. Einsteinov pogled na neskončnost je bil tudi hudomušen. Na nekem mestu in v nekem trenutku je izjavil, da ve le za dve neskončni stvari: za človeško neumnost in vesolje. Pristavil pa je, da v neskončnost slednjega še dvomi. Pri vsej resnosti znajo biti tudi Idrijski razgledi ob pravem času tako v besedi kakor v sliki prav prijetno nagajivi in nihče jim ne more očitati, da tako ni v redu.

Till Eulenspiegel je večkrat izjavil, da je Nemčija res velika dežela. To mu je prišlo vedno prav, da se je imel kje klatiti in početi svoje vragolije. Po njegovih merilih ne moremo reči, da je Idrijsko velika dežela, še manj Cerkljansko, niti njuna unija. Kljub temu na tako majhnem prostoru, kot sta Idrijsko in Cerkljansko, najdemo toliko zanimivosti na kupu, da bi bilo napak, če bi se o njih ne razpisalo. V razmeroma kratkem časovnem obdobju, ki ga poznamo iz zgodovinskih

in drugih virov, pa se je tudi zgodilo toliko reči, da je vredno o njih ustvarjati v besedi in sliki. Je že tako, da česar se ne zapiše, ne poslika, ne posname, tega preprosto ni oziroma tega nikoli ni bilo. In prav tukaj opravljajo Idrijski razgledi svoje pomembno poslanstvo, seveda v svojem prostoru in času. Morda se bodo v obdobju globalizacije in nezaustavljivega razvoja, pri čemer ne vemo, v katero od omenjenih smeri stvari sploh gredo, razen da čas teče samo naprej, ljudje le začeli bolj zavedati svojih korenin in jih ceniti. Upajmo, da bomo našli pravo ravnovesje povsod tam, kjer le obstajajo nasprotja. Prav Idrijski razgledi lahko k temu veliko pripomorejo in lahko smo prepričani, da jim bo to še naprej uspelo.

Vsekakor jim dela ne bo tako hitro zmanjkalo. Veliko je še neobdelanih tem in vsak dan je lahko dan kakega novega odkritja. Spomnimo se samo na znamenito paleolitsko piščal, dinozavrovo stopinjo in pravkar odkrito drugo jamo v Ravnah pri Cerknem. Upajmo, da bo v prihodnjih letih kdo le posvetil s pravo lučjo v zaenkrat še temne koticke in se po njih temeljito razgledal. Po drugi strani pa si želimo, da se mu pri tem ne bo preveč bleščalo. Vse naj bo po meri bralcev!

Ksenija ŠABEC

Misel seže do tam, do koder seže pogled

Obletnice so vedno nerodna reč. Brez njih ne moremo, ker so pomemben del našega individualnega in kolektivnega spomina in kot take predstavljajo pomembno vez sedanosti s preteklostjo. Z njimi pa lahko hitro podležemo nevarnemu stanju zamaknjenosti, v katerem se brez inovativne domišljije v vlogi palčkov prestopamo na ramenih velikanov in stopicamo na mestu misleč, da je največji domet sedanosti v kultivirani imitaciji preteklosti s sodobnimi sredstvi tako imenovane visoke umetnosti, ki jo na trenutke komaj kdo razume. Ujeta med Scilo konservativno slepe zazrtosti v pretekle dosežke in Karibdo prekletega bremena zgodovine dojemam tudi usodo Idrijskih razgledov.

S stališča človeka, ki je privekal na svet, ko je najstarejša tovrstna revija na Primorskem že prebolela svoja adolescenčna leta, bi bili Idrijski razgledi lahko kvečjemu še ena izmed relikvij, porojenih v idrijski kotlini, ob živem srebru, čipkah in žlikrofih. Še toliko bolj, če gre za človeka, katerega osrednji študijski in kasneje delovni interes ni usmerjen v tehnične in naravoslovne vsebine. Toda

vzeti v roke revijo z zavidljivo zgodovino izhajanja mora predstavljati poseben obred. Sama mu pravim obred odgovornosti. Zato sem pred ne vem več koliko leti sprejela povabilo v članstvo uredniškega odbora. Da bi se podrobneje seznanila s preteklostjo mesta, v katerem sem odrasčala in se mu še danes kljub delovnemu eksilu čutim zavezana, predvsem pa, da ne bi ponavljala napak, ki so bile že storjene in na katere lahko neboleče opominja le pogled nazaj.

Omenjene odgovornosti ne razumem v smislu zavezanosti preteklosti in izročilu, ki jima kot Idriječanka pripadam, ta je samoumevna že sama po sebi, predvsem pa je ne razumem v pomenu neznosne lahкости in plehkosti, ki jo skozi žebranje o veličini Idrije poslušam ob marsikateri priložnosti za trepljanje po ramenih idrijskih poglavarjev, kot jim pravim sama. S tem delamo sebi in mestu, ki si je nedvomno zaslužilo posebno mesto v slovenski in svetovni zgodovini, medvedjo uslugo. Prav zato ne želim, da bi moja popotnica Idrijskim razgledom, njihovim sedanjim in prihodnjim ustvarjalcem in ustvarjalkam ter spoštovanemu, a žal vse redkejšemu občinstvu izpadla kot zgolj eden izmed utečenih slavošpevov, ki jih moje uho vse težje prenaša. Predvsem naj bo ta popotnica mišljena kot konstruktivna kritika vsem urednikom, da ohranjamo kakovostno raven člankov, da pa obenem poskušamo revijo izviti iz primeža rudarske preteklosti ter jo narediti kritično privlačnejšo in času primernejšo; občinstvu, da tradicije ne ohranjajo samo veselice, obložene stojnice in pogosto samooklicane etnološke *priveditve* z vso mogočo navlako, ki ji tako radi dodajamo pridevnik »tradicionalno«, pač pa da je žlahtnost neki stvari vedno dajala pisana beseda in refleksija pišočih in mislečih ljudi; in nenazadnje odgovornim vodilnim ljudem v občini Idrija: tako županu, poslancu, občinskim in mestnim svetnikom in svetnicam kot gospodarstvenikom, upajoč, da med političnimi in ekonomskimi interesi kljub njihovi nujno potrebni povezanosti in sinergiji v Idriji še obstaja pomembna razlika, to je razlika v odgovornosti prvih do javnosti.

Prostovoljno delo vseh avtorjev in urednikov pri Idrijskih razgledih naj ne ostaja spregledano v času, ko prostovoljstvo postaja anahronizem, in revija, ki bi lahko služila kot spodobno in izrazito »idrijsko« protokolarno darilo na lokalni ravni, naj ne ostaja nedotaknjena v zaprašenih kupih občinske stavbe, kot se je v preteklosti že dogajalo. Predvsem pa naj bo ta obletnica priložnost, da se končno nesramežljivo povežeta vsebinska osvežitev revije in poslovni interes ekonomije pod nujnim pogojem spoštovanja imperativa intelektualne svobode, ki se vse večkrat kaže tudi v tem, da ti je dopuščeno ugrizniti roko, ki te hrani.

Jožek ŠTUCIN

Na zdravje!

Najprej bi vam rad čestital za vztrajnost in nepopustljivost pri izdajanju Ildrijskih razgledov. Mnoge podobne projekte, kot se danes modno reče, rado prav hitro »pobere«, saj iz lastnih izkušenj vem, kako težko je za take »nekoristne« in neprofitne revije vsakič znova izbrskati denar. Še hujša stvar se reviji zgodi, ko omgajo ali jo zapustijo tisti kreativni posamezniki, ki na začetku z vnemo in žarom oblikujejo prve številke. Pri vaši/naši reviji pa temu ni tako. Petdeset let bolj ali manj rednega izhajanja je imeniten dosežek, prvovrsten, sploh še, ko se soočimo z vsebinami in temami, ki ste jih v tem času obdelovali, razkrivali, odpirali. Koncept Razgledov je očitno pravšnji. Lokalne teme v svetu, ki ga zamegljuje globalizacijska »pošast« in se počasi spreminja v »uniseks« planet, pridobivajo na vrednosti, še več, postajajo nuja in potreba. Človek je v največji meri tisto, kar je v krogu svojega doma, bližnje okolice in znotraj skupnosti, kjer je prepoznan z imenom in priimkom, vse, kar presega njegov »naravni« domet, je zgolj fikcija in videz. Jasno, širina te prepoznavnosti je relativna, a za vsakega posameznika vendarle velja, »da kri ni voda« in da je »domovina tam, kjer je tvoj dom«. Prav v tem vidim uspešnost Ildrijskih razgledov. Postali ste del skupnosti, ki jo »pokrivate«, brez vas bi bilo okolje revnejše in intelektualno šibkejše. Ljudem pa bi umanjala neka močna kohezivna sila, ki deluje še name, čeprav sem se odselil v širni beli svet – v Tolmin. Zato ob tej priliki lahko rečem le še: »Na zdravje in še na mnoga leta!«

Darja KOBAL GRUM

Ohranjanje in razvoj regijske samopodobe Ildrijčanov in Ildrijčank

Vesela sem, da sem med tistimi izbranimi sorojakinjami in sorojaki, ki jih je uredništvo Ildrijskih razgledov povabilo k sodelovanju pri pripravi 50. letnika te najstarejše revije na Primorskem. Kot raziskovalka na področju psihologije, kjer se ukvarjam s samopodobo in identiteto, sem se že neštetokrat znašla pred vprašanjem, kaj vse vpliva na razvoj samopodobe posamičnega človeka, kako ta ge-

nerira oblikovanje samopodobe pripadnikov neki skupini in, nenazadnje, kako predstave, ki jih imamo ljudje o sebi in drug o drugem, oblikujejo samopodobo regijske, narodnostne, etnične in kulturne pripadnosti.

Ko govorimo o samopodobi, je potrebno povedati, da ta pojav zajema vse tisto, kar si posameznik misli o sebi, da je, hkrati pa tudi vse tisto, kar si želi pokazati, da je. Danes razumemo samopodobo kot množico odnosov, ki jih posameznik – zavestno ali nezavedno – vzpostavlja do samega sebe. V te odnose s samim seboj vstopa postopoma, s pomočjo predstav, občutij, vrednotenj, ocen samega sebe, svojih tipičnih socialnih naravnosti in ravnanj itd., ki jih – najprej preko prvotnega objekta, tj. matere, nato preko širšega družbenega okolja – razvija že od rojstva dalje. S takšno organizirano celoto pojmovanj, stališč, sposobnosti, doživljanj itd. uravnava in usmerja svoje ravnanje ter povezuje svoj vrednostni sistem z vrednostnim sistemom ožjega in širšega družbenega okolja.

To pomeni, da je odnos, ki ga posameznik vzpostavlja do samega sebe, temeljno povezan z odnosom, ki ga imajo pripadniki njegove referenčne skupine do samih sebe. Če razmišljamo v regijskem kontekstu, lahko rečemo, da je človek, ki je živel ali živi na Idrijskem področju, zelo odvisen od življenjske klime, ki jo ustvarjajo tisti, ki tu živijo ali so živeli. Še več. Njegova samopodoba je prepletena z najrazličnejšimi predstavami, ki jih prebivalci in rojaki Idrije gojimo sami do sebe, do svojih sosedov, znancev, sokrajanov ipd. Občutek pripadnosti, sodelovanja, zlasti pa ponosa, ki ga čutimo ob zasebnih ali javnih uspehih svojega sorojaka, nas plemeniti in nam omogoča, da je naša lastna samopodoba pozitivna, zrela in stabilna. Ena od niti, ki nas v tem pogledu povezuje, so prav gotovo Idrijski razgledi, v katerih lahko že 50 let prebiramo spoznanja, znanja in vedenja posameznih avtorjev, ki sooblikujejo regijsko samopodobo Idrijčanov in Idrijčank.

Jurij BAVDAŽ

Nekaj mojih spominov na Idrijske razglede

S prvim urednikom Idrijskih razgledov, Srečkom Logarjem, sem pričel sodelovati po letu 1960, nato sem bil član uredniškega odbora do leta 1969, ko sem prevzel uredništvo in bil glavni ali odgovorni urednik do 1987. V teh več kot dvajsetih letih so se razmere pri Idrijskih razgledih zanimivo spreminjale.

Najprej so Idrijski razgledi opravljali funkcijo krajevne kronike, objavljali so sporočila in poročila o raznih dogodkih in delovanju društev ter občinske skupščine. Izhajali so kot tromesečnik. To je bila še doba pomanjkanja tudi informativnih časopisov. Priobčevalo se je vse, kar je bilo uredništvu oddano ali poslano. Idrijski razgledi so bili »breme« muzeja. Občina je le sprva prispevala nekaj sredstev, kmalu pa je ta vir izpadel.

Sredstva za muzejsko ustanovo je občinski proračun obračunal tako, da je najnižjemu možnemu številu uslužbencev (direktor, tajnica–računovodkinja, hišnik, honorarno pol arhivarja ter oskrbnik za Franjo in oskrbnik za Tiskarno Slovenija) določil takrat najnižje možne plače ter 10 % za materialne stroške (vzdrževanje starih zgradb in poslovanje). K sreči se je obisk v Franji močno povečeval in s tem tudi prihodki od vstopnine. Nato je bila ustanovljena tudi Kulturna skupnost Slovenije in smo dobivali vsa sredstva iz republiških virov.

Stanje Idrijskih razgledov se je izboljšalo tudi po tem, ko smo ustanovili lastno tiskarno s štirimi delavci (kot edini muzej v Sloveniji). Pred tem so nam jih tiskali v Kopru. Tja sem hodil štirikrat letno z velikim pričakovanjem in veseljem. Posebnost Idrijskih razgledov so bili že takrat stalni naročniki.

Lastna tiskarna je nato krila stroške tudi s tiskanjem drugih naročil, zmogla pa je poleg Idrijskih razgledov še lastne publikacije, npr. kataloge likovnih razstav in likovnih kolonij v lastni umetniški galeriji. Druga posebnost Idrijskih razgledov je bila kolportaža. Naročniki so jih dobivali po pošti, prodajali so jih v knjigarni in po trgovinah. Ne vem več, kdo je »ukazal«, da morajo tudi vsi člani delavskih svetov imeti po en izvod, in tako sem pakete osebno raznašal od kolektiva do kolektiva. Najprijetnejši spomin imam na to, kako so po vseh kolektivih lepo in z zanimanjem sprejemali Idrijske razglede.

Aktivno sodelovanje z Idrijskimi razgledi sem opustil leta 1987 z odhodom v pokoj.

Jože FELC

Besede so (po pesniku Zajcu) bednice

Dom je navadno prvo, predzavestno človekovo zatočišče. Čas starosti pa zadnje. Obakrat v biološkem in duhovnem smislu najbolj verodostojno človekovo zavetje. Vmes je neponovljiva odraslost, ki se dogaja kjerkoli.

Naprošen, naj kaj napišem ob jubileju Idrijskih razgledov, sem se namenil povedati, kako sem glede predzavestnega zatočišča, torej primarnega doma, nekakšna izjema. Deset dni starega fantka sta me starša odnesla v begunstvo daleč na obrobje Furlanske nižine. Bilo je 6. aprila 1941. Vojna. V farovžu v briški Kožbani mi je ostareli župnik skupaj s preplašenimi domačinkami ohranil življenje s čajem, ki ga je v sosednji vasi pridelovala potovka Magdalena za vse na smrt bolne in podhranjene otroke tistega območja. Potem sem preživel čas bombardiranj, celo z nemškim tankom sem se peljal – in preživel.

Odraslost. Nadvse srečna srednješolska leta so me napravila godnega za odločitev: na medicino, na psihiatrijo. Vaški župnik gospod Rupnik in ravnateljica gimnazije tovarišica Božičeva sta na to odločitev imela največji vpliv. In potem desetletja bratenja in sprtosti z življenjem. Oboje v takšnem sorazmerju in strastni volji, da sem dočakal leta, ko resno razmišljam o pozavednem času svoje privrženosti planetu. Dom, ta tako nesodobna in za nekatere že izprevržena beseda, me spet obseda. Kot pojem in kot njegova vsebina. Pravzaprav nikoli nisem izstopil iz te takorekoč uradne privrženosti. Dano mi je bilo spoznati, da je vsak človek samo na enem koncu zemlje doma. Nedojemljiva in neponovljiva človekova danost – nihče ji ne more ubežati. Zato sem tudi tako goreč in moteč antiglobalist. Zavezanost domu me je zapletla v skrivnostno bistvo domače besede. Domače, idrijske, prav moje. Vse življenje ji nisem mogel nikamor uiti. Bratil sem se z njo in jo v neštetih izpovednih variantah: pesmih, strokovnih člankih, leposlovnih knjigah, publicističnih dejanjih itn., osmišljal kot svojo najzvirnejšo bivanjsko določilo. Toda izmikala se mi je. Velikokrat sem bil sprt z njo, kajti ni me ubogala. Bolj sem ji bil jaz zvest, kot ona meni.

Sedaj, ko iz strastne zavezanosti besedi izstopam, mi ni lahko pri srcu. – Brez besede, kot brez ljubice. Kot zdravnik dobro vem, da je tišina možnost, morda celo najbolj pristna dušna vsebina. Saj besede so (po pesniku Zajcu) bednice. Zapuščam jih, najdevam se v samosti in z redkimi izbranimi bližnjimi. Beseda postaja postranska stvar. Navidezno sem ji zvest, sicer pa ji "skačem čez plot". Norišnica, moj dom odraslosti, je skrivnosten kraj, tu se vsega ne vidi in se malo kaj izve.

In kaj imajo z vsem tem Idrijski razgledi? To, da sem svoje življenjske obsesije in blodne konstrukte ter halucinacije in iluzije ubesedoval tudi v tej reviji. Strinjam se s Castanedo, ki je nekje zapisal: svet je nor in mi se mu moramo prilagajati. Toda jaz tega nikoli nisem prav znal. Zato sem neke vrste okrušek, ki pa so ga pri Idrijskih razgledih zmeraj prijazno sprejeli medse. Naj bom na koncu drzen, pa ne žaljiv. Morda so me sprejeli zato, ker so tudi sami strastno in do norosti zavezani resnici in besedi doma, ki je v vesolju samo eden. Hvala!

Janez KAVČIČ

Nepogrešljiva zakladnica informacij o preteklosti in sodobnosti idrijskega sveta

Petdesetletni komplet Idrijskih razgledov, v katerem ne manjka nobena številka, zavzema osrednje mesto v moji domači knjižnici. Naša revija mi je postala zvesta spremljevalka že v gimnazijskih letih. Živo se spominjam, kako sem okrog leta 1960 prijetno vznemirjen ogledoval prve objave svojih najstniških literarnih poskusov, h katerim me je spodbujal neutrudni odgovorni urednik Srečko Logar. K pisanju me je nagovarjal tudi soustanovitelj revije in tedanji idrijski župan Lado Božič, ki mi je po maturi leta 1962 zagotovil štipendijo za študij zgodovine. Od tistih z mladostnim optimizmom izživetih dijaških in študentskih časov do danes sem v Idrijskih razgledih priobčil okrog 50 različnih prispevkov, največ seveda s »svojih« področij zgodovine in umetnostne zgodovine. Pravzaprav so me ravno Razgledi marsikdaj konstruktivno spodbudili k obdelavi nekaterih pomembnejših domoznanskih tem in vprašanj, povezanih z našo kulturno dediščino.

Letnike Idrijskih razgledov, ki so v petih desetletjih nekajkrat spreminjali vsebinsko zasnovno in oblikovno podobo, danes prebiramo in vrednotimo kot avtentične zrcalne priče prelomnih dogajanj in radikalnih sprememb, ki sta jih skozi globalne premike časov in družbenih razmer doživljala idrijski živelj in prostor. Skozi idrijsko optiko se v Razgledih najprej 35 let zgovorno odražajo lokalne poti in stranpoti, kot jih je vse do slovenske osamosvojitve trasiral jugoslovanski »samoupravni« socializem, potem pa so v njih prav tako prepoznavni rezultati, izzivi in dileme poldrugega desetletja tranzicije z njenim (prislovično) demokratičnim neokapitalističnim gospodarskim in političnim sistemom. Revija omogoča – skozi mnoge članke in razprave – današnjemu in prihodnjemu bralcu поблиže razumevati zadnji vzpon in zaton tradicionalne »živosrebrne« Idrije in spremljati njeno preobrazbo iz tipičnega rudarskega mesta v kraj, ki na križpotjih prehoda v tretje tisočletje išče in še ne zmore definirati svoje nove identitete.

Ob zlatem jubileju revije se v njeni praznični izdaji skorajda ne spodobi seirati večje ali manjše kakovosti posameznih letnikov in številčk, ampak jo velja oceniti v celoti. V kompletu, ki zaseda pol metra knjižne police, predstavljajo Idrijski razgledi domala neizčrpno in nedvomno nepogrešljivo zakladnico vsakovrstnih informacij o preteklosti in sodobnosti idrijskega sveta. Idrijski razgledi, ki niso le najstarejša živa revija na Primorskem, temveč tudi najpomembnejša in najdlje dejavna periodična publikacija v poltisočletni idrijski zgodovini, so in bodo za vedno ostali dragocen vir znanja za vse vedoželjne domače ter tuje opisovalce in obiskovalce naših krajev. Iz lastnih izkušenj lahko potrdim ugotovitve

nekaterih raziskovalcev in publicistov, da včasih mukoma stikamo za resnico v sledovih preteklosti, potem pa presenečeno ugotovimo, kako nesmiselno znova »odkrivamo Ameriko«, saj so iskana dejstva že lep čas črno na belem dokumentirana prav na straneh naše revije.

V humanističnem 16. stoletju je bila med drugim zapisana tudi misel, da je tiskana beseda večna. Te modrosti bi se morali malo bolj zavedati današnji nosilci ekonomske in politične moči v idrijski občini ter s treznim razmislekom razporejati finančna vlaganja v projekte »kruha in iger« in v kulturne dobrine trajne vrednosti. Med slednje vsekakor sodijo prav *Idrijski razgledi!* Mestni muzej Idrija kot založnik, uredništvo in vsi ustvarjalci revije, ki pogosto opravljamo Sizifovo delo, pričakujemo izdatnejšo moralno in materialno podporo vseh, ki so pripravljeni nadaljevati in nadgrajevati idrijske kulturne tradicije z novimi vsebinami.

Borut HVALEC

Idrijski razgledi so pomembno ogledalo kulturnega ustvarjanja, posoda zgodovinskega spomina

To, da Idrijski razgledi izhajajo nepretrgoma že petdeset let, nedvomno priča o vztrajnosti urednikov in sodelavcev, o pestrosti in predvsem zanimivosti prispevkov, po drugi strani pa tudi o zanimanju idrijske javnosti za vsebine, ki jih Razgledi iz leta v leto ponujajo. V času poplave raznih, tudi lokalnih, medijev je to še bolj pomembno. Izdajatelj in avtorji bi si zato zaslužili večjo, ne samo moralno podporo. Teksti, objavljeni v Idrijskih razgledih, so pomembno ogledalo kulturnega ustvarjanja in pomagajo k oblikovanju zgodovinskega spomina ljudi z idrijskega in cerkljanskega območja.

Sam imam ob prebiranju Razgledov vedno nekoliko slabo vest. Pa ne samo ob prebiranju. Mnogokrat se mi porodijo ideje, za katere se mi zdi, da bi bil prostor tudi v Razgledih. Večina se nanaša na področje izobraževanja, v katerem delam, pa tudi na druga področja v življenju Idrije in regije. Zelo banalno, a resnično je izgovarjati se samo na čas, ki nam ga vsem primanjkuje. Zato tem bolj cenim trud in delo tistih, ki Razglede znova in znova obudite v življenje. Vsem sotrudnikom Razgledov želim, da vztrajate naprej in da bi lokalna skupnost vsaj del sredstev, ki jih namenja za manj pomembne projekte, namenila Idrijskim razgledom.

Robert JEREB

Razgledi domače humanistike

Premislek ob 50-letnici Idrijskih razgledov in njihovi prihodnosti bomo začeli z daljšim ovinkom, ki nas bo popeljal k širšemu razumevanju vloge revije v našem prostoru in razumevanju samih pogojev njenega pojavljanja. Pravzaprav bomo ves čas, ko bomo govorili o drugih stvareh – in to bo večino časa –, imeli v mislih Idrijske razglede. Najprej bomo govorili o humanistiki, o sklopu ved, ki preučujejo umetnost in kulturo. Pojem umetnosti je kljub množici raznolikih sodobnih praks, ki sebe razumejo kot umetnost, vseeno dokaj stabilen. Pojem kultura – hudo nenatančen, splošen in pogost – pa je verjetno potrebno dodatno pojasniti. Kultura namreč ni le omika, ni le skupek dogodkov s področja umetnostnih pojavov, ni le dogodek za občinstvo, temveč tudi obratno: dogodek iz občinstva, je celostni razvoj neke skupnosti, je celota materialnih in duhovnih pridobitev oziroma skupek dosežkov in vrednot neke skupnosti in neke dobe. To je širši pomen in tisti, na katerega moramo predvsem računati, sicer se nam hitro zgodi redukcija kulture na prireditev. Specifična idrijska kultura, o kateri bo tekla beseda, je torej v enaki meri vsaka prireditev Grajskih večerov, so rudniški stroji, vsesmerni prikazovalnik, čipke, žlikrafi, geruš, idrijski govor, anekdote in še bi lahko naštevali. Oba pojma, humanistika in kultura, bosta v našem nadaljnjem razmišljanju zavzemala osrednji prostor.

Na eni od okroglih miz je bilo zaslediti zelo posrečeno oznako, da je humanistika zavest človeštva, ne le zavest o človeštvu, kajti je del njega, ni zunanji pogled – nenazadnje je to tudi nemogoče. Upadanje pomena humanistike ne le v naši skupnosti, temveč nasploh v sodobni družbi, si lahko razlagamo torej tudi tako, da človeštvo zanemarja refleksijo o sebi oziroma noče videti sebe, opis in razlago svojega početja, noče se zavedati lastnega početja. Tudi vsaka posamezna skupnost, ki se razločuje od drugih, potrebuje zavest, ki je temelj njene identitete, najsibo to etnična (jezikovna) skupnost, država, pokrajina, mesto, vas. Različni so seveda tudi nivoji zavesti, od arhetipske, mitske do znanstveno utemeljene. Tudi sama strokovnost humanistike niha od akademske in univerzitetne do ljubiteljske, vendar je nepogrešljiva prav zato, da razumemo sami sebe in poznamo prostor, v katerem živimo, ter skupnost, katere pripadniki smo.

Vprašanje življenja Idrijskih razgledov je vprašanje o humanistiki v Idriji. Verjetno ne bomo veliko zgrešili, če rečemo, da je položaj na splošno slab. Vendar bomo obenem zapisali, da je dober, celo zelo dober. To zahteva pojasnilo.

Zgodovinsko gledano je Idrija predvsem mesto tehnične in naravoslovne kulture, humanistična tradicija je v drugem planu (šolstva zaradi natančnosti

presoje nismo upoštevali). Kakšen je položaj in prihodnost te kulture, ki dandanes počasi, a nezadržno prehaja v dediščino, je vprašanje obstoja mesta kot unikuma. Prav zaradi hotenja razumeti skupnost, zgodovinsko obdobje, materialno in duhovno produkcijo ter način življenja preteklih časov pa zgodovinske ostaline oz. dediščina (predmeti, objekti, zapisi) in kultura preteklega obdobja, potem ko prenehajo opravljati svojo primarno funkcijo – če že niso odstranjeni in uničeni –, preidejo v območje zanimanja humanistike. Pri tem je knjiga (zapis) enako pomembna in zanimiva kot npr. rudniške mehanske naprave, ki niso le zadeva strojništva oziroma so vedno manj, temveč postanejo osnova raziskav načina produkcije, ki je pomembna komponenta, ki pogojuje način življenja skupnosti oziroma nanjo pomembno vpliva, kar se odraža v specifičnem življenjskem slogu. Ker je kultura, tako materialna kot duhovna, predmet humanistike, postanejo to v tem primeru tudi ostaline (dediščina). Tako nam te vede pomagajo razumeti, kako artefakti v prostoru oblikujejo način življenja, kako tehnika neposredno vpliva nanj.

Torej, kaj ima tehnika skupnega s položajem humanistike v mestu? Veliko. Iz do sedaj povedanega izhaja, da prav tehniška dediščina določa položaj humanistike v mestu. Tehnični objekti so postali predmet zanimanja humanistike, ustanova je muzej, ki po svoji naravi hrani, obnavlja, raziskuje, interpretira tehniško dediščino in etnološke posebnosti mesta. Tehnika sama seveda ne proizvaja zavesti o sebi, svoji funkciji in vplivu. Da se to delo opravlja na zavidljivi strokovni ravni, je znano. In tu bi izpostavili sam odnos do dediščine. Kakor kakovosten predmet določa delo raziskovalca, velja tudi obratno. Še tako vsakdanji predmet ima svojo zgodbo, ki je zavzetemu raziskovalcu vedno izziv. Na tej strani je tako, kot mora biti: humanistika zrcali in osmišlja človekov položaj v prostoru in času – njegovo zgodovino, njegov spoj s tehniko. Humanistični pogled pripoveduje zgodbo, ki umešča in potrjuje identiteto, življenja preteklih generacij ter poskuša ohranjati posebnosti kulture, že zamrle pa ponovno obujati. Ob živi kulturi preteklih stoletij identiteta, ki jo imamo za našo in specifično ter je vezana predvsem na rudarjenje, ni bila vprašljiva, skozi vsakodnevni ritem delavnika se je zlahka ohranjala, prenavljala in krepila. K o tega ni več, se tovrstno identiteto praviloma vzdržuje umetno. Tu je že prvi odgovor sodobnim dilemam. Identiteta, zavest o tehnični superiornosti kot njen del, ostaja pomemben faktor v delovnem procesu sodobnih idrijskih obratov in je obenem motivacijska podlaga, trdna oporna točka idrijskega delavca. Zadeva je pomembnejša od merljive delovne učinkovitosti. Postavili bomo vprašanje, ali se lahko kapital prav zato navdeja preživetja v tej kotlini, ker delavčeva identiteta, integracija z mestom, skupnostjo še ni skrhana in pretrgana, torej da še lahko govorimo o specifični kulturi, katere del je inovativna misel in naklonjenost tehniki. Družbeno okolje lahko ostane visoko inovativno – in tu je naša teza –, vse dokler je ohranjena identiteta, zavest o pripadnosti generacijam tehnično izobraženih delavcev, o pri-

padnosti dediščini rudarjenja, o pripadnosti okolju, kjer je gib roke moč spremljati 500 let nazaj. Še več: pomemben je tudi vizualni stik z dediščino, vidnost te dediščine. In če ta pričtenja izginjati, se bo začel razkrajati sam temelj kulture in identitete rudarskega mesta. Vizualna prisotnost dediščine je delovalnik zavesti, četudi lahko – kot tudi ostali elementi identitete – deluje nezavedno, vpliva na ravnanja, delo, odnos do družbenega in materialnega okolja. V interesu kapitala mora biti, da se objekti dediščine ohranjajo v aktivni obliki kot potencial zavedanja znanja, da so prisotni v skupnosti in na ta način vzdržujejo lokalno kulturo, ki jo imamo vsi za uspešno, za nekaj posebnega v slovenskem merilu in tudi širše. In naj na tem mestu ponovimo, da interpretacije, ki uspešne gospodarske družbe omenjajo kot nosilke razvoja kotline in okolice, veljajo le deloma. Prej bo res obratno: gospodarske družbe so rezultat specifične kulture idrijske skupnosti, ki je zaradi pomena živega srebra in lastnega preživetja kopicila ter razvijala tehnični oziroma tehnološki kapital, ki se je prenesel naprej, kapital, ki je kulturne in ne ekonomske vrste, kapital, ki pomeni neprestano oplajanje in afirmacijo tehnike, in kapital, ki je oblikoval posameznikov odnos do delovnega okolja in znanja nasploh.

In kakšen je danes odnos kapitala do humanistike? Ni mogoče reči, da je scela brez posluha zanjo, a tudi ne, da je odnos ustrezen, kar je nenavadno, saj humanistika ohranja identiteto in neprestano ozavešča dediščino, jo torej poskuša ohranjati na ravni žive kulture, in sicer prav tisto dediščino, ki je v obliki odnosa do znanja in dela za identiteto in posledično za gospodarstvo bistvena (druge, prav tako pomembne komponente kulture, kot so lokalni jezik, karnevali, društva ipd. bomo tu pustili ob strani, ker so le nadgradnja temelja). Mimo sodelovanja gospodarstva s srednjim šolstvom s ciljem usposabljanja delovne sile, čipkarstva, godbe na pihala in sporadičnih sponzorskih gest (npr. čipkarski festival) ni zaslediti zaresne podpore humanistiki. Povsem napačno se humanistične projekte obravnava kot izdatek, čeprav je to investicija, in sicer v kulturni in simbolni kapital te kotline. Prav tu je treba omeniti, da miselnost, ki je žal prepogosto prisotna tudi pri vodenju lokalne skupnosti, verjetno ponevedoma reducira družbeno skupnost na fizično (mestno) okolje, na urejanje videza (fasade, pročelja, tlaki ...). Paradokсно je proučevanje kulture – ne samo pri nas – zapostavljeno, čeprav je jasno, da sistem kulture (vrednote, norme, zapovedi, preference) usmerja in vodi družbo, gospodarski pa je voden ter družbo oskrbuje z izdelki in viri.

Lokalne oblasti so lokalno prepoznavni kulturi na deklarativni ravni zelo naklonjene, na enak način podpirajo humanistiko. Primerno in nujno je citirati županov časopisni nagovor ob čipkarskem festivalu, kjer piše, da »Idrija želi na novo postati središče kulture in umetnosti – kot je nekoč že bila in Idrija želi kar najširšo razpoznavnost v svojem okolju, v Sloveniji in Evropi«. Kako to doseči, kaj storiti, da ne bodo te besede le festivalska retorika? Ustreznega odgovora kar

takoj ni mogoče dati, vendar si pomagajmo s primerjavo. Znano je, da za idejne arhitekturne projekte denarja ni težko najti, da pa bi bili tako radodarni za kulturne idejne projekte, ni bilo zaslediti, prav tako ne za projekte refleksije kulture (humanistiko), izvzemši institucije, katerih blagajne pa tudi ne pokajo po šivih. Predvsem pa je treba podpirati domačo ustvarjalnost. Če je dovolj denarja, se lahko povabi tudi Pavarottija na Grajske večere. Vendar bo gospod po koncertu odšel, mi pa se bomo zbudili v isto stvarnost kot dan pred tem. Mednarodna prepoznavnost v sodobnosti zaradi idrijskih uspešnih podjetij obstaja. Poglejmo še drugo stran. Kako pa naj Idrija postane kulturno in umetniško središče brez resnega načrtovanja? Spontano? Cilj je uresničljiv edino, če gledamo skozi optiko čipke, potem nemara lahko mesto res postane središče čipkarske kulture in umetnosti; podpora z vseh strani in v različnih oblikah je izdatna. Za večino ostalih področij je nekako samoumevno, da slonijo na posameznikih, ki svoje delo izven delovnega razmerja opravljajo prostovoljno in brez žepnine, kar velja za številne projekte kulture in humanistike. Ponovimo: intelektualno delo strokovnjaka humanističnih ved, ki proučuje kulturo in organizira projekte (tudi prireditve), je praviloma zastoj. Do sedaj ni bilo zaslediti razpisa za ideje kulturnega preporoda. So pa načrti za stavbe, npr. za najstarejšo slovensko gledališko stavbo; o njeni vsebini pa le načelno, kot da bo vse zaživel samo po sebi, spontano ali še bolje – pravljичno. Kot lonček (gledališka stavba) kuhaj, kot mizica pogrni se. Vse to kaže na prioriteto že omenjenega zunanjšega videza. Vprašanja, kako naj mesto živi kot mesto, se ne zastavljajo.

Še ena stvar je, ki otežuje ustvarjalno klimo v Idriji. Sklicevanje in neprestano opiranje na znamenito preteklost v tem primeru odpade, kajti družbene razmere se korenito razlikujejo. Idrija sodi v tip nasebine, ki je bodisi prevelika bodisi premajhna. Manjše skupnosti (vasi) praviloma poznajo homogeno kulturo, ki se odraža v lokalnih kulturno-umetniških društvih, pripadnosti veri, gasilskemu društvu idr. Prav tako je večinoma enotna družbena akcija za izpeljavo posameznih projektov (pri različnih dejavnostih sodeluje večina prebivalcev). Večje skupnosti (mesta) imajo nasprotno heterogeno kulturo, kar pomeni hkratni soobstoj dominantne kulture in številnih subkultur ter projektov, organizacij, neformalnih skupin, ki pokrivajo različne niše. Družbeni prostor je dovolj velik, da za kulturnega potrošnika obstaja izbira dogodkov. V kulturno homogenem okolju sta zaradi majhnosti skupnosti izbira in konkurenca lahko zgolj navidezni. Težava Idrije je nemara v tem – upošteva se seveda sodobne razmere, ne tiste, ko je bila Idrija drugo največje mesto na Kranjskem –, da ni ne eno ne drugo, niti mesto niti vas, je na meji in niha enkrat v smer homogenosti, drugič v zametek heterogenosti kulture. V omejenem obsegu lahko govorimo o izbiri, mnogo bolj pa o konkurenci. Za isti denar konkurira veliko kandidatov. Nastane pa tu veliko idej in epizodnih kulturnih prebojev v slovenskem merilu, ki prav zaradi nedoločenosti v tem prostoru ne morejo postati trajni.

Kulturno središče, če odštejemo materialno plat (gospodarstvo, proizvodnja), naj bi stremelo k razvijanju duhovnih dosežkov v čim večjem obsegu. Glede na zgoraj opisano nedoločeno naravo skupnosti, ki niha med homogenostjo in heterogenostjo, je tak cilj kulturne izbire in soobstoja težko dosegljiv.

Spomnimo se zdaj, da smo ves čas našega pisanja imeli v mislih Idrijske razglede. Pretežno domoznanska revija, odprta za kakovostne prispevke z domala vseh področij, je pristno humanistična. Teme, ki jih obravnava, so že prešle iz primarnega (npr. tehničnega) konteksta in so postale domena humanistične stroke. Revija skrbi po eni strani za prikazovanje dediščine, za predstavljanje izsledkov raziskav o življenju v kotlini. Kulturno (materialno in duhovno) življenje preteklih in sedanjega obdobja Idrije ter okolice je v jedru zanimanja. Revija odraža preteklo in sedanje življenje skupnosti, sooblikuje zavest skupnosti ter s tem ohranja njeno identiteto. Prej je tekla beseda o raziskovalcih v okviru humanističnih ustanov našega okolja. Enako se dogaja v Idrijskih razgledih, kjer strokovnjaki in ljubitelji razbirajo zgodbe, ubesedujejo pripovedi predmetov, objektov, ljudi, dogodkov, ki jih pogosto bodisi spregledamo bodisi so skriti. Sestavljajo se zgodbe iz drobcev, ki počasi lepijo celoto, razmišljanja o našem prostoru z različnih vidikov. Delo, ki ne bo nikoli zaključeno. Gre za vedenje preteklosti in sedanjosti, ki mora nujno ostati v zavesti meščanov, Idrijčanov, sicer se pretrga nit identitete in zgodovinski spomin postane govorno okrasje ob svečanih priložnostih, kultura pa v celoti preide v dediščino, ostalino in usedlino, ki ne zmore več dejavno oblikovati ne posameznikove zavesti ne delovanja skupnosti.

Vendar smo že priča drsenju. Pripovedovalci pripovedujejo zgodbe, ki se odmikajo, ki verjetno niso več del sočasne kulture, ki ne dosega več novih naslovnikov (bralcev), ki se z njimi ne morejo več identificirati, kajti niso več del njihovega sveta. Zgodbe obstajajo, živijo le še v vedno ožjih krogih, kar seveda ni nikogaršnja krivda, je le indikator spreminjanja lokalne kulture – v širšem pomenu, kot smo zapisali na začetku. Kljub temu da ostaja še precej gradiva iz zgodovine mesta in rudnika, se bo revija nemara morala bolj usmeriti v zapisovanje sočasne kulture. Tisti, ki imajo škarje in platno, morajo to razumeti ter ustrezno ovrednotiti prispevek revije k identiteti prostora, skupnosti in posameznika – pa ne, da bi Idrija postala kulturno središče, temveč in predvsem da bi preživela kot mesto.

50 let Idrijskih razgledov

50 let je mejnik, ki se mu približujem tudi sam. Torej sem z Idrijskimi razgledi nekako ista generacija. Morda lahko s te perspektive ugotovim kaj zanimivega. Morda je tudi že čas za prve obračune. Torej generacija, ki se je še v stari državi imenovala »iz pedeset i neke«. Še bolj posrečena oznaka je bila »otroci socializma«, torej otroci velike utopije zatiranih druge polovice 19. in prve polovice 20. stoletja. Petdeset let je pravzaprav veliko, skoraj obdobje. Modernizem druge polovice 20. stoletja, razdeljen na desetletja.

Priznam, da se petdesetih zares ne spomnim, bil sem enostavno premajhen. Lahko samo sklepam, da so bila podobna prvim pomladanskim mesecem. Kot film Vesna ali Pesmi štirih. Tudi vzbrst takšne publikacije, kot so bili ob nastanku Idrijski razgledi, kaže na navdušenje nekega začetka.

Desetletja »zlatih šestdesetih« se spomnim po tem, da smo že mulci hoteli nekaj novega. Čeprav smo beatniško generacijo absorbirali nekoliko pozno, ko je njen navdih že pojenjal. Vaške otroke (takrat so še obstajali vaški otroci, poglejte v čitanke) nas je zanimal šport, istovetili smo se z nogometaši, smučarskimi skakalci in atleti. Kmečka dela, h katerim so nas silili starši, nam niso dišala, morda smo kdo ve kako in od kje že slutili, da bo svet čez nekaj let čisto drugačen. Tisti večji so tudi že vedeli, kaj se dogaja na univerzah v Parizu, Zagrebu ali Ljubljani. Svobodomiselnost si je na široko izborila svoj prostor pod soncem. Najprej se je zdelo, da za vedno. Danes pa smo lahko zadovoljni, če otoki svobodomiselnosti in prostosti sploh še kje obstajajo ob transgresiji konzervativnega, avtoritarnega in hierarhičnega. Ko sem pred kratkim pregledoval starejše zvezke Idrijskih razgledov, takratnega duhovnega vrenja v njih nisem zasledil. Vztrajno so hodili po svoji poti. Idrija je tedaj očitno še premogla nekaj razumniškega potenciala (torej – bila je mesto), da so se istočasno lahko pojavile tudi Kaplje.

Moja sedemdeseta so bila leta preizkušanja, resnega samozavedanja, zorenja. Danes jih vidim v rumeni barvi, za razliko od vijoličastih šestdesetih, rdečih osemdesetih in črnih devetdesetih. Zame so bila leta prehoda iz osnovne šole čez gimnazijo na univerzo, prehoda iz vaškega v urbano okolje. Pismo velikega vodje ter neprestane reforme, ki naj bi prinesle boljši jutri, se me niso dotaknile. Živeli smo skromno, vendar stabilno. Svet se mi je zdel organiziran, imel sem štipendijo, razvil sem močan socialni čut. Črno-bela televizija je delala samo popoldne in nikomur niti na misel ni padlo, da bi lahko bila problematična, ob njej se je dalo prebrati veliko knjig. Biti stalno zunaj je bilo samoumevno, kar danes ni več. Glasba, angleški in ameriški rock in potem še punk, je bila najvažnejša os, okoli katere se je vrteel svet. Nazorska vrednota, na kateri smo se učili ločevati

razmišljajoče, ustvarjalno, izpovedno in družbeno angažirano od zabavnega, plehkega in potrošniškega. Če pogledam Idrijske razglede iz tistih let, vidim, da so v prvih letih po sedemdesetem, pod vplivom duha časa, poskušali z nekaj novostmi, nato pa so se – obratno od časa, ki je šel viharno naprej (navzdol) utirili v varne, nekakšne tipično institucionalne zbornike. Na turbulence časa kaže samo njihovo redko izhajanje.

Osemdesetih nimam v lepem spominu. Na splošno je šlo vse navzdol. Katastrofa socialistične ekonomije (ob pojavu računalnikov so proizvodna sredstva prehitela proizvodne odnose) nas je učila hitrega reagiranja. Instinkt, da bo država propadla, nam ni dajal občutka varne bodočnosti. Naša generacija je končala s šolanjem, eni prej, drugi kasneje smo našli sami sebe. Zame je bilo najprej važno spoznanje, da moram sebe in vse odgovore iskati v sebi, ne zunaj. Šele takrat, ko sem bil pripravljen, je prišel tudi učitelj. Postavil sem se na novo, se prelevil. Mislim, da kar na hitro, v kratkem obdobju, ne glede na smer družbenih silnic. Glasba mi je prenehala odgovarjati na temeljna bivanjska vprašanja. Zamenjalo jo je leposlovje in druge zvrsti literature. Sredi osemdesetih let so se na novo formirali tudi Idrijski razgledi. Z današnjega zornega kota za to ne morem najti nobenih širših družbenih vzrokov. Morda pa so obstajali. V splošnem ozračju razpadanja, bi lahko usahnili, v spoju z neko Idriji lastno, 500-letno energijsko substanco, pa so nahrbtnik, poln zgodovine, kar pogumno nosili naprej. Postali so zanimiva, pogojno aktualna publikacija, predvsem pa dajejo vtis, da so stopili iz zaprašenih omar na zrak.

Kaj lahko rečem o devetdesetih letih, koncu dvajsetega stoletja? Živelimo v mladi državi, duhovni dekadenci, nacionalna zavest je bila jasna, a ne poudarjena. Ljudje so spreminjali značaje, sedemdeset let za Američani smo postali potrošniki. Mladi kapitalizem je s sabo prinesel neizmerno produkcijo vsega. Vrednote si, od najmanj do najbolj pomembne, sledijo v naslednjem vrstnem redu: biti, imeti, prodati. Preplaval nas je ocean zabavnega, plehkega in potrošnega. Ustvarjalno in izpovedno je vredno samo, če se tudi proda. Kot človeku mi obdobje zgodnjih srednjih let, od dvaintrideset do dvainštirideset, pomeni obdobje organiziranja, ustalitve. Lastni jaz se je umaknil na drugi tir. Na njem tudi lažje mislim z lastno glavo. Idrijski razgledi so se času primerno formirali v publikacijo, ki je zasedla, srednjim letom primerno, svoj lastni stranski košček sveta in kar redno izhajala. Ustvarjalno so se posvetili zgodovini in kulturi (torej stroki, delu), tematsko so bili široki, čas je bil svoboden, politiko pa so pustili ob strani.

Podobno je v teh postmodernih prvih letih enaindvajsetega stoletja. Na eni strani polno možnosti, na drugi bivanjski obup, nemoč sredi kolesja, ki se neznančno hitro vrti in smo vsi njegove žrtve, levi in desni, tisti, ki so za, in tisti, ki so proti. »Dali če sloboda umjeti da pjeva, kao što su sužnji pjevali o njoj?« se je spraševal srbski pesnik Branko Miljković, mi pa počasi okušamo, da ne zna in ne bo znala. Ne samo, da ne zna peti, s tanki in letali osvaja še neosvojene dežele.

Lepi in zabavani potrošniki bodo na turbo način vse pozabili. Znanje se bo hranilo v posvečenih stavbah, knjižnicah, muzejih in inštitutih. Štiri leta revolucije so zadosti, da se vsaj 51 % volilnega telesa spreobrne v naše, ki mislijo samo na druge in vidijo samo druge. Nič ni resnično, vse je dovoljeno, sploh pa predrznost, perverznost in neumnost. Vendar, morda je bilo včasih tudi še slabše.

Sklep. Človeško življenje je kratko. Ima velika nihanja, visoke amplitude, ki so odvisne od starosti, zrelosti, družbenih razmer in še marsičesa. Takšnih je bilo tudi mojih, skoraj pet desetletij. Za Idrijske razglede pa tega ne bi mogel reči. Družbene razmere so nanje vsekakor vplivale, »čustvenih« pretresov pa kot pretežno institucionalna, muzejska, deloma zaprašena publikacija niso doživljali. Njihovo temeljno poslanstvo, zapisati, kar se je zgodilo, jih le postavlja v drugačen, morda privilegiran položaj. Takšen tip, oblasti pretežno nenevarne publikacije, je vedno in povsod potreben (izjema bi bilo na primer obdobje petindvajsetletne italijanske okupacije) in ima veliko razlogov za obstoj. V današnjem času lahko Idrijske razglede ogrozi predvsem njihova tržna nezanimivost. Toda, ali se v Sloveniji sploh katerakoli tehtna publikacija proda v več kot nekaj sto izvodih? In še nekaj. Idrijski razgledi bodo delili usodo mesta Idrije: njenih institucij, predvsem Mestnega muzeja, njene demografske katastrofe, pomanjkanja pišočih ljudi, morebitne selitve privatnega kapitala. Prihodnost ni določena. Zanj se je v vsakem trenutku, okoliščinam primerno, potrebno boriti.

Miha NAGLIČ

Rudnik živega domoznanstva

Idrijski razgledi (IR) so mi bili eden od zgledov, ko sem začel leta 1980 urejati Žirovski občasnik (ŽO). Skupaj z njimi sem v NUK prelistaval tudi legendarno idrijsko revijo Kaplje. In seveda Loške razglede (LR), ki so se razgledovali po cellem območju nekdanjega loškega gospostva freisinških škofov in smo jih brali tudi v Žireh. Tako sem imel ves čas pred očmi dva temeljna zgleda. Na eni strani domoznanski zbornik, ki izide enkrat letno in prinaša (poljudno)znanstvene prispevke trajne vrednosti za nek kraj in njegove ljudi, na drugi revijo, ki mora, če ne vsak mesec, iziti vsaj nekajkrat na leto, da je lahko aktualna, zadržna ne le v preteklost, temveč tudi v sedanjost in prihodnost, ki ne prinaša le znanstvenih razprav, temveč tudi eseje, kritiške prispevke, leposlovje in še kaj. Od slikovnih pa ne le fotografij, dokumentov in zemljevidov, tudi marginalne likovne žanre, kot so karikatura, strip ipd.

Torej zbornik ali revija? LR, ki izhajajo od 1954, so komaj leto starejši od IR in so imeli svojo polstoletnico lani, te dileme niso poznali, bili so ves čas strog domoznanski zbornik. Kaplje so bile revija par excellence, imele so celo ambicijo, biti sredi te naše Rovtarije ena osrednjih slovenskih revij; ko so dokazale, da je to mogoče, so jim nadelo tako hudo tesnilo, da so nehale kapljati. IR so bili v svojem starejšem obdobju predvsem domoznanski, a se nikoli niso povsem odrekli revijalni ambiciji in prav zanimivo je opazovati, kako skušajo v novejšem obdobju biti oboje. Podobno je bilo v začetku z ŽO, ki pa je zdaj že vrsto let predvsem domoznanski »zbornik za vsa vprašanja na Žirovskem«.

IR že pol stoletja zbirajo (= zbornik) idrijsko domoznansko gradivo in vedno znova pregledujejo (= revija) tukajšnjo leposlovno, esejistično in likovno produkcijo. Mesti, kakršni sta Škofja Loka in Idrija, bi le težko zmogli imeti svoj posebni zbornik in svojo posebno revijo. Še manj bi bilo to mogoče v krajih, kakršni so Žiri in Železniki, kjer so pred dvema letoma začele izhajati in novo domoznansko zgodbo klekljati Železne niti, zbornik, ki objavi tudi kaj revijalnega. Zakaj ne bi bilo oboje v enem? Navsezadnje je najpomembneje, kako dolgo neka publikacija zdrži in kaj vse je prinesla. IR so že 50 let in prinesli so res veliko. V mestu, ki je v naš kolektivni spomin zapisano predvsem kot rudarsko, so odprli rudnik živega domoznanstva in nič ne kaže, da bi ga bilo treba že kmalu zapreti. Domoznanske rude je v Idriji dovolj in (o)cena, ki jo dosega, je visoka. V besedah še višja kot v denarju (honorarjih). Sicer pa: ali ni zapisano, da je bila v začetku Beseda! V dobi elektronskih medijev baje velja predvsem slika. A kaj bi ta brez besede?

Jože BAVCON

Cerkljansko idrijski svet

Cerkljansko idrijski svet je prepleten s številnimi grapami, hribi, tako da je tukaj dela za tiste navdušene naravoslovce res dovolj. Kaj vse se še skriva tam, kjer danes človekova noga le še redko stopi? Kaj bi o tem, za obdelovanje težaškem svetu, znali povedati tisti stari kosci, ki so se komaj držali v grivi, ko so jo kosili? Grabljice, ki so zelo hitro sušečo se travo na strminah obračale in grabile? Kaj vse se je na tistih strmih senožetih skrivalo? Marsikateri šopek je priromal tudi domov. Ta svet se zarašča, izgublja se pred nami, izgublja se njegova pestrost. V resnici prihaja nazaj njegovo prvotno stanje – gozd. Kot da nekdanjemu človeku tukaj

samo zelenina gozda ni bila dovolj. Hotel je barvitost, odprtost, pogled v daljavo, zato je gozd krčil in delal vedno znova in znova nove košenice, pa tudi njive, tam kjer je bilo to le možno. Vse povsod je ustvarjal novo barvitost, le da se je ta slika vsako leto nenehno spreminjala vse tja do zime, dokler se ni slikar naveličal, jo znova prebelil v belo, da jo je naslednjo leto znova lahko pričel slikati.

Ta svet je tako lep in zanimiv ne samo strme senožeti, tudi globeli, skale, posamezna melišča, potoki studenci, tisti vlažen svet, kjer voda kar mezi in še bi lahko našteval. Življenje je prekratko, da bi ga lahko natančno prehodil, opisal in ob njem še vedno znova in znova užival. Zato tukaj vedno ostaja dovolj skrivnosti, ker se zdi, da bi bilo potrebno pogledati še to in to, še nekajkrat priti v tisto grapo, na tisto strmo pobočje, si vzeti čas in se kot nekdanji puščavnik naseliti v kakí odmaknjeni, že podirajoči se domačiji, jo s trudom spraviti nazaj v življenje, vso tisto opremo in orodja, ki jih je domisli preprost človek za ta svet. Čeprav je bilo življenje tam zelo težko, bi današnjemu, od narave včasih zelo odmaknjemu hitečemu človeku, že nekaj dni bivanja tam, odkrilo mnoge radosti in nova spoznanja. Rešitev mnogih problemov bi bila potem le še igračka.

Ko sem komaj začel hoditi v šolo, sem si doma na dovozu na hlev uredil majhen prostor, kjer sem začel saditi prve rastline. Zvončke in ciklame, pa kakšna smreka in tudi brin je bil med njimi. Mladi drevesci sem rešil izpod kose, ko sta se zasejali v strmem obronku. Bili sta prav posebni zame, zato sta pristali v tem nastajajočem vrtu. Košnja v senožetih je bila zame vedno najlepša. Tam sem vedno našel kako zanimivo novo rastlino, ki je priromala v moj vrt. Zvončkov in ciklam je bilo tam vedno dovolj. Prvi so se sami množili, druge sem vedno nove in nove nabiral, velikokrat že kar le pobiral na odprtih skalah pod grmovje. Vrt je postal premajhen, moje znanje pa je bilo tudi še preslabo, da bi našlo ime vsaki prirešeni rastlini.

Danes se je moje vedenje o rastlinah povečalo, pa kljub temu je tistih neznanek novih zanimivosti in novih spoznanj, ki jih nudi svet, ki nas obdaja toliko, da me vedno znova vleče mednje, kjer še vedno lahko odkrivam, kako o vsem še vedno premalo vem. Tudi vrt, tisti pravi Botanični vrt, se je povečal, pa kljub temu mi tudi tam še vedno zmanjkuje prostora. Tista prva smreka zasajena na mojem vrtu je bila morda usodna, da sem se z njo kasneje tudi še strokovno ukvarjal. Pa kljub temu me barvitost ostalih rastlin ni prenehala vabiti. Tudi zvončki in ciklame, katere sem presajal domov že takrat, ko sem komaj prestopil šolski prag so danes postali še bolj vabljivi. Med njimi se da najti toliko zanimivosti, da bi se jim lahko povsem posvetil. Pa so tukaj še mnoge druge rastline in vse delo, ki ga Botanični vrt zahteva. Vsaka rastlina v njem je zanimiva, zato so tudi ostale potrebne velike in enake pozornosti.

Ob vsem tem je leto večinoma prekratko, da bi bil samo svet, katerega sem omenil na začetku, posejan z grapami in hribi zadosti prehojen. Potrebno je obiskati tudi še kak vrt in naravo kje drugje po svetu, da se vedenje o rastlinski

pestrosti večja, hkrati pa se tudi cenjenje domačega in njegove pestrosti lahko primerja. Prav s tem postaja domače še bolj dragoceno, le ceniti ga znamo premalo. Zato je odmik od tega nujen, da je vrednotenje potem lažje. Pravi biseri so te naše grape, doline, vzpetine, strma pobočja. Rabili bi mnogo takih zanesenjakov, ki bi vedno znova in znova tja zahajali, jih odkrivali. Idrijski razgledi bi bili lahko zasuti samo s to tematiko. Tako pa se občasno pojavijo posamezni utrinki, ki jih kdo od teh zanesenjakov v teh grapah doživi.

Čeprav se svet zarašča. Barvitost ne izginja, ostaja. »Slikar«, ki je nekoč krčil gozd in ustvarjal pisane košenice, je med nami. Vsako leto nas razveseli z novo razstavo.

Samo BEVK

Prelomno leto 1986

Ob petdesetletnem jubileju Idrijskih razgledov

Skoraj dvajset let sem tako ali drugače povezan z Idrijskimi razgledi. Vrsto let kot odgovorni urednik in sedaj kot član uredniškega odbora. Sredi osemdesetih let prejšnjega stoletja je bila revija v resni krizi. Leta 1984 sem kot kustos v idrijskem muzeju pričel z Muzejskimi večeri, ki še danes potekajo. Takrat sem razmišljal, da bi predavanja v okviru Muzejskih večerov izdali v posebnem zborniku. Na koncu je prevladala odločitev, da to storimo kar v okviru takratnega Zbornika Idrijski razgledi. Po nekajletni pavzi smo 1986 izdali zbornik ter v njem objavili prispevke iz prvih dveh sezon Muzejskih večerov. Takrat smo temeljito prenovili uredništvo in vanj vključili nove, predvsem mlajše sodelavce, med katere sem sodil tudi sam. To je bila dobra odločitev, saj smo s tem reviji dali nov zagon, pridobili številne nove sodelavce in bistveno povečali število naročnikov. Poleg tega smo pridobili nekaj novih sponzorjev, največ so nam pomagali v Kolektorju, Iskri Rotomatiki in Lesni industriji. Z izdajo trojnega letnika 1984–1986 smo nadoknadili zamudo v izhajanju ter začrtali novo poglavje v zgodovini Idrijskih razgledov. Uredništvo smo takrat sestavljali Jože Bavcon, Jurij Bavdaž, Samo Bevk (odgovorni urednik), Jože Čar (glavni urednik), Jože Janež, Franjo Jereb (tehnični urednik), Janez Kavčič, Ivana Leskovec, Jože Pfeifer, Rudi Skočir (tehnični urednik), Filip Šemrl in Milan Trušnovec.

V nov koncept revije smo vključili literarno in likovno prilogo, obenem pa skušali odgovarjati tudi na aktualna družbena vprašanja, največ s področja varstva okolja, kulturne dediščine ter predvsem predstaviti vse projekte pred takrat bližajočim petstoletnim jubilejem rudnika in mesta Idrija. Spremenili smo format, nova pa je bila tudi notranja ureditev revije. Že leta 1987 smo izdali dve številki revije in se poslovili od desetletja "zborniškega" obdobja. V uvodniku je takratni glavni urednik Jože Čar zapisal: "Ob koncu tega zapisa uredniki ne moremo dajati posebnih obljub. Izdajanje revije v teh gospodarsko zapletenih in kulturi ne posebno naklonjenih časih je nelahko početje. Želja urednikov je, da bi Idrijski razgledi odslej izhajali dvakrat letno. Zavedamo se, da je kontinuiteta bistvenega pomena za vsestransko rast revije in predvsem kolikor toliko aktualno vraščanje v okolje, iz katerega izhaja. Ali bomo uspeli, ni odvisno samo od želja in dobre volje urednikov, pač pa tudi od sprejema in razumevanja bralcev in seveda večnega neskončno zavitega finančnega vprašanja, ki ga inflacija temeljito spreminja in veriži od številke do številke."

Leta 1986 smo na moj predlog, po zgledu iz nekaterih drugih okolij, ustanovili tudi Muzejsko društvo Idrija. Prvi predsednik društva je postal dr. Franjo Kordiš. Društvo je konec leta pripravilo predlog programa ob 500-letnici rudnika živega srebra in mesta Idrija in je bil objavljen v prvi številki Idrijskih razgledov leta 1987. Program je oblikovala posebna skupina članov društva, ki so jo sestavljali dr. Franjo Kordiš, dr. Jože Čar, Tomaž Pavšič, Jurij Bavdaž, Vojko Božič, Lidija Kleindienst, Ivana Leskovec in Samo Bevk. Naš predlog programa je obravnavala in dopolnila Skupščina občine Idrija, odbor pa je potem vodila predsednica občine Ivica Kavčič. Program je dolgoročno načrtoval kulturni razvoj mesta Idrije in občine kot celote. Idrijski razgledi, Muzejski večeri in Muzejsko društvo pa so pomembno sooblikovali kulturno politiko v naslednjih letih.

Konec leta 1995 se mi je iztekel mandat ravnatelja muzeja in s tem odgovornega urednika Idrijskih razgledov. Kot župan občine Idrija sem čutil posebno odgovornost za nadaljnji razvoj revije in si po svoji močeh prizadeval, da je tudi v prihodnje proračun podpiral izhajanje revije. Vesel sem, da še danes Idrijski razgledi, kot ena najstarejših revij na Primorskem, po pol stoletju izhajanja ostajajo ena najpomembnejših kulturnih institucij v našem okolju.

Iztrgano pozabi

Bera člankov in prispevkov v petdesetih letih izhajanja Idrijskih razgledov je bogata. Razgledi so pisali o pomembnih dogodkih iz gospodarstva, kulturnega, športnega, javnega in vsakdanjega življenja ter seveda o domači tj. idrijsko-cerkljanski preteklosti, zato lahko njihovo vsebino v grobem razdelimo na prispevke s strokovno in tiste z aktualno tematiko. Med strokovnimi zapisi so številni s področja lokalne zgodovine, zgodovine delavskega gibanja in narodnoosvobodilne borbe, zgodovine šolstva, rudnika, idrijskega zdravstva in društvenih organizacij, domoznansva in etnologije ter geologije, naravovarstva in spomeniškega varstva, v aktualnih temah pa so v ospredju prispevki s področja prosvete, kulture, komunale, urejanja prostora, razvoja mesta in številna poročila o jubilejih in praznovanjih, turističnih prireditvah, športnih tekmovanjih, gospodarskih dosežkih ali težavah – predvsem v zvezi z zapiranjem rudnika itd. Tako eni kot drugi so z vidika današnjega bralca nadvse zanimivo in poučno branje, predstavljajo pomemben vir podatkov za domoznanske in druge raziskovalce, mnogi med njimi pa so tudi neprecenljivi zapisi časa, v katerem so nastali, saj zgodovinski spomin slabi in ustno izročilo izginja. Prenekatera aktualna tema je stalnica in ne glede na leto objave odgovor terja še danes. Stalnica Idrijskih razgledov so tudi literarni in likovni prispevki, ki so iz t. i. mladinskih leposlovnih člankov prerasli v obsežen blok vsake številke.

Za pokušino ali pa le za obuditev spomina **izbrane odlomke** »»
iz starih Idrijskih razgledov ponovno objavljamo.

Ivana LESKOVEC

» Ivana Leskovec

IR, 1956, št. 1

OTVORITEV MUZEJA

Na rudarski praznik 3. julija je naš muzej otvoril prvi dve zbirki v gradu, in sicer petrografsko zbirko in Pirnatovo sobo. Svečanosti so prisostvovali tudi zastopniki domačih prosvetnih in oblastnih forumov ter zastopniki sosednjih muzejev ter inž. Sušteršič, ki je zastopal Tehniški muzej Slovenije in Društvo muzealcev in konservatorjev LRS. Otvoritev je izvedel predsednik upravnega odbora inženir Gantar Ivan, razstavne objekte pa je pojasnil ravnatelj Logar Srečko.

Po otvoritvi »Idrijske kamšti« je to drugi korak, ki ga je napravil naš muzej v svojem razvoju. Korak je sicer skromen, vendar nam daje upanje, da mu bo kmalu sledila otvoritev tudi drugih muzejskih oddelkov. L. S.

IR, 1956, št. 3

Velika kino dvorana je bila napito polna čipkaric iz vseh krajev in prav je bilo, da so Idrijčanke dale prednost gostinjam iz okolice. Zborovanju so prisostvovali tudi številni zastopniki trgovskih podjetij iz Gorice in Ljubljane. Naše mesto je tako postal zopet pravi center čipkarstva in prevzelo vodilno vlogo za nadaljnjo borbo v korist čipkaric. Edinstven prizor je nudilo številnim gledalcem popoldansko tekmovanje čipkaric, ki so bile razvrščene v treh krogih na krasnem prostoru v Mejci. Tekmovanja se je udeležilo 244 čipkaric.

Ko je vodja tekmovanja dal znak za začetek, so zadrdrali klekeljni, da je bilo veselje gledati čudovito spretnost rok.

Čipkarice med tekmovanjem

IR, 1978, št. 1

OBČINSKI LJUDSKI ODBOR IDRİJA

Na osnovi 78. člena Zakona o občinskih ljudskih odborih izdaja Občinski ljudski odbor Idrija po sklepu slavnostne seje z dne 27. decembra 1956

ODLOK

o proglatitvi predsednika Federativne ljudske republike Jugoslavije — tovariša

JOSIPA BROZA-TITA

za častnega občana občine Idrija

Voditelj naprednega delavskega gibanja, organizator ljudske revolucije in povojne socialistične graditve, borec za enakopravne odnose med narodi in za utrjevanje miru ima neprecenljive zasluge za rast naše domovine in za krepitev socialističnih sil v svetu.

★

Prebivalci Idrije, starega rudarskega mesta, so srečni, da smejo šteti med svoje občane največjega sina naših narodov.

Št. 01-35/39-B/p

Idrija, dne 27. XII. 1956

Predsednik:
Lado Božič

Iztrgano pozabi » Ivana Leskovec

IR, 1961, št. 1

GRADBENO PODJETJE »ZIDGRAD«

To podjetje najbolj zanima naše bralce, ker je od njega močno odvisna gradnja stanovanj. »Likof« pri tem podjetju pomeni tudi največje veselje v mnogih družinah. Ravnatelj Djokov Trajko nam je povedal:

Plan v letu 1960 je znašal 200 milijonov, realizirali pa smo 241 milijonov. V glavnem smo gradili stanovanja v mestu in industrijske zgradbe pri rudniku. V tem letu nismo gradili izven Idrije, ker smo bili že v mestu preobremenjeni. Naše občane smo najbolj razveselili z dograditvijo 47 stanovanj, v katere so se družine že vselile: 30-stanovanjski blok pri Kovačici, nova lekarna z 12 stanovanji in v Spodnji Idriji 5-stanovanjsko poslopje. Pri stanovanjskem bloku pri Prejnuti smo svoje delo opravili in so sedaj v teku samo še obrtniška dela. Računamo, da se bodo družine vselile v maju. 14-stanovanjski blok na začetku Kosovelove ulice bo vseljiv v začetku jeseni. Med industrijskimi gradnjami je na prvem mestu rotacijska peč pri rudniku in bo šla v pogon 1. maja. Za »Simplex« gradimo novo delavnico, ki bo dokončana do konca maja.

In načrti za leto 1961?

Računamo z gradnjo nove lesne industrije v Spodnji Idriji, 30-stanovanjskega bloka v Rožni ulici, kjer je stal častitljivi »Port Artur«, ki se sedaj ruši, nadzidavo dveh nadstropij v Bolnišnici za duševne bolezni, kompresorsko postajo za rudnik, z gradnjo našega stanovanjskega bloka Za gradom. To bi bili novi objekti, nadaljevatvi pa bomo morali tudi z deli na objektih, ki so že v gradnji. Prav gotovo bomo imeli posla tudi še s kakšnim objektom, ki sedaj še ni predviden. Naše podjetje bo torej zopet v celoti angažirano z deli v mestu.

Dela bo torej več kot dovolj!

IR, 1964, št. 1

leta 1962 smo imeli 1.703 domače goste, lani pa 2.640, kar nam da indeks 149.1. Še lepše se nam ta uspeh izrazi pri nočitvah, katerih je bilo leta 1962 3.607, lani pa že 6.554 z indeksom 181.1, kar je malo manj kot podvojitev.

Prav malo zaostaja porast pri tujih gostih, katerih smo imeli leta 1962 473, lani pa 682, indeks je torej 144.1, nočitev pa je bilo leta 1962 1.137, lani pa 1.762, ali povedano z indeksom 154.3.

Povprečna doba bivanja gostov, ki nam pove nekaj več o stacionarnem turizmu, je bila leta 1962 2.1 dneva, lani pa se je dvignila na 2.5 dneva. Pri tem pa moramo upoštevati, da so naše stalne kapacitete še vedno omejene na 116 postelj, ki so bile lani izkoriščene v letnem povprečju 19%, v sezoni julij-avgust pa s 35.2%. Z investicijami moramo dvigniti prenizko število postelj, s propagando pa boljši izkoristek kapacitet.

Naša Idrija jih torej šteje le nekaj več in prav zato ima idrijski »Univerzal« v programu še nekaj manjših kombiniranih samopostrežnih obratov ob vpadnicah v mesto, razširitev obstoječe samopostrežne trgovine in konfekcije, novo sodobno trgovino s pohištvom in preureditev trgovine z železnino. V Cerknem je lokal za novo samopostrežno trgovino že pod streho, medtem ko se za črnovrško novogradnjo že svita na obzorju; vse torej kaže, da bo tudi naša najbližja turistična planota dobila novo sodobno trgovino.

Ze samo navedene želje so v številkah zelo velike in terjajo milijone, da ne omenim zelo kritičnega centralnega skladišča, trgovine v Spodnji Idriji in na Vojskem.

Vse to je torej načrt in želja »Univerzala« in vse to je tudi odvisno od denarja, ki ga bo podjetje imelo, kajti k temu bo prispeval le kupec-potrošnik, kateremu »Univerzal« vrača »dinar« v obliki novih, sodobnih in bolj založenih trgovin.

Povsem umevna je bojazen, da bo s kakršno koli »konkurenco« v strogem središču mesta okrnjena dosedanja zmogljivost »Univerzala«, saj bo dosedanjih 72 % celotnega prometa delil z novim ali novimi priseljenci, medtem ko mu bo preostalih 28 %, raztresenih po okolici, ostalo na režiji.

Kje je torej ekonomska utemeljenost želje »Mercator v Idriji«?

Marijan Kos

Glasovi o dozidavi sodobnega odra k staremu gledališču so potihnili. Tisti, ki so se ukvarjali s tem načrtom, so ugotovili, da bi s takim posegom nastala iz sedaj zanimive stavbe — spaka. Zato so prvotno zamisel opustili in prišli do drznejše, ki na prvi mah, vsaj tistim, ki vedo, kako težko je priti do denarja, vzame sapo. Ti možje namreč pravijo: Pustite stari teater v miru, ker je lep le tak, kot je, in zgradite v parku sredi mesta novo poslopje. Z njim boste dobili nujno potrebno dvorano in zaključen glavni trg, ki danes nima prave podobe. V preudarno urejeni dvorani, tako urejeni kot marsikje po svetu, kjer znajo bolje obračati denar, boste imeli vse: gledališke predstave, koncerte, družabne prireditve, revije, skratka, kar ljudje, ki sodobno živijo, potrebujejo. — Ko se človek po tem nekoliko oddahne in pride do sape, mora, kljub kupu denarja, ki je za tako reč potreben, priznati, da imajo ti možje prav in da je tak prostor Idriji pravzaprav krvavo potreben. Končno pa: imamo novo športno središče, novo, po videzu zavidanja vredno cerkev in še marsikaj; ali naj res dalje životarimo brez družabno-kulturnega središča? Zamisel naj zori in čimprej dozori. Tisti, ki k temu lahko kakorkoli pripomorejo, naj omogočijo, da čimprej zasadimo lopate. Ko bo ideja bolj dozorela, se bomo k njej v »Razgledih« povrnili.

inž. Ivan Gantar

Iztrgano pozabi » Ivana Leskovec

IR, 1969, št. 2

Ce bo kdaj na predelu stare »ute« tako pozidano, kot je zamišljeno in kaže skica, bo imel tudi ta del mesta prav prikupno podobo — za vse to pa so potrebni dobra volja, denar in čas.

Urejevanje tega dela mesta se je pravzaprav že začelo z regulacijo Idrijce od »debele skale« do glavnega mostu. Skoraj po vsej tej dolžini bo desni obrežni zid zašel precej daleč proti sredini današnje struge ter dal tako lep prostor za široko cesto, veliko ploščad ob bodoči avtobusni postaji in še dovolj prostora za parkirišče. Da bi dobil ta predel dokončno podobo, bo seveda moralo izginiti precej starih, dotrajanih stavb in dati prostor novim.

Upajmo, da do takrat ne bo tod mimo steklo preveč Idrijce.

IR, 1969, št. 2

Cerkljani si knjižnico želijo in mislim, da jim te želje ne bo težko izpolniti. Krajevna skupnost v Cerknem bi lahko uredila prostore, nekaj pa bi se našlo v skladih občinske skupščine v Idriji. Pa tudi tovarna ETA v Cerknem verjetno ne bi stala ob strani.

Le malo dobre volje bi bilo treba, pa bi Cerkljani praznovali stoletnico Čitalnice z otvoritvijo nove knjižnice.

IR, 1971, št. 2

Šolski prostori so bili ogrevani s centralno kurjavo, v kletnih prostorih so bile pršne kope s potrebno garderobo in straniščem.

Za ventilacijo so služili zračniki v zidovih, ki so dovajali v učilnice svež zrak. V straniščih je bila napeljana voda, pitna voda pa je bila dijakom na voljo na osmih krajih.

Šolske klopi in risalne mize so bile iz masivnega upognjenega lesa. To opremo je dobavila tvrdka iz Niemesa na Češkem, telovadnico pa je opremila tvrdka iz Smichova

pri Pragi. Ostalo šolsko in pisarniško opremo je izdelal domači mizar M. Tražnik.

Zadnje dejanje v zvezi z gradnjo realke je opravil občinski odbor na seji 22. oktobra 1903. Potrdil je obračun gradbenih del. Po predračunu je bilo predvideno za dela šolskega poslopja 185.924 kron, za telovadnico 25.000 kron in za nepredvidena dela 39.187 kron. Skupaj so torej znašali izdatki po predračunu 250.111 kron. Vsota pa je bila prekoračena za 924 kron.

IR, 1973, št. 1

Ekonomski položaj ETE je boljši kot rudniški. Velika vlaganja razumemo mi kot dejstvo, da so se delavci odločili, da konsolidirajo tovarno in iztisnejo iz nje, kar največ morejo v tem trenutku. Da ima vodilni kader največje plače, se razume samo po sebi. Poslušajmo besede, ki jih je izrekel mož, ki nas je vodil po tovarni: »Vidite, mi tukaj smo v revni deželi. Preden smo postavili tovarno, so se ljudje preživljali s skromnim poljedelstvom v teh gorah. Kar smo mi poskušali storiti, je to, da zgradimo dobro tovarno, katera bi po možnosti dajala dober kruh našim otrokom in ki ne bi dajala dolini pečata slabo industrializiranega področja.« Moram pripomniti, da smo dobili več podrobnih pojasnil in da delavci resnično vodijo tovarno.

IR, 1976, št. 3 - 4

IDRIJSKI RUDNIK BO ZAČASNO USTAVIL PROIZVODNJO

Idrija, 13. februarja 1977

Izvršni svet skupščine socialistične republike Slovenije je na 103. seji dne 18. 1. 1977 prišel do naslednjega zaključka:

Izvršni svet skupščine SR Slovenije je po proučitvi poročila posebne komisije ugotovil, da razpoložljivi podatki in ocene o bodočem gibanju cene živega srebra ne dajejo niti zadostne osnove za nadaljnjo proizvodnjo niti za likvidacijo rudnika živega srebra v Idriji. Nadaljnja proizvodnja v rudniku bi tudi v znižanem obsegu zahtevala letno zelo visoka sredstva, likvidacija rudnika pa bi pomenila odpoved Slovenije možnosti izkoriščanja tega rudnega bogastva.

Zato izvršni svet smatra, da je trenutno edina realna rešitev v tem, da rudnik začasno ustavi proizvodnjo. V pričakovanju, da se bo cena živemu srebru ponovno dvignila na višino, ki bo omogočila rentabilno poslovanje, je potrebno do nadaljnjega vršiti v rudniku dela, ki so potrebna za vzdrževanje sposobnosti za ponovno proizvodnjo.

Tako stališče daje osnovo za sanacijo, kar omogoča rudniku, da si na osnovi sanacijskega programa zagotovi sredstva pri skladu skupnih rezerv SR Slovenije in bankah za kritje izgube po zaključnem računu za leto 1976 in za poslovanje v predvidenem okviru (iz zapisnika 103. seje izvršnega sveta z dne 18. 1. 1977 – Delo, Ljubljanski dnevnik z dne 19. 1. 1977).

Iztrgano pozabi » Ivana Leskovec

IR, 1978-79

krípa = posoda, betica
kripl = pohabljenec
kriskindl = božično drevo
krišpindl = nepridiprav
krivc = južni veter
krnúhat = smrčati
krúca = orodje za mešanje malte, kopača

krúknt = počepniti zaradi bolečine

krúncat = šepati

kruóf = golša

plečah

kušpe = okerni čevlji

kušta = hrana

kútna = betica (glava)

kva = kaj

kvànčk = košček

kva pa dè l = kajpak

kvàrtir = stanovanje

kvàtravc = večji kamen

kvéčer = objemka

kvíht = utež

kvít = bet

plečah

kušpe = okerni čevlji

kušta = hrana

kútna = betica (glava)

kva = kaj

kvànčk = košček

kva pa dè l = kajpak

kvàrtir = stanovanje

kvàtravc = večji kamen

kvéčer = objemka

kvíht = utež

kvít = bet

kva = kaj

kvànčk = košček

kva pa dè l = kajpak

kvàrtir = stanovanje

IR, 1985, št. 23

»Udarniško« delo na Idrijski cesti

Udarniško delo, tako popularno v prvem obdobju našega socialističnega razvoja, danes pa v mestih precej pozabljeno, je bilo v starih časih zelo v navadi. Le pravili so mu drugače: robota (po cerkljansko rabúta).

Pri graditvi cest, vodovodov itd., torej vseh naprav in objektov, ki so bili v splošno korist, so pomagali vsi, zlepa ali zgrda ali z delom ali z denarnim prispevkom (samoprispevek!). Tako se je v Cerkljanskem vrhu št. 3, po domače v Kotniku, ohranil dopis iz leta 1883, naslovljen na Jakoba Sedeja-Kotnika, s tole vsebino:

»Opominjeni ste zadnjikrat, da do konca maja t. l. zastanek triletne naklade na Idrijski cesti v delu doprinesete, ali pa v denarji plačate po 60 kr (krajcarjev) dnino, sicer boste po rubežni iztirjani. Dolga imate še 38 (in) 1/2 dnin.

Cestni odbor v Cirknem 30. aprila 1883

J. Kofol, načelnik«¹

IR, 1985, št. 23

DIVJE BABE

Pomembno najdišče iz stare kamene dobe na Idrijskem

Leta 1978 je bilo odkrito prvo najdišče iz stare kamene dobe (paleolitika) v občini Idrija in prva pomembnejša arheološka najdba, ki ni zgolj lokalnega pomena, temveč se uvršča med najdišča kot sta pri nas in v svetu znani Potočka zijalka in Krapina.

Ivan Turk

IR, 1985, št. 23

S stališča mestne občine ljubljanske je projektovana železniška zveza, katera bi vezala mesto Ljubljano z Idrijo in odtod s postajo Sv. Lucija najtopleje pozdraviti. Brez te železniške proge je namreč nevarnost, da se promet iz Idrije, druge največje občine v deželi, odtuji deželnemu stolnemu mestu, ter obrne proti Gorici. Projektovana železnična proga bila bi pa tudi s splošno državnega interesa velikega pomena, kajti ona bi poleg Južne železnice dajala možnost brzega transporta vojaštva in vojaških potreb iz globoke Slavonije na italijansko mejo.

Ustvarjalci Idrijskih razgledov

Jože ČAR

Logarjevo obdobje Idrijskih razgledov (1956–1968)

Članek posvečam Srečku Logarju

Besede so večne – hvala zanje, da si jih izrekel ali zapisal.

(Anonimo)

Uvodne opombe

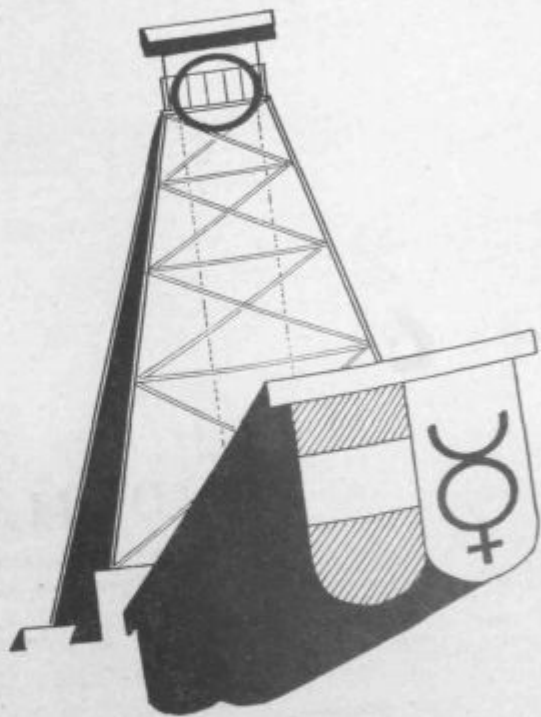
V prispevku opisujem 13-letno obdobje izhajanja Idrijskih razgledov od njihove ustanovitve leta 1957 do leta 1968. Ves ta čas je bil Srečko Logar odgovorni urednik. Poudariti je potrebno, da so imeli Idrijski razgledi do leta 1967 samo odgovornega urednika, šele leta 1968 je prišlo do delitve funkcije na glavnega in odgovornega urednika. Že po tej zunanji, formalni strani lahko prvih 13 let izhajanja Idrijskih razgledov upravičeno imenujemo 'Logarjevo obdobje'. Razlogi za tako poimenovanje pa so seveda globlji, kar bom utemeljil v naslednjih odstavkih.

Prispevek ni nastal na podlagi arhivskih podatkov, ampak na osnovi mojih osebnih zapiskov, redkih pisnih dokumentov in predvsem spominjanja. Zavedam se, da je spomin sicer nezanesljiv, vendar pišem o temi, ki me je že zelo zgodaj 'zasvojila'. Pri tem gre v glavnem za obnavljanje nekaterih dogodkov in pogovorov s Srečkom Logarjem ali kakim drugim urednikom. Problematika izdajanja Idrijskih razgledov se z leti ni bistveno spremenila, zato so se tudi pogovori ponavljali in bolj vtisnili v spomin. Datumi pa so seveda v glavnem izginili. Logarjeve izjave ali izjave kakega drugega urednika, ki niso navedene dobesedno, so postavljene v enojni narekovaj, dobesedni navedki ali odlomki iz člankov pa so tiskani v kurzivu. Natančnejša raziskava nastanka in rasti Idrijskih razgledov po obstoječih arhivskih virih, je gotovo naloga bodočnosti in je vredna vsaj solidne seminarske naloge, če že ne diplome.

Ustvarjalci
Idrijskih
razgledov

IDRIJSKI RAZGLEDI

*Naslovnica
Idrijskih razgledov leta 1956;
izdelal jo je Ivo Seljak – Čopič.*

Najdba

Tam, kjer sta danes optika in zlatarna Vogrič, je stala zanimiva, a ostarela »Kavščeva« hiša. V pritličju je bila pred 2. svetovno vojno znana gostilna, po vojni pa je v opuščeni gostilniških prostorih domoval tako imenovani »rdeči kotic«. V drugi polovici petdesetih let je »kotic« že povsem zbledel in ni več služil svojemu namenu, pač pa je bil zanemarjeni prostor javno odprt in tam smo se srečavali tako šolarji kot tudi »delavska mladina«. V sobi je bilo na razpolago nekaj šahov in tako se je velikokrat spremenila v »šahovski kotic«, pa tudi kak »randi« se je tu dogodil. Ko sem nekega zgodnjega pomladanskega dne leta 1958 – obiskoval sem prvi razred gimnazije – vstopil, sem opazil, da leži na tleh 4 ali 5 izvodov nekega tiska s poenostavljenim rudniškim stolpom na naslovnici (delo Idričana akademskega slikarja Ivana Seljaka Čopiča). Vsi izvodi so imeli enako naslovnico, vendar v različnih nežnih pastelnih barvah. Pobrai sem najbližjega in prebral naslov **Idrijski razgledi**, na drugi strani pa poleg tega še **1956 in I. letnik**. Ker me je že takrat pritegnilo vse, kar je bilo povezano z Idrijo in rudnikom, sem bil presenečen. Torej v Idriji 'se nekaj tiska' in očitno ne gre za enkratno dejanje, saj je pisalo 'I. letnik – 1956'. Ko sem časopis odprl, sem najprej zagledal fotografijo z otvoritve spomenika idrijskemu rudarju pred našo gimnazijo in na naslednji strani uvodni članek z naslovom Proučevanje idrijskega krasa (Idrijski razgledi 1/4 1956). To pa je bila tematika, ki je dišala po pustolovščinah in me je zato v tistih dneh neznansko zanimala. Že več let smo namreč s prijatelji hodili po bližnji okolici, predvsem okrog Rup in Gladkih skal, in se kar z lesenimi lestvami spuščali – s primernim strahom seveda – v manjša dostopnejša brezna, lezli v jame in spodmole. Domneval sem, da bo branje nad vse vznemirljivo! Potem natančneje pogledam 'generalije' na naslovnici in preberem: **Idrijski razgledi, Izdaja mestni muzej v Idriji, Uredniški odbor ... Odgovorni urednik Srečko Logar** (glavnega urednika takrat Idrijski razgledi še niso imeli). Nemudoma sem se odločil, da bom te izvode 'posvojil' ali po domače ukradel. Tako sem v enem dnevu Idrijske razglede odkril in si priskrbel izvode prvega letnika.

V vsebinsko bogatem preglednem članku Proučevanje idrijskega krasa je takratni direktor Inštituta za raziskovanje krasa SAZU iz Postojne, pomemben slovenski geograf in krasoslovec dr. Roman Savnik, najprej v zgodovinskem pregledu opisal izjemen prispevek Idričanov pri raziskavah kraških pojavov na Slovenskem, nato pa na kratko predstavil vse do takrat znane jame na Idrijskem (takrat okrog 20 jam). Med njimi ni bilo nekaterih, ki smo jih s prijatelji poznali in tudi že obiskali. V članku je dr. Savnik zapisal: *Tako je začel razvijati muzej po osebnem prizadevanju upravnika Srečka Logarja tudi tisto specifično dejavnost, s katero*

Srečko Logar leta 1950.

so v preteklosti domačini in na Idrijskem živeči Slovenci doprinesli toliko novih spoznanj o Slovenskem krasu kot sicer noben košček naše ožje domovine. Če opravičeno uživa Idrija sloves slovenskih prirodoslovnih Aten, velja to posebej za proučevanje naših kraških posebnosti...

Čez mesec ali dva sem se po 6. šolski uri z nekaj sošolci odpravil v Muzej k Srečku Logarju z idejo, 'da bi tud mi hadil pa jamah'. Logar nas je poslušal in povedal, da hoja po jamah 'niso heci', nato pa dodal: 'Mladi ste fantje, upam, da ste dovolj resni'. Rezultat tega je bil, da smo 10. junija leta 1958 na gimnaziji ustanovili 'Mladinski jamarski odsek' in mene so izbrali za njegovega 'vodjo'. Ker smo bili sprva, posebno še v letih 1958, 1959 in 1960, zelo pridni in smo sodelovali tudi z drugimi slovenskimi jamarskimi društvi, predvsem pa z Inštitutom za raziskovanje jam SAZU iz Postojne, sem bil velikokrat pri Srečku Logarju v Muzeju. V prvih letih študija v Ljubljani je bila ob koncu tedna, ko sem se vračal iz Ljubljane domov, moja prva pot v Muzej k Logarju, kjer sva komentirala tedenske dogodke in načrtovala nedeljske terenske ogleda. Kljub razliki v letih lahko rečem, da sva postala prava prijatelja in ob spoštljivem vikanju je 'tov. Logar' kmalu postal Srečko. Dobra prijatelja sva ostala vse do njegove smrti leta 1988. Velikokrat sva imela dolge pogovore. Marsikaj sem mu zaupal, on pa mi je potem, ko sem bil že na univerzi, pripovedoval o dogodivščinah iz svojega življenja. Tako sem izvedel za njegovo delovanje pri TIGR-u, aretaciji in italijanskih 'arestih', jetništvu v Nemčiji, o dogodkih na Golniku ob koncu vojne, pa tudi, kako so ga 'idrijske babe (aktivistke) vrgle iz partije'. Škoda, ker si pripovedovanj nisem zapisoval! Seveda je pogovor velikokrat nanesel tudi na Idrijske razglede, saj je imel stalno v delu kak prispevek. Poleg tega sem prvi prispevek za Razglede napisal že leta 1959, nato pa vsako leto sproti poročal o raziskavah idrijskih jamarjev. Ker je videl, da me pisanje in sploh delo pri nastajanju 'časopisa' zanima, me je leta 1965 vključil v uredništvo.

Nastanek Idrijskih razgledov in uredništva

Idrijski razgledi so začeli izhajati kot splošen idrijski (ne muzejski!) časopis leta 1956. Naslednjih deset let so bili osamljen pojav na Primorskem (glej ponatis članka Zrcalo časa v tej številki). Razlog, da je zamisel o tiskanju samostojnega 'časopisa' nastala ravno v Idriji in ne v kateremkoli drugem kraju na Primorskem, je prav gotovo treba iskati v imenitni, duhovno bogati ostalini znamenite idrijske realke in še živih spominih na kulturno in politično živahno obdobje pred prvo svetovno vojno, ko je bila Idrija 'žarišče socialnodemokratske, tiskarske, založniške, knjižne in časopisne dejavnosti' (Lado Božič: Idrijskim razgledom na pot, IR, 1956/1, l. I). V petdesetih letih preteklega stoletja je živelo v Idriji kar precej ne-

kdanjih realčanov, ki so bili še aktivni, med njimi Srečko Logar (realno je obiskoval kratek čas tik pred njeno ukinitvijo) in Lado Božič, ki sta se v polni meri zavedala pomena in moči tiskane besede tudi za 'preprosto delovno ljudstvo', kar sta mi v pogovorih v šestdesetih letih z aktivistično zagnanostjo večkrat omenjala. Vendar je bila zaradi raznarodovalnih razmer v obdobju italijanske okupacije še dolgo po drugi svetovni vojni funkcionalna pismenost v slovenščini med Primorci na precej nizki ravni, zato je bila pobuda in tiskanje 'samostojnega časopisa' leta 1955 res izjemno in večstransko pogumno dejanje, ki bi ga bilo vredno natančneje raziskati.

Pobudo za ustanovitev 'časopisa' Idrijski razgledi je leta 1955 dal Srečko Logar, po osnovnem poklicu učitelj in takratni upravnik idrijskega Mestnega muzeja. Gotovo pa je, da Idrijski razgledi ne bi zagledali 'luči sveta' brez odločilne podpore Lada Božiča, realčana, plodovitega publicista in predsednika občinskega ljudskega odbora, torej takratnega idrijskega župana, ki je za začetek priskrbel solidno dotacijo iz občinskega proračuna. Oba soustanovitelja sta izhajala iz podobnih programskih zasnov, vendar z nekoliko drugačnimi prednostnimi poudarki. V uvodniku je Božič zapisal, da so Idrijski razgledi namenjeni ... *vzgoji in spoznavanju nalog, dela in razvoja naše politično teritorialne in ekonomsko socialne enote ...; ... približati tudi dejavnost podjetij, ustanov in društev ...; ... računamo pa tudi na razprave in članke iz naše preteklosti in sedanjega življenja kakor tudi na drobne kronične zapise važnejših dogodkov na našem področju ...* (Lado Božič: Idrijskim razgledom na pot, IR, 1956/1, l. I). Srečko Logar pa je preprosto zapisal:

*Še živeča člana prvega uredniškega odbora Janez Jeram in Stanko Murovec.
Foto Anton Zelenc, fototeka MMI*

Ustvarjalci Idrijskih razgledov

Mestni muzej v Idriji je prevzel težko nalogo: izdajanje časopisa, ki naj obravnava vso politično, zgodovinsko, zemljepisno, prosvetno, socialno in gospodarsko problematiko naše občine. (Sporočilo naročnikom, IR, 1956/1, I.I).

Sestava uredniških odborov se je od ustanovitve do leta 1968 kar osemkrat spremenila. Pri tem ni šlo za zamenjave celotnih uredniških odborov, temveč večjega ali manjšega števila članov. Z vsako zamenjavo se je seveda spremenila struktura uredniškega odbora, tako v strokovnem kot tudi v družbeno-političnem smislu, kar vsekakor ni bilo nepomembno. Po zagotovilih Srečka Logarja so bile pogoste spremembe sestave uredniškega odbora utemeljene z željo, da bi 'družbeno-politične' organizacije čutile odgovornost za redno izhajanje 'časopisa', hkrati pa, da bi pri nastajanju časopisa sodelovalo čimveč 'delovnih ljudi in občanov'. Vendar je bil Srečko mnenja, da morajo v uredništvu sodelovati le ljudje, 'ki znajo pisati'. S tem je seveda mislil, da morajo znati uredniki napisati tudi kak prispevek za časopis. In še en pogoj naj bi bil izpolnjen: uredniki morajo biti z različnih področij 'gospodarskega in družbenega življenja', zato da bi tudi v svojih okoljih širili časopis, ki bi moral 'prodreti v vsako družino'. Seveda so bile to pobožne želje, ki žal niso bile in ne bodo uresničene.

*Srečko Logar, prof. France Hribar,
Silvo Modrijan in Zmago Logar
pred vhodom v ravensko jamo leta 1957.*

Srečko je bil, kot mi je kasneje pripovedoval, zelo zadovoljen s prvim uredniškim odborom (*»saj so bili vsi uredniki pismeni«*) v sestavi: Lado Božič, Janez Jeram, ing. Ivan Gantar, Stanko Murovec, Slavica Božič in Zinka Turk. Sam je bil odgovorni urednik. V taki sestavi je uredniški odbor deloval dve leti (1. in 2. letnik – 1956 in 1957). Pomisleke ob začetku izdajanja časopisa je imel le takratni predsednik Muzejskega sveta in član uredništva ing. Ivan Gantar, ki je v soglasju s svojo znano blago-ironično skepso rekel Logarju: 'Iz tega ne bô nič; kdo ti bo pa pisal' in seveda dodal, da 'je vredno poskusiti'. Vsi prvi uredniki so ostali zvesti sodelavci Idrijskih razgledov dolgo vrsto let. Lado Božič je ostal v uredništvu do leta 1965, ing. Gantar pa še tja v sedemdeseta leta.

Ob koncu prvega letnika sta 'uredništvo in uprava' (Logar!) zapisala: *S to številko zaključujemo svoj prvi letnik. Pri delu nas bodri zavest, da smo zacelili veliko vrzel, ki je nastala takrat, ko je prenehal izhajati pri nas napredni list »Naprej«. Pretekla so težka leta prve svetovne vojne, najtežja raznarodovalna doba italijanske okupacije in slavna narodnoosvobodilna vojna ... Upamo, da imamo pred seboj še dovolj dolgo dobo, ker se zavedamo, da smo že v prvem letu dovolj utrdili osnovo našega lista in da bomo lahko nadoknadili mnogo zamujenega ...*

Idrijski jamarji na Vojšici na Vojskem marca 1959. Stojijo: Alič Lado, Boris Gruden, Marko Kerševan, Jože Čar in Srečko Logar, spredaj so Franci Eržen, Jože Bajc, Edi Dolinar, Rafko Terpin, za njim Marjan Redelongi in Zmago Logar. Fotografiral je Rafael Podobnik – Jek.

Prvo uredništvo so čez dve leti delno zamenjali in dopolnili z ljudmi iz politike in gospodarstva (3. letnik – 1958). Vendar to očitno ni bila posebno uspešna poteza. Čez leto dni je ponovno prišlo do zamenjave in v uredništvo so vključili šolnike (4. in 5. letnik – 1959 in 1960). Kasneje mi je Srečko pripovedoval o tej zamenjavi. Komentiral pa jo je takole: 'Tudi s temi ni bilo nič!' Leta 1961 je spet prišlo do zamenjav in povečanja števila urednikov. Uredništvo je takrat štelo enajst članov (11. in 12. letnik – 1961 in 1962), njegova sestava pa je bila zelo pisana. Od prvih urednikov sta ostala le še L. Božič in ing. I. Gantar, sicer pa najdemo med njimi učitelje, profesorje, gospodarstvenike, politike in uradnike. Zakaj je prišlo leta 1961 do tako velikih sprememb, ne vem. Kolikor se spominjam, mi o tem Srečko ni nikdar nič rekel. Ker pa so bila to leta vsebinske krize pri Ildrijskih razgledih, domnevam, da je bil v tem razlog za povečanje števila urednikov. Želja torej, da bi s širšo in obvezujočo podporo urednikov le prišlo do boljšega sodelovanja in širjenja Ildrijskih razgledov.

Število urednikov se je pri ponovni spremembi leta 1963 zmanjšalo na osem (8. in 9. letnik – 1963 in 1964). Vidi se, da v uredništvo niso več silili gospodarstvenikov in politikov, pač pa so ga sestavljali pedagogi in kulturniki. Pri prvi številki leta 1965 (10. letnik), takrat sem postal član uredništva, je imel uredniški odbor poleg odgovornega urednika Srečka Logarja še šest članov (Anica Munda, Lado Božič, ing. Ivan Gantar, Slavko Poljanšek, Anton Bolko, Jože Čar). Z drugo številko, tako imenovano 'gimnazijsko številko', pa se je število urednikov zmanjšalo na štiri (Anica Munda, Slavko Poljanšek, Anton Bolko, Jože Čar) in tako ostalo do konca letnika. Naslednje leto se je ustalilo na številki 6 in tako ostalo do leta 1968. Zadnja tri leta so zaznamovana s posameznimi vstopi mlajših sodelavcev, študentov in univerzitetnih diplomantov. Leta 1966 (11. letnik) sta se pridružila Jurij Bavdaž in Milan Božič. Logar je takrat zapisal: *... želeli smo sestaviti nov in pomlajen uredniški odbor, ki naj bi končno dovedel list do kolektivne dejavnosti in seveda tudi odgovornosti. Tu mislim predvsem na vsebinsko izboljšavo. Prav nič si ne domišljamo, da smo problem rešili v celoti. Mnenja pa smo, da smo napravili vsaj prvi korak.*

Naslednje leto (12. letnik) ni bilo sprememb. Leta 1968 sta se v uredništvo vključila še Vinko Cuderman in Rafko Terpin. Ob zaključku Logarjevega obdobja Ildrijskih razgledov je bila sestava uredništva naslednja: ing. Ivan Gantar, Jurij Bavdaž, prof. Vinko Cuderman, Jože Čar, Rafko Terpin, Damjan Flander. Glavni urednik Jože Čar. Odgovorni urednik Srečko Logar.

Stanko Murovec, član prvega uredniškega odbora, se spominja, da Srečko uredniških odborov praktično ni skliceval, ampak 'je naredil v glavnem vse sam'. Če so sestanki bili, zagotovo obstajajo zapisniki, saj je Srečko vse prizadevno beležil. Tudi v začetku šestdesetih let Srečko uredniških odborov skorajda ni skliceval ali pa zelo redko. Tako je ostalo tudi po letu 1965, ko sem bil tudi sam v ured-

ništvu. Kot mi je omenil, se je v začetku sicer trudil sklicevati uredniške sestanke, vendar so se jih udeleževali le posamezni uredniki, zato se je naveličal sklicevanja in dodal 'veliko govorjenja, rezultata pa nobenega'. Spominjam pa se, da se je Srečko po potrebi pogovarjal s posameznimi uredniki. To stanje ilustrira tudi zapisani stavek: *Tudi uredniški odbor je ostal bolj na papirju na drugi strani vseh številok.* (Urednikova beseda, IR 1961/4).

Rast časopisa

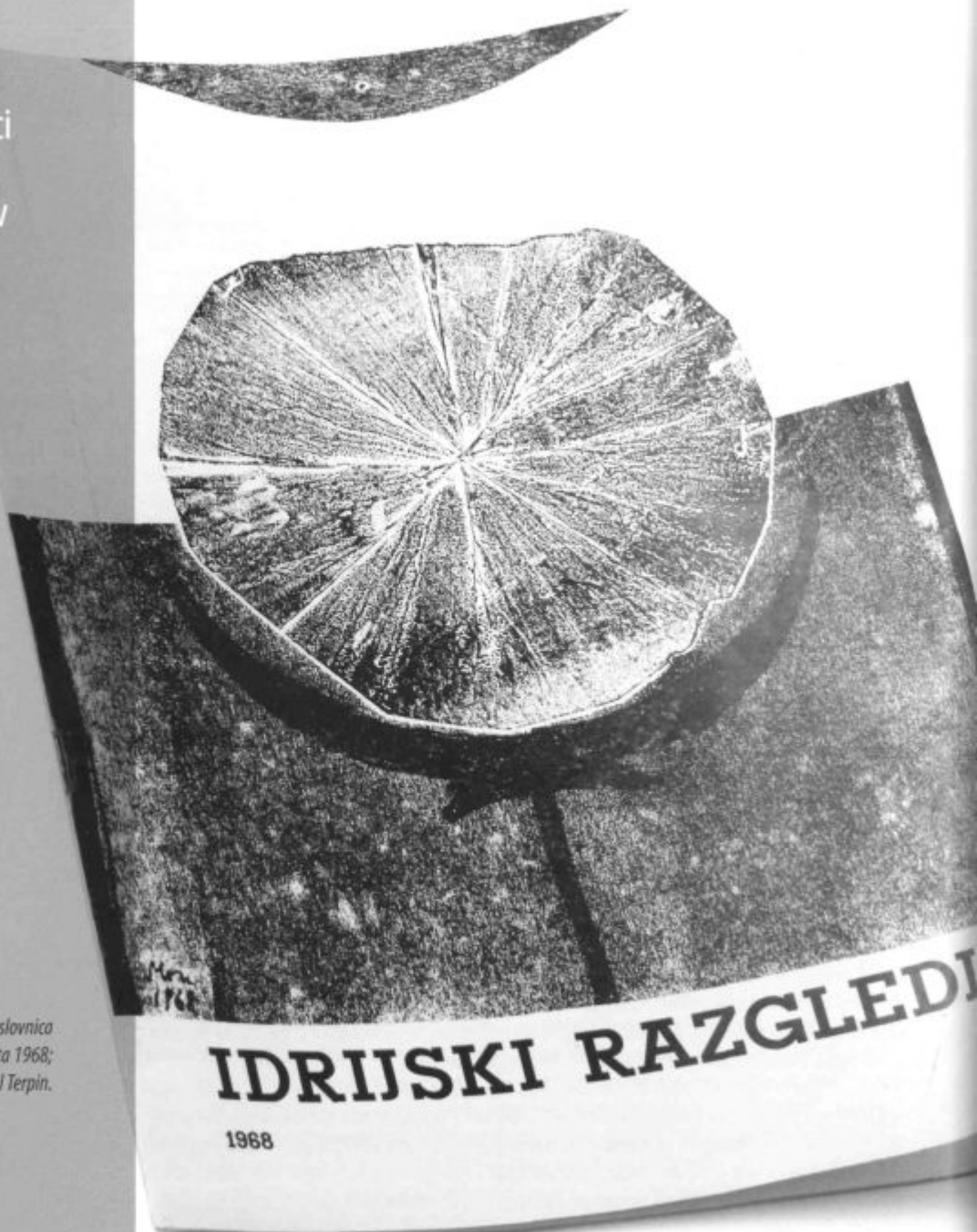
Idrijski razgledi so bili torej ustanovljeni kot splošen idrijski časopis (ne revija!) z željo, da bi z leti postal mesečnik. Seveda se to ni zgodilo. Spričo velikih težav z zagotavljanjem piscev in finančnih problemov je 'življenjska moč časopisa' niha-la, vendar zaradi vztrajnosti odgovornega urednika Srečka Logarja ni prenehal izhajati. Celo več – kljub težavam so se Razgledi do leta 1968 redno vsake tri mesece, brez zamud pojavili med bralci. Številke prvega letnika (leto 1956) so imele v povprečju kar 43 strani. Nato se je njihovo število strani manjšalo (34 – 1957, 29 – 1958, 27 – 1959, 30 – 1960, 24 – 1961), dokler ni leta 1962 pristalo na približno dvajsetih straneh in tako ostalo do leta 1965, ko se je začelo ponovno postopno dvigati (27 strani v letu 1968). Za razumevanje omenjenih težav vas vabim, da preberete v nadaljevanju ponatisnjen Logarjev članek »Urednikova beseda« (IR, 1961/4, l. 6).

Leta 1969 je postal časopis 'Idrijski razgledi' zaradi vsebinskih sprememb revija v pravem pomenu besede. Žal pa so se začele drugačne težave. Zaradi objektivnih in predvsem subjektivnih težav, kasneje tudi političnih »mahinacij«, je prišlo do velikih zamud pri tiskanju revije, kar je končno pripeljalo do nastanka zbornika. O tem sem pisal v članku 'Zrcalo časa', ki je ponatisnjen v nadaljevanju.

Zasnovani kot časopis so Idrijski razgledi v prvih letih poleg tehtnih prispevkov objavljali tudi 'odloke in sklepe' Občinskega ljudskega odbora Idrija. Na časopisni značaj Idrijskih razgledov kažejo tudi obsežni 'kronični' Zapiski. Postopno so bile uvedene nekatere rubrike kot Borci pripovedujejo ..., Mladinski kotiček, Izpred našega sodišča, Izpred okrožnega tožilstva in Ohranili jih bomo v lepem spominu. Rubrike so živele nekaj let in nato ugasnile.

Zelo hitro je shiral tudi Mladinski kotiček (od 1959 do 1960), kjer so začenjali svoje »pisateljske kariere« gimnazijci (berite Logarjev komentar v ponatisnjem članku Urednikova beseda v tej številki). Tudi sam sem že leta 1959 napisal prvi spis z veličastnim naslovom Spomini na Črno goro, v katerem sem na kratko opisal kaj se je slovenskim jamarjem pripetilo pri raziskavah jam v zaledju Boke

Ustvarjalci
Idrijskih
razgledov

*Naslovnica
Idrijskih razgledov leta 1968;
izdelal jo je Rafael Terpin.*

Kotorske. Srečko je moj spis komentiral, 'da je kar zanimiv, le preveč šolski je'. Sicer pa Logar ni imel niti časa niti potrpljenja za mentorstvo. Če nekdo na prvo ali drugo prošnjo ali predlog članka ni napisal, je običajno rekel, da 'ne bo nobenega prosil' in se je lotil tematike kar sam.

Prve rahle vsebinske premike v Idrijskih razgledih zaznamo leta 1964 (11. letnik), ko so začeli objavljati novi in mlajši pisci. Naslednje leto je bila kot druga številka 10. letnika natisnjena posebna jubilejna gimnazijska številka, ki je imela na drugi strani izpisana naslednja posvetila: 20- letnici osvoboditve, 20- letnica gimnazije, 10. matura. Njena bogata vsebina je nakazovala rast novih sodelavcev in piscev ter bila vzpodbuda postopni vsebinski prenovi Idrijskih razgledov. Rahli vsebinski premiki so se nakazovali tudi v letu 1966, pomembnejši pa v obliki nove naslovnice (izsek iz Hacquetove upodobitve Idrije, pripravil Milan Božič) in uporabe nenavadne mešanice starega in delno spremenjenega črkovnega materiala ter neuskrajene notranje ureditve. Podobna ugotovitev velja tudi za leto 1967 (12. letnik). Pojavili so se novi sodelavci, na naslovnici pa je bila natisnjena celostranska reprodukcija idrijskih hiš akademskega slikarja Rafka Terpina. Z naslovnico Srečko ni bil povsem zadovoljen. Menil je, da je sicer lepa, le hiše niso 'realistične' in so malo preveč 'sfizene'. Naslednje leto smo v celoti posodobili črkovni material, 'moderno' naslovnico pa je ponovno prispeval Rafko Terpin. Tokrat so bile Logarjeve pripombe bolj odločne. Naslovnica mu sploh ni bila všeč in je menil, da je 'zadeva podobna ožeti limoni'. Kar precej pregovarjanja je bilo, da sem ga prepričal, da je naslovnica avtorsko umetniško delo.

Odgovorni urednik Srečko Logar

*Idrija je velik živosrebrni kotel, v katerem se kuhajo žlikrofi!
(Logarjev turistični moto)*

Razloge za Logarjevo izjemno prizadevnost, nepopustljivo vztrajnost ali, če hočete, trmo pri urednikovanju v najširšem pomenu besede, pisanju najrazličnejših prispevkov, zbiranju denarja, organizaciji tiskanja in razpečevanju Idrijskih razgledov, moramo iskati v njegovih osebnih notranjih potrebah in željah. Večkrat mi je razlagal, da je bila njegova življenjska želja postati novinar pri stalnem časopisu, vendar mu življenje med obema vojnama in med vojno takih možnosti ni dajalo. Z Idrijskimi razgledi se je ponudila priložnost sodelovanja pri nastajanju 'rednega časopisa', kot je dejal. Seveda si zanesljivejših in boljših osnov za uspešno izdajanje lokalnega časopisa, posebno še v tistih časih, nikakor ne bi mogli misliti. Čeprav se je večkrat pritoževal, da pač mora delati vse in to seveda ni pravo novinarstvo, so mu bile vendarle dane skromne možnosti, da je vsaj

delno uresničil svoje življenjske želje. Pripovedoval mi je, da so za njega izziv predvsem intervjuji, ki so 'pravo novinarsko delo'. Vedno si je želel beležiti predvsem žive, aktualne dogodke in stanja. Od tod tudi njegova velika zavezanost pisanju kronikalnih zapisov. Dva tehtna intervjuja je objavil že pred letom 1960, prvega s takratnim županom Ladom Božičem (O nekaterih naših osnovnih gospodarskih in komunalnih problemih, IR 1957/2, I. II.) in drugega s takrat svežim rudniškim 'ravnateljem' inž. Cirilom Prohinarjem (Naš rudnik, IR 1958/4, I. III.). Oba članka sta še danes vredna branja, saj zelo suvereno in ilustrativno pripovedujeta o gospodarskih in komunalnih (v širšem smislu) problemih v Idriji. Leta 1961 je uspel pripraviti in objaviti serijo člankov pod naslovom 'Razgovori z našimi direktorji', ki pa so manj natančni.

Na podoben način kot intervjuji so nastajali članki v rubriki Borci pripovedujejo ... Pri tem je treba upoštevati, da so bili borci v glavnem upokojeni ali aktivni rudarji in delavci. Šolo so obiskovali še v avstrijskih časih pred prvo svetovno vojno ali pa izključno italijanske šole v času petindvajsetletne italijanske zasedbe naših krajev. Njihovo znanje pisne slovenščine je bilo zato skromno ali pa skoraj nično. Logar je običajno borca, ki je imel kaj povedati povabil v Muzej, se z njim pogovarjal in izjave sproti tipkal. Največkrat je bilo pripovedovanje nepovezano in Srečko je moral z vprašanji vzpodbujati pripovedovalca, da je postopno nastala pripoved z 'repom in glavo'. Kasneje je članek pripovedovalcu prebral, po potrebi dopolnil, popravil, dodal kak 'romantični' vložek in nato pretipkal. Večkrat sem bil prisoten pri nastajanju 'borčevskih' pričevanj. Seveda se je pri tem dogodilo marsikaj zabavnega, posebej še, če je kdo uporabil pretirane ali neprimerne besede ali primerjave. Spominjam se, da je nek starejši možak je pripovedoval, da je 'kri tekla v potokih' (to naj bi se dogajalo proti koncu vojne nekje okrog Sežane). Logarjev komentar je bil, 'da pretiravali pa ne bomo', in je izjavo ublažil.

Kot sem že omenil, so bili Ildrijski razgledi zasnovani kot časopis, zato je bila kronikalna rubrika Zapiski za Logarja, tudi iz osebnih razlogov, zelo pomembna. Menil je, da je nujno beležiti 'utrip naše občine'. Vrsto let je skoraj vse zapise o dogodkih in delovanju organizacij podpisal Srečko (inicialke L. S.). Tu najdemo poročila o dogajanju na področju šolstva, prosvete, telesne vzgoje, tehnike, lovstva, ribištva, šaha, filatelije, turizma, jamarstva in še kaj. Če izvzamemo lovstvo in ribištvo, je bil v vseh organizacijah vključen tudi Srečko bodisi kot tajnik bodisi kot član 'upravnega odbora'. Na moje poizvedovanje, zakaj si je 'nakopal na glavo toliko organizacij', je dejal, da 'če ga ni zraven, nobeden nič ne zapiše'. Želel je torej biti informiran in o tem poročati. Od vseh organizacij pa mu je bilo verjetno najbolj pri srcu jamarstvo, turizem in filatelija. V vseh dopisih, ki mi jih je pošiljal v Ljubljano, je zmeraj dodal pripis: 'prihrani mi znamko'. Vsa leta sem jih pridno zbiral. Ljubezen do znamk je sevala že iz njegovega načina lepljenja na pisma: previdno, počasi, s premislekom in seveda tako, da ne bi prišlo do poškodb.

V obdobju 'krize sodelavcev' od 1961 do 1964 je Srečko Logar napisal veliko člankov iz gospodarstva, muzealstva, arhivarstva, zgodovine, pisal je o raznih obletnicah dogodkov in ljudi, turizmu itd. Podpisan je pod skoraj vsa najrazličnejša poročila v zapiskih. Leta 1961 je na primer od 22 objavljenih 12 člankov napisal sam, leta 1966 pa od 14 podpisal 6 prispevkov. Ker so bili privatni tipkarski stroji takrat še redkost, je večino člankov dobil v rokopisni obliki in skoraj vse je pretipkaval sam, čeprav bi to delo lahko opravil tudi kdo drug. Na moje vprašanje, zakaj ne tipka na primer muzejska tajnica, mi je rekel, da ko pretipkava sproti popravlja tudi hujše napake. V tipkanje je dal le članke avtorjev, za katere je vedel, 'da zna jo pisati'. Dokončno popravilo člankov pa je seveda prepusti lektorici, prof. Anici Munda. Iz tega izhaja, da so nekatere številke resnično skoraj v celoti Logarjev 'produkt' – večino člankov je napisal sam, ostale pa vsaj pretipkal in popravil 'na prvo roko'. Gotovo bi bilo potrebno in zanimivo pripraviti Logarjevo bibliografijo. Naj bo to izziv za kakega bibliografa ali knjižničarja.

Sicer pa je bil Srečko odločen in ekspeditiven urednik. Njegovo prvo načelo je bilo, da morajo Idrjski razgledi izhajati redno štirikrat na leto, čeprav na račun kakovosti. Velikokrat je bil prisiljen pisati zelo hitro, zato vsi njegovi prispevki niso vedno najboljši, so pa vsebinsko bogati. Nič ni imel proti stvarnim poročilom o delu, jezil pa se je na 'načrte v bodočnosti', ki jih je imel za fantazije. Menil je, da bi take objave 'bodoče zgodovinarje samo zapeljevale', zato niso spadale v 'resen' časopis. Pomislimo, da je bilo to v trdih socialističnih programskih časih, ko se je kar naprej nekaj načrtovalo. Prav tako se je jezil nad puščobo obvestil Občinskega ljudskega odbora, ki da jih nihče ne bere.

Čeprav Srečko ni maral dolgoročnega načrtovanja, je tudi sam gojil velik načrt, ki pa se ni nikdar izpolnil. Želel si je, da bi našel ljudi, ki bi 'obdelali naše vasi', kot je dejal. Tudi o tem mi je veliko pripovedoval. Za začetek je razmišljal o obdelavi Gor. Zamislil si je, da bi vas 'obdelali' z vseh plati: geografsko, geološko, zgodovinsko, etnološko, socialno, kulturno, zbrali bi podatke o znamenitih ljudeh in še kaj. To so bile res le želje. Praktično bi bilo tak načrt še danes težko izpeljati.

In še nekaj o Logarjevi varčnosti. Bil je bil zelo varčen, posebej pri pisarniških potrebščinah. Velikokrat se mi je zdelo, da pretirava. Spravil je vsak najmanjši listek in ga popisal z obeh strani. Vse stare, delno popisane, zavržene porumenele arhivske papirje je popisal. Celo pisemske ovojnice je 'stegnil' in uporabljal za zapisnike na sestankih. Iz tako zapisanih besed so dostikrat nastajali njegovi zapiski.

Leta 1968, ob prezgodnjem koncu svojega urednikovanja, je v članku »Idrijski zbornik« – misel za uresničenje, ocenil vlogo Razgledov takole (Idrijski razgledi 1967/3, l.12): *Pisec v »Kapljah« pravilno omenja v tej zvezi tudi naš list »Idrijski razgledi«, katerih namen pa nekateri nepravilno ocenjujejo. V dosedanjih dvanajstih letnikih je naša revija zbrala ogromno znanstvenega in zgodovinskega materiala, ki že sedaj služi mnogim piscem pri njihovem delu. Marsikaj bi šlo v pozabo, če bi prav preko te revije (revijal) ne prišla vsaj pobuda za mnoge širše obdelave.*

Zapleti

Čeprav se danes zdi nenavadno, je tudi v Logarjevem obdobju tu in tam prišlo do manjših težav zaradi vsebine nekaterih člankov ali rubrik v celoti. Prvi zaplet je nastal s serijo zanimivih člankov inž. Ivana Gantarja z naslovom Iz letnih poročil rudnika živega srebra. Mišljeno je bilo, da bi bilo to poročanje stalno, torej vsako leto. V prvemu letniku Idrijskih razgledov (1956) so bila objavljena poročila za leta 1952, 1953, 1954 in 1955, nato pa je Gantar sproti objavljaval poročila o razmerah pri rudniku za pretekla leta do leta 1959 (poročilo za 1958). Rudniško vodstvo se je takrat odločilo, da predstavljajo Gantarjevi članki 'izdajanje poslovnih tajnosti', in mu prepovedalo nadaljnje objavljanje. Inž. Gantar, ki mi je o tem pripovedoval, je to komentiral takole: »Povedal sem jim, da je čudno, da so proti objavi. Govorili so namreč, da je 'vse naše', potem bi morali ljudje tudi vedeti, kakšno je stanje pri Rudniku«. Podobne težave sem imel tudi sam leta 1970 z objavo članka Kakšna bo usoda Pronta?, pravo politično šikaniranje pa sem doživel leta 1977 zaradi fotografiranja v jami. Vendar je to že druga zgodba.

Težave so se občasno pojavile zaradi objav člankov v rubriki Borci pripovedujejo ... Kot je pripovedoval Srečko, se je včasih prišla pritožiti žena kakega borca, češ da 'ta in ta' v prispevku 'ni pravilno prikazan'. Logar je običajno predlagal, naj pride 'dotični borec' in pove svojo varianto zgodbe, ki bi jo potem objavili. S tem predlogom je bilo običajno protestov konec. Kolikor se spominjam, je bil le enkrat natisnjen popravek zapisa o nekih dogodkih na Vojskem.

Proteste je včasih izzvala tudi rubrika Izpred sodišča. Na pripombe je odgovoril Logar v članku Urednikova beseda (IR, 1961/4), ki ga v tej številki ponatiskujemo.

Za idrijske razglede specifična je bila rubrika Ohranili jih bomo v lepem spominu (kasneje: Ohranili jih bomo v trajnem spominu). Uvedena je bila s prvo številko leta 1966 in se nadaljevala še v sedemdeseta leta. Bilo je kar nekaj pripomb – včasih bolj strupene narave –, da taki podatki ne spadajo v revijo. Tudi na take pripombe je Srečko odgovoril (glej ponatisnjeni članek Pogovor z naročniki, IR 1966/4). Po drugi strani pa so bili nad rubriko navdušeni predvsem starejši Idrijčani, ki so živeli izven Idrije, 'po svetu' kot rečemo, in so večkrat to tudi povedali. Dragoceni so bili kratki življenjepisi nekaterih umrlih in včasih kratka oznaka njihovega dela. Taka rubrika bi bila gotovo še danes zanimiva, le nikogar ni, ki bi jo pripravljala. Življenje pa tako ali tako skrbi, da tematike za tovrstno rubriko nikdar ne bi zmanjkalo.

Financiranje Idrijskih razgledov

O tem ne bom na široko razpravljaj, saj si bralci lahko sami poiščejo podatke v Idrijskih razgledih. Vsako leto je bilo namreč objavljeno Poročilo o finančnem poslovanju »Idrijskih razgledov«. Imelo je stalne rubrike. Dohodki so bili razčlenjeni na: naročniki, reklamni oglasi, sofinanciranje, v breme muzeja. Notranja razdelitev dohodkov se je proti letu 1968 stalno slabšala. Naročniki so prispevali vedno manj, koliko se je nabralo od oglasov za vsako leto posebej, je bilo odvisno od Logarjevih prizadevanj – 'fehtanja' po podjetjih, sofinanciranje je pešalo, obremenitev muzeja pa je bila vedno večja. Da bi bili stroški čim manjši, so idrijskim naročnikom Idrijske razglede dostavljali dijaki. Tega se dobro spominja tudi Logarjev sin Zmago Logar (glej članek Spomini na očeta, Srečka Logarja, prvega di-

*Srečko Logar z ženo
Zvonko leta 1975.*

rektorja muzeja v Idriji, IR 2003/2). Leta 1965 je Logar zapisal: *Nekateri zvesti bralci nas tudi sprašujejo, kako je z materialnim položajem našega lista. Pripravljene so plačevati višjo naročnino. Res je: z 200 din letne naročnine ne plačajo naročniki niti ene številke, vendar bi želeli ostati pri sedanjih cenah, ker smo mnenja, da podražitve ne morejo rešiti nobenega gospodarskega problema. Če nam bo uspelo, da bomo obdržali dosedanje razumevanje naših podjetij in da ga bomo ponekod še poglobili, bomo, dragi bralci, ostali pri starem. Najbolje je ostati brez komentarja. Lahko pa zavzdihnemo 'Zlati časi!' Velja seveda za zadnji stavek zapisanega.*

Odhodki izkazujejo naslednje postavke: tiskarski stroški, **avtorski honorarji** in poštovina. Prav ste prebrali! Kljub večni finančni krizi je Logar vseskozi skrbel za skromne honorarje! Honoriranje prispevkov, ta lepa, sicer povsem običajna in normalna 'razvada', se je postopno opustila in sedaj velja zastojno pisanje za 'idrijski fenomen', za nekaj, s čimer se je potrebno hvaliti in je 'mogoče samo v Idriji'.

Zaključne misli

Ob koncu tega kratkega vpogleda v prvo obdobje izhajanja Idrijskih razgledov je potrebno poudariti, da brez zamisli Srečka Logarja in soustanovitelja Lada Božiča Idrijskih razgledov ne bi bilo. Brez Logarjeve vizije, trmastega vztrajanja in trdega dela bi Idrijski razgledi zamrli že okrog leta 1960, zanesljivo pa bi prenehali izhajati ob finančni krizi leta 1965. Zato so Idrijski razgledi tega prvega obdobja neminljiv spomenik odgovornemu uredniku Srečku Logarju.

Zame osebno je bilo srečanje s Srečkom in Idrijskimi razgledi v nekem smislu usodno. V prvih letih jamarskih raziskav na Idrijskem, Cerkljanskem in Hotenjskem podolju nas je Srečko velikokrat spremljal. Vztrajal je, da ne smemo hoditi po jamah samo na 'turistične ogleda', pač pa, da je treba jame 'raziskati in izmeriti', kar pa je od najstnikov zahtevalo veliko mero discipline. Tako sem se na njegovo pobudo učil vztrajnosti, potrpljenja in pri merjenju tudi natančnosti, skratka temeljev raziskovalnega dela. In še nekaj! Vedno je zahteval, da kot 'predsednik jamarske podružnice' pišem poročila o delu na terenu. Bila so mu kar všeč in rekel je: 'Malo boš predelal, pa bo za Razglede, saj ljudi to zanima'. Tako mi je Srečko neprisiljeno vzbujal željo in potrebo po pisanju.

In prav na koncu še – kako izgledajo Idrijski razgledi v perspektivi časa? (Glej tudi ponatisnjeni članek Zrcalo časa.)

Idrijski razgledi so začeli izhajati 8 let pred tržaškim Mostom ter deset let pred idrijskimi Kapljami, novogoriškimi Srečanji (danes Primorska srečanja) in Pahorjevim Zalivom v Trstu. Revije Kaplje, Most, Zaliv in kasnejšo Obalo počasi prekriva prah zgodovine, kulturne, politične, narodnostno zavzete in strokovne brazde, ki so jih, posebno prve tri revije, zaorale v primorsko samobitnost, pa še vedno sevajo svojo kulturno in idejno moč v današnji, nekoliko zmedeni čas.

Idrijski razgledi so najstarejša revija na Primorskem. Kljub ne vedno naklonjeni zgodovini in kljub strahoviti 'inflaciji' medijev v zadnjih desetih letih, so po petdesetih letih še vedno tu, torej živijo. Čeprav brez pravega zavedanja idrijsko-cerkljanskega prostora o njihovem pomenu, so nesporno 'zrcalo časa', kot sem zapisal že leta 1995. Zrcalo je obsežno, vsebinsko bogato in neskončno globoko, kajti res je, kot je napisano v motu k temu prispevku, beseda je večna. Idrijskim razgledom se danes res ni potrebno ukvarjati z dnevniškimi in kronikalnimi zapisi, saj to uspešno opravljajo Idrijske novice in drugi slovenski časopisi. Pomemben in zanimiv informativni mozaik dodaja Komunitator. Poljudno napisane globlje, tehtnejše poglede v preteklost, sedanjost in prihodnost pa naj tudi nadaljnjih petdeset let, kljub vsem težavam, z enako zagnanostjo opravljajo Idrijski razgledi.

Iztrgano pozabi » Ksenija Šabec

IR, 1969, št. 2

UTA BO DOBILA NOVO PODOBO

Tam, kjer je bil včasih rudniški lesni obrat, se ni mnogo spremenilo, utihnili so le stroji. Danes so v barakah in na dvoriščih skladišča gradbenega materiala ter druge krame in — nered. Skratka: vse, kar ne spada v središče mesta s skupimi in zato dragocenimi gradbenimi površinami.

Urejevanje tega dela mesta se je pravzaprav že začelo z regulacijo Idrije od »debele skale« do glavnega mostu. Skoraj po vsej tej dolžini bo desni obrežni zid zašel precej daleč proti sredini današnje struge ter dal tako lep prostor za široko cesto, veliko ploščad ob bodoči avtobusni postaji in še dovolj prostora za parkirišče. Da bi dobil ta predel dokončno podobo, bo seveda moralo izginiti precej starih, dotrajanih stavb in dati prostor novim.

Upajmo, da do takrat ne bo tod mimo steklo preveč Idrije.

IR, 1970, št. 4

Hotel in restavracija »NANOS« v Idriji

19 Posebno pozornost posvečamo izletnikom in skupinskim obiskom. Vnaprej javljeni šolski izleti imajo posebne cene. Hotel ima tudi dva prostora za večje ali manjše zaključene družbe, seje, sestanke in intimne svečanosti ter proslave. Na voljo so udobna prenočišča in apartmaji. Menjavo valut in vse turistične informacije vam nudi naša recepcija ob vsaki dnevni ali nočni uri.

ZLIKROFI, RIBE, DIVJAČINA — to so specialitete naše kuhinje. Naše cene so v Sloveniji med najnižjimi. Idrijski menu!

IR, 1975, št. 1-2

Praksa v svetu je zgodaj ovrgla zmotno prepričanje, da so za mestno jedro potrebne velike proste površine, polne zelenja ipd. Takšne prazne površine običajno tudi niso v človeškem merilu, pa jih zato ljudje ne morejo dojeti v celoti, postanejo jim dolgočasne. Vabljenost mestnega središča ni odvisna od širokih in zračnih, a vsebinsko neizkoriščenih pločnikov, pač pa se tako kot nekdanji meri z gnečo v trgovskih ulicah, z gnečo v kavarnah, restavracijah, bistrotih, v galerijah, dvoranih.

IR, 1976, št. 1-2

Za tem dolgo časa ni bilo pomembnejše seje občinskega odbora. Tu so bile poletne počitnice in kmalu nato je prišla tudi jesen in v idrijskem občinskem življenju se ni ničesar pomembnega dogodilo.

IR, 1971, št. 2

Kakšne so torej perspektive idrijske kulture?! Pred petimi leti je bila Idrija brez osnovnih (prostorskih) pogojev za kulturno življenje, danes ima Galerijo in urejeno Rudniško dvorano, jeseni bo dokončana nova knjižnica. S tem bodo dani temelji za normalen kulturni razvoj. Toda ne smemo pozabiti, da bodo novi prostori zahtevali več sredstev za vzdrževanje in — če bomo hoteli opravičiti vanje vloženi denar — tudi živahnjšo dejavnost, se pravi — nova sredstva. Teh pa nam ne bo v zadostni meri prinesel noben republiški zakon, zato se bo prej ali slej treba odločiti: ali potrebujemo kulturo ali ne in kaj smo pripravljeni zanjo žrtvovati. Na sejah občinske skupščine sem neenkrat poudaril, da sem proti kulturi zaradi kulture: če je ne po-

trebujemo, jo likvidirajmo! Nisem pa za kompromis, za zdaj veljavno prakso, ko smo kulturo sicer hoteli imeti, a dinarje zanjo odmerjali skrajno mačehovsko.

Nekateri se z zavistjo ozirajo po sosednjih občinah, kjer za kulturo dajejo le simbolična sredstva. Položaj Logatca ali Vrhnike npr. je v tem pogledu res dosti ugodnejši: občini nista odre-

(se nadaljuje)

zani od središča in je tako v njih potreba po lastnih kulturnih dejavnostih dosti manjša, razen tega pa nimata na skrbi težkega finančnega bremena — vzdrževanja zgodovinskih spomenikov. Primerjanje s temi občinami je torej nesmiselno. Treba se bo pač odločiti: za kulturo ali nekulturo! Ko bomo v letu kulturne akcije razmišljali o tej (za nekatere težki) dilemi, mogoče ne bi bilo slabo, če bi se spomnili slavne kulturne preteklosti, ki je povezana z imenom Idrija. Mislim namreč, da morda le ne bi bilo čisto prav, če bi se mesto s tako preteklostjo zaradi trenutnih gospodarskih težav odločilo za neslavno kulturno sedanost!

IR, 1974, št. 3 - 4

GOSTILNA »NEBESA«

NAJZNAMENITEJŠE IN PRILJUBLJENO IDRIJSKO GOSTIŠČE VABI DOMAČE IN TUJE GOSTE TER SKUPINE V SVOJE POPOLNOMA PRENOVLJENE PROSTORE, KJER BODO OB VSAKEM ČASU POSTREŽENI Z IDRIJSKIMI SPECIALITETAMI, POSEBNA SOBA ZA SVATBE, SPREJEME IN DRUGE SVEČANOSTI.

IR, 1975, št. 1 - 2

Ob dvajsetem letniku

Na pobudo skupine občanov se je leta 1956 rodila revija *Idrijski razgledi*, ki ji je bilo dano, da je dočakala dvajseti letnik in je najstarejša revija na Primorskem. Revija ni imela širših ambicij: oris življenja idrijsko-cerkljanskega področja v preteklosti in sedanosti, vendar so ji kljub temu posamezni prispevki dajali širši slovenski in celo mednarodni značaj. Svoj prvotni okvir je revija presegla zaradi historičnih in aktualnih podatkov o idrijskem rudniku in v članskih, ki so obravnavali problematiko živega sreb ra - od rudišč do problemov, povezanih z uporabo. Pomembni so tudi članki o zdravstveni organizaciji in o zdravljenju v Idriji v 17. in 18. stoletju, saj so originalni prispevek k splošni zgodovini medicine. Na splošno je bil historični del bolj obdelan kot pa sedanost v vseh svojih oblikah. V tromesečniku težko zajemamo aktualnosti. Težko je najti tudi piscev, ker je kritičnost v lastni hiši pač najtežji problem.

No-in sedaj za revijo najvažnejše - bralec! 600 izvodov v letu 1956, 1100 danes. Navsezadnje na tromesečnik je rasla in ostala. Vsakdanji stiki, pohvale, pripombe, pritožbe bralecev, sodelovanje, ki ga je mogoče pridobiti v širših publikacijah, je dajalo članom uredništva pogum za nadaljnje delo.

V dolgih devetnajstih letih nismo nadlegovali braleca s finančnimi vprašanji, saj je to problem izdajatelja. Mislim, da je ob tem jubileju potrebno zabeležiti bolj na ljubo zgodovine *Idrijskih razgledov* kot očitek ali hvala ljudem, na kakšen način so *Idrijski razgledi* lahko devetnajst let izhajali.

Začelo se je tako, da so idrijski gospodarsveniki in družbeno-politične osebnosti zagotovile finančna sredstva in Mestni muzej je bil določen kot izdajatelj in založnik. V devetnajstih letih pa smo doživeli razvoj, spremembe, rotacije ljudi na položajih in po določenem obdobju je financiranje popolnoma prenehalo, kar je sicer najbolj naraven konec vseh publikacij. Srečko Logar, urednik revije in ravnatelj muzeja, ni bil tega mnenja in revija je izhajala naprej v breme Mestnega muzeja. Za zgodovino moramo zabeležiti, da je to pomenilo 16 % še tako nizkih plač uslužbencev. Srečko Logar, danes upokojenec, občuti vsak mesec ob pokojnini ta davek, pa se nič ne kesa.

Sedaj so drugačni časi, razmere. Vse hujo je za nami. Vsaj leta 1974 je bilo tako. Tega leta je bilo kulturno vprašanje za Idrijo in za Slovenijo urejeno. Vsi zaposleni so pristali, da gre v kulturne namene 0,74 % od plač, kar je pomenilo za Idrijo 170 starih milijonov in v idrijski občini je kulturno življenje cvetelo. Celotno stare slajne spomenike iz preteklosti smo začeli obnavljati, šestnajst prosvetnih društev je zaživelo, prav tako likovna galerija, slikarska kolonija. Celotno v prostorih delovnih kolektivov smo začeli prirejati razstave. *Idrijski razgledi* so bili v celoti financirani. To, kar pa je bilo dobro za večino slovenskih občin, ni bilo dobro za ljubljansko kulturno skupnost, zato je prišlo v tem letu do „vertikalnega in horizontalnega“ usklajevanja in rezultat tega je bil v letu 1975 za Idrijo 50 starih milijonov manj, pri čemer pa moramo upoštevati še inflacijo. To pomeni, da je pred nami znova problem financiranja *Idrijskih razgledov*, pri čemer upamo, da bomo s podporo vseh, ki jim je do te revije, stopili v tretje desetletje in da ga bomo skupno z bralec tudi dočakali.

Uredništvo

Ustvarjalci Idrijskih razgledov

Janez KAVČIČ

Lado Božič kot domoznanec in publicist

»Novemu listu, ki naj bo dokaz naše vsestranske prizadevnosti in našega skupnega dela, želim srečno pot v vsako našo družino!«

Lado Božič, Idrijski razgledi 1956, št. 1

V polstoletni zgodovini Idrijskih razgledov je skozi prvi dve desetletji vidno vlogo odigral zaslužni Idrijčan Lado Božič (1904–1976), ki se je na svoji življenjski poti uveljavljal kot družbeni, politični, društveni in kulturni delavec, kot navdušen planinec ter kot domoznanec in publicist. Leta 1956 je Božič zasedal mesto takratnega idrijskega župana (predsednik Občinskega ljudskega odbora Idrija) in v javnosti nastopal kot ugledna in vplivna politična osebnost, zato je lahko odločilno botroval pri rojstvu in prvih korakih Idrijskih razgledov. V svojem življenjepisu je leta 1974 o njih zapisal: »Bil sem njihov soustanovitelj in sem v prvih letih tudi veliko pisal vanje, nato pa nekaj let prekinil. Ko je Idrijske razglede prevzela nova, mlajša ekipa, sem se odzval njihovemu vabilu, naj sodelujem ... Za revijo – v uredništvu sem bil polnih devet let (do vključno prve številke leta 1965, op. pisca) – sem napisal (do 1976) okrog 40 daljših prispevkov z raznih področij. Tudi ta material bi dal primerno in lepo knjigo, če bi bil zbran.«

O Božičevem življenju in delu je bilo v bližnji preteklosti precej napisanega, zato na tem mestu že povedanega ne kaže ponavljati. V ponatisu Božičeve knjige Naš idrijski kot iz leta 1936 (FMR Media d.o.o., Idrija, 2004), posvečenem 100. obletnici avtorjevega rojstva, je priporočljivo prebrati zlasti njegovo obsežno avtobiografijo Moja življenjska pot 1904–1974. Gre za izčrpno in sočno pripoved – izpoved, ki prepleta osebno življenjsko zgodbo s prikazovanjem in komentiranjem vsakokratnih razmer in dogajanj v ožjem in širšem družbenem okolju. Ker je Božič domala vseskozi – od svojih dijaških let do smrti – veliko pisal in objavljaj, se je v več kot petdesetih letih nabrala obilna in skorajda nepregledna množica gradiva, ki je v obliki memoarskih, zgodovinskih, etnoloških, gospodarskih, političnih, reportažnih, planinskih in drugih razprav in člankov raztresena po časopisih, revijah, knjižnih izdajah in drugih publikacijah. Del bogate pisne zapuščine je Božič k sreči pred smrtjo sam zbral in materiale oddal pristojni arhivski službi. Zgodovinski arhiv Ljubljana – Enota v Idriji (Fond Lado Božič, IDR 137) tako hrani kar 12 fasciklov tiskanega, rokopisnega in drugega dokumentarnega gradiva, ki bo v prihodnje olajšalo sestavljanje temeljite Božičeve bibliografije. Prvi osnutek take bibliografije naj bo tudi pričujoči zapis.

Lado Božič, rojen 27. junija 1904 v idrijski rudarski družini, je pisateljsko žilico nakazoval že v svojih osnovnošolskih spisih. Resneje je začel objavljati v dijaških letih, ko se je dejavno vključeval v razgibano društveno in kulturno življenje na

Nikolaj Pirat: Lado Božič (karikatura) – fanatični oboževatelj Idrije. Časopis Istra, 1939, št. 50–52.

Ustvarjalci
Idrijskih
razgledov

NAŠ IDRIJSKI KOT

OB PET IN TRIDESETLETNICI USTANO-
VITVE IN DESETLETNICI UKINITVE
PRVE SLOVENSKE REALKE

*

idrijski realki. Dopisoval je v realčna glasila, v obdobju 1921–1922 zlasti v Kranjski jeglič. Po realčni maturi (1922) je do prebega čez rapalsko mejo (1926) deloval v Idriji in okolici kot eden vodilnih organizatorjev narodnoobrambnega, prosvetnega, kulturnega in telesnovzgojnega dela, obenem pa se z novinarskimi prvenci že oglašal tudi v širši primorski prostor. Tako je v jeseni 1926 s člankom Poplave v Kanomeljski dolini v tržaški Edinosti poročal o katastrofalni povodnji, ki je tistega leta ob koncu septembra hudo razdejala idrijsko ozemlje.

V novembru 1926 se je Božič pred Italijani zatekel v Ljubljano, kjer si je potem do druge svetovne vojne (s krajšima epizodama v Celju in Krškem) služil kruh kot finančni uslužbenec. Ob redni zaposlitvi se je hitro in zavzeto vključil v delo primorskih emigrantskih združenj in v njih prevzemal vodstvene funkcije. Postal je glavni tajnik Organizacije jugoslovanskih emigrantov (ORJEM) v Ljubljani, nato soustanovitelj in predsednik Delavsko prosvetnega in podpornega društva Tabor, nazadnje pa še predsednik in tajnik Idrijskega krožka v Ljubljani. Na kongresu emigrantov v Slavonskem Brodu (1937) je predložil resolucijo o reševanju primorskega vprašanja v skladu z načelom o pravici naroda do samoodločbe. Programi emigrantskih društev so obsegali politično in propagandno dejavnost, reševanje socialne problematike, družabne in kulturne prireditve ter izobraževanje in publicistiko. Božič je pogosto pisal različne priložnostne tekste, sestavljal referate in govore ter večkrat pripravljal in izpeljal zahtevnejša daljša predavanja. Pri slednjih so mu misli vedno znova uhajale v domače kraje, zato je v javnosti najraje spregovoril o Idriji in Idrijčanih, med drugim tudi v rednih sporredih ljubljanskega in zagrebškega radia.

Vabljev izziv in spodbudo za pisanje je Božiču v ljubljanskih emigrantskih letih ponudil zagrebški časopis Istra, ki je izhajal od leta 1929 sprva kot mesečnik, po letu 1932 pa kot tednik. Istra je bilo pomembno in dokaj razširjeno glasilo Zveze emigrantskih organizacij v Jugoslaviji, namenjeno predvsem vsem pribežnikom iz Julijske krajine in njihovim simpatizerjem. Božič je postal vnet in stalen sodelavec tega lista ter mu od 1934 do 1940 precej redno pošiljal domoznanske članke in razprave. V njih je najpogosteje obravnaval teme iz idrijske zgodovinske, kulturne, etnološke in socialne problematike, vključno z idrijskim okoliškim svetom in planinstvom. Najbolj temeljito je obdelal tematske sklope pod naslednjimi naslovi: To in ono iz stare Idrije, Socialne razmere idrijskih rudarjev, Idrijsko čipkarstvo, Pogreb, Pred koncertom Prelovčevih skladb (obisk pri pevovodji Ljubljanskega zvana g. D. Matulu), Jože Zazula, 70-letnik (jubilej idrijskega rojaka), Idrija – žarišče botanične vede, Planinstvo v idrijski kotlini (ob 35-letnici ustanovitve idrijske podružnice Slovenskega planinskega društva) in Idrija v slovenski literaturi. Po Božičevem pripovedovanju je bilo njegovo takrat-

no dopisovanje v Istro tako zagnano, da ga je urednik zaprosil tudi za sliko. Za to priložnost je Nikolaj Pirnat narisal karikaturu, ki je izšla v Istri št. 50-52 leta 1939; urednik jo je hudomušno poimenoval: Lado Božič (karikatura) – fanatični oboževatelj Idrije.

Prav uspešno sodelovanje z Istro je Božiča napeljalo na misel, da bi napisal drobno domoznansko knjigo o Idriji. Ker je že dotlej pogosto opisoval Idrijo in o njej večkrat predaval, mu je šlo pisanje kar dobro od rok. Nekatere svoje že obstoječe tekste je predelal in dopolnil, dodal nekaj novih poglavij in vsa besedila smiselno povezoval v zaokroženo, pregledno in prijetno berljivo knjižno celoto. Knjigi je dal naslov Naš idrijski kot ter jo posvetil 35. obletnici ustanovitve (1901) in 10. obletnici zaprtja (1926) idrijske realke. Delo, ki je v izvirniku obsegalo sto strani, je leta 1936 založilo in izdalo Delavsko prosvetno in podporno društvo Tabor v Ljubljani. Natisnjenih je bilo tisoč izvodov, čisti izkupiček od prodaje v znesku 1.600 takratnih jugoslovanskih dinarjev pa so namenili kritju socialnih programov društva.

V uvodu v Naš idrijski kot je Božič zapisal: »Knjiga naj bo skromno ogledalo življenja in dela našega mesta, naših očetov – rudarjev in naše dijaške mladine.« Štiri desetletja kasneje se je spominjal: »Knjigo sem pisal, kot sem vedel in znal, brez vsakih pretenzij, pač pa pod močnimi domoljubnimi čustvi. Tedaj je bil to smel poskus, pisati o naših krajih pod Italijo. Stvar je šla tudi skozi ostro cenzuro, kar lahko bralec opazi. Knjižice sem bil zelo vesel in nanjo več ali manj tudi ponosen. Pisanja o Idriji pa s tem ni bilo konec, saj se je nadaljevalo po drugi svetovni vojni in doseglo vrhunec v času mojega sedmega križa.«

Kljub avtorjevi samokritični skromnosti sta Naš idrijski kot leta 1936 dnevnika Slovenec in Jutro zelo pohvalno ocenila. Recenziji sta bili enotnega mnenja, da prinaša besedilo vrsto pomembnih podatkov iz starejše in mlajše idrijske zgodovine.

Naš idrijski kot sestavljajo po vrsti naslednji daljši in krajši vsebinski razdelki: Naš svet in ljudje, Zgodovina Idrije, Mesto in njega posebnosti, Jedro mesta, Tip stare rudarjeve hiše, Rudarjeva mladost, Življenje v rudniku, Rudarjeva družina, Rudarjeva ljubezen, Idrijska žena, Društveno življenje, Idrijska beseda, Navade in običaji, Iz domačih logov, Šolstvo, Ustanovitev prve slovenske realke, Ustanovna listina občinske nižje realke v Idriji, Realčno poslopje, Učiteljski zbor, Važnejši dogodki na realki, Kulturno gibanje idrijskega dijaštva v letih 1901–1926, Slovenska nižja tehnična šola in dijaški krožek v Vidmu ter Pomen obeh obletnic idrijske realke. Osrednjo mesto v knjigi zavzema obsežno in izčrpno poglavje o prvi slovenski realki v Idriji, kateri je bilo delo Naš idrijski kot v prvi vrsti namenjeno. Petnajst strani tehtnega besedila predstavlja prvi (!) sintetični pregled 25-letne realčne zgodovine (1901–1926), ki jo je Božič pozneje velikopotezno dopolnjeval s serijo prispevkov, objavljenih v Idrijskih razgledih od 1956 do 1975. Kljub pomanjkanju virov je pisec leta 1936 tekst o realki napisal pregledno in pro-

blemsko, z izostrenim občutkom za vzročno povezovanje dogajanj na zavodu in okrog njega. Besedilo je vsebinsko popestril z mnogimi zanimivimi epizodami in dogodki, predvsem pa ga je utemeljil s stoterimi stvarnimi podatki, številkami, letnicami in imeni. Na poglavje o realki je navezal kar 18 strani teksta pod naslovom Kulturno gibanje idrijskega dijaštva v letih 1901–1926. Besedilo je dolgo zato, ker zelo podrobno opisuje delovanje dijaških organizacij, ki jih je Božič poznal iz prve roke in pri nekaterih tudi neposredno sodeloval ali jih celo usmerjal.

Mimogrede velja dodati, da so prikupno podoba Božičevega knjižnega prvenca leta 1936 dopolnile še nekatere oblikovne in tekstovne sestavine. Pomenljiva uvodna pesem V Idriji, ki jo je napisal rudarski inženir in pesnik Matija Lipužič, odslikava tedanje moreče vzdušje, ki ga je v mestu ustvarjal stopnjevan raznorodovalni pritisk italijanskega fašizma. Božič je več poglavij popestril s stariimi ali že napol pozabljenimi ljudskimi in idrijskimi pesmimi. V knjigo je umestil nekaj fotografskih posnetkov, s katerimi je razpolagal v Ljubljani, naslovnico in tri ilustracije (Rudarja, Kopač, Idrijska žena) pa je prispeval Nikolaj Pirnat.

Do svoje knjige, napisane v emigraciji, je Božič čez leta zavzemal povsem objektivni in kritičen odnos. V pismu uredniku Planinskega vestnika, Tinetu Orlu, je 8. aprila 1969 zapisal: »Znanec, predvojni novinar, po vojni pa direktor Uradnega lista, mi je predlagal, ko še ni vedel, da sodelujem v Planinskem vestniku, naj razširim in izpopolnim svojo knjižico Naš idrijski kot izpred triintridesetih let, na katero tudi sam nisem več mislil. Toda stare stvari je težko krpiti, prav tako kakor popravljati staro bajto. Poleg tega pa je takratna knjigica izraz tedanjega Božiča in tedanjih razmer, italijanske in jugoslovanske cenzure. Prispevki v Planinskem vestniku pa povsem drugače prikazujejo in odpirajo naš idrijski svet.«

V skladu z nedvoumnim in načelnim Božičevim stališčem je bila tako leta 2004 knjiga Naš idrijski kot znova izdana v originalni obliki, seveda dopolnjena z že omenjeno avtobiografijo in s spremno študijo Janeza Kavčiča. Delo, ki je bilo po sedmih desetletjih že težko dostopno, predstavlja sedaj dobrodošlo osvežitve zgodovinskega spomina. Ponatis Božičeve knjige, ki zlasti mlajšim bralcem nudi nazoren vpogled v življenjski utrip nekdanjega rudarskega mesta, bo vedno predstavljal pomembno enoto na seznamu bibliografije o Idriji.

V Božičevem publicističnem delu je novo etapo določil čas druge svetovne vojne. Božič je doživel aretacijo, ljubljanske in tržaške zapore in nato internacijo v Citta di Sant'Angelo v Abrucih. V začetku leta 1944 se je uspel prebiti iz Italije v Trnovski gozd in do osvoboditve deloval v partizanskem 9. korpusu. Najbolj ga je pritegnilo in zaposlovalo kulturniško udejstvovanje v Kosovelovi brigadi. Urejal je brigadno glasilo Naprej v borbo in vanj tudi sam veliko pisal. Leta 1944 je objavil 14 reportaž v brošuri Kosovelovci. Prav tako je prispeval več reportaž v znano publikacijo Leto borb ob Soči (september 1943–1944), ki jo je izdal Propagandni odsek 9. korpusa, tiskala pa Tiskarna Slovenija na Vojskem. Vrsto članov in reportaž je namenjal Partizanskemu dnevniku. V že omenjeni zapuščini

v arhivu v Idriji je ohranjenega precej Božičevega medvojnega pisnega gradiva, med drugim: 19. SNOB Srečka Kosovela (članek), Med intendanturo in kulturo (članek), Iz propagandistove beležke (o kulturnem delu v Kosovelovi brigadi, 27 strani tipkopisa), Kronika Kosovelove brigade (16 strani tipkopisa) in Partizanski dnevnik I, II, III (3 zvezki rokopisnega dnevnika, 1944–1945). Svoje spomine na doživetja med NOB je Božič rad opisoval tudi pozneje. Tako je denimo v Primorskih novicah (21. VII. 1954) priobčil zanimivo pričevanje Vrsniška planota 10. in 11. aprila 1944. Soustvarjal je tudi vsebino slavnostne številke Partizanskega dnevnika, ki je bila izdana ob velikem ljudskem zborovanju 5. septembra 1953 na Okroglici.

Povojno obdobje od 1945 do 1963 je Božič izživel z izjemno delovno energijo in dosegel nekaj vrhuncev v svoji službeni karieri. Najprej je delal na Ministrstvu za finance v Ljubljani, od 1952 do 1955 je služboval kot podpredsednik in predsednik Gospodarskega sveta Okrajnega ljudskega odbora Tolmin, od 1955 do 1963 pa je vodil idrijsko občino kot predsednik takratnega Občinskega ljudskega odbora Idrija. Vzporedno je opravljal še celo vrsto odgovornih oblastnih, političnih in javnih funkcij, se posvečal društvenemu in kulturnemu življenju ter zavzeto planinaril. V svojih najbolj ustvarjalnih letih je postal vnet in reden dopisnik kakih desetih časopisov in revij, katerim je odposlal na stotine prispevkov. V obdobju 1952–1953 se je pogosto oglašal v časopisu Slovenski (Primorski) Jadran, ki je kot tednik izhajal v Koprju. Daljša in tehtnejša besedila je najraje namenjal Planinskemu vestniku in Idrijskim razgledom. Primorske novice so mu – po približni evidenci – objavile skupaj okrog 500 (!) daljših in krajših prispevkov. Z različnimi članki, poročili, komentarji in polemikami je nastopal v Ljudski pravi, Slovenskem poročevalcu, Delu, Ljubljanskem dnevniku, Tovarišu, Borbi, Politiki in tržaškem Primorskem dnevniku. Svoje sicer neprofesionalno novinarstvo je jemal nadvse resno, si dopisoval z uredniki in leta 1963 z odliko opravil trimesečni dopisniški tečaj pri Delu. Nekaj njegovih strokovnih in poljudnih tekstov je našlo mesta na straneh Jadranskega koledarja in Gospodarskega koledarja. Vsako leto je posnel po več oddaj na Radiu Koper in Radiu Ljubljana. Boljši obveščeni v domačem kraju je od 1961 do 1969 služil mesečnik Informator, ki je izhajal kot glasilo Občinskega odbora SZDL Idrija; Božič je za Informator skrbel kot glavni in odgovorni urednik, obenem pa je vanj največ kar sam pisal.

Vsebinska Božičevih časopisnih prispevkov, člankov in poročil, se je večinoma nanašala na območja Tolminskega, Idrijskega in Cerkljanskega. Samo v šestem fasciklu že navedenega arhivskega fonda je zbranih okrog 300 tovrstnih tekstov iz obdobja 1953–1965. Vmes je precej besedil strokovne narave. Pisec je bil praviloma izčrpen in temeljit, pogosto tudi kritičen in polemičen. Slej ko prej sta prihajali do izraza njegova nadpovprečna delavnost in razgledanost. Tematska področja, ki so ga največ zaposlovala, so bila sledeča: gospodarstvo, idrijski rudnik, kmetijstvo, obrt, trgovina, ceste, turizem, finance, delitev dohodka, plani-

ranje, stanovanjska problematika, socialna problematika, položaj žensk, vaška problematika, urbanizem in okolje, odnosi med okrajem in občino, delo upravnih organov, krajevne skupnosti, samoupravljanje, volitve, politične organizacije (ZK, SZDL, sindikat, borci, mladina), vojne žrtve, zdravstvo, osnovno šolstvo in gimnazija, štipendiranje, kultura, društva, planinstvo, lovstvo, ribištvo, taborništvo, gasilstvo, rudarska godba, čipkarstvo in festivali, praznovanja in jubileji, proslave in prireditve, šport, idrijski rojaki – znane osebnosti in še marsikaj. V navedenem širokem razponu bolj ali manj aktualne problematike pa je Božič zmeraj našel dovolj časa, zanimanja in smisla za obdelavo izrazito zgodovinskih vsebin in vprašanj, povezanih s kulturno, tehniško in naravno dediščino.

Za popolnejšo predstavitev Božičevega poklicnega, strokovnega, domoznanskega in publicističnega profila je potrebno navesti vsaj še nekatere tekste in elaborate iz njegovih dvanajstih arhivskih fasciklov. Nedvomno je obilico napo-

*Otvoritev nove planinske koče na Hlevišah
19. 6. 1955. Spodaj levo Lado Božič.
Originalno fotografijo hrani Jaže Rupnik.*

rnega dela vložil v pripravo desetletnega plana tolminskega okraja (1952–1962), ki je bil izdelan natančno in celovito; projekt je urejen v več kot pet centimetrov debeli mapi. Zapisniki idrijskih občinskih sej (ObLO), ki jih je Božič v letih svojega županovanja povečini kar sam sestavljal in urejal, obsegajo ponavadi po sto ali še več strani tipkopisa. Pozornost vzbuja obsežen in pester seznam (tipkopisi) poročil, referatov, razprav, predavanj in govorov, s katerimi se je Božič v desetletju 1953–1962 dotikal domača vseh aktualnih vprašanj, dogajanj, dosežkov in problemov na območjih tolminskega okraja in idrijske občine; na seznamu je najti kar 60 enot. Iz leta 1964 se je ohranil zajeten Božičev elaborat o stanju, problemih in perspektivah idrijskega turizma. V desetem in enajstem fasciklu so spravljani še nekateri teksti, s katerimi se je vedoželjno in raziskujoče loteval zanimivih epizod iz novejši idrijske zgodovine. Zgleden primerek te vrste je članek Borbe okrog kulturnega doma v Idriji (45 strani), ki ga je Božič pisal na osnovi zapisnikov odbora nekdanje (avstrijske) idrijske mestne občine; v članku je obdelal čas od 1893 do prve svetovne vojne in vse takratne peripetije okrog mestne hiše in gradnje prizidka. Po pomenu izstopa še članek Slovenski občinski odbor v Idriji pod Italijo.

Z novejšo krajevno in primorsko zgodovino, ki jo je v mladih letih sodoživljal in v znatni meri tudi soustvarjal, se je Božič pospešeno – kot bi vedel, da se mu izteka čas – ubadal prav v zadnjih dveh letih svojega življenja. Raziskave in pisanje je usmeril za štiri desetletja nazaj v čase svoje in množične primorske emigracije v Ljubljani. Tako je sestavil 79 strani obsegajoč tipkopis z naslovom Po primorskih emigrantskih kolovozih. Izčrpno in dokumentirano je obdelal Organizacijo jugoslovanskih emigrantov – ORJEM (1927–1930), Delavsko prosvetno in podporno društvo Tabor (1931–1940) in Idrijski krožek v Ljubljani (1934–1940). Posebej so ga zanimali italijanski policijski dokumenti o Idrijskem krožku in razjasnjevanje vprašanja, kakšni so bili stiki med tedanjo ljubljansko in italijansko policijo. Kako načrtno in temeljito se je lotil raziskave, kaže korespondenca iz let 1975–1976, ko je bil v stikih z osmimi uglednimi strokovnimi institucijami. Iz dokumentacije v enajstem fasciklu je razvidno, da si je dopisoval z Muzejem ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani, s Študijsko knjižnico v Novi Gorici, z Inštitutom za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, s Primorskim dnevnikom v Trstu, z Zgodovinskim arhivom Ljubljana v Ljubljani, z Arhivom Slovenije v Ljubljani, z Inštitutom za narodnostna vprašanja v Ljubljani ter z Narodno in študijsko knjižnico v Trstu. Izsledke, ki jih je strnil v prej omenjeni razpravi Po primorskih emigrantskih kolovozih, je le tri mesece pred smrtjo, v juliju 1976, še uspel publicirati v tržaškem Primorskem dnevniku. V desetih dneh je časopis objavil devet nadaljevanj, ki so si sledila takole: Neborbeni in nerevolucionarni ter borbeni in revolucionarni (13. VII.), Trenja v ljubljanskem Taboru so odraz podobnih razmer drugod (14. VII.), V kolikšnih težavah je nastajala emigrantska organizacija ORJEM (15. VII.), Imeti smo hoteli sicer politično toda nadstrankarsko

Delegacija Občine Idrija na sprejemu pri predsedniku Federativne ljudske republike Jugoslavije, maršalu Josipu Brozu - Titu 22. 5. 1957 v Beogradu, ki mu je izročila diplomu prvega častnega občana in pripravljena darila. Z leve: Alojz Kenda, predsednik delavskega sveta Rudnika živega srebra Idrija; Frančiška Golob, odbornica Občinskega ljudskega odbora Idrija; predsednik Federativne ljudske republike Jugoslavije, maršal Josip Broz - Tito; Lado Božič, predsednik Občinskega ljudskega odbora Idrija; Mirko Tratnik, predsednik občinskega odbora SZDL; Marijan Likar, sekretar Občinskega komiteja LMS - Idrija. Fototeka MMI

organizacijo (16. VII.), Uspešno politično in organizacijsko delo v težkih gmotnih in materialnih razmerah (17. VII.), Izredno pomemben prispevek Ivana Regenta organizaciji (18. VII.), Začetek novega obdobja emigrantskih organizacij (20. VII.), Delavsko prosvetno in podporno društvo Tabor v Ljubljani (21. VII.) in Socialna skrb za izseljence, primorske žene in dekleta (22. VII.).

In zdaj dejavnost, s katero je bil Božič srčno povezan od otroških let do svojega poslednjega diha. To je bilo zagnano planinstvo in z njim združena plovita planinska publicistika. Dejstvo je, da sodijo Božičevi planinski spisi med najboljše opise primorskega gorskega sveta. Prav tako je skoraj do potankosti poznal vsa slovenska gorata in hribovita območja, saj je prehodil deset transverzalnih poti po celotni Sloveniji in jih večinoma tudi sam opisal. Spotoma je sam napravil na stotine izbranih fotografskih posnetkov. Vrsto let si je dopisoval s planinskimi društvi od Murske Sobote do Kopra in s planinskim društvom v Samoboru.

Planine so Božiča pritegovale in navduševale že v mladostnih letih v Idriji. Do odhoda v Jugoslavijo leta 1926 je bil nekaj časa celo tajnik idrijske podružnice Slovenskega planinskega društva. Da je поблиže spoznal širšo okolico rojstnega kraja, je dokazal tudi v knjigi Naš idrijski kot, v kateri je brez težav solidno predstavil celotno idrijsko hribovje. S planinarjenjem se je nato intenzivno ukvarjal v desetletju 1930–1940, ko je deloval kot organizator primorskih emigrantov v Ljubljani. Od leta 1934 je bil zvest član Slovenskega planinskega društva in naročnik Planinskega vestnika. V tistih letih je že prepešal domala večino slovenskih planin in gora ter pisal prve popotne reportaže. Najbolj so ga vabile in vznemirjale obmejne gore proti Avstriji in Italiji. V že omenjeno zagrebško Istro je nekajkrat poslal planinske dopise. Leta 1939 je navezal tesnejše stike s Planinskim vestnikom in reviji izročil prispevek o idrijskem planinstvu. Za Planinski vestnik je leta 1940 napisal reportažo Od Save do Drave, vendar je prispevek – zaradi vojne in okupacije – ugledal luč sveta šele leta 1946 v reviji Gore in ljudje. Pač pa je v Planinskem vestniku (1941, št. 1) še uhitel predstaviti znamenitega Idričana Jožefa Zazulo, nenavadnega avtorja Sonetnega venca sonetnih vencev in pesmarice Rudno bilo. Iz predvojnega obdobja je posebej pomembna še Božičeva popotna reportaža Po dolinah in klancih severne meje, objavljena 18. in 19. novembra 1939 v mariborskem Večerniku. K isti tematiki se je pisec znova povrnil čez tri desetletja, ko je v Planinskem vestniku (1971, št. 5) priobčil članek Kozjak po tridesetih letih. Za prispevek je prejel prvo nagrado, ki sta jo razpisala Planinski vestnik in Planinska zveza Slovenije za najboljši planinski spis.

Preden поблиže preletimo Božičevo planinsko bibliografijo iz treh desetletij po drugi svetovni vojni, naj spomnimo še na dve pomenljivi zanimivosti. Prva je ta, da si je Božič v dolgem razdobju od 1953 do 1975 redno dopisoval z urednikom Planinskega vestnika Tinotom Orlom. Njuna korespondenca je bila občas-

no tudi polemična, zlasti glede izvora, značaja in pomena planinstva. Z Orлом sta sicer vseskozi vzdrževala zelo pristrčne odnose in vselej drug drugemu odkrito sporočala in zagovarjala svoja stališča. Izmenjava informacij in mnenj med Orlom in Božičem je bila kontinuirana, obilna in vsebinsko bogato argumentirana. Zanimivo je še drugo, z dokumenti izpričano dejstvo, da je Božič v letih 1972–1973, ko so ga že pestile hude zdravstvene težave, mnogo razmišljal o izdaji knjige, v kateri bi združil svoje številne planinske zapise in obenem celovito obdelal Idrijsko in Cerkljansko. O zadevi se je posvetoval s Tinetom Orlom, ki pa mu ni mogel pomagati pri zagotavljanju potrebne vsote denarja. Obrnil se je tudi na Založbo Obzorja v Mariboru, vendar podobno brez uspeha. V pismu Orlu 18. septembra 1972 je v tej zvezi resignirano, a odločno pribil: »Prav nobenega namena nimam, da bi na stara leta začel prosjačiti okrog raznih branjevcev in kramarjev ... Za kaj takega je potrebna tudi debela koža in špičasti komolci.«

Sočne in doživeto napisane tekste, ki so nastajali po njegovih stoterih planinskih pohodih, je Božič objavljajal predvsem v Planinskem vestniku, nekaj tudi v Idrijskih razgledih. Samo v Planinskem vestniku se je z leti nabralo toliko njegovih prispevkov, da bi zadostovali za zajetno knjigo, saj obsegajo skupaj nad 200 strani tiskanega besedila in veliko avtorskih fotografskih posnetkov. Božič je planiniral in pisal takorekoč do zadnjega, saj je še leta 1974, ob 70-letnici planinstva v Idriji, poslal v Planinski vestnik serijo člankov o Idrijskem.

Nepopolna kronološko urejena preglednica njegovih zapisov v osrednji slovenski planinski reviji izgleda takole: Idrija – žarišče botanične vede (1954, št. 6), Križem kražem po Golcih (1967, št. 6), Po vrhovih okrog idrijskega kotla (1968, št. 2), Preko Planine in Vrha (1968, št. 4), V zimi in snegu preko Golakov (1968, št. 7), Javornik prej in slej (1968, št. 9), Moja prva tura (1968, št. 12), Po notranjskih tisočakah (1969, št. 2), Od Porezna do Polhograjske Grmade (1969, št. 4), Svet pod Tisovcem (1969, št. 7), Skozi Razazijo na Poldanovec (1969, št. 8), Tokrat na Snežnik (1969, št. 10), Ob gornjem toku Idrijce (1970, št. 2), Kraljevska gora, njen svet in ljudje (1970, št. 6), Ob robu Vojskarske planote (1970, št. 8), Čez Polhograjske Dolomite (1970, št. 9), Pojdimmo na Hleviške planine (1971, št. 4), Kozjak po tridesetih letih (1971, št. 5), S poti po Cerkljanski I (1972, št. 6), S poti po Cerkljanski II (1972, št. 7), S poti po Cerkljanski III (1972, št. 8), Tu in onstran Sotle (1973, št. 4), Ovčjak (1973, št. 12), Odmaknjena in pozabljena gora – Matajur (1974, št. 6), Utrinki s Pomurja (1975, št. 3 in 4), ter Čez Razpotje in Šturmovše (1975, št. 8).

Pri pregledu nekajkrat omenjene Božičeve zapuščine v arhivu (9. fascikel) se je našlo še kakih dvajset planinskih tekstov. Njihovi naslovi so sledeči: Ob 50-letnici planinskega društva v Idriji (besedilo za radijsko reportažo, 1954), Nova planinska postojanka na Javorniku nad Idrijo, Po nemarkiranih poteh, Po partizanskih stezah, V mraku, megli in dežju čez Gače (po Dolenjski, 1968), Preko Belega potoka, Skozi Pikel, Po bregovih in grebenih nad Nikovo, Od Ljubevča do Ve-

harš, Brez naveze, Potepanje okrog Sivke, Ob vzhodnem robu idrijskega sveta, Čez Javornik in Strmec, Od Vojskega do Cenca, Pod Oknom, Od Kočevša do Krevkova in V Bedrovi grapi.

Celotna bera Božičeve planinske publicistike vsekakor zasluži priznanje, kliče po ustrezni bibliografski in vsebinski obdelavi ter nudi možnost za izdajo prijetno berljive in poučne knjige. Božičeva besedila nikdar niso bila suhoparna in dolgočasna, temveč zmeraj sveža in iskriva, napisana z bogatim besednim zakladom, popestrjena z duhovitimi domislicami in začinjena s kritičnimi komentarji. Kot neutrujen gornik, popotnik in raziskovalec, ki je skozi dneve, mesece in leta prepešačil na stotine kilometrov, je vzpostavljajl pravcate intimne odnose z naravo, jo intenzivno doživljal in si izostril vse čute za opazovanje njenih lepot. Pri spoznavanju in opisovanju planinskih poti je bil vselej pozoren na naselbinsko kulturo in na življenjski utrip v krajih, ki jih je na novo odkrival. Posvečal se je kulturni dediščini v najširšem pomenu besede, beležil mnoge zgodovinske zanimivosti in znamenitosti ter etnološke posebnosti, tako da so mu številni reportažni opisi planinskih tur prerasli v avtentična in dragocena domoznanska pričevanja. Za primer naj bo omenjen vsaj imeniten članek Moja prva tura iz leta 1968, v katerem je pisec prepričljivo oživil trpek spomin na tuborne idrijske razmere v času prve svetovne vojne, obenem pa nazorno opisal nič manj kot pustolovsko vožnjo z avstrijsko vojaško železnico (Feldbahn) nad Divjim jezerom in Strugom.

Za konec se nekoliko dlje pomudimo še pri Božičevi pisni zapuščini v Idrijskih razgledih. Že površno listanje prvih dvajsetih letnikov revije bralca prepriča, da sta bila v obdobju 1956–1976 njena najplodovitejša sodelavca Lado Božič in Srečko Logar. Božič je v Razgledih skupno objavil nad 40 različnih daljših prispevkov, ki jih je moč razvrstiti v kakih pet ali šest značilnih tematskih skupin. Oglejmo si jih po kronološkem redu.

Najprej je treba spomniti, da so imele v naši reviji dobro desetletje (do 1968) na zadnjih straneh stalno mesto objave zapisnikov občinskih sej in občinskih odlokov, pri katerih je imel Božič kot župan in vplivni javni delavec vsaj pomembno, če že ne kar odločilno besedo. Zlasti prvi letniki revije so bili včasih do tretjine strani zasičeni z navedenim občinskim gradivom. Božič je v tistih letih objavil serijo prispevkov, ki so se dotikali večine aktualnih vprašanj v tedanji idrijski občini. Prispevki te vrste so bili: Analiza zborov volivcev in Situacijsko poročilo o delu občinskega ljudskega odbora (1956, št. 1), O pomenu letošnjih proslav (1956, št. 2), Ob zaključku jubilejnega in gospodarskega leta 1956 (1957, št. 1), Na obisku pri tov. Titu (1957, št. 2), O nekaterih naših osnovnih gospodarskih in komunalnih problemih (1957, št. 2), Otvoritev šolske splošne in zobne ambulante (1957, št. 4), V novo obdobje naše občine (1957, št. 4), Problematika občine in smernice za naše nadaljnje delo (1958, št. 1), Razvoj naše občine v letu 1958 (1959, št. 2), Realizacija petletnega načrta 1956–1961 (1961, št. 2), Srečno

»Idrija« – popotnica ladji (1962, št. 1), Ugodna bilanca 1961 (1962, št.1), Danes in jutri (1962, št. 2), Bežen pogled nazaj in naprej (1963, št. 1) ter Pogled na stanje in razvoj turizma v idrijski komuni (1964, št. 2 in 3).

Drugi vsebinski sklop so bili planinski zapisi, včasih neposredno povezani s spomini na doživetja v partizanih. Primeri: Na Oblakov vrh (odlomek iz zbirke Kosovelovci iz leta 1944; 1957, št. 4), Pozdravljen, sosed Čaven! (spominski zapis na leto 1944; 1969, št. 4), Franc izpod Špička (Jalovec; 1970, št. 1), Ob robu Vojskarske planote in Zrušil se je hrast – Ogalškemu Petru v spomin (1970, št. 2), Po partizanskih stopinjah I – v Škofjeloškem hribovju, po Karavankah, čez Rati- tovec in Jelovico (1970, št. 4), Po partizanskih stopinjah II – v kraljestvu Storžiča, preko Kamniških planin, skozi Krmo na Triglav, prek Pokljuke, za zaključek še Kr- vavec (1971, št. 1) ter Odmaknjena in pozabljena gora – Matajur (1971, št. 4).

Zaključna slovesnost 5. smučarskih tekem metalurških podjetij Jugoslavije v hotelu Nanos v Idriji dne 29. 1. 1961. Govori Lado Božič, predsednik SO Idrija. Foto Iris Idrija. Fototeka MMI

V tretjo skupino lahko uvrstimo precej raznovrstne domoznanske članke, s katerimi je Božič posegal v starejšo in novejšo idrijsko zgodovino; obravnaval je zlasti čipkarstvo, življenje rudarjev, važne dogodke, preteklost šolstva, društveno življenje in delovanje idrijskih političnih strank. Tovrstni naslovi so sledeči: Idrijsko čipkarstvo (1956, št. 1), Skozi stoletja (1956, št. 2), Socialne razmere idrijskih rudarjev (1957, št. 3), To in ono iz stare Idrije (1957, št. 4), V borbi za srednjo šolo (1965, št. 2), Obiskala sva idrijske rojake (tudi Ivana Štravsca, prvega socialističnega župana, op. pisca; 1971, št. 2), V mladih vrstah pred polstoletjem – Sokol (1975, št. 1–2), Zgodba o idrijskih železnicah (1975, št. 3–4) in Rdeči v idrijskem občinskem odboru (1976, št. 1–2 in 3–4).

Po kakovosti in pomenu nedvomno izstopa serija petih daljših člankov, pravzaprav zgodovinskih razprav, s katerimi je Božič sistematično opisal in razčlenil 25-letno delovanje prve slovenske realke v Idriji. S pridom je uporabil vso ohranjeno in dosegljivo arhivsko dokumentacijo in tako bistveno nadgradil svoje prvo besedilo o realki v knjigi Naš idrijski kot iz leta 1936. Realčno serijo sestavljajo teksti: Ob 70-letnici ustanovne listine občinske nižje realke v Idriji / 29. XII. 1900–29. XII. 1970 (1970, št. 4), Ustanovitev prve slovenske realke v Idriji / ob 70-letnici (1971, št. 1), Idrijska realka pod lastno streho (1971, št. 2), Mestna višja realka, prva matura in podržavljenje zavoda (1971, št. 4) ter Prva svetovna vojna, italijanska okupacija in ukinitve prve slovenske realke (1972, št. 1–2).

Realčno zgodovino je pisec – podobno kot že v knjižnem prvencu leta 1936 – tudi v Idrijskih razgledih dopolnil z zelo obsežnim in natančnim prikazom študentskih in srednješolskih organizacij, ki so delovale v Idriji od ustanovitve realke leta 1901 do njene ukinitve leta 1926. Poleg mnogih avtentičnih virov in originalnih zapisnikov je upošteval vrsto pričevanj nekdanjih sošolcev in sodobnikov ter tako preverjal in razširjal lastne bogate spomine. V zvezi z obdelavo dijaških organizacij je Božič na mnogih mestih posegel v širšo krajevno problematiko in tako pomembno prispeval k boljšemu poznavanju in razumevanju idrijske zgodovine v prvi četrtini 20. stoletja. Članki o dijaških združenjih so si v naši reviji sledili takole: Dijaške organizacije v Idriji (1972, št. 3–4), Visokošolska narodno-radikalna Prosveta (1973, št. 1), Srednješolski Preporod (1973, št. 2), Akademsko Prosveta (1973, št. 3–4) in Srednješolski krožek (1974, št. 1–2 in št. 3–4).

Lado Božič je omagal sredi zadnjega delovnega zagona. Umril je 14. oktobra leta 1976. Idrijski razgledi (1976, št. 3–4) so poslednji tekst svojega soustanovitelja in vztrajnega sodelavca objavili šele po njegovi smrti. Uredništvo je k Božičevemu članku Rdeči v idrijskem občinskem odboru II dodalo besedilo poslovnega govora, ki ga je pokojniku na pogrebu namenil Cveto Šulgaj, tedanji predsednik skupščine občine Idrija. Predsednik Šulgaj je med drugim poudaril: »Bralci Idrijskih razgledov te poznajo in te bodo ohranili v spominu kot zvestega

kronista svojega časa, saj v zadnjih letih ni bilo številke naše revije, v kateri ne bi bilo napisano tvoje ime ... Rodni Idriji si ostal zvest vse življenje, čeprav si moral iz nje bežati; njej si posvetil poslednje ustvarjalne sile, čustva in besede.»

Trajnega pomena Božičevega domoznanskega in publicističnega dela se bodo v polni meri zavedali vsi prihodnji raziskovalci naše polpretekle zgodovine in vsi ljubitelji in varuhi naše naravne in kulturne dediščine. Njegova bogata pisna zapuščina je danes aktualna tudi kot opomin, naj ob soočanju z evropskim kozmopolisom ne pozabljamo na lastno samobitnost. V luči povedanega bi kazalo izdelati temeljit bibliografski popis celotnega Božičevega opusa in resno načrtovati komentirano izdajo njegovih izbranih del.

Viri in literatura

1. Zgodovinski arhiv Ljubljana – Enota v Idriji. Fond Lado Božič, IDR 137, FASC. 1 – 12. Idrija.
2. Primorski slovenski biografski leksikon, 3. snopič (1976). Goriška Mohorjeva družba. Gorica.
3. Božič, Lado (1936): Naš idrijski kot (98 strani). Izdalo Delavsko prosvetno in podporno društvo Tabor v Ljubljani. Ljubljana. Ponatis izdala FMR Media d. o. o. Idrija (2004). Idrija. Ponatisu sta dodani Božičeva avtobiografija *Moja življenjska pot 1904–1974* (64 strani) in spremna beseda Janeza Kavčiča *Čas nastanka in vsebina knjige* (18 strani).
4. Idrijski razgledi od 1956 do 1976. Mestni muzej Idrija. Idrija.

Lado Božič leta 1975.

Iztrgano pozabi » Robert Jereb

IR, 1987, št. 2

usode. In proces si
sila proces najje svoti
tisto neodoljivo oba
tero takone stvarljive
najzarvesljevleth zma
negativno seles o ja...
presupka do veljave k
in ki le z njo priloje de
manjkanja naravnih k
ki na stanje degradac
vzdignilo iz nuda. Na

Vinko Cuderman

cuderman

ODPRTO PISMO DR. A. KORNHAUSERJEVI

Moje ljudstvo je uničeno zaradi pomanjkanja znanja in ker ste vi zavrgli znanja, bom jaz zavrgel vas. (Talmud)

moč
šibkosti

kaplje so poslednjič

vsek

ODPRTO PISMO KURTU WALDHEIM, GLAVNEMU TAJNIKU ORGANIZAC. DRŽAVLJANU REPUBLIKE AVSTRIJE

SPOŠTOVANI GOSPOD KURT WALDHEIM, Čestitam Vam k izvolitvi za generalnega sekretarja organizacije Avstrijskih Slovinci.

Ne pišem Vam kot znanec, prijatelj, sodelavec...
...mojega pisma ne boste brali. Kar sam...
...pisanjem ljubzenskih pisemc v pet...
...kot za ljubljeno osebo. Če je tako pisemce...
...klopjo, ga je seveda vsem pokazal, in s tem...
...prihodu in pri ljubljani osebi pa gore sramo...
...kako dejanje, od katerega pravzaprav...
...podobno dejanjem izza mladih let...
...ste negres. Ker sem torej prepričan, da...
...Waldheim, ga bodo pač brali drugi in...
...pih ni bilo potrebno, snakniti s pisaln...
...gospod... Sam sem ga...
...bi lahko imenoval... mišk... "olematika".

avtocenzura

18. septembra 1972
Cena izvođa 6 din

jože felc

KAPLJE
Revija za kulturo in obča vprašanja
26

in ureja
ški odhor:
Janez Bizjak
Milan Božič
Silvij Božič
Vinko Cuderman
Jože Čar
Jože Felc
Darko Komac
Tomaž Pavšič
Rafko Terpiš

Glavni urednik: Jože
Odgovorni urednik: Vinko
Številko je opremil: Janez
Razmnoževanje: Janez

Naslov uredništva

Objavljeni prispevki ne izražajo
stališč celotnega uredniškega odhora.

gregor strniša
MIT VEMU PANTU

LAČILO V DEVIZAH
ODKLANJAM

Iztrgano pozabi » Robert Jereb

IR, 1989, št. 1 - 2

DJURO ŠMIGBERGER

NONOTOVA IDRIJA

Izlet sredi tridesetih let

Vse, kar bo tu opisano, je sveta resnica, videna ob nastanku skozi otroške oči in zdaj zastrta z meglo starčevske pozabljivosti. Opis ne omenja znamenitih osebnosti in tudi ne pomembnih dogodkov, zanaša se na domnevo, da utegne marsikoga zanimati, kako je sredi tridesetih let idrijski rojak Avgust Vončina peljal svojega vnuka iz Ljubljane v Idrijo. Kot vemo, je bila Idrija tedaj pod Italijo in je tako ta izlet – dandanes nič posebnega – pomenil prehod v drugo državo. Tudi prometne povezave niso bile najbolj ugodne in naš idrijski rojak, moj nono, se je odločil za naslednjo možnost: iz Ljubljane do Logatca z vlakom, naprej pa peš čez Ravnik do Hotederšice in prek državne meje pri Godoviču do Idrije.

Rano mladost je Avgust Vončina preživel doma, obiskal nekaj razredov ljudske šole, v rudniku pa ni zdržal, ampak je šel raje s trebuhom za kruhom. Najprej je bil v Trstu pri financih, potem v Pulju pri železnici na progi do Kanfanara, se vrnil v Trst in delal na progi proti Prvačini. Poročil se je s Karolino Štokelj, doma iz Velikih Žabelj; imela sta šest otrok, od katerih živi le še najmlajša, Mila. Otroci so se spominjali v glavnem samo počitnic v Žabljah, vseh tamkajšnjih stricov in tet, sosedov, njihovih vrtov in brajd. Moja mama, tretja po vrsti med Vončinovimi otroki, je bila nora zaljubljena v Žablje, Idrijo je komajkdaj omenila v svojih pripovedovanjih.

Mogoče se je nono čutil v zvezi s tem zapostavljenega in se je odločil, da bo vsaj vnuka ogrel za Idrijo. Sicer je v Ljubljani, kamor se je bila po prvi svetovni vojni preselila družina Vončina, danj nekaj idrijske tradicije. Prijatelje je kdaj pa kdaj povabil na žlikrofe, ki jih je z vso zagnanostjo pripravljaval in nič hujšega ni bilo, kot da se je kdo od povablencev zmotil in to pristno idrijsko jed krstil za »žlinkrofe«. Zelo je bil tudi ponosen na rojaka in daljnega sorodnika, skladatelja Zorka Prelovca. Tu pa se nehajo vse njegove idrijske zveze.

V takih okoliščinah se mu je porodila misel, da me pelje v kraj svojega otroštva. Imel sem dvanajst let in sem bil torej goden za ta izlet. Datum je bil primerno izbran: Idrijo morava doživeti na dan zaščitnika rudarjev, torej 22. junija, ko je Ahac. Bila je še trda tema, ko sva se odpravljala na vlak za Logatec. Nobene podrobnosti se ne zavedam med pešpotjo čez Ravnik, šele malica v Hotederšici se je ohranila v spominu. Tu je bila prva izmed gostiln, ki so nama nudile okrepčilo na dolgi poti v Idrijo. Ob kaj vem kakšnem prigrizku sem dobil malinovec, nono pa si je privoščil prvo četrtinko vina ta dan. Potem sva se podvžala do Godoviča.

Onkraj obmejnih zapornic naju je sprejel o prihodu obveščeni nonotov prijatelj, nekdanji idrijski mestni stražnik Sedej. Ta veseli možak, ki ga je nono dosledno imenoval Sedejček, se je

močno znojil, zato se je na ograji vsakega našega postajališča sušila njegova srajca, ki si jo je bil sem grede spotoma preoblekel. Snidenje smo seveda proslavili v eni izmed godoviških gostiln. Malico sem zalil z malinovcem, nono in Sedejček pa sta si privoščila dvojni četrtinki. O nadaljnji poti spet ne vem kaj posebnega povedati, ne o tem, ali se nam je vlekla, ali smo bili na vsem lepem že pri naslednjem in še naslednjem postajališču. Tam nekje v Zali so se nam v gostilni pridružili nonotov bratranec Florijan in še nekateri sorodniki. Strica Florijana ne bom pozabil, ker me je – vsega omočnega in še izmučenega od poti – naslednje jutro zbudil ob pol štiri. Z njihovega okna se je namreč lepo videlo kolono rudarjev, ko so šli na prvi ših. Jih vidiš, kako gredo z lučkami v jamo, je pomenljivo povedal stric Florijan. Res so se mi zdeli kot palčki iz pravljice, še zlasti zato, ker sem jih gledal na pol v sanjah.

Glavni dogodek je bila procesija v čast sv. Ahaca. Trlo se je ljudi v prazničnih oblekah, godba je doneče igrala, povsod so bile prižgane sveče in povorka se je svečano premikala po glavni ulici. Rudarji so imeli bleščeče črne obleke, ki so jih v mojih očeh zasenčile le še pisane uniforme visoko raščenih karabinjerjev. Nekam čudno so me pogledali pri Florijanovih, ko sem priznal, da so mi bili karabinjerji najbolj všeč. Dopoldanski zadržani slovesnosti je sledilo razigrano popoldansko veselje v Nebesih, osrednjem idrijskem gostišču. Nič se mi ne zdi, da bi se počutil kot tujec, ki je tu šele dva dni; lepo sem se ujel z vrstniki in novimi znanci, da še pomislil nisem na domotožje ali kaj podobnega.

Ampak, ko je kak dan zatem nono odločil, da bova odšla, sem bil tudi zadovoljen. Nepričakovano je tedaj prišlo do najrazburjivejšega dogodka vsega najinega izleta. Do Logatca se bova peljala s taksijem, je oznanil nono. Nekam skrivnostno je to povedal, kakor pač naredo odrasli, kadar hočejo otrokom nekaj prikriti. Zvedel sem, da nama bo nekdo plačal vožnjo, za povračilo pa bova peljala njegovo prtjago. Zakaj ne gremo skupaj, zakaj sam ne pelje svojih stvari? Taka in podobna vprašanja so se mi motala po glavi. Pravega odgovora nisem našel, le zdelo se mi je, da tiči za vsem skupaj nekaj nenavadnega, prepovedanega, nekakšna nevarnost, v katero sva se z nonotom podala v zameno za udobno vožnjo. Zaradi tega sem bil precej prikrajšan za užitek, ki bi mi ga sicer nudil avtomobil (ne vem, če sem se pred tem že vozil z osebnim avtom). Bil je najbrž fiat, nekakšen prostoren kabriolet, v katerem sva z nonotom sedela na zadnjih sedežih; ob šoferju in zadaj pa sta bila dva velika kovčka in nekaj zavojev, vse last neznanca, saj sva midva imela le manjšo torbo. Kolikor sem mnogo kasneje lahko ugotovil, je bil ta šofer, edini idrijski taksist, skoraj zanesljivo Štefan Pečirer. Z nonotom sta bila posvečena v meni nepojasnjeno zaroto: Le malo sta se pogovarjala, še tisto, kar sta spregovorila, je bila nekakšna tolažba, da se bo vse skupaj navsezadnje srečno izteklo.

Iz tega sem nehote sklepal, da bo na državni meji napočil odločilni trenutek. Zato sem se vse bolj nelagodno počutil, čim

IR, 1996, št. 2

Kadar moj »cimir« Jože malo bolj slovesno položi aktovko na svojo stran mize in jo odpre, kot bi rekli Ljubljanci, »midgefil«, natanko vem, kaj bo sledilo. Izšli so novi Idrijski razgledi. Ena redkih revij, ki jih pri nas bere cela družina, še tašča najde kdaj pa kdaj znan obraz...

Idrijski razgledi. Povprečnemu Notranjcu je Idrija v zavesti predvsem tako, da pošlješ nadležnega sogovornika »Kalce – levo«, da ne rečem na Grič. Kam naj se razgledujejo Idrijci v svojem kotlu?

Daleč in globoko. Idrijski razgledi se kažejo zunanjemu opazovalcu kot redka možnost, da spozna nenavadno bogato duhovno življenje pokrajine, ki je tako pri roki, pa spet tako odmaknjena.

Pravijo, da so kmetje zaplankani, tisti na samotnih hribovskih kmetijah pa dvakrat bolj. Ampak, odkod potem to nenavadno svetovljanstvo, ki prežame vsakogar, ki se spusti v dolino in prepusti Idriji. V mestu ni samo živosrebrna žila – je še neka druga, morda težje vnovčljiva, a dosti pomembnejša, žila bogatega duhovnega življenja, ki srka vase in se s tem ponovno oplaja.

Idrijskih razgledov si ni moč izmisliti. So ogledalo duhovnega življenja, ki je ali pa ga ni. Zatorej, Idrijci, vztrajajte. Ne zato, da vas vidimo drugi – ampak zato, ker so vaši Razgledi del vašega življenja. Ostalo je na nas, da se morda kaj naučimo.

France Šušteršič
V Lazah, 1. septembra 1996

IR, 1996, št. 1

Kultura je zmagala

Konec druge svetovne vojne, zmaga nad fašizmom, izgon okupatorjev in osvoboditev domovine je dalo izmučenemu prebivalstvu novih moči, zagona in spodbujevalne energije za novo-svobodno življenje. V Idrijo smo se vračali politični in ekonomski izseljenci, pregnana inteligenca in vojaki, ki nas je vojna vihra zanesla širom po svetu. Želeli smo hitro obnoviti vse, kar je bilo porušeno, in nadoknaditi zamujeno.

Takrat se je vrnil v Idrijo tudi ing. Danilo Udovič, maturant idrijske realke, po rodu Tržičan. Imenovan je bil za ravnatelja Obrtne šole v Idriji. Ker je bil zaljubljen v naše mesto, je kot naturalizirani domačin zavzeto sodeloval pri različnih aktivnostih. Samoiniciativno se je lotil urbanističnega načrta mesta. Želel mu je dati lep in urejen videz, pa je zato načrtoval radikalne posege.

Ko je bil načrt pripravljen, smo ga razgrnili javnosti in začela se je javna obravnavna. Zavod za spomeniško varstvo Slovenije se je uprl rušenju rudniškega magazina – pomembne zgodovinske in arhitektonske zgradbe. Svetoval je, da bi ga obnovili in namenili za kulturne ter gospodarske potrebe mesta. Toda Udovičev načrt je bil nam Idriječanom zelo všeč, zato je bila debata na sestanku, ki so se ga udeležili tudi predstavniki Zavoda, zelo ostra in dolgotrajna. Po opoldanski prekinitvi je dobil besedo g. Lojze Kumar, upokojeni podpolkovnik kraljeve jugoslovanske vojske, in je dejal: »Dve uri sem hodil gor in dol po Idriji, pa nisem našel niti enega zagovornika za ta magazin. Jaz mislim, da je to le prazna škatla, narobe postavljena, ki zavzema veliko dragocenega prostora v Idriji.« Nato je izbruhnil prof. Baš, direktor Zavoda za spomeniško varstvo, in jezno pribil: »Dokler razpravljamo resno, prav in dobro. Ko pa se oglašamo kot nekoč kmetje, ki so se borili proti osnovni šoli, ker bi sicer otroci ne mogli krav pasti, se vse neha!

Kultura je zmagala in magazin je ostal.

Iztrgano pozabi » Robert Jereb

IR, 1996, št. 2

O idrijskem »parku sprave«

Pričujoče vrstice namenjam vsem Idriččanom, še posebno tistim, ki se na odgovornih mestih vključujejo v polemike okrog tragične usode nekdanje župnijske cerkve in zavzemajo različna stališča ob vprašanju sedanjega statusa in ureditve tamkajšnjega prostora. Vsem toplo priporočam, naj preberejo čudovito legendo o idrijski sveti Barbari in se zamislijo ob njej. Zgodbo o zavetnici idrijskih rudarjev je po ustnem izročilu napisal nihče drug kot pisatelj France Bevk, objavila pa jo je Goriška Mohorjeva družba leta 1939, v času najhujšega fašističnega raznarodovalnega pritiska; ponatis je bil izdan leta 1990 ob stoletnici Bevkovega rojstva.

Kot zgodovinar, kulturni in muzejski delavec sem globoko prepričan, da je po pol stoletja dozorel čas, ko naj bi Idrija na mestu nekdanjega svetišča postavila kvalitetno spominsko obeležje trajnega značaja. Z enako spoštljivostjo velja ohranjati spomenik NOB in spomenik dr. Alešu Beblerju, morda bi ju le prestavili za nekaj metrov. Vsi trije pomniki bi skupaj pripovedovali resnico o naši preteklosti. Seveda bi bila celostna ureditev idrijskega »parka sprave« izjemno zahtevna naloga in kot taka izziv našim arhitektom. Pri zasnovi in izvedbi pomnika sveti Barbari bi ustvarjalec lahko našel inspiracijo prav v omenjeni legendi. Le-ta namreč med drugim pripoveduje, kako je na mestu poznejše cerkve že davno prej stalo Barbarino znamenje, v katerem je noč in dan gorela lučka, rudarji pa so ji pred odhodom v jamo prilivali olja iz svojih jamšaric.

Vprašanje lastništva samega zemljišča naj se seveda ureja v strpnem dialogu med prizadetimi stranmi in predvsem po zakoniti poti. Sicer pa menim, da resničnega sožitja v idrijskem »parku sprave« ne bo mogoče doseči niti z lastninsko pravico niti s pravniško logiko in še najmanj s političnimi sredstvi. Materialno lastnino »rja sne in molj uniči«, pravo je bilo in ostaja predvsem vsakokratna »uzakonjena volja vladajočega razreda«, politika pa je žal dokaj nestanovitna dama, ki po potrebi koketira na vse štiri strani sveta in – s figo v žepu, ponuja enkrat levo in drugič desno roko. Resnična in trajna sprava je dosegljiva le preko notranjega očiščevanja vsakega posameznika, je torej stvar vesti in ostaja etični imperativ. V idrijskem »parku sprave« jo lahko udejanimo s pietetnim odnosom do vseh dosežkov, žrtev in upanj naših prednikov. Zaradi nas samih in naših potomcev.

Janez Kavčič, ob oddaji TV-magazin, 10. januarja 1997

IR, 1996, št. 2

Spodaj podpisani protestiram proti vse bolj rabljenemu imenu BERGMANDEL. Beseda naj bi označevala jamskega škrate, torej bajno bitje, ki so si ga v Antonijevem rovu obilno privoščili.

Po idrijsko se mu je pravilno zmeraj reklo PREKMANDLC in nič drugače. Tisti BERG si je očitno izmislil nekdo, ki bi rad na vsak način koketiral z nemščino. Zakaj, vas prosim?

Domneve o raznih BERG-ih me prav nič ne zanimajo. Domneve so domneve, PREKMANDLC je pa PREKMANDLC.

Rafko Terpin

IR, 1996, št. 2

Stopnišče v Mejci

Ko je RŽS naredil žičnico za prevoz rude iz jaška Delo v topilnico in odpravil vlak, ki jo je vozil kar po mestnih ulicah, so morali premakniti pot, ki je vodila od Debele skale do jaška Delo ob kamšti večinoma pod žičnico. Novo pot so načrtovali po najkrajši trasi, ki je delila severni del Mejce na dva dela. Turistično društvo z rešitvijo ni bilo zadovoljno, ker je namenilo Mejco za turistične objekte ter športne in zabaviščne naprave. Toda rudniška gospoda se ni dala kar tako. Gospod Janko Bevk, predsednik Turističnega društva, si je domislil, da bi spor najlaže rešili v prid turizma in športa, če bi povabili za razsodnika ing. Stanka Bloudka. Ta ugledni Idrijčan je prišel, si ogledal Mejco in svetoval: »Pot in stopnišče naredite ob žlompargi.« Ker rudniška gospoda ni hotela nasprotovati ing. Bloudku, so naredili stopnišče prav tam. Ko smo se po ogledu terena vračali iz Mejce, se mi je približal g. Bloudek, me prijel pod pazduho in šepnil na uho: »Tiste stopnice bi bile lahko kjerkoli. Toda ob žlompargi bodo služile tudi za pristop na tribune, ko bomo zgradili drsališče.«

IR, 1996, št. 2

Naprednost Idrijčanov

Športniki smo se zavedali, da bi na Lenštat u zgradili športni center z igrišči in plavalnim bazenom. Drugi so temu nasprotovali, češ da bi v središču mesta morali zgraditi bolj reprezentativno stavbo.

Ko so nasprotniki športnega centra in bazena na seji občinske skupščine trdili, da bi bilo sramotno za mesto, če bi imeli v središču mesta take objekte, je ing. Stanko Bloudek zatrdil prav nasprotno: »Vsak tujec, ki bo prišel v Idrijo ali potoval skozi mesto, se bo začudil nad naprednostjo Idrijčanov. Glej, si bo mislil, prav sredi mesta imajo športne objekte.«

IR, 1996, št. 2

Posnemal ga je

Ob 50-letnici idrijskega Sokola smo pripravljali telovadni nastop in akademijo jubilentov. Za nastop so se pripravljali tudi starejši člani, ki jih je vodil France Karčnik.

Ko so pri ogrevanju delali počepe, je France opazil, da v zadnji vrsti Albin Vončina počepe le nakazuje, pa ga je opozoril: »Albin, počepe delamo, počepe, ne zibe!« Vončina mu je odvrnil: »Tebe, France, tebe posnemam!«

Ustvarjalci Idrijskih razgledov

Jože JANEŽ

Pogovor z Jožetom Čarjem

Jože Čar je član uredniškega odbora Idrijskih razgledov že od leta 1965, torej že 40 let. Ta lepa obletnica je bila povod, da smo ga v uredniškem odboru zaprosili in prepričali v pogovor. Idrijčani ga zagotovo dobro poznajo, saj že dolga leta v Idriji javno deluje in se uspešno ukvarja s številnimi dejavnostmi. Kot mladenič je bil navdušen jamar, kasneje je pel v vrhunskem pevskem zboru, za svoje strokovno delo v geologiji je dobil priznanje s profesuro na ljubljanski univerzi. Pomembno se je angažiral v obdobju zapiranja idrijskega rudnika. Soustvarjal je revijo Kaplje in dolga desetletja Idrijske razglede. Zašel je tudi v politične vode. Več kot dovolj razlogov za zanimivo debato.

Jože, nam lahko na kratko obnoviš svoj življenjepis, ki bo tudi v nadaljevanju ogrodje, na katerem bova gradila pogovor?

Rojen sem 23. 4. 1942, sredi trde vojne. Po vojni sem se znašel v družbi prvih socialističnih otrok. Osnovno šolo in takratno nižjo gimnazijo sem obiskoval v Idriji. Leta 1957 sem začel z gimnazijo. 1961 sem maturiral in se vpisal na takratni Odsek za geologijo Fakultete za naravoslovje in tehnologijo v Ljubljani. Diplomiral sem marca leta 1968. Študiral sem kar dolgo, ampak v tem času se mi je zgodilo veliko stvari. Bil sem dejaven na različnih področjih, se poročil, imeli smo že našo Manico. Zaposlil sem se pri Rudniku, leta 1969 sem šel v vojsko in se vrnil naslednje leto. Do 1977 sem delal na Rudniku. Takrat se je zaradi svetovne krize na trgu živega srebra začelo postopno ustavljanje rudniške proizvodnje, Rudniku so se napovedovali slabi časi in prekvalificirati so morali veliko ljudi. Takrat sem z Rudnika odšel na Inštitut za raziskovanje krasa v Postojno. Tam sem bil do 1980, ko me je sošolec in prijatelj Milan Božič povabil na idrijski Atelje za projektiranje in ker v Postojni kljub obljubam ni bilo nič s stanovanjem, sem vabilo sprejel. Na Ateljeju sem ustanovil raziskovalno skupino. Dejavnost smo razširili in – spomni se – leta 1983 si prišel na Atelje tudi ti. Leta 1985 se je celotna raziskovalna ekipa selila z Ateljeja na Rudnik. Nadaljevali smo z raziskavami in pripravljali geološko dokumentacijo za zapiralna dela. Leta 1985 sem doktoriral. Čez tri leta sem začel predavati na takratnem Odseku za geologijo FNT, najprej sedimentologijo. Leta 1994 sem dobil stalno mesto na fakulteti. Prevzel sem še predavanja iz predmeta tektonska geologija. Zaradi beneficiranih rudniških let sem se leta 1998 formalno upokojil. Sedimentologijo sem predaval do leta 2004, letos sem izpeljal še tenenske vaje, sedaj pa imam še konzultacije in izpite na tretji stopnji. To bi bil hiter pregled mojih življenjskih postaj.

*Znano je, da se človek v temelju oblikuje v prvih štirih letih življenja.
Imaš kaj spominov na najzgodnejše otroštvo?*

Imam tri spomine iz leta 1945, ki pa so zelo različni. Prvi prizor: bil je sončen dan, sonce je ravno vzhajalo. Stanovali smo v rudniškem bloku na 'Ali' na Bruševšu. Zraven, v privatni hiši, so bili nastanjeni nemški vojaki. Na dvorišču je bila zunanja pipa, kamor so se hodili vojaki umivat. Spominjam se, da me je vojak, mlad fant, slečen do pasu, vzel v naročje in mi dal kos kruha, namazanega z marmelado. To mi je ostalo v živem spominu, verjetno zaradi marmelade. Morda je imel možak tudi doma otroka podobne starosti. Kaj vem!

Drugi prizor: bilo je maja 1945, takoj po koncu vojne. Bleščeče dopoldne. Pod našim blokom je peljala rudniška železnica iz Bašerije v žgalnico. Na tiru so bili vagončki. Okrog je bilo polno ljudi, ki so 'hunde' nakladali. Nakladali so ruševine. Kot so mi kasneje pripovedovali, je pri aprilskem bombardiranju padla bomba na sosednjo Erženovo hiši. Tako so bili cesta in tiri polni ruševin, ki so jih odstranjevali z 'udarniškim delom'. Z bombardiranjem sosednje hiše je na nek nenavaden način povezan tudi tretji spomin. Vsaj moji poskusi rekonstrukcije so mi pokazali, da sovpada z dogodki ob bombardiranju. Ob preplahu smo se v bloku zatekali v klet. Ko je mama prišla v klet, je ugotovila, da me je pozabila v stanovanju. Odhitela je v nazaj, me dvignila iz gajtrca v kamri in odnesla v klet. Nekaj minut kasneje je sosednjo hišo porušila bomba. Velik blok stene je priletel skozi okno ravno na moj gajtrc in ga povsem uničil. Mama se je tega celo življenje z grozo spominjala, saj bi bil takrat zanesljivo mrtev. V meni seveda ni živega spomina na konkreten dogodek, me pa živo spremlja skozi vse življenje nek izredno lep spomin, ki do danes ni prav nič zbledel. To je nekak občutek potovanja skozi teman tunel ob spremljavi nenavadne, vendar čudovite glasbe, ki jo slišim še v tem hipu. Težko opisljiva, globoka, intenzivna, basovska. Zelo prijetno in intenzivno doživetje, ki se mi je zdelo nekako samoumevno in ga nikdar nisem poskušal razlagati. Šele v zadnjih letih pa sem ob prebiranju različnih knjig z mejnega področja doživetij življenja in smrti začel doživetje povezovati s tem dogodkom ob bombardiranju. Vsaj v moji glavi so se stvari sestavile na ta način.

*Pravzaprav si se rodil v prvo generacijo, ki je rasla s socializmom.
Kaj je tiste čase ljudi in tebe bolj oblikovalo, sistem, v katerem ste se znašli,
ali ljudje, s katerimi ste rasli, idrijska preteklost in tradicija, rudnik?
Kaj ti je dajala in jemala osnovna šola, gimnazija, kakšen je bil svet iz takratne
perspektive in kaj je pomenil rudnik?*

Bili smo predvsem otroci, hodili smo v šolo, 'jih špičili' in bili polni pristnega otroškega veselja. Res je sicer, da smo odraščali v prav posebnih, težkih razmerah povojnih let, vendar smo bili premladi, da bi se tega zavedali. Bila je revščina, skoraj ničesar nismo imeli, prav zato smo si bili v nekem smislu vsi enaki. To je bil

Idrijski jamarji pri raziskavah na Vojščici leta 1959. Z leve: Lado Alič, Rafael Podobnik, Rado Gospodarič, Zmago Logar, Jože Čar in Franci Eržen. Foto Rafael Podobnik

edini svet, ki smo ga poznali, zato ga nismo mogli z ničimer primerjati. Indoktrinacije, ki je seveda potekala v šoli, se v osnovni šoli nismo niti zavedali. 'Grebli' smo se za to, kdo bo naslednji teden stopil na oder in izpeljal vsakodnevni pozdrav »Za domovino s Titom – naprej«. Doma sem marsikaj slišal, posebno oče je bil zelo kritičen 'do režima', ampak kot vedno v življenju, izkušnje drugih nič ne

koristijo, vse moraš sam doživeti, sam preizkusiti. Zato so bili težki povojni časi zame vseeno lepi. Za razvijanje kritičnega odnosa do politike in družbe je bilo potrebno najprej dozoreti. Meni se je to dogajalo šele v zadnjih letih na gimnaziji in dokončno na univerzi.

Idrijska gimnazija je bila vedno dobra šola. Z imenitnim številom odličnjakov to dokazuje tudi danes. Gotovo je, da tisti, ki je kolikor toliko brez zapletov naredil gimnazijo in je študij na univerzi vzel resno, v Ljubljani ni imel težav. Mene je še posebej pritegnila starejša zgodovina in biologija. Biologija prav gotovo tudi po zaslugi prof. Bavdaževe, ki nas je s svojimi imenitnimi predavanji velikokrat dobesečno 'zadela v živo'. Običajno je svoja predavanja začejala s tematiko, skladno z učnim programom, in jih največkrat končala z različnimi življenjskimi napotki. Gimnazije se spominjam tudi zaradi prijetne in zanimive združbe dijakov. Takrat so na idrijsko gimnazijo hodili tudi Tolminci, Kobaridčani in Bovčani, ki so z neposrednostjo in odprtostjo mehčali idrijsko zaprtost. Sicer pa vemo, zakaj je gimnazijsko obdobje nepozabno!

Vsekakor moram povedati, da me je že zelo zgodaj, še kot otroka, očaral rudnik. Z desetimi leti, leta 1952, me je ata ob nekem rudniškem proslavljanju vzel s seboj na ogled jame. To je bila nepozabna pustolovščina. Predvsem so me povsem prevzeli jamski prostori – različni rovi, jaški ... Očaranost traja še danes. Ko sem se začel zavedati, da bo v življenju treba nekaj »ratat«, sem že imel željo, da bi pač delal nekaj, kar bi bilo povezano z rudnikom. V začetku sem nihal med rudarstvom in geologijo, vendar sem čutil, da sem za inženirja rudarstva premalo tehnično usmerjen. Tako sem se že v drugi gimnaziji odločil, da bom geolog. Na odločitev je zagotovo vplivalo tudi moje večletno zelo zagnano ukvarjanje z jamarstvom.

V šestdesetih letih si študiral geologijo na ljubljanski univerzi.

Študij geologije je bil v mojih časih precej drugačen od današnjega. Poleg splošnih predmetov, kot so matematika, kemija itd., ki jih bodo vedno predavali, smo poslušali le, rekel bi, osnovne geološke predmete – mineralogijo, petrologijo, stratigrafijo, paleontologijo itd. Zelo skromno je bilo zastopano 'praktično' znanje, na katerem sloni današnja geologija. Svoje profesorje imam vsekakor v lepem spominu, zelo so se trudili. Danes se na Oddelku za geologijo predava veliko predmetov, ki jih v času mojega študija nismo poslušali, za nekatere niti slišali nismo. Seveda, geološka znanost je močno napredovala, razmere v družbi se hitro spreminjajo in današnji izzivi so povsem drugačni in zahtevajo drugačno znanje. Za uspešno delo na institucijah, kjer sem delal, je bilo poleg vedenj iz osnovnih geoloških predmetov potrebno še znanje s področja sedimentologije, tektonike, geološkega kartiranja, hidrogeologije, inženirske geologije, geokemije, tehnične geologije itd. Moral sem torej zelo veliko dodatno študirati. Danes še toliko bolj velja, da če po končanem študiju stalno ne študiraš, si kaj hitro 'ad acta'.

Rad bi, da bi skupaj prehodila vsaj tri tvoje dolge poti, kulturno, strokovno in politično. Začniva pri tvojem kulturnem delu. Kje so njegovi začetki? V študentskih letih si pel v študentskem pevskem zboru Vinko Vodopivec, v sedemdesetih letih pa si bil v Idriji član zelo kakovostnega pevskega zbora, ki ga je vodil takrat še zelo mlad zborovodja, danes pa eden vodilnih slovenskih skladateljev Aldo Kumar. Kako je pravzaprav tekla tvoja pevska kariera? Nam lahko nekoliko natančneje orišeš takratno pevsko klimo v Idriji in širše? Kako gledaš na pomen ustvarjanja in poustvarjanja glasbe ter na razliko med njima? Kako se po tvoje razvija glasbena (pevska) dejavnost v Idriji v zadnjih štiridesetih letih? Lahko oceniš pomembne glasbene ustvarjalce, ki si jih srečal?

Menim, da moje zanimanje za kulturo posredno izhaja iz zelo zgodnjih bralnih navad, ki sem jih dobil od mame. Ko je šla v knjižnico, me je vedno jemala s sabo. Prevzel me je pogled na lepo razporejene knjige na policah in seveda tisti nepisljivi duh po knjigah. Komaj sem se ob koncu prvega razreda naučil vse črke, sem se že 'mučil' z branjem slikanice Izgubljeno kosilo. V začetku petdesetih let so se dogajale številne proslave in obletnice takih ali drugačnih političnih in vojnih dogodkov s kulturnim programom – recitiranjem in petjem, kar sem z velikim veseljem poslušal.

V petdesetih letih se je po šolah veliko pelo soglasno po principu, ki ga je zagovarjal znan idrijski glasbeni pedagog Ivan Rijavec. Pevci se začenjajo oblikovati že s prepevanjem v osnovni šoli. Z vzgojo glasu in vzbujanjem ljubezni do petja moraš vztrajno nadaljevati skozi srednjo šolo. Le na tak način prideš do formiranih pevcev, ki lahko kasneje oblikujejo dober ali celo odličen odrasel zbor. Res uspešen, vendar zelo zahteven način vzgoje pevcev, ki ga v Idriji že zdavnaj ni več. Ali ni morda tu vzrok, da se v Idriji sorazmerno malo poje in da nimamo številčno močnega, kvalitetnega odraslega zbora?

Peti sem začel v takratni nižji gimnaziji tako kot večina mojih sošolcev. Logičen nasledek je bil prepevanje v takrat odličnem gimnazijskem zboru pod vodstvom Ivana Rijavca. Že v prvemu letniku študija sem se pridružil Primorskemu akademskemu zboru Vinko Vodopivec. Tam sem pel kar nekaj let. Ni šlo samo za petje, temveč tudi za druženje. Zbor je bil takrat zelo dober in na raznih tekmovanjih smo se vedno dobro odrezali. Lepi so spomini na tekmovanje v toskanskem Arezzu in na turneje po Poljski, Egiptu in Bosni, kjer sem doživel tudi prve protislovenske šovinistične izpade. Nepozabne pa so številne turneje po Primorski. Kakšne sprejeme so nam pripravili, kakšna enkratna glasbena doživetja so se dogodila, kakšne žure smo preživeli! Vse ostaja živo v spominu. Na pobudo Tomaža Pavšiča so se nekateri prijatelji na Martinovo leta 1969 zbrali v Nano-su in ustanovili Komorni zbor Zorko Prelovec. Ko sem na pomlad naslednjega leta prišel iz vojske, sem se takoj pridružil. V začetku nas je vodil Ivan Rijavec, ki je bil odličen glasbeni pedagog in neverjetno požrtvovalen in vztrajen učitelj. Kljub temu da smo bili v večini povprečni pevci, nas je oblikoval v kvaliteten an-

Trojka »graparjev« v soteski Gačnika leta 1971. Levo Jože Čar, desno Rafael Terpin, za fotoaparatom Rafael Podobnik.

sambel in na tekmovanjih Primorska poje smo se vedno odlično odrezali. Po šestih letih (1976) je pevsko zrel zbor prevzel Aldo Kumar, ki je takrat komaj začel študirati glasbo. Z mladostnim žarom, svežimi dirigentskimi prijemi in odlično interpretacijo je Aldo v nekaj mesecih še dvignil kvaliteto zbora. Velikokrat smo se udeležili srečanj Primorska poje in vedno smo bili med najboljšimi. Večkrat smo snemali za radio Koper in Ljubljana. Zbor je deloval do leta 1982, ko se Aldo ni več utegnil ukvarjati z nami. Za posebne priložnosti ali pa zaradi prijateljevanja smo se občasno srečevali do leta 1992. Pod Kumrovim vodstvom smo začeli študirati tudi moderne, zelo zahtevne skladbe. To je bila za vsakega izmed nas huda pevska šola, za zbor pa izziv. Vendar smo novejši 'stvari' zelo radi študirali in peli, posebno še skladbe, ki jih je Aldo napisal prav za naš zbor.

Aldo Kumar, danes priznani slovenski skladatelj, je že s svojimi prvimi vokalnimi skladbami pokazal svoj izjemni talent. Poleg tega pa je bil odličen, vendar dostikrat 'nepredvidljiv' dirigent. Na koncertih je dirigiral soglasno s svojim razpoloženjem, kar je zahtevalo od nas maksimalno koncentracijo. Odvisno od tega, ali smo se z njim 'ulovili' ali ne, je bil rezultat lahko povprečen ali vrhunski. Vrhunski je pač bil takrat, ko smo se 'med petjem 'zgbili', kot smo rekli. Zaradi takih trenutkov je bilo vredno prepevati.

Leta 1966 je v Idriji začela izhajati revija za kulturna vprašanja Kaplje, ki jo je ustvarjala cela vrsta takrat mladih izobražencev, ki so kasneje dosegli pomembne položaje v družbi (Felc, Pavšič, Cuderman, Božič idr.). Kakšna je bila tvoja vloga pri reviji? Koliko so na nastanek revije vplivale širše kulturne, politične in ekonomske razmere in koliko je bila revija plod slučajnosti in entuziazma? Kaj o Kapljah pravzaprav še ni bilo povedanega? Ali je v današnjem svetu, kjer je vse dovoljeno in ni nič resnično, izdajanje podobne revije še lahko izziv za mlade intelektualce?

Kaplje so bile zagotovo nekaj izjemnega tako v formalnem kot tudi vsebinskem pogledu. Leta 1966 se je v Idriji izoblikovala dovolj močna in pogumna intelektualna družba, ki je menila, »... da je za Slovenijo prišel čas, ko provinca v tistem starem pomenu ne obstaja več« in da je potrebno svoje ideje in misli razložiti širši javnosti (računali smo predvsem na Primorsko), in sicer zato, da »... bomo imeli sladko zavest, da nismo molčali in preslišali svojega notranjega klica«. Kaplje, ki so kaj hitro postale vseslovenska revija, so bile »Revija za kulturo in občna vprašanja«. Taka vsebinska opredelitev ni v začetku nikogar motila. Ko pa so postale vseslovenska revija in smo poleg literature takrat osrednjih slovenskih ustvarjalcev objavljali tudi članke, ki so bili dostikrat kritični do različnih področij 'socialistične stvarnosti', je postala vsebinska opredelitev revije trn v peti politikom. Posebno drugi del »...in občna vprašanja« je bil dejansko tako širok, da smo lahko objavili karkoli. Seveda smo se za vsak kritični članek posebej odločali v

dolгих, velikokrat nočnih debatah. Odločanju 'objaviti ali ne objaviti' smo slikovito rekli 'hoja po robu'. Ko pa smo kasneje v kolofon zapisali še, da »objavljeni prispevki ne izražajo stališč celotnega uredniškega odbora«, je nervoza oblastnikov narasla, saj se ni dalo razbrati 'kdo je sedaj tisti'. Postali smo »šapirografirana klika«, kot je zapisal Franc Šetinc, pritiski so se večali in leta 1972 je prišlo do 'izsiljene samoukinitve', kot smo dejanje sami opredelili. Toliko o Kapljah, za obuditev spomina bralcev.

Zakaj je v šestdesetih letih nastala plodovita zamisel o izdajanju kulturne revije prav v Idriji, je zelo zanimivo vprašanje, ki bi ga bilo vredno natančnejše raziskati. Res se lahko vprašamo, zakaj ni nastala kaka podobna publikacija v

Kapljaši na srečanju pri Jožetu Felcu v Spodnji Idriji ob izidu romana Radost poslednjih ur, 1994. Zadaž Rafko Terpin, Tomaž Pavšič, Vinko Cuderman, Janez Bizjak, Milan Božič. Sredaj Jože Čar, Emil Miklavčič, Jože Felc in njegova žena Alenka Höfferle Felc. Foto Marko Felc

Kranju, Novi Gorici, Novem mestu itd.? Natančnega odgovora seveda ni mogoče kar stresti iz rokava. Gotovo bi se dalo o tem kar veliko povedati, vendar pa bi bili premisleki preobsežni za ta intervju.

Na tvoje vprašanje, kakšna je bila moja vloga pri Kapljah, naj povem, da sam nikdar nisem bil umetniško ali esejistično ustvarjalen. Moj prispevek pri izdajanju Kapelj je bil predvsem organizacijske in tehnične narave. Vendar, kot sem nekoč že povedal, je bil to le formalni del mojega urednikovanja. Kapljaško obdobje je bil duhovno vsestransko bogat čas in – vsaj zame – v marsičem enkratno doživetje in življenjska izkušnja. To je bil čas poln samozavedanja, samopreverjanja in skupnega ustvarjalnega snovanja. Po drugi strani pa čas razbijanja tabujev, kritičnih pogledov na kulturo in družbeno-politične probleme ter obdobje upiranja vsakovrstni človeški ozkosti, zavrtosti, nerazumevanju. Dogajanja okrog sebe smo skušali vrednotiti in dopolnjevati z novimi – čeprav za tisti čas tudi heretičnimi – idejami, »... sprva z avanturo, kasneje s treznim dogovarjanjem in prevrednotenjem«, kot je zapisano v 26. številki Kapelj. Vsekakor so Kaplje idejno prehitevale svoj čas in zato vzbujale nelagodje pri oblastnikih.

O Kapljah je bilo s strani urednikov že veliko napisanega v različnih prispevkih, predvsem intervjujih. Mislim, da je vse bistveno o reviji povzeto v posebni izdaji »Kaplje 20 let pozneje« leta 1992. Tam so objavljena tudi mnenja nekaterih naših sodelavcev o pomenu revije. Res pa je, da Kaplje še niso doživele resne strokovne obravnave v prostoru in času. Ker čas neusmiljeno 'melje' tudi urednike, bi bilo to potrebno čimprej storiti.

Kapljaški čas je bil seveda tudi čas druženja, prisrčnega, včasih zahtevnega prijateljevanja. Koliko večerov smo preživel v 'težkih' ali sproščujočih debatah v Tomaževi garsonjeri, tako imenovani Liberté, ali v Nanosu! Velikokrat smo si večerne ure lepšali s kozarcem vina in petjem v 'kvartetu' z raznim bolj ali manj 'motečim basiranjem' preostalih urednikov. Veliko spominov, tudi humornih, nas veže na razne obiske, srečanja in še posebej oglede gledaliških predstav tržaškega gledališča v Trstu. Uredniki smo še vedno dobri prijatelji in se danes srečujemo res samo še ob izidu vsake nove knjige Jožeta Felca, ko med drugim nekoliko nostalgичno obudimo tudi spomin na to ali ono kapljaško dogodivščino. K sreči je Felc zelo plodovit pisatelj, zato računamo, da naših srečanj še zlepa ne bo konec.

Menim, da v današnjem času turbokapitalizma in vsestranske 'svobode' izdajanje podobne revije, kot so bile Kaplje, ni več mogoče. Strahovit razvoj informacijskih medijev ter 'inflacija' najrazličnejših revij in ničvrednih časopisov, za katere velja, kot si slikovito povedal, »vse je dovoljeno in nič ni resnično«, je v bralskem pogledu povsem 'razgradil' družbo in razvedenil bralski naboj študiranih ljudi in intelektualcev. Sprašujem se, kaj in koliko berejo plejade učiteljev, profesorjev, inženirjev itd.? Ali bi se danes, v današnjih gospodarskih in političnih razmerah našla družba intelektualcev, ki bi bila pripravljena v provinci brez

Zbor Zorko Prelovec na snemanju televizijske oddaje *Od jutra raste dan*, na grajskem dvorišču leta 1982. Spredaj, desno od kamere, dirigent Aldo Kumar.

honorarjev truditi se z izdajanjem revije za 'kulturo in občja vprašanja'? Obstaja še sploh kakšna 'niša', kot se lepo reče, kjer bi lahko taka revija ustvarjala nekaj novega, človeško pomembnega? Čista fantazija! Kaj bo prinesel razvoj, bomo pa videli.

Pri Idrijskih razgledih sodeluješ že zelo dolgo. Tvoja prva objava sega v leto 1959, od leta 1965 si član uredniškega odbora, v zadnjih dveh desetletjih si kot glavni urednik pomembno oblikoval njihovo sedanjo podobo in vplival na to, da še izhajajo. O Idrijskih razgledih si tudi že refleksivno pisal in jih umeščal v širši časovni in prostorski okvir. Prosim te, da za bralce Idrijskih razgledov obnoviš razmišljanja o razvoju in pomenu revije. Jih lahko primerjaš s Kapljami? Kako vidiš sedanjo vlogo in odmev IR in kako jih vidiš v prihodnosti?

V tej številki Idrijskih razgledov je objavljen tudi moj spominski članek na 'Logarjevo obdobje Idrijskih razgledov (1956–1968)'. Tam je povedano marsikaj, česar na tem mestu nima pomena ponavljati. Poleg tega je ponatisnjenih nekaj člankov, ki govorijo o 'mukah in težavah' ter dosežkih Idrijskih razgledov.

Ko me je leta 1965 odgovorni urednik Srečko Logar povabil v uredništvo 'časopisa', z urednikovanjem ni bilo posebnega dela, saj Srečko uredništva ni skliceval. Sva pa imela veliko zanimivih pogovorov. Trudil sem se pridobiti nove sodelavce in predlagal nekaj tehničnih izboljšav. Ko sem leta 1968 postal glavni urednik – te funkcije prej pri Razgledih ni bilo –, sem nekatere skromne spremembe s pomočjo Logarja tudi izpeljal. Naslednje leto sem 'služil domovini', prišel je nov ravnatelj muzeja Jurij Bavdaž, ki je prevzel tudi glavno in odgovorno uredništvo Idrijskih razgledov. Z njegovim prihodom so le-ti postali 'prava' revija. Močno se je popestrila vsebina, članki so postali zahtevnejši in bolj strokovni, uvedene so bile nove rubrike. V naslednjih letih se je trikrat spremenil format revije, in sicer leta 1969, 1971 in 1974, razen prvič vedno na zahtevo opremljevalca oziroma tehničnega urednika. V tehničnem pogledu so se Idrijski razgledi vse skozi spreminjali. Pri izdajatelju, Mestnem muzeju, so se po letu 1970 razmere močno spremenile. Začele so se težave z lesno gobo in postopna obnova gradu, obnova tehniških spomenikov, ustanovljena je bila muzejska tiskarna itd. Glavni in odgovorni urednik je imel za Idrijske razglede vedno manj časa, pa tudi denarne stiske so bile hude. Že leta 1973 je bila prvič tiskana dvojna številka, v letih od 1974 do 1977 pa so izhajali dvakrat letno. Leta 1976 se je začela še politična akcija za združitev vseh takratnih primorskih revij, torej Obale, Goriških srečanj in Idrijskih razgledov, v enotno revijo Primorska srečanja. Zdelo se nam je nedopustno, da bi kar tako 'politično' ukinili Razglede. Osebnostno sem se močno zavzel za tiskanje Idrijskih razgledov v obliki zbornika, kljub temu da so nekateri imeli resne pomisleke, češ kaj bodo rekli na SZDL, ki je izpeljevala združevanje. V naslednjih letih so bili z velikimi težavami objektivne in subjektivne narave tiskani štirje zborniki (1977, 1979, 1981 in 1985). Posebno veliko dela sem imel z urejevanjem tako imenovanega 'Jubilejnega zbornika' leta 1981, ki je bil posvečen 25-letnici izhajanja Idrijskih razgledov. Nato je bilo tiskanje Razgledov za pet let prekinjeno.

Spominjam se, kako je leta 1986 Samo Bevk, takrat še kustos na Muzeju, omenil, da namerava nekatera predavanja iz cikla Muzejskih večerov tiskati v posebni knjižici. Predlagal sem, da oživimo Idrijske razglede in za začetek objavimo predavanja ali vsaj njihovo vsebino. V maju 1986 je bil na pobudo nekaterih urednikov Zbornika Idrijski razgledi oblikovan nov, pomlajen uredniški odbor. Novembra istega leta je že bila natisnjena prva številka povsem prenovljenih Idrijskih razgledov. Prevzel sem glavno uredništvo, Samo Bevk pa je postal odgovorni urednik. V številki 1987/1 sem pripravil kratek zapis, v katerem sem omenil tudi nekaj novih uredniških izhodišč. Glavni urednik sem ostal do konca leta 1990, ko je to delo prevzela Ivana Leskovec. Kasneje sem vsebinsko uredil še nekaj števil, sicer pa sem prizadeven urednik in pisec različnih prispevkov. Kot urednik sem se trudil povečati število sodelavcev, popestriti vsebino, tudi z novimi stalnimi rubrikami, in dvigniti kvaliteto notranje ureditve. Prispevkov

*Predstavitve Idrijskih razgledov v
Cankarjevem domu v Ljubljani leta 1987.*

nisem zavračal, pač pa sem se z avtorjem toliko časa trudil, da je bil prispevek primeren za objavo. Menim, da je še tako skromen prispevek za nekoga, ki ni va-
jen pisanja, lahko izjemen dosežek in zato je to potrebno ceniti. Dobre prispev-
ke sem vedno pohvalil. Pohvale sodelavcev so namreč nujen del urednikovanja.
Čprav je bilo veliko dela – koliko ga je, lahko realno sodi le tisti, ki se je s tem že
ukvarjal –, mi za porabljene ure ni žal. Kadar je bila številka natisnjena, so bile
vse težave vedno pozabljene.

Odgovarjati na vprašanja o prihodnost je vedno tvegano. Želje in načrti so
običajno eno, realizacija pa drugo. Izhajanje Idrijskih razgledov je bilo doslej re-
sno ogroženo iz finančnih, političnih (1976) in delno osebnih razlogov, nikdar pa
iz vsebinskih. Če bo izdajatelj uspel zagotavljati finančna sredstva, za tiskanje in
morda honorarje, se pri tako zagnanih urednikih in sodelavcih za obstanek Idrij-
skih razgledov ni bati. Vedno pa je seveda primeren čas za spremembe! Lahko bi
na primer izboljšali urednikovanje v organizacijskem pogledu, spremenili struk-

turo uredniškega odbora, del člankov bi bil lahko manj strokoven, obogatili bi vsebino s članki, ki zanimajo mlajše, morda bi bili lahko Razgledi na pogled manj »spolirani« in zato cenejši in morda še kaj. Vendar je vse odvisno od izdajatelja.

Kapelj in Idrijskih razgledov v vsebinskem pogledu ni mogoče primerjati. Je pa več kapljaških urednikov bilo tudi v uredništvu Idrijskih razgledov. In ne samo to! Tudi veliko člankov z lokalno problematiko so napisali za Idrijske razgleda. Torej formalne povezave so bile kar močne in ustvarjalne. Dosti zanimivejša pa bi bila raziskava fenomena nastanka obeh revij v petdesetih oziroma šestdesetih letih preteklega stoletja prav v Idriji.

Vrniva se na idrijski Rudnik, kjer si začel delati leta 1968. Prišel si v strokovno zelo močno ekipo geologov, ki se je je prijelo ime »idrijska geološka šola«. O tem fenomenu še nisem zasledil ničesar napisanega. Lahko širše opišeš nastanek, razvoj in pomen »idrijske geološke šole«? Je morda ta termin povezan z Lipoldom in Kropačem ali nima z njima nobene zveze?

Z Lipoldom in Kropačem ta termin ni povezan. Nastal je v sedemdesetih letih preteklega stoletja.

Na idrijski Rudnik sem prišel kot drugi geolog, vendar prvi diplomirani geolog Idrijčan. Pred mano je bil tam le znani slovenski geolog Ivan Mlakar, ki je bil do leta 1977 'šef' geološke službe na Rudniku. Za mano so v naslednjih letih prišli še kolegi geologi Ladislav Placer, Branko Vlaj, Marko Cigale in Franci Čadež. Branko Vlaj je kmalu odšel iz Idrije, ostali pa smo sicer različno, vendar kar veliko let vztrajali. Omeniti moram, da je bil Mlakar izjemen mentor in učitelj, z zelo dodelanimi in nevsiljivimi pedagoškimi prijemi. Vedno je vzpodbujal, nikoli ni nikogar 'tlačil'. Njegovo znanje nam je bilo vedno na razpolago. To pa so lastnosti samo strokovno suverenih ljudi. Tisti, ki skrivajo svoje znanje in ne dopuste mlajšim, da bi strokovno in človeško rasli, so strokovno nezanesljivi in jih grabi strah, da jih bo nekdo prerasel in nadomestil. Sicer sem o »idrijski geološki šoli« pred približno dvajsetimi leti že pisal v Primorskih srečanjih, vendar lahko rečem, da pomen te neformalne »šole« še ni zbledel, posledice so v slovenski geologiji še žive, zato je morda res prav, da povem nekaj besed o tem.

Ko je prišel Mlakar v Idrijo, je moral na novo kartirati celotno jamo. Pri tem je razvil in začel uporabljati tako imenovano 'detajlno geološko kartiranje', ki je v bistvu le varianta običajnega geološkega kartiranja. Takrat se drugod ni uporabljala. Šlo je za inovativni način izrisa detajlov v odkopih ter odpiralnih in sledilnih rovih v merilih 1:500 ali 1:1000, kar je zahtevalo dobro poznavanje splošnih geoloških zakonitost, odličen dar opazovanja ter zanesljiv 'nos' za izbiro prave rešitve. Takega načina dela smo se solidno naučili vsi rudniški geologi. Detajlno geološko kartiranje je dajalo odlično prostorsko predstavo o orudjenju in geoloških razmerah na etažah, v rudnih telesih in končno celotnem rudišču. Omenjeni

imenitni podatki so kar sami silili v študij razmer v rudišču. Praktične operativne ugotovitve in neposredne geološke podatke smo kaj hitro začeli nadgrajevati s teoretskimi premisleki, te pa smo lahko nemudoma preverili v praksi s sledilnimi deli in raziskovalnim vrtanjem. To je vsekakor velika prednost dela v rudnikih. Pomemben rezultat za rudnik je bil, da je bilo kar več kot 90 % (splošno le od 45 do 60 %) vseh geoloških raziskav pri iskanju novih orudenih območij uspešnih, kar je za tako nenavadno zapleteno rudišče izjemen dosežek. Vzporeden, vendar za slovensko geologijo vsekakor pomembnejši rezultat pa je bila rekonstrukcija srednjetrojanskega tektonskega sistema, v katerem je rudišče nastalo. Na enak način smo idrijski geologi pristopali k drugim terenskim raziskavam izven rudišča. Rezultati seveda niso izostali in so objavljeni v številnih razpravah. Prof. dr. Anton Ramovš, ki je bil mentor pri diplomah vsem idrijskim geologom in je naše delo dobro poznal, je idrijski način dela poimenoval »idrijska geološka šola«. Glede uspešnosti idrijskega načina dela se lahko hitro prepričamo, če pregleđamo strokovne in znanstvene objave večine idrijskih geologov na COBISS-u. Ni jih malo in veliko se citirajo.

Za zaključek naj rečem, da sem hvaležen usodi, ki me je kot mladega geologa začetnika pripeljala 'Mlakarju v roke', kot radi rečemo, in mi omogočila biti član idrijske geološke šole. Tudi vsi moji kasnejši strokovni dosežki so bili namreč povezani z idrijskim načinom dela. Še danes se trudim prenašati tak način terenskega dela in razmišljanja na mlajše kolege.

Kaj misliš o perspektivah geološke stroke v Idriji, glede na to, da se rudnik, ki je več sto let skrbel za visoko raven njegovih strokovnjakov, zapira?

Idrija ima izjemno geološko zgodovino in tu je nakopičeno res velikansko znanje v obliki najrazličnejših geoloških kart, zapisov, poročil, ekspertiz, razprav, zbirk ..., in to ne samo o Idriji in njeni okolici, pač pa o številnih delih Slovenije. Prava katastrofa bi bila, če bi to postal 'mrtev kapital'. Razveseljuje me uspešno delo tvoje geološke firme Geologija d. o.o., čeprav v hudih tržnih razmerah. S kom v Sloveniji se lahko primerjate po nakopičenem preteklem znanju in vedenju o prostoru razen z Geološkim zavodom Slovenije? Ne vidim ga! Poleg tega je vaša prednost v reševanju najrazličnejših problemov z uporabo podrobnega litološko-strukturnega kartiranja, ki lahko daje odlične rezultate. Zaenkrat se torej za idrijsko geologijo ni bati. Poleg tega pa resno upam, da bo Idrija iz preostanka rudnika vsaj še kaj 'iztržila'. Morda kak evropski laboratorij za študij vpliva živega srebra na okolje! Je na Rudniku še dovolj volje in moči?

Ko si leta 1981 začel delati na Ateljeju za projektiranje, si postal zagotovo eden prvih slovenskih geologov, ki so si služili kruh zunaj državnih institucij, na trgu? Iz dela tam, kjer so se kazale največje potrebe, kjer se je dalo preživeti, se vse

bolj razvija nova veja geologije, »geologija prostora«, široko obravnavanje prostora s stališča naravnih virov, ekologije, stabilnosti terena, erozije, potresov idr. Kako danes gledaš na to obdobje svojega dela, kakšne so perspektive tržnega dela v geologiji v primerjavi z delom državnih inštitutov?

Kot sem že omenil, sem leta 1977 odšel z Rudnika na Inštitut za raziskovanje krasa SAZU v Postojno. Ko pa se je leta 1980 ponudila možnost zaposlitve na Ateljeju za projektiranje v Idriji, sem to izkoristil. Rekli so le, da moram prinesiti 'kakšno delo s seboj'. Res sem nadaljeval z raziskavami na Notranjskem krasu, vendar so mi na Ateljeju urno postavko nemudoma 'obremenili' z vsem mogočim in nemogočim, pa še dobiček za firmo je bil seveda zraven. No, to pa je bil zame kot registriranega raziskovalca, vajenega povsem drugačnega dela, huda reč. Prisiljen sem se bil ukvarjati z različnimi dejavnostmi. Na začetku sem stregel gradbenikom z geološkimi podatki, nato pa sem se začel ukvarjati tudi z geomehaniko, predvsem s podpornimi konstrukcijami in sanacijo plazov, kmalu tudi s starimi in novimi vodovodi in zaščito voda. Veliko sem se učil in ni mi bilo lahko. Leta 1982 pa sem pripravil desetletni projekt »Hidrogeološke raziskave povodja Soče, Idrije in Vipave«. V svoj program in financiranje ga je sprejela takratna Območna vodna skupnost iz Nove Gorice, z odločilno podporo takratnega vodje, inž. Albina Krapeža. Rezultati raziskav, pri katerih si sodeloval tudi ti, so bili – lahko rečem – odlični. Objavljeni so v knjigi »Vodno bogastvo visokega krasa«. Takrat sem bil prepričan, da je potrebno najprej raziskati površinske izvire in jih zajeti za vodooskrbo. No, danes so že skoraj vse raziskave usmerjene na bolj zavarovane in čistejšje podzemne vode, kar je vsekakor mnogo boljše.

V poklicni karieri si šel skozi več obdobj geološkega dela. Začel si na Rudniku – to delo je kasneje rezultiralo v doktoratu, sledilo je delo na Inštitutu za kras v Postojni, kjer si razvil nove metode geološkega kartiranja. Na Ateljeju za projektiranje si se, moram reči, da po svoje spet originalno, ukvarjal s hidrogeologijo in inženirsko geologijo. Kasneje, spet na Rudniku živega srebra, si sodeloval pri pripravi njegovega zapiranja, ukvarjal pa si se tudi z geološko zgodovino oz. zgodovino znanstvenega dela pri Rudniku. Kako gledaš na ta obdobja, kaj se ti zdi pomembno?

Čeprav je tvoje vprašanje kompleksno, dogodki so se namreč prepletali, bi vseeno lahko opredelil dve obdobji – rudniško in obdobje na IZRK. Na Rudniku sem bil geolog v tako imenovani zgornji jami na jašku Frančiške od Antonijevega rova do VII. obzorja. Poleg operativnih ugotovitev se mi je z leti nabralo veliko dragocenih 'pravih' geoloških podatkov. Enako se je dogajalo kolegu Placerju, ki je bil odgovoren za spodnji del jame (VII.–XV. obzorje). Pokazalo se je, da lahko z novimi ugotovitvami Mlakarjeve ideje in zaključke o prvotni zgradbi rudišča pomembno nadgradiva in prideva do celovite rekonstrukcije strukture, v kateri

je nastalo živosrebreno rudišče. Do leta 1977 nama je uspelo rešiti vse bistvene probleme. Kasneje sva vsak svoj raziskovalni prispevek oblikovala v doktorata. No, to je bilo izjemno ustvarjalno, strokovno vznemirljivo in zahtevno delo. Prava geološka detektivska pustolovščina. Idrijski srednjetrojni tektonski sistem je edini tovrstni, doslej rekonstruiran fenomen v južnoalpskem prostoru.

Ko že omenjam doktorat, naj opišem zaplet ob njegovem nastajanju. Doktorata namreč nisem načrtoval. Res je, da se je z delom v jami nabralo veliko novih podatkov in dognanj, vendar sem razmišljal predvsem o objavah v obliki člankov. Toda kadar sem srečal profesorja Ramovša, me je vedno 'preganjal', naj se vendarle lotim doktorata, češ da imam snovi dovolj in preveč. Imel pa sem kar nekaj pomislekov. Nastopala je kriza na svetovnem trgu živega srebra. Pospešena proizvodnja in razmere v jami so tisti čas zahtevale popolno prisotnost pri reševanju problemov v jami. Poleg tega sem se rekonstrukcije tektonskega jarka lahko lotil le s študijem jamskih sedimentnih kamnin. Za to pa je bilo potrebno znanje sedimentologije, ki je na faksu nismo niti poslušali. Ko sem se doktorata le lotil, sem seveda moral zelo veliko študirati in dodatno delati, kar je šlo tudi

Levo: Celotna rudniška geološka služba spomladi leta 1977, še pred prvimi odhodi z Rudnika. Zadaž z leve: Ladislav Placer, Marko Cigale, Ivan Mliakar, Rajko Gostiša. Spredaj levo: Jože Čar, Medard Pirih, Andrej Erjavec, Franci Čadež in Renato Škarabot.

Zgoraj: Na 4. obzorju idrijskega rudnika, v opuščnem rovu za slepim jaškom Zergoller, leta 1991. Foto Rafael Podobnik

na račun družine. Študij sem nadaljeval še potem, ko sem odšel na Inštitut za raziskovanje krasa, in na Ateljeju. Zaradi svojega šibkega začetnega znanja sedimentologije sem nastanek nekih ključnih kamnin v jami napačno razlagal. Kot je običajno pri takem delu, sem napako 'pogruntal' šele, ko sem delal zaključno interpretacijo. Skoraj leto dni je trajalo, da sem prepričal samega sebe in popravil napako. To je bilo odrešujoče. V hipu se je vse, kar je bilo do tedaj 'malo čudno', samo po sebi rešilo.

Drugo pomembno obdobje je bilo, ko sem delal na IZRK v Postojni in sem se lotil detajlnega geološkega kartiranja na krasu. Ko sem leta 1977 moral na hitro oditi z Rudnika, so me v Postojni razumevajoče sprejeli v službo, ne da bi v prvem hipu vedeli, kaj naj bi počel. Predlagal sem to, kar sem obvladal – detajlno kartiranje na kraških terenih. Niso bili posebno navdušeni, vendar so predlog sprejeli. Zame, ki sem prišel iz idrijskega rudišča, kjer se kamnine menjavajo na nekaj metrov, je bil kras prava »geološka puščava«. Dneve in dneve sem kartiral samo apnenice in – v geološkem smislu – dolgo čas nisem natančno vedel, kaj gledam. Vendar sem kot 'siten' geolog vse, kar sem videl, objektivno risal na karto. In čez kak mesec ali dva se je posvetilo. Uvidel sem, da se mi različne tektonsko pretrte cone grupirajo in da so različni površinski kraški pojavi in druge morfološke značilnosti z njimi v tesni genetski povezavi. Kar naenkrat sem 'videl preveč' in potrebno se je bilo naučiti ločiti pomembne podatke od nepomembnih. Prva objava, v kateri sem prikazal odvisnost geološke strukture in krasa, je bila razprava o požiralnem obrobju na Planinskem polju leta 1981. To delo dobiva strokovni odziv šele po letu 2000, torej skoraj dvajset let po objavi. Podrobno strukturno litološko kartiranje zakraselih apnencev zahteva namreč kar dobro podkovane ga in seveda vztrajnega geologa, saj ni prav nič prijazno cele dneve ogledovati samo ene kamnine. Kartiranje pa odpira nove, izvirne poglede na nastanek kraškega površja. Kasneje je kolegica dr. Stanka Šebela z Inštituta za raziskovanje krasa vpeljala podobno kartiranje tudi v naravne kraške jame.

Eden večjih dosežkov je zagotovo odkritje Lijaka, njegove strukture in možnosti za zajem velikih količin pitne vode, ki bi lahko oskrbovala Vipavsko dolino, Goriško in Kras.

Lijak je zagotovo eden najzanimivejših hidrogeoloških objektov v Sloveniji. Tudi tu smo se raziskav najprej lotili s podrobnim kartiranjem širšega zaledja, nato pa še z vrtinami. Velike količine vode, ki jih skriva njegovo zaledje, bodo vedno dragocenejše. Vendar čas koriščenja Lijaka še ni napačil.

Povej še nekaj o raziskavah zgodovine znanosti pri Rudniku.

V rudniški geološki službi smo imeli dobro priročno knjižnico geoloških razprav avstrijskih geologov in seveda vsa povojna geološka dela. Takoj ko sem začel tudi sam razmišljati in pisati o geoloških problemih rudišča, je bilo potrebno starejša dela prebirati. Natančnejše branje pa je pokazalo, da obstajajo še druge geološke, kakor tudi številne strokovne razprave z različnih področij rudarstva in metalurgije, ki pa jih na Rudniku ni bilo. Ker me je zelo zanimalo, kaj vse je bilo že napisano o idrijskem rudišču in rudniku, sem začel iskati najprej na idrijskem muzeju, nato v knjižnicah na današnji Naravoslovnotehniški fakulteti in Univerzitetni knjižnici, kar nekaj del pa sem s pomočjo prijateljev in znancev dobil od drugod. Presenečen sem ugotovil, da so seveda marsikaj pomembnega in zanimivega zapisali že 'ta stari', kar se je kasneje nekako 'pozabilo'. Zamudno delo sem skušal v osemdesetih letih 'spraviti v red' in nadgraditi v okviru projekta »Komentirana bibliografija idrijskega rudnika«. Financirala ga je takratna Občinska raziskovalna skupnost, ki je v Idriji dobro delovala, in rezultat je bil kar nekaj zanimivih in kvalitetnih raziskav splošnega pomena z različnih področij. Žal rudniška bibliografija ni bila končana, saj se je politični sistem spremenil in ORS je bila ukinjena. Zaenkrat neurejen seznam tiskanih del o rudniku obsega kar okrog 450 enot, kar je gotovo izjemna količina. Dvomim, da obstaja še katerikoli tovrstni objekt v Sloveniji s tako bogato bibliografijo. Tudi pregled vsebine preseneča s svojim razponom; presenetljivo, o čem vse se je že pisalo. Omenim naj svoje posebno zanimanje za začetke geoloških raziskav na Idrijskem, ki segajo v sredino 18. stoletja, torej v čas, ko geologija kot veda še ni bila v celoti oblikovana. Razprave Scopolija, Hacqueta in Ferberja vsekakor predstavljajo tudi temelje slovenske geologije.

Idrija nima le izjemne tehnične, pač pa tudi geološko, botanično, speleološko ..., skratka naravoslovno zgodovino. Zato bi Idriji lahko rekli ne le »botanične Atene«, pač pa kar »naravoslovno-tehnične Atene«. Duh sijajne strokovnoznanstvene preteklosti se v sodobni Idriji žal izgublja. Res je sicer, da lahko od zgodovine živi le nekaj ljudi in da je potreben predvsem napor za danes in jutri, vendar je povsem neumno, ne koristiti dosežkov preteklosti in ne graditi novih kvalitet na izjemni zgodovini. Toda najprej se moramo tega v polni meri zavedati. Zavest o pomembni preteklosti poskušamo poleg Muzeja za Idrijsko in Cerkljansko med drugim vzpodbujati tudi v okviru idrijskega muzejskega društva.

Se da v Idriji še kaj odkriti?

Mislím, da je idrijsko rudišče res zelo dobro raziskano. Morda bi specialisti želeli tu pa tam še kaj dodelati, dodati. Dela v rudišču po rekonstrukciji srednjetrinastnega tektonskega jarka in razlagi nastanka rudišča v sedemdesetih letih so prinesla le neznatne dopolnitve, sicer pa v celoti potrjujejo takratne ugotovitve.

*Z Ivanom Mlakarjem na izletu Muzejskega društva Idrija na Lebanovšah leta 2002.
Foto Anton Zelenc*

Glede idrijske okolice pa bi rekel takole: odlični geolog Mlakar je leta 1969 objavil geološko karto z obsežnim komentarjem, ki zajema več kot 180 km² ozemlja med Vojskim in Rovtami. Opravil je izjemno delo. Prikaz terenskih razmer in zaključki so bili takrat za slovensko geologijo novost in njegovo delo štejemo med temeljna dela geologije zahodne Slovenije. Mlakarjeve ugotovitve je mogoče s podrobnejšim strukturno-litološkim kartiranjem precej poglobiti, vendar osnovnih tektonskih in litostratigrafskih ugotovitev zagotovo ne bomo več spreminjali.

Objavljenih imaš zelo veliko del, na COBISS-u je zabeleženih več kot 200 enot. Katera se ti zdijo najvažnejša?

Z leti se pač nabere. Moja bibliografija obsega okrog 90 znanstvenih in strokovnih razprav, približno 50 poljudno strokovnih člankov, več kot 40 različnih krajših strokovnih zapisov in prispevkov za Enciklopedijo Slovenije ter prav toliko raznih recenzij, mnenj in predstavitev. Temu je treba dodati še nekaj samostojnih del, v katerih sem prispeval različna poglavja, učne pripomočke in skripta ter okrog 190 raziskovalnih poročil in daljših, zahtevnejših elaboratov, ki sem jih napisal sam ali s sodelavci. O pomembnejših delih bo sodil čas. Vendar kot se kaže sedaj, je to razprava o rekonstrukciji idrijskega srednjetriasnega tektonskega jarka, ki sva jo objavila s kolegom Placerjem leta 1977, razprava o požiralnem zaledju Planinskega polja iz leta 1981, delo o strukturnih osnovah oblikovanja vrtač iz leta 2001, razlaga nastanka stopniškega konglomerata, ki sva jo objavila s kolegom Skabernetom leta 2003, in še bi se našlo. Žal mi je, da nisem objavil doktorata, vendar takrat nisem imel te potrebe, danes pa so nekatere stvari že nekoliko zastarele.

Ne morem prezreti, da imaš izjemen pedagoški dar, ki si ga pustil na Ateljeju, na Rudniku, na Inštitutu za kras, na Univerzi. Zaradi tvojega pedagoškega dela je velikokrat trpelo tvoje strokovno delo. Imam občutek, da si delal po sistemu »eden na enega«, torej en učitelj – en učenec, ki je sploh za učence najboljši možen način. Kaj meniš o pomenu pedagoškega dela?

Karkoli bi rekel o pomenu pedagoškega dela, bi se samo ponavljal. Vse je bilo že tisočkrat povedano. Kako resno se jemljejo nesporne ugotovitve o 'izjemnem pomenu pedagoškega dela, zahtevnosti vzgoje mladih ljudi itd.' pa je odvisno od profesorja. Tudi na univerzi je veliko ljudi, ki samo »služijo ljubi kruhek«, in »linija najmanjšega odpora« je glavni moto. Učiteljem na univerzi v opravičilo pa moram povedati, da veljavni sistem zbiranja 'raznih točk' ne podpira pedagoške dejavnosti, temveč zasebno individualno delo.

Seveda pa ni mogoče iz vsakega študenta narediti vrhunskega strokovnjaka, sploh pa ne raziskovalca. Čeprav zahteva uspešno ukvarjanje z geologijo predvsem veliko strokovno znanje in na podlagi neposrednih realnih podatkov natančne racionalne premisleke, mi izkušnje kažejo, da brez primerne duhovne širine in 'fantazije' nihče ne more postati odličen ali celo vrhunski geolog. Naj pojasnim! Pri 'fantaziji' gre za to, da moraš imeti pri iskanju rešitev nekega problema veliko idej in potem še 'pravi nos' za izbiro najboljše. Če se lotiš na primer nekega problema pri kartiranju na terenu samo z eno predvideno rešitvijo, jo boš zagotovo potrdil. Geologija pač dopušča več interpretacij, toda samo ena je najbližja resnici. Zato mora imeti geolog vedno na 'zalogi' več rešitev in nato neposredno na terenu preverjati, katera je 'ta prava'.

Res kaže, da mi je občutek za pedagoško delo vsaj delno že prirojen. Nikdar nisem posebej razmišljal, kako bom kaj izpeljal. Vedno je šlo kar nekako samo po sebi in – zdi se mi – kar uspešno.

Tretji del najinega pogovora naj bi se dotaknil tvojega političnega, morda bo boljše reči družbenega, angažiranja. Kako je nastajal »politični človek« v tebi? Nekajkrat si v družbeno delo intenzivno vstopil s svojih strokovnih pozicij, npr. pri zapiranju rudnika ali v osemdesetih letih zaradi hidroelektrarne Trebuša. 1991 si se vključil v Izvršni svet občine Idrija, kasneje v Svet krajevne skupnosti. Se ti zdi lokalno delovanje pomembnejše od ideološko–strankarskega?

Moje politično delo je skromno in še to zame povsem epizodnega značaja. Moje 'politično delovanje' je največkrat slonelo na strokovnih osnovah. V drugem ali tretjem letniku gimnazije so me sprejeli v partijo. Jeseni leta 1964 so v noči pred volitvami v univerzitetni komite s posredovanjem CKS nenadoma zamenjali dobršen del predlaganih 'naših' kandidatov, ki smo jih skrbno izbirali dalj časa, z 'njihovimi pravovernimi' ljudmi. Naslednji dan so bile volitve kljub obstrukciji in nesklepčnosti zbora izpeljane in novi UK potrjen. Tako pa ne bo šlo, sem si mislil z nekaterimi svojimi prijatelji, in moja 'partijska kariera' je bila zaključena. Sodelovanje v strankah me poslej ni več zanimalo. Menim, da z nujnim podrejanjem politiki stranke izgubiš del osebnosti in integritete. V osemdesetih letih sem se preko SZDL nekaj malega ukvarjal z reševanjem občinskih ekoloških problemov. To je bil tudi povod za sodelovanje v prvi občinski 'vladi' prijatelja Milana Božiča po letu 1990. Menil sem, da lahko uspešno sodelujem pri reševanju ekoloških in vodooskrbovalnih zagat na Idrijskem in Cerkljanskem. Moje 'politično' delovanje se je zaključilo s sodelovanjem v Svetu krajevne skupnosti v Idriji. Tu sem pravzaprav še najraje sodeloval, saj smo razpravljali o aktualnih problemih mesta.

Skozi ves pogovor se nama kot rdeča nit vleče mesto Idrija. Kakšno mnenje imaš o Idriji danes? Preživel je 500 let, rudnika je konec.

S stanjem v Idriji seveda že zdavnaj nisem zadovoljen. Mesto je sicer res lepo obnovljeno, komunalno vedno bolj urejeno, lahko smo veseli. Vendar so to le fasade, mesto pa so ljudje. V Idriji že vrsto let poteka neka notranja degradacija, duhovna redukcija. O tem sem pisal v članku »Križa ustvarjalnosti in neodmevni prostor?« v Idrijskih razgledih leta 1998. Članek ni imel nikakršnega odziva, le nekateri so bili užaljeni, češ, kaj si izmišljam, saj je vse OK. Res je, da se je pod sedanjo občinsko 'vlado' začelo premikati na bolje, vendar so že skoraj vsi Idrijčani opazili, da je z mestom vendarle nekaj narobe. Kaj se dogaja, je težko definirati, saj gre za postopno dogajanje in prepletanje števnih komponent. Razmere najlažje dojamemo, če se primerjamo s kraji na širšem območju, ki so bili v osemdesetih letih v razvojnem pogledu z nami primerljivi ali slabši, na primer Postojna, Ajdovščina, Sežana, Logatec. Vsak se lahko prepriča, tudi preko interneta, kakšne razvojne korake so omenjeni kraji naredili. Zelo veliko so gradili, cela naselja. V Idriji dobivamo po dolgih letih novo 'hišico' na mestu, kjer je stala stara Nagodetova hiša. Vsi imajo že zdavnaj velike trgovske centre, mi ga dobivamo zanesljivo deset let prepozno. Vsi imajo velike obrtne centre, Logatec ima celo dva, zelo velika, nam se o tem še sanja ne. Vsi imajo pomembne državne institucije, Ajdovščina bo dobila celo del goriške politehnike, ki bo kmalu postala univerza. Gotovo bo v bližnji prihodnosti dobil gimnazijo tudi Logatec, kar bo nevarno omajalo našo gimnazijo. Še bi lahko našteval. Zanimivo bi bilo slišati, kako o tem razmišljajo svetniki idrijske KS.

Seveda pa je naštetost zaostajanje samo posledica drugih dogajanj. Tvoj članek »Idrija in njeni otroci« v prejšnji številki Idrijskih razgledov je naravnost grozljiv in nakazuje natalitetno katastrofo. Popolnoma soglašam s tabo, da ne moremo sprejeti mnenja, da se ničesar ne da storiti. Ob tem se moram ponovno vprašati, tako kot leta 1998, ali je Idrija za mlajše in mlade zanimivo in prijazno mesto. Kaj jim lahko nudi? Primerna in zanesljiva delovna mesta, ustvarjalno okolje, primerno socialno varnost, stanovanja? Ali za napredek Idrije in drugih krajev res zadostujejo socialni nivoji, ki jih nudita obe veliki firmi svojim delavcem? Ali ne bi bilo potrebno pospeševati vseh vrst obrti in zgraditi močno obrtno cono, da bi na tak način razbili delavsko strukturno monotonost in postopno dosegli tudi nekoliko drugačno razporeditev sredstev? Koliko delovnih mest za visoko strokovne kadre je bilo, razen na obeh naših velikih firmah, odprtih v občini v zadnjih desetih letih? Gotovo zelo malo! Tu se na vsak način lahko zelo veselimo novega raziskovalnega centra v Godoviču, ki ga je zgradila Hydria.

Za mene osebno idrijska občina ne bo v Evropi vse dotlej, dokler ne bo prenovljena idrijska realčna stavba in dozidana telovadnica, kar bo omogočalo res kvaliteten in moderen pouk na gimnaziji. Zato mislim, da državni poslanci in minister zagotovo še niso opravičili glasov idrijskih volivcev. Zgraditev primerne

obrtne cone je naslednji korak, ki bi nas pridružil sosednjim krajem in tudi dejansko pripeljal v evropsko družbo. In v Evropi ne bomo toliko časa, dokler ne bosta obe naši svetovni korporaciji pripravljene sodelovati pri kakem velikem in pomembnem skupnem projektu v korist celotne občine in občanov. Zamere so neproduktivne, celo škodljive. Zgražanja vredno je bilo letošnje dogajanje okrog različnih prireditvev, posebno v okviru sicer odličnega Čipkarskega festivala. Kadar je bila sponzor prireditve ena firma, se prireditve razen 'pogumnih' posameznikov ni udeležila celotna vodilna ekipa druge firme in obratno. Idrijčani so to seveda opazili in tudi primerno komentirali. Sprašujem se, kakšni nivoji so to in kam to pelje?

Če pomislim, smo zgubili 'kritično maso' z ustanovitvijo cerkljanske občine. Ampak zadeva še ni končana. Medtem ko se Evropa združuje, se mi še kar veselo razdružujemo. Spodnjeidrijčani bi radi svojo občino, Idrijčani mestno občino. Niti skupnih kulturnih institucij ne maramo. Naprej so Cerkljani razdruževali knjižnico, sedaj isto počno z muzejem in zanesljivo režejo vejo bodočim muzejskim raziskavam na Cerkljanskem. Namesto sodelovanja smo sperti. Nihče pa

Levo: Terenske vaje s študenti geologije v Zgornji Idrijci leta 2004.

Zgoraj: V Zakajški gori ob potoku Poreznici, 1980. Foto Rafael Podobnik

ne pomisli, da smo z vsako delitvijo šibkejši, manj pomembni, manj opazni in vedno bolj obrobní. Nobenega pametnega premisleka še nisem zasledil, da bi se to vendarle nehálo. Zakaj ne bi pogledali čez plot? Menim, da je v ozadju tega žalostnega početja želja strank in posameznikov vladati za vsako ceno, kajti vladanje je očitno res sladko. To diši po majhnosti in nizki politični kulturi.

Kot vidiš, se moje zgornje opombe nanašajo na družbene temelje mesta in občine. Sicer pa ima mesto zaenkrat še bogato kulturno nadgradnjo, kar je vse-kakor zelo razveseljivo. Vendar, če 'seštejemo' vse omenjeno, se pokaže, da kljub pozitivnim korakom v zadnjem času zanesljivo drsimo v skromno provinco, kar pa Idrija nikdar ni bila.

Če te prav razumem, vidiš ključne institucije v Idriji v gimnaziji, muzeju, knjižnici.

Pri trenutnih razmerah v Idriji je res tako. Temu bi dodal še glasbeno šolo, ki prav tako skrbi za kulturno nadgradnjo in daje odlične glasbenike za našo 'bando'. Za celovito in polno življenje mesta pa so seveda prav tako pomembne vse druge dejavnosti: šport, najrazličnejša društva itd., skratka vse tiste dejavnosti, pri katerih lahko ljudje sproščajo svoje ustvarjalne potenciale in jih hkrati duhovno bogatijo.

Nisi več aktivno zaposlen. Vendar, kolikor te poznam, imaš še veliko delovne energije, nedokončanih raziskav in idej. Nam lahko razkriješ vsaj kakšno področje ali temo, s katero se ukvarjaš?

O načrtih ne maram preveč razmišljati. Tem, ki me zanimajo, je veliko. Običajno pa prepustim odločitev tudi naključju. Od večjih raziskav, s katerimi se že dalj časa ukvarjam, naj omenim strukturno kartiranje krasa v širši okolici Idrije. Namenjeno je razlagi razmerja med kraškim površjem in geološko podlago. V okviru druge raziskave pa poskušam na območju med Reko, Jesenico, Bukovim in Stopnikom z detajlnim geološkim kartiranjem rekonstruirati prostorske razmere pred kakimi 230 milijoni leti, med tako imenovano Južno karbonatno platformo in Slovenskim bazenom.

Naj omenim še, da bo naslednjo jesen v Idriji 2. slovenski geološki kongres po letu 1991 (prej Jugoslovanski GK). Poleg pregleda dosežkov slovenskih geologov se bomo na tak način tudi dostojno poslovili od raziskav v idrijskem rudišču. To bo zahtevalo od idrijskih geologov veliko odgovornega dela.

Ves čas sem te želel vprašati nekaj bolj osebnega. Dolgo te poznam in zmeraj sem občudoval tvoje dobro poznavanje literature, zgodovine. Na zunaj si sicer deloval racionalno, vendar imaš za naravoslovnega strokovnjaka široko duhovno in filozofsko podlago. Vedno se mi je zdela, da je marsikatero tvoje konkretno dejanje temeljilo na njej.

Če kaj takega, kar omenjaš, res izhaja iz mojega dela, sem lahko samo vesel. To zagotovo izhaja iz branja, kar delam celo življenje. Kar se tiče filozofije in duhovnosti, pa moram reči, da se v življenju s temi področji nisem posebej ukvarjal. Ko pa so se tudi pri nas v devetdesetih letih začeli odpirati vzporedni duhovni svetovi, se mi je začelo dogajati, da se doma nisem znal več vključiti v pogovore. Marsičesa tudi razumel nisem. Po opozorilih in premisleku sem začel prebirati tudi literaturo, ki odpira poglede na človeške duhovne dimenzije. Bilo je vsekar vzmirljivo obdobje. Končno sem pristal pri prebiranju K. G. Junga, kar občasno delam še danes. Jungov občutek za mitološko in mistično ter njegovi pogledi na strukturo človeka, psihologijo in religijo so mi zelo blizu.

No, z branjem literature si že imel dobro podlago, da si z lahkoto postal dojemljiv za duhovne dimenzije. Tisti, ki ne berejo, imajo s sprejemanjem duhovnega vedenja velike težave.

To drži. Branje je neke vrste 'prijetna obsedenost'. Celó življenje sem gradil družinsko knjižnico. Tu je med drugim zbrana tudi večina temeljnih del svetovne literature. Vseskozi sem bral veliko in zelo raznovrstno literaturo. Sem vztrajen, pa tudi radoveden bralec. Ne zanimajo me samo zgodbe, pač pa tudi zakaj in kakšna je na primer knjiga, ki je postala bestseller, kakšne so knjige pisatelja, ki je dobil Nobelovo nagrado za literaturo, kakšen stil ima, kakšne so knjige popularnega pisatelja, kaj pomeni dobra kriminalka ... Običajno prebiram več knjig sočasno. Kaj vzamem v roke, pa je odvisno od mojega razpoloženja in časa, ki ga imam za branje na razpolago. Nikdar nisem imel težav tudi z zahtevnejšo ali moderno literaturo. V mlajših letih je bila moja posebna ljubezen še stara zgodovina. Prebral sem Herodota, Polibiosa, Tukidida, Plutarha ..., vse naštete knjige imam v svoji knjižnici. Mimogrede: za mene je bilo šokantno spoznanje, ko sem pri branju Herodota ugotovil, da človeštvo skozi zgodovino skorajda ni naredilo premika v medsebojnih odnosih in duhovnem pogledu. Za oblast in denar smo še vedno pripravljeni zganjati najbolj neverjetne intrige, umore, se vojskovati in počenjati genocide. Tudi takrat je bila oblast 'sladka'. Znanost, tehnologija in tehnika so prišle neverjetno daleč, človečnost in duhovne dimenzije pa žal ne. No, to mi je dalo misliti! Če nadaljujem. Vedno sem prebiral tudi poezijo, domačo in tujo. Starejšo domačo literaturo sem seveda prebiral že pred desetletji, z novejšo pa sem bil na tekočem nekako do sredine devetdesetih, danes to ne gre več. Med novejšimi in mlajšimi avtorji imam najraje Kovačiča, Jančarja, pa Dolenca in Virka. Kar veliko knjig, ki so me posebej pritegnile, sem prebral večkrat. So knjige, ki jih imam stalno pri roki, 'zraven postelje', kot se reče. Med knjigami, ki so me zadnje čase res 'potegnile', naj omenim Hadrijanove spomine Yourcenarjeve, Malapartejev roman Koža, Bowlesovo Zavetje neba, Neznanege vojaka finskega pisatelja Linna in še kaj. Trenutno prebiram obsežen roman 'Popravki' mladega

Rafael Terpin in Jože Čar na ekskurziji Muzejskega društva Idrija pri Divjem jezeru leta 2003. Foto Branko Gantar

ameriškega pisatelja J. Franzena, delo imenujejo 'prvi roman 21. stoletja' in je izšel pri Beletrini. Sijajna analiza vedno manj humane in agresivne ameriške družine in družbe, ki ji bo slovenska vsak čas enaka.

Kako gledajo najbližji na tvoje delo?

Gotovo ne posebno navdušeno. V preteklih letih sem poleg službe še veliko študiral, bil na terenu, pisal ... Razumljivo je, da so vsi ti 'dodatki' šli prvenstveno na račun družine. Nesporno imam zelo potrpežljivo ženo, ki ji ni bilo vedno lahko, in razumevajoča otroka. Ostane mi le, da se vsem trem opravičim in zahvalim za razumevanje.

Jože, v svojem imenu in v imenu uredništva Idrijskih razgledov, upam pa da tudi v imenu naših bralcev, se ti iskreno zahvaljujem za pogovor. Želim ti še veliko zdravja in ustvarjalne moči.

*Z ženo Ljubo na Snežniku,
september 2004.*

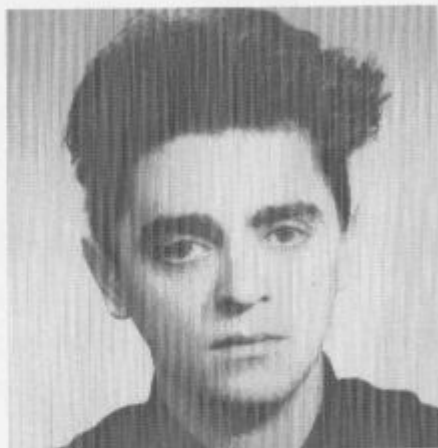
IR, 1988, št. 1 • Darko Kaurič

EN DAN V MESTU

*Zapri se v svojo školjko spusti rolete do dna
zakleni vrata preveri okna vključi
alarmni zvonec
in tako te je strah in tako te je strah
v tem mestu je toliko nasilja*

*Zabit v stol kot paraliziran kot pes na verigi
z ekrana bulji deklica s carinskimi očmi
mesto ni tako kot na razglednicah
skrivnostni posiljevalec te čaka v dvigalu*

*Moj blok se razlikuje od milijon drugih.
V njem namreč živim jaz. Odhajam zgodaj
ali pa sem cel dan doma. Ko vsi zaspijo
postanem gosopodar bloka in dvigalo me
pelje gor in dvigalo me pelje dol, ja, ja,
dvigalo me pelje gor in dviglo me pelje
dol. Pritiskam na zvonce, krulim v domofone
vulgarne parole so moje delo, da, jaz krađem
vašim otrokom sladoleđ. Nihče si nič ne upa.
Vse je strah. Reveži, serjete izza vrat.*

*Če matične knjige ne lažejo,
sem rojen 20. 9. 1962 v
Ljubljani. Mladostna leta sem
preživel v Idriji, zadnji dve leti
pa živim v Sp. Idriji. Vsak dan
se vozim v tovarno kolektorjev,
kjer sem zaposlen kot rezka-
lec. Pišem osem let in do
zdaj sem objavljaj v Mladih
potih in Mentorju. Obožujem
rock'n roll in filme iz 50. let.*

*Darko K.
marec '88*

Čeprav menim, da bi se vsak avtor moral predstavljati le skozi že objavljena dela, naj na željo uredniškega odbora Idrijskih razgledov povem o sebi nekaj osnovnih podatkov.

Rojena 15. 4. 1938 v Podlanišču na št. 13, na kmetiji. Izobrazba, osnovna šola. Od leta 1961 zaposlena v Eti kot medfazna kontrolorka pri grelnih ploščah.

Moji prvi pisni poizkusi so bili razstavljeni na šolskem stenčasu na Kladju. Ko sem se zaposlila, sem začela pisi v Glasilo Eta. Kasneje sem s kratkimi črticami redno sodelovala pri Kmečkem glasu, Anteni, ITD, Zdravju, Obzorniku in drugod. Ker sem se želela pomeriti tudi z drugimi, sem leta 1978 poslala na literarni natečaj pisateljev začetnikov svojo črtico Berač. Kritiki so črtico pohvalili in menili, da je polna literarnega naboja. In tako sem čez leta začela pisati knjigo. Leta 1984 je bila pri Kmečkem glasu natisnjena moja prva knjiga z naslovom Beračeva zgodba. Ker sem v njej obravnavala življenje berača, sem se čutila dolžno, da osvetlim tudi življenje kmeta. Tako mi je leta 1987 izšla druga knjiga z naslovom Ajerjev Peter.

Načrti za naprej: Upam, da bo letos pri Kmečkem glasu izšla moja tretja knjiga, Kontrabant. Seveda bo na izid slednje, zaradi prenatrpanega programa treba počakati še kako leto.

Tokrat se predstavljam s črtico Slovo, ki sem jo napisala že leta 1977 in z razmišljanji (Ona-on), ki sem jih zapisala pred dnevi.

Cerkno, 27. 3. 1988

Ivanka Čadež

Iztrgano pozabi » Jože Janež

IR, 1988, št. 2 · Jože Felc

Malo vem o sebi. Po letnici rojstva sem prvoborec, spomeničar. Ko sem se sam v šestdesetih letih skupaj z Vinkom, Tomažem, Jožetom, Milanom, Silvijem, Rafkom, Igorjem, Janezom, Emilom zavzemal za svobodo, so me skupaj z imenovanimi in še drugimi proglasili za oporečneža. Nekaj knjig sem napisal. Zadnja, Duša imena, se ukvarja z vprašanji rodu, svobode, kruha in besede ter še z marsičim. Posvetil sem jo petstoletnici idrijskega rudnika. Založniki roman prelagajo iz roke v roko in ne vem, kaj si mislijo. Rad imam dolino Idrije, čeprav je ne znam upodobiti tako kot moj prijatelj Rafko in tektonska razmerja podzemlja ne dojemam tako mehanično neoporečno kot moj prijatelj Jože. Meni gre bolj za dušo imena. Po poklicu sem zdravnik.

Idrija, 6. 12. 1988

Pot do šole je bila dolga zato, ker jo je tisti dan moral sam prehoditi prvič. Vsa leta doslej ga je vsak dan spremljal na njej trop sošolcev, kdaj pa sta šla ob njem tudi oče in mama – če sta ravno tisti dan imela kakšne opravke v vasi.

Kolovoz se je vil okrog griča, se potem nekaj časa dvigoval in nižal do reke, ki se je plazila pod njim kot opešana žival.

Toda ni bil vseskozi kolovoz, kajti prebivalci bližnjih hiš so pot razširili tako, da so ji rekli in je to tudi bila – cesta.

Nekaj časa je poskakoval po njej, se ogledoval, če ga kdo z očmi spremlja, se potem spustil dol do vode in pomočil prstek v tolmun, pogledal proti hribu na oni strani, kjer so se po goličavi včasih pasle srne – tisti dan jih ni bilo. Splezal je potem po kruševini do ceste in se pred gospodom Tomincem ustavil rekoč: Jaz sem vas že včeraj videl.

Dedec, ki je bil pijan, je samo nekaj zamomljal, menda je rekel: mulc hudičevi, potem pa je šel svojo pot. Deček je dolgo gledal za njim in si govoril kakor tedaj, ko je bil sam in ga je mučila kakšna skrb ali pa ga je tlačila sovražnost katerega od staršev: jaz sem velik, ti si majhen, Bog pomagaj, tebi, meni, vekomaj.

Po taktu recitiranja je odskakljal do bližje hiše in se ustavil pred vrati, ker naj bi po njegovem prav tedaj prišla iz nje Metka, s katero bosta potem skupaj šla do šole. Vrata pa so bila zaprta. Ko je pritisnil na kljuko, je ugotovil, da so zaklenjena. In je še malo postal, ponovil: jaz sem velik, ti si majhen, in sam odšel med hišicami do največjega poslopja v vasi, do šole. Nikogar ni srečal, mularija se je tisti dan poskrila po grmovju, ljudje so se umaknili v svoje sobane, zaklenili so vrata – mogoče pred roparji ali kakšnimi drugačnimi nadlegovalci. Najbrž pa prej njim.

Pred velikim poslopjem je postajal sam, zaslišal je kruljenje goloba z one strani šolskega vrta, lajež psa ga je ujasnil, zapiranje oken na šolskem poslopju še bolj.

Vendar, si je rekel fantič, kako to, da se ne pokaže ona, vedno se je.

Iztrgano pozabi » Jože Janež

IR, 1989, št. 1-2 • Franko Vihtelič

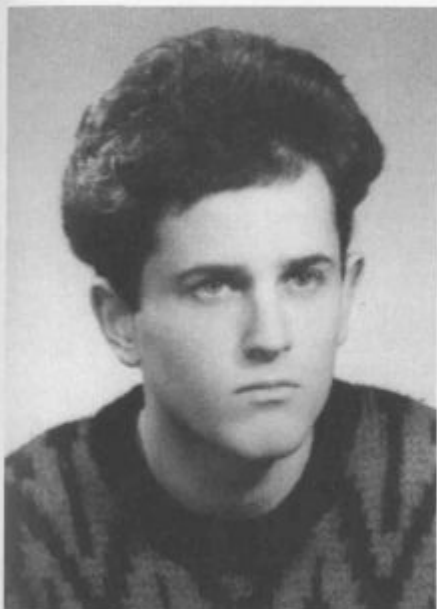

meta (ali stihija neke ljubezni)

*niso me prežemale velike misli
vsaj ne takrat
a ti si z odprto dušo sprejemala vsako
mojo besedo
sesala si iz mojega keliha
napolnila se z mojo strastjo
kot da bi ne imela drugih opravkov
sva nabivala tisto strastno vpitje
kot da ne bi imela pod jezikom kape
in na glavi šlema
kot da tvoj izvir večno traja
kot da je moj kanarček otrpnil
v ruski zimi
kot da so škorci prekrili najino
posteljo s črnim perjem
kot tedaj ko se je čas prelomil
v neko drugo skrajnost*

Rojen sem 19. marca 1967 v Ljubljani. Živim v Idriji. Srednjo šolo sem končal v Škofji Loki, vojsko in najmočnejši potres preživel v Kninu, prvi letnik fakultete obiskoval v Ljubljani. Iz teh treh obdobj so pesmi in moja najnovejša fotografija (Knin, september 1987).

O sebi? Vztrajen hodec in še vedno prepričan, da iskanja imajo konec.

Pečat

Na čelo
sem ti udaril pečat
s prsti
sem te prebadal
z besedami
psoval
s svojim ptičjim mlekom
zalival
in si
rasla
in si
zrasla
kot lepotica
petunija.

Rodil sem se oktobra, leta 1966 v Idriji, kjer sem obiskoval osnovno in srednjo vzgojiteljsko šolo. Po letu dni počitnic na soncu v Piranu, sem se vpisal na »Višjo šolo za socialne delavce« v Ljubljani, kjer sem trenutno absolvent.

Besedne sestavljanke pišem par let, do sedaj pa sem jih objavljaj v dijaškem glasilu »JUPITER«, študentskem listu »KORAKI« (VŠŠD) in literarnih revijah »FONTANA« in »MENTOR«.

ŽELJE:

- pesniška zbirka (nekoč morda),
- Evropa (čimprej),
- obstanek nogometašev Olimpije v prvi ligi ter napredovanje košarkarjev Iskre Idrije v 1. SKL (za vsako ceno).

V Ljubljani, 01.03.1990 (točno ob poldne)

Iztrgano pozabi » Jože Janež

IR, 1990, št. 1 - 2 • Janez Podobnik

Rojen sem bil 17. septembra 1959 v Ljubljani. Po osnovni šoli v Cerknem in gimnaziji v Idriji sem se vpisal na Medicinsko fakulteto v Ljubljani in leta 1984 absolviral. Sedaj delam kot splošni zdravnik v ambulanti v Cerknem, v domačih krajih, med svojimi ljudmi. To dejstvo predstavlja zame nov izziv, istočasno pa vzpostavlja zaradi domačnosti in prijateljske bližine posebne odnose med menoj in ljudmi, ki jih spremljam kot zdravnik.

Prav bližina človekovih notranjih razpetosti, ki jih vsaka bolezen na drugačen način odpre v človeku, me je izzvala, da poskušam mnoga srečanja s človeškim trpljenjem ubesediti. Do sedaj sem se v tej zvrsti poskušal le z objavo dnevniških zapiskov v reviji 2000.

Priznam, da me delo zdravnika zelo zaposluje in je potrebno nemalo urejenosti, da redno beležiš svoja doživljanja.

Tako tudi upam, da ti kratki zapisani spomini niso zadnji.

IZ ZDRAVNIŠKE TORBE

Sedela je, vsa zgrbljena, odeta v črnino. Pogledala odsotno skozi okno, kot da bi čakala čas, ki bi se ustavil, in proseče dejala: »Bi lahko dobila zdravstveni karton mojega sina, da bi ga odnesla domov?« »Zakaj ga rabite?« jo presenečeno vprašam, čeprav slutim odgovor. »On ga ne potrebuje več, pred tremi leti mi je umrl. In tudi vi nimate kaj početi z njim.«

»Tega ne smem, je lahko celo kaznivo,« ji rečem in mi je nerodno. Vstane, me pogleda in zažari, kot da je našla rešitev: »Pa vsaj kakšen izvid, da ga včasih preberem. Če je mogoče tistega, ko je bil že zelo bolan in se iz bolnišnice ni več vrnil.«

Obljubim ji.

Odide. Vesela, kot da je dobila nekaj velikega.

V ordinaciji ostanem sam. Je mogoče? Le nezaten zdravniški izvid ima lahko tako velik pomen. Je res to le goli spomin?

Zazdelo se mi je, da sem bil priča dotika ljubezni in spomina. In kot da sem zaslutil, da se tako začenja občestvo umrlih in živih.

* * *

Neozdravljivo bolan. Tista težka in odvrtna diagnoza.

Vem, da mu nihče ni tega naravnost povedal.

On ve. Tudi ljudje okrog njega, ki ga imajo radi, to vedo. Kot da vse stvari v sobi, kjer leži, govorijo le o tem.

Danes sem bil prvič, odkar se je vrnil iz bolnišnice, pri njem doma, v njegovi grapi. S težavo sem z avtomobilom pririnil po ozki, zasneženi poti. Turoben dan je bil. V torbi sem nosil odpustnico, na kateri je bilo na koncu hladnokrvno napisano: »Zaradi težkega stanja bolnika ne naročimo več na kontrolni pregled.«

V kmečko izbo so mu prinesli posteljo in jo postavili ob peč. »No, kako izgledam,« me takoj pobara. Kot da me hoče prehiteti v odgovoru, prepričujoče nadaljuje: »Res sicer, da so me preizkave izčrpale, a sedaj zgleда, ker so me poslali domov, da so končno le odkrili diagnozo in bom kmalu ozdravel.«

V spominu sem ga videl, ko se je pred dvema mesecema po dolgih letih le odločil in obiskal zdravnika. Že takrat, ko mi je opisoval svoje težave, je slutil. S posebno ljubeznijo mi je govoril o svoji grapi. Le slutnja poslavljanja se mu je ugnezdila v očeh.

Pogledam ga. Močno je uplahnil, rumenosiva koža, v utrujenem pogledu se je slutnja prelevila v strah.

Iz torbe vzamem odpustnico.

»Ali je kaj posebnega tam zapisano?« me vpraša.

»Ne, ne, samo napotki za zdravila, pa še to so zdravniki pripisali, da zaenkrat kontrola ne bo potrebna,« mu odgovorim in takoj mi je žal, da mu to omenjam.

Iztrgano pozabi » Jože Janež

IR, 1992, št. 1 - 2 ■ Edelman Jurinčič

Rodil sem se leta 1952 v Borštu pri Kopru. Po osnovni šoli sem končal poklicno tesarsko v Ljubljani, nato pedagoško akademijo v Kopru in VŠOD v Kranju.

V svojem življenju sem delal kot tesar na gradbiščih, kot učitelj na osnovnih šolah na Obali – trenutno izobražujem delavce v delovni organizaciji Tomos Koper.

Objavljati sem začel v osnovnošolskem glasilu. Nadaljeval sem v Mladih potih, Obali, Prostoru in času, Idrijskih razgledih, Sodobnosti, Primorskih srečanjih, Dialogih in Problemih. Nekaj sem imel tudi prevedenega v jugoslovanskih jezikih.

Leta 1973 sem pri Založništvu tržaškega tiska in Lipi izdal Pesniški list (št. 7).

Izhajam iz kmečke oziroma delavske družine. Kot otrok sem pet let živel v Izoli, nato sem se kot mladoletni prestopnik moral odseliti v Boršt, kjer sem opravljal hlapčevska dela na kmetiji pri Brkljih. Garal sem kot živina. Zaradi tega sem zasovražil zemljo in vse, kar je povezano z njo. Ko sem končal osnovno šolo in se osamosvojil, sem pobegnul v mesto, nazaj v Izolo. Po petnajstih letih se vračam na zemljo. Danes mi pomeni odrešitev, toda zemlja in ljudje me ne sprejmejo več. Postal sem tujec sredi njihove duše. Razumem jih, a mi ne morejo pomagati.

ISTRSKA PRIPOVED

Prihajanje

Jože Kabolić je bil prodajalec živine ali markant. Tega dne je stopil iz trgovine. Kupil je štiri pakete tobaka. Zdaj si je tlačil tobak v pipo in ogledoval kmečko orodje v izložbi. Vile, kose, kosirje, motike... Toda vse to je že imel doma. Spravljeno v kanovi, za sodi in brentami.

– Hej, si jenico prodal, Kabolić? Koliko si dobil zanjo? se je z druge strani ceste oglasil Toni Brklj.
– Kaj te briga! Prodaj ali ne prodaj, tebi nimam kaj pravit!

Sovaščana se nista nikoli marala. Oba sta bila markanta. Oba bogataša. In pravi čudež je, da sta se tega dne znašla na enem in istem sejmu.

– Vem, vem, da mi ne boš povedal. Spodobi se, pa pozdraviti! Cuj, jaz se odpravljam doli proti Lovranu, boš mojim povedal, da me ne bo do torka zvečer!
– Če je samo to...

Toni Brklj se je odpravil preko Lupoglave, Male in Vele Učke v Lovran. Da se od tam domačini selijo in na veliko prodajajo živino, je slišal. Brklj ve, da tam, kjer na hitro zapuščajo svoja ognjišča, je roba poceni. Tudi jenice in voli. Zato mora pohiteti.

Jože Kabolić je imel druge načrte. Šel bo do Roča in se oglasil pri Štefaniji. Že pred meseci jo je zasnubil in danes jo misli odpeljati.

– Kaj je res, da boš pripeljal ženo?
Kabolić je v odgovor le zamahnil z roko.

V Roč je prišel pozno proti večeru. Trava in zemlja sta bili že vlažni. Brezvetrje je napovedovalo močno roso. Na hribu je to redkost.

Potrkal je na vrata. Prišla mu je odpret. Brez besed, kakor da ga je pričakovala. Povabila ga je v hišo. Še preden je sedel, mu je postregla z vinom. Prijalo mu je. Z jezikom je tlesnil.

– Prišel sem póte!
Nič ni rekla. Premetavala je žerjavico na ognjišču.

– Ne morem več sam. Imam leta. Ti si tudi sama. Zame si lepa. Drugega ne potrebujem.
Zdaj je pomešala v kotlu. Vonj po krompirjevi mineštri.

– Boš krožnik mineštre?

– Bom, lačen sem... Pusti vse in pojdi. Vse, kar imaš, dobiš pri meni.

Šla je proti kredenci in vzela krožnika. Iz predalnika je potegnila pribor in ga priložila h krožnikoma.

Vrnila se je h kotlu.

– Ljudje govorijo grdo o meni

– V moji vasi te ne poznajo.

– Pravijo, da sem ciganka.

– Naj govorijo, jaz te potrebujem. Pridi!

Odnela je lonc na mizo. Položila ga na svitek rešte. Sedla je in pričela sta jesti.

Pričela sta jesti. Kabolić je razmišljal. Ne na silo. Bal se je, da je ne bo pregovoril. Toda danes je prišel zadnjič. Kaj naj ji še ponudi? Denar, hišo, poroko...

Vse to je že odbila. Da potrebuje samo dobrega človeka, je odgovarjala. Ali on ni dovolj dober? Po večerji sta sedla na kamne pod oreh in se zastrmela proti zahodu. Tja naj bi odšla. Štefanija ni bila več trdna v sebi.

– Grem... vendar...

– Kaj?

– ... ne zadržuj me takrat, ko me bo gnalo drugam. Ne smeš me klicati nazaj!

Kabolić ni razumel, a je vseeno pristal.

Nebo nad Šavranijo se je razklalo. Izza Male in Vele Učke je bobneče zagrmelo. Kazalo je, da se bo rosa proti jutru pomešala z dežjem. Odšla sta spat. On v senik kot ponavadi, ona pa v hišo. Naslednjega jutra se je Štefanija prva zbudila. Pripravila je culo lahkih oblek. Drugo je pustila. Zaklenila je vrata, spravila ključ pod kamne, kakor ponavadi, ko je odhajala od hiše. Štefanija je že ob svitu odhajala po odmaknjene trave, rože in korenine. Ko so nastopili deževni dnevi je vse to drobila in čvarila v razna zdravila. Vse to je podedovala od svojega očeta, skrivnostnega cigana iz Čičarije. Hodil je po Istri in popravil dežnike ter bakrene kotličke.

Odpravila sta se iz vasi in se napotila v kotlino. Pod njima se je iz modrine dvigala trdnjava mesta. Buzet. Tod je vodila pot v Šavranijo. Za mestom in njegovim zvonikom se je v jutranjem prelivanju vlekle temnozeleno hribovje Savranije. Utopljal se je v jutranji svit in v jutranji zven šavrinskih zvonikov. Nekje v kotlini.

– Daj, odpočijva se malo...

Iztrgano pozabi » Jože Janež

IR, 1993 · Aleš Čar

SKICE

0.
*sto ljudi nemih vrst.
bog po galerijah.
beg.*

*stopava;
različna v utripu po hrustljavem nebu
hrepeneča po koži prostitutke, zaprto v oblake.
zagledan vase, dvigajoč se; lahek.*

* * *

*prisotnost živi, ker prehiteva
lasten gib in molk.
tudi če se dotikam te sledi,
obstane dotik, viseč v zraku,
le kot lasten krik –
iz dneva v dan,
ki se ti daje globoko v mesu ali snovi brez besed.*

*prepozno za začetek,
ki objema in razda tokove med kožami,
da ne obstane.
prepozno; pesem se sesuva vase.*

IR, 1993 Gorazd Trušnovec

Pravijo mi Gorazd Trušnovec. Rojen sem bil baje 1. 3. 1973, god pa praznujem 1. novembra; tako piše v starih pratikah. Nekje v osnovni šoli sem potem, ko sem prebral nekaj srednješolskih glasil, prisegel, da ne bom v gimnaziji napisal nobene pesmi. Nisem je, kar si štejem v čast. Prozo pišem zaradi honorarjev; trg je s (slabimi) pesniki zasičen. Povedati nimam ničesar. Ne gre mi preveč dobro. Drugače pa bi rad bil robot.

IR, 1994 • Jože Janež

ŽEJA

Ko je čisto,
čisto tiho,
se neham
pripravljati,
se neham
izvrševati.
Molčeče stvari
poženejo tiha
kolesa.
Razumem jih
z blagim
tipanjem.
Žejno srce
spije prvi
požirek.

V čisto lahke,
lahke dlani
diham,
čisto lahke,
lahke misli
kapljajo iz
gošče govora.
Zdaj lahko
odpustim.
Žejno srce
spije drugi
požirek.

ZRELE OČI

V zrelih očeh
ni več jutranje rose,
sonce jo je popilo.

V zrelih očeh
ni več nežnih božanj vetra,
privajene so na brezvetrje.

V zrelih očeh
ni več biserov zlatih,
izžareli so v mladosti.

Iztrgano pozabi » Jože Janež

IR, 1996 • Tomaž Kosmač

Pozorni bralci sodobne slovenske literarne periodike so Tomaza Kosmača lahko zasledili po nekaj redkih prozanih objavah v zadnjih letih (Dialogi, Razgledi). Leta 1991 se je pojavil tudi v Idrjskih razgledih. Njegovo pisanje je kontraverzno in vzbuja različne reakcije, ki pa nikoli niso medle. Sam ne mara pisanja o sebi. V pripravi je knjiga njegove kratke proze, pričujoča besedila pa naj bodo njena najava.

Literarni urednik

Robot

Sam sem na svetu. Ostali so roboti, rezervni deli mene. Ko se pokvarim, poiščem rezervne dele: nove frende, nove punce, nove mucke, sveža čustva, nove okuse, zamenjam TV ali radijsko postajo.

Vse lahko zamenjam, le svoje glave ne. Glavo mi polnijo rezervni deli. Ko si predstavljam, da sanjam, sem na zagovoru pri delodajalcu. Ko spim, mi lastnik polni akumulator in baterije. Sem viličar in tovornjak, drugi me upravljajo.

Moji starši so izrabljeni avtomobili. Ko si lastnik zaželi spremembe, iz dveh avtomobilov sestavi enega novega. To sem jaz. Sin, ki vozi v prvi menjavi, včasih rikverc. Največkrat nazaj.

Alenka

Še pred tremi meseci je nosila oprijete kavbojke, adidaske in usnjeno džako, čez ramo pa načeto malho, posuto z bedži, in hodila v šolo. Spominjam se je še z alter koncerta. Takrat smo pili pivo in kadili. Danes, slabih sto dni po tem, dela v pisarni in hodi naokrog v krojni obleki, lakiranih čevljih in toaleti ter je prepričana, da je bila že od nekdaj na tej poti.

Nisem je hotel motiti, pozdraviti in spraviti v zadrego. Ko sva si prihajala naproti, sva gledala v tla in vstran, in se oddaljila. Iz ličinke se je spremenila v metulja, le da je njena preobrazba tekla v obratni smeri – iz metulja v ličinko.

Kdo je že bila Alenka?

Sem Marija Cigale, rojena l. 1942 v Dolah pri Idriji, maturantka idrijske gimnazije, letnik 1960. Po diplomi sociologije leta 1964 sem eno leto učila druge; srčno upam, da jim nisem naredila preveč škode. Potem sem se zapisala uradništvu in za nekaj časa politiki. Dvoje tem me je privlačilo in me še vedno: sociala in pravice žensk. Jezi me, ko vseskozi doživljam, koliko energij morajo ženske trošiti v prazno, samo zato, ker niso moški; in strašno me jezi, ko vseskozi opazujem, koliko bi bilo mogoče narediti za to, da bi bilo okrog nas manj revščine, pa se tistim, ki imajo največ moči, da bi stvari spreminjali, to ne zdi vredno...

Leta 1990 je zgodba mojih literarnih junakinj iz mladih dni prišla med bralce v knjigi Višek. Leta 1993 sem spravila skupaj še eno, ki pa ni roman, ampak državljanski vodnik po socialnih pravicah. Ko bom imela čas, bom nemara napisala še kakšno... toda, saj veste, kako smo upokojeenci s časom.

*Ko bom zopet čisto majhna,
samo za eno majhno pest,
bom poslušala ljudi
in se učila živeti.
Potem bom zrastle
in kupila bom hladilnik.
Sedla bom na vse police,
lizala marmelado
in ostala hladna.
Tudi takrat,
ko se me boš dotaknil.
Nemogoče!
Takrat se bo pokvaril hladilnik!
Velika bom,
topila se bom v tvojem objemu.*

IDRIJSKI SONETI

»NEBESA«

Karbidovka nad glavom gori, škrti,
vjerni čuvari povjerenog blaga
što bozi nisu htjeli nam ga dati,
umorni već su, i rudari, snaga

popušta. dosta za taj dan je, sati
prolaze sporo pod zemljom gdje vlaga
kapljući stvara noć, dok gore zlati
sunce se, opća karbidovka, draga,

najdraža njima; kao cinabarit
počne im krv u žilama se žariti
kad oglasi se zvonu što iz pakla

vodi ih ravno gore u »Nebesa«,
u gostionu gdje raja dotakla
zemlja se pa sad, želeć' ga ostvarit,

žlikrofe – zvijezde s neba na njih stresa.

»NEBESA«

*Karbidovka gori nad glavom, škrti,
ti zvesti varuhi zakladnice,
ki nam je bogovi niso hoteli dati,
so že utrujeni, rudarjem mišice*

*popušćaju, dovolj je za ta dan brez konca,
počasi teče čas pod zemljo, tam, kjer vlaga
kapljaje tvori noč, zlat plamen sonca
pa je vsesplošna karbidovka, draga,*

*rudarjem najdražja; in zažari
jim kri v žilah kot cinabarit,
ko oglasi se zvon, ki iz peklà*

*jih pelje gor, naravnost v »Nebesa«,
gostilno, kjer se zemlja bliža
snu paradiža in v želji po njem stresa*

žlikrofe – zvezdice z neba.

Iztrgano pozabi >> Jože Janež

IR, 2000 št. 2 Jernej Sever

Postmoderni svet tehnike je svet brez pravega temelja. To pomeni, da se ne dogaja več zaradi nekega namišljenega boga ali smisla, da nima več določenega cilja in označene poti, ampak je razprt v množico možnosti. Možnosti predstavljajo različne življenjske poti, od katerih so ene bolj zaželenne kot druge. V svetu možnosti je človek razpet med na eni strani svoja hotenja in fantazije in na drugi strani neusphe, nemoč in nezmožnost, da bi dosegel tisto, kar si želi.

Tehnika ni zgolj proizvodnje materialnih stvari, ampak je način delovanja modernega sveta. Preko svojih inštitucij vključi človeka v kulturo ter mu podeli neko določeno funkcijo. Posameznik na ta način postane del določenega diskurza (umetniškega, znanstvenega ali kakšnega drugega) in je ulovljen v pravila, ki veljajo znotraj posamezne igre. Igra, ki je v službi tehnike, pa ne more več biti prostor sproščene medčloveškega odnosa, ampak postane predvsem območje dokazovanja moči. Tehnika torej zahteva tekmo, ki jo vzame zelo resno. Tehnika namreč živi na račun tekmecev.

Človek, ki živi v svetu tehnike, je tudi sam lahko le tehničen. Tehničen je način, kako dojema svet, preoblikuje naravo in preko moderne medicine in genskega inženiringa tudi samega sebe ter svoje telo. Moderni človek je torej postal odvisen od tehnike in ravno zaradi te odvisnosti mora tehniki služiti, postati mora del globalnega ekonomskega stroja. Kljub temu pa problem modernega sveta ni v sami tehniki, ampak v posamezniku, ki se ne zaveda, kaj se z njim dogaja. Zato postane vsakemu, celo najbližjemu, nadvse zagrižen in nepopustljiv tekmeček.

Ali je torej svet tehnike dejansko svoboden svet? Odgovor na to vprašanje je seveda odvisen od našega pojmovanja svobode in razumevanja človeka. Kaj se sploh dogaja s človekom? Najbrž si mora na to vprašanje odgovoriti vsak sam. Jaz pa bom ta odstavek končal z odlomkom iz neke svoje pesmi.

*«Čudni so beli ljudje
naredijo letalo in mislijo, da so ptice
naredijo podmornice in mislijo, da so ribe
kako potem sploh vedo, kaj so.»*

1. Med visokimi železnimi stolpi
In modro glino pod pregretim stopali
Se nasmehnem nerazumevanju
Male pesmi
Ki govori mimo ušes ljudi
Njihovi trebuhu je nočejo prežvečiti
Ker ni razumljiva ali pa preveč drugačna
Iz drugega konca

Pojem o nebu in zemlji
O pticah in smešni pomembnosti ljudi
Ki nekaj hočejo, vendar nikoli zares ne vedo kaj
Da bi bili zmaji, levi ali kače
Pobarvani v zeleno
Napeti čez nebo
Veliki smešni junaki
Zato, da lahko stojijo in se jih nič ne dotakne
Ker je tako v navadi
In nočejo misliti
Da bi lahko bilo tudi mnogo drugače.

2. Najbolj preprosta od vsega je svoboda
Podobna je njenemu mirnemu pogledu, ki ga ne obremenjuje prihodnost
In mojemu trdnemu spancu, ki se ne spominja preteklosti
Svoboda je pot dneva in noči
Zemlje okoli sonca
Rojstvo in smrt
Zeleni mah ob studencu čiste vode
Razgaljena zemlja in veter ki jo boža

Svoboda je meja te in vseh drugih pesmi
Dotika, ki se ga bojite sprejeti
In želje, ki je ne znate izreči
Zjutraj, ko pijete kavo in zvečer
Ko ste preveč tuji ženi, ki jo imate radi.

Iztrgano pozabi >> Jože Janež

IR, 2001 št. 1 • Andrej Lutman

ANDREJ LUTMAN: LUTKA

Kar nekaj časa je poteklo, da se je prikazala med opažema. Še je sevala čisto hotno telesa, ki je posvečevalo s svojo pohoto. Kraljevala je s svojim obstojem.

»Ho, ti ga drknem?!« je zakričala in se pretirano zaslinala okrog ust.

»Si ga sam,« sem se bolj branil, kajti začutil sem, da jo preveva prav posebna vzdraženost.

»A..., to te nosi in k meni nanosi. Si umit in odišavljen? kje so ti dragulji? darila? pesmi in slaščice? nič? Nič!? Veliko si dovoliš, predrzen si, da me sploh motiš s svojim kožnežem, s svojim nežnim drekcem klobasačem, kaj? Kaj hočeš, no?« je spletala svoj venček rekel.

»Po nasvet sem prišel k tebi,« sem stežka izustil.

»Pa stopi no noter, vstopi v moje vlažno domovanje, ho, ho,« je na stežaj odprla duri, da sem vstopil v prostore, polne rož in mrčesa, ki so bili pravzaprav med seboj prepleteni hodniki, in mnogi izviri vode, studenčki in kapnica.

»Dolgo te ni bilo,« mi je s tarnajočim glasom dala vedeti, da zna biti še hudo, če se prepustim njenim izlivom, posebej še, ko je nadaljevala: »tako dolgo, da sem bila že skoraj pozabila nate, na tvojega goliča, ki si ga tako veselo spuščal vame. A si takrat opletal in mencial. Potlej ne več, ko sem te vsaj malo obtesarila – ha, ha, si bil res smešen, nag in gol.«

»Ne nosijo me toliko spomini, kot pa dejstvo, da se moram nujno s teboj posvetovati, saj nosiš svoj del za predajo,« sem moral kar zamejiti, da se res ne bi razlezla: »Izrekel bom rek rok. Vem, da poznaš.«

RAPSODIJA DRUGAČNOSTI; DOBER VEČER STEREOTIP

I

Primi mojo roko. Okleni se me.
Popeljem te v skrivni vrt.
Brcnil naju bo iz realnosti. Naju opil. Mimo
mlak iz preteklosti in pradomovin nemih
zveri. Iz krdela umazanije na srebrne roke
cvetov ljubezenskih inspiracij.
Tam se bova naučila razlikovati
trpljenje od bolečine, smrt od konca...
Tam je tema, a brez sveč vidiš še dlje kot z njimi.
Odvrti obleke.
In pazi na nagajive škrate, ko tečeš
mimo visokih dreves.
Verjetno se ti ne ljubi plavati čez ocean.
Odragal bom luno z neba. Dobra bo za splav.
Ko bova tam, me lahko spustiš.
Odvrneš misli od mene.
Ne delaj si utvar. Tudi jaz namreč
ne bom imel časa,
da bi mislil (še) nate.

ZAJČKOVA PESEM

Toliko tišine v njegovem
smrčku.
Toliko plahosti v njegovih
očeh.
Toliko mehkode v njegovem
kožuščku.
Svet pa trda kripta,
ki prede labirinte.
Neimenovana zloba,
ki lomi igrive trenutke.
Na koncu so vse modrosti
ena sama prašna
metafora.
Zajček pa je živ.

Boljša je laž kot vojna

Dimitar Anakiev Dim, pesnik in satirik. Največ se ukvarja s kratkimi formami, kot sta aforizem in haiku. Je avtor številnih knjig, objavljenih v različnih jezikih: slovenščini, srbsščini, bolgarščini, češčini in angleščini. Leta 1999 je bil za svoje delo nagrajen z Evropsko medaljo Franza Kafke. Živi in dela v Tolminu.

1.   Kdor ima domovino, ne potrebuje drugih skrbi.
2.   Čim večja je domovina, manj jo ljubimo.
3.   Boljše je domovino prodati za mercedes kot za yugota.
4.   Šele v svobodni deželi lahko zaživi suženjska preteklost.
5.   Težko je izbrati svojo pot, ko pa nobena ni dovolj dobra.
6.   Ne gre za lipicance, temveč za navadne osle.
7.   Šli so po demokratični poti, potem se niso mogli več ustaviti.
8.   Tudi duhovniki delajo po direktivi – da nas pokopljejo.
9.   Civilizirani narodi izbrišejo nezaželene prebivalce. Barbari se za to pravico šele bojujejo.
10.   Dovolj imamo herojev, čas je, da tudi strahopetcem postavimo spomenike.

Iztrgano pozabi » Jože Janež

IR, 2004 št. 1 Rafael Terpin

Zapisano pred nekaj leti, torej bolj proti koncu moje pedagoške kariere. V eni od lukenj. Ta luknja, si mislim, že ni bila v prazno pokurjena. (20. 11. 2002)

Cepci se ne znajo ahtati, zato njihovih potomcev ne bo nikoli zmanjkalo.

Določena oseba iz naše družbe po silno starih običajih še zmeraj časti drevesa. Posebej jablano.

Tisti, ki bolj malo živijo po učilnicah, toliko raje živijo na prepihu.

Geslo "ŠOLA ODPRTIH VRAT" je doma po pisarnah.

Parola na pisarniškem vhodu "ZAPIRAJ VRATA" je namenjena živčno uravnoteženim osebam.

Najbolj miren kotiček na šoli je prostor pred moškim straniščem. Če bi tja začele zahajati vse moje kolegice, bi mir pobralo.

Prva jutranja kava je za zdravje, druga za pomiritev, tretja za potrebo.

Razmnoževalni stroj običajno ne dela. Metoda ga večkrat zelo glasno obletava.

Bolj so učiteljice glasne kot mlade piške, manj gre ravnanski Mariji v slast aviacija.

Kanomlja je namenjena bolj drobnim silhuetam. Ljudje, ki damo nekaj nase, bi se v njej uklemljali.

Pravijo, da je Kanomlja dolga kot Dunaj. Ti Dunaj ti!

Če koga kdaj pokličejo k telefonu, ga zanesljivo med malico.

Po nevihti je
zrak tih,
morje se skrije
pod pomole,
sekunde so
daljše, še bolj ravne.
Se zdi, da
je drevesom
gozd zbežal
tja za grič.
Tišina
tiho
v morje se skrije.
Dam pogled za
vonj njiv
v njo,
v vonj nje, tu blizu.

*Koper, 14. maj; srčki v omaki
zraven mene; še bom;
ponedeljek 22.35h*

Ženska je padla
na gladki cesti, sredi
nedeljskega popoldneva.
So gledali prestrašeno, ljudje,
golob je letel blizu, se potem
nasmehnil in
ko je gospa
z roko poprašila
debelo rit, sem že
peljal mimo. Zrak je brlel
kot topla sapa morja
na obronkih zelenih
valov. Črta neba je
legla sredi zaliva, čolni
so bili samo še narisani
ptiči, ki drsijo na vetru
trenutka.

*Koper, 18. maj; soseda najedla
z dobrotami, čičule;
nedelja o.10h*

Zrak je dišal po morju,
vonj joda je plaval po mestu,
dež se je stekal v žlebove,
da je tiho
v noč šumelo.
Še popoldne so
rože v Istri dišale
prav tako,
bile so male
cunjaste lutke, ki jim je
veter brskal pod
obleko. Niso se pritoževale, všeč jim je
bila sapa pri koreninah, ki je hladila
in grela drobne listke
zelenečih stebel.
Bil je mesec maj.

*Koper, 24. maj; bučke in melancani
s sirom in česnom; deževna nedelja,
proti večeru*

Likovna priloga

Likovna priloga Idrijskih razgledov skozi čas - Izkušnja vrhunskega

Spremni zaznamek

Že vse od začetkov Idrijskih razgledov so bili likovni prispevki dokaj pogosti, bodisi v smislu oblikovne opreme drugih tekstov bodisi z namenom eksplicitne predstavitve kakšnega od umetniških del. Na začetku seveda ni šlo toliko za posebne likovne priloge, torej za specialne razdelke, ki naj bi analizirali bogato umetnostno produkcijo Idrijskega in Cerkljanskega, temveč bolj za občasne in priložnostne omembe ter celo kakšno fotografsko upodobitev različnih likovnih del. Z razvojem samih Idrijskih razgledov se je povečeval tudi pomen likovne »opreme«, ta pa je kasneje prerasla v samostojno likovno prilogo, za katero še dandanes skrbi posebej za to področje ustvarjanja imenovani likovni urednik. Ta položaj je sicer odvisen od vsakokratne kadrovske (in)suficience, vendar sta v urednikovanju jasno razvidna koherentnost in pozitivni razvojni lok.

Pomen tovrstnega poteka stvari je v veliki meri zasluga različnih uredniških odborov Idrijskih razgledov v različnih časovnih obdobjih. Poleg glavnih in odgovornih urednikov nosijo levji delež zaslug tisti člani uredniških odborov, ki so se poleg drugih obveznosti ukvarjali tudi s konceptualnimi, metodološkimi in čisto praktičnimi vprašanji v zvezi z likovnimi prilogami. V devetdesetih letih prejšnjega stoletja so se te namreč dokončno prebile v »prvi plan«, v času urednikovanja Milana Trušnovca in Janeza Kavčiča, že precej prej pa so postale sestavni del splošne oblikovne in grafične podobe Idrijskih razgledov.

V tokratni jubilejni številki ob petdesetletnici izhajanja se je uredništvo odločilo sestaviti likovno prilogo iz del tistih najpomembnejših idrijskih umetnikov, ki so kadarkoli s svojimi umetniškimi deli sodelovali z Idrijskimi razgledi. Pri tem je bil najpomembnejši kriterij kakovost in obči pomen za idrijski in širši slovenski kulturni prostor. Ob tej enkratni priložnosti, ko se likovna priloga predstavlja v najlepših barvah, je bilo precej lahko sprejeti odločitev, da se vanjo ne uvrsti tistih del, s katerimi so se omenjeni umetniki v Idrijskih razgledih že predstavili, temveč njihova najbolj reprezentativna oziroma tista dela, ki so barvno posebej markantna.

Poleg tega smo v likovno prilogo uvrstili še po eno delo avtorja iz uveljavljene slikarske kolonije »Slovenija odprta za umetnost, mednarodna likovna delavnica Sinji Vrh«, kateri je bila v Idrijskih razgledih posvečena tudi precejšnja kritiška pozornost, ter ustvarjalca baročnih umetnin iz zbira likovnih del idrijske sakralne umetnosti, saj je bila ta odmevna umetnostna razstava obsežno predstavljena v likovni prilogi ene izmed rednih števil Idrijskih razgledov.

Likovna priloga je torej zasnovana kot zaokrožen pregled in ponazoritev petih desetletij prezentacije in analize umetnostnih del v Idrijskih razgledih, s posebnim poudarkom na idrijskih in z Idrijo povezanih avtorjih.

Fanči Gostiša
Stara Grilčeva hiša
1969
inv. št. SK-56
olje/platno
51 cm × 65 cm

Abecedni seznam umetniških del in osnovne značilnosti
umetniškega ustvarjanja njihovih avtorjev

Fanči Gostiša (Idrija, 4. 4. 1913 – Ljubljana, 23. 3. 1997) je ustvarjala večinoma v tehniki akvarela, veliko pa tudi v oljnih tehnikah ter pastelih. Motivično je njeno umetniško izražanje nadvse pestro, saj sega od figuralnih kompozicij oziroma portretov do tihožitij in krajin, pri čemer posebno pozornost posveča značilni idrijski arhitekturi.

Valentin Metzinger (?)
Sveta Cecilija
brez datuma
olje/platno
77 cm x 103 cm

Valentin Metzinger (1699, St. Avold, Lorena – 1759, Ljubljana) velja za najvidnejšega slikarja t. i. »ljubljskega baroka«. V njegovih delih prevladuje religiozna tematika, njegov stil pa združuje elemente rimskega baroka konca 17. stoletja in mednarodnega manierizma, z opaznimi vplivi »beneške šole«.

Nikolaj Pirnat
Avtoportret
brez datuma
inv. št. M-515
risba/svinčnik
57 cm × 45 cm

Nikolaj Pirnat (Idrija, 10. 12. 1903 – Ljubljana, 9. 1. 1948) velja za psihološko pronicljivega avtorja z močno izraženo sposobnostjo umetniškega vživetja v upodobljene subjekte. Krasi ga poantiranost detajlov znotraj celote močnih, eruptivnih potez. V zgodnjem obdobju je bolj izrazita kasneje pa delno prikrita stilizacija v duhu njegovega učitelja Meštroviča.

Rafael Podobnik
Muza
(Cikel »Fotografove sanje«)
2005
fotografija

Rafael Podobnik (Straža pri Cerknem, 10. 10. 1942) sebe označuje za »izraznega fotografa«, njegove fotografije pa bi seveda lahko označili tudi kot »umetniške«, v pomenu iskanja umetniškega ideala harmonije med obliko in vsebino oziroma sporočilom, kar se manifestira v »izraznem«, »izrazu« umetniške prezenze. Fotografijo dojema kot svetlopis, velikega pomena je barvitost, podobe zaklinjata pestrost in sočnost vsakdanjega življenja, skozi izostreno optiko tanko-vestno občutljivega posameznika.

Nande Rupnik
U Griu
2004
tuš/akvarel
50 cm x 70 cm

Nande Rupnik (Spodnja Idrija, 29. 5. 1949) je ustvarjalno zavezan upodabljanju »idrijskih«
motivov. Njegova dela preveva razigrana in poetična barvitost, združena s plemenito umetniško domišljijo. Linije so zanesljive, a ne omejujejo izbruhov umetniške energije, ki presnovijo stvarne vtise v harmonično celoto.

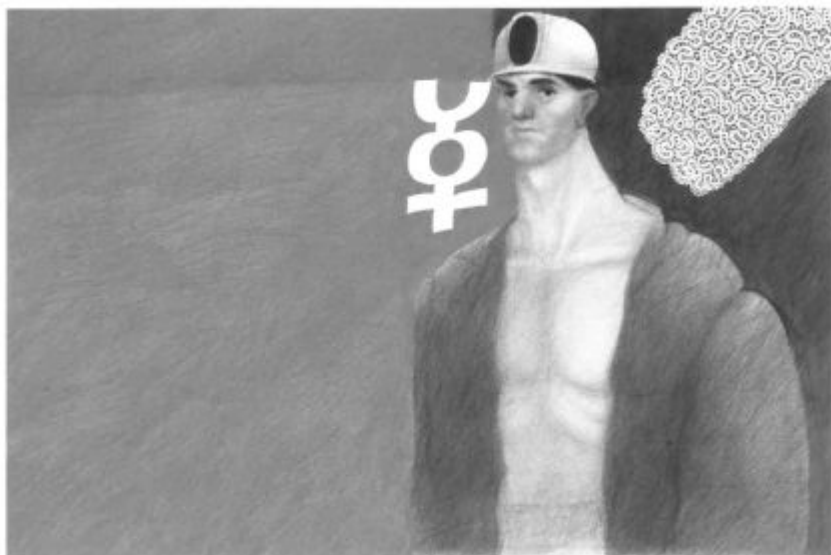

Ivan Seljak - Čopič
Idrijska hiša
1970
inv. št. SK-108
tempera
34 cm x 49 cm

Ivan Seljak - Čopič (Idrija, 7. 12. 1927 – Grožnjan, 22. 5. 1990) je v svojem zgodnjem obdobju večinoma združeval elemente tonskega in barvnega realizma, v zrelem pa so zanj značilne monumentalne, ekspresivno shematizirane figuralne upodobitve s specifičnimi deformativnimi tendencami. Umirjeno barvno modeliranje uravnateži močna obrisna linija, kar prispeva k ploskovitemu učinku kompozicij.

Rudi Skočir
Brez naslova
1990
inv. št. D-143
mešana tehnika
42 cm × 59,5 cm)

Rudi Skočir (Kamno pri Kobaridu, 4. 4. 1951) v svojih umetniških »svetovih« evocira s plemenito nostalgijo obžarjen, prefinjen svet sanjskih, numinoznih podob. Ohranjanje starodavnega štafelajskega slikarstva in žameten sijaj njegovih dominantnih barv, kjer lazurni nanosi poudarijo sežeto skrivnostnost recipročnih partij, ustvarjata s starinsko patino premazano, sijočo verzijo secesionistično občutene umetnosti.

Rafael Terpin
Motiv iz Idrije
1967
inv. št. M-49
olje/platno
70 cm x 60 cm

Rafael Terpin (Idrija, 10. 9. 1944) je umetniško zvest domačijskemu duhu, preobraženemu v smislu ekspresivnega krajinarstva. Na začetku svoje ustvarjalne poti je bil bolj pod vplivom nove ekspresivne figuralike, ki se je v kasnejšem obdobju stišala v nežne, a igrive in barvno bogate, prefinjeno geometrizirane likovne polifonije.

Klavdij Tutta
Brez naslova
2000
inv. št. M-534
akril, kolaž/platno
122 cm x 97 cm

Klavdij Tutta (Postojna, 12. 1. 1958) se ukvarja predvsem s slikarstvom v tehniki akrila, v zadnjem času pa se pogosto spogleduje z akvarelom, kar sovпада z vse bolj izčiščeno podobo njegovih del. Bistvo je pri njem osrediščeno v sanjsko občutenih pejzažih, pravljicična bitja naseljujejo plazmatično zapolnjene scenerije, presvetljene z žarečimi lazurnimi nanosi.

Albin Vončina
Staro pokopališče
1950
inv. št. M-361
pastel
39 cm x 49 cm

Albin Vončina (Idrija, 20. 8. 1899 – Idrija, 1. 3. 1988) je slikal predvsem idrijske vedute in krajine s širšega območja Idrijskega in Cerkljanskega. Ustvarjal je v olju, akvarelu in pastelu, ob tem pa je bil tudi kakovosten risar. Opazne so dokaj klasične kompozicije in enakomerno razporejene prioritete med risarskimi in čisto slikarskimi elementi.

IR, 1957, št. 1

ŠOLSTVO

BRUCOVSKI VEČER V IDRJI

Idrijski študentje so 1. decembra 1956 prirredili v čast novincem dobro pripravljen brucovski večer v hotelu »Nanos«. Svečani del je bil toliko pomembnejši, ker so tokrat opravili brucovski izpit prvi maturantje idrijske višje gimnazije. Pred zelenim carstvom se je javilo 10 brucov, ki so po uspešno opravljenih izpitih, prisegli v idrijskem dialektu. To svojevrstno prisego navajamo v celoti:

»Mi, ta narbel zabiti limlni v tem prelipmu kuotlu, svečanu in z risnimi frisi, s sauzami gijnjenast u ačih, prsigama pr suajih praznih batih, pr idrski kamšt, pr starmu magazinu, pr žlikrafih, pr ta naui teleferik, pr idrskih kumštajgarih, pr rankmu javnmu skritu, de se bama zmirej in pausut držal svetlih tradicij idrskih starih bajt, de bama zatu, de bu bel gvišnu iz nas kej ratalu, usak litnk dvakat panaulal, de bama zatu, de bi ratal bel kumštni, usaj ankat prebekslel iz ane fakultete na druga, de bama aktiunu sadelval u klubu idrskih akademikov »Štipeidija«, use da takat, duakar bama ad občine dabival štipeidije, de bama vas suj trud ulažil u dilu za ahranitu stare bašerije.«

Ostali del programa je potekal točno po najstarejših tradicijah brucovanja: najprej se je napil bruc-major, nato stare bajte, potem godba, nato bruci in nazadnje tudi precej ostalih gostov. Mrtvih in ranjenih ni bilo, nekaj laže obolelih pa so mamice drugi dan ozdravile s kamilicami.

Sedaj pa šalo na stran: mnogo resnih Idričanov je brucovsko prisego razumelo tako, da bodo študentje vložili ves svoj trud v čimbolj intenziven študij, da bomo čimprej dobili vsaj nekaj visokokvalificiranih delavcev, ki jih mesto nujno rabi in jih zato tudi štipeidira. Čas bi tudi bil, da bi naši akademiki že začeli sodelovati tudi v javnem življenju, ker, odkrito povedano, Idrija od njih do sedaj še ni imela nič, če odštejemo morda nekaj veselic.

S. L.

IR, 1957, št. 2

Vstopili smo v drugo, sprejemno dvorano. Še par besed smo izmenjali s Škofjeločani, nato pa se postavili v polkrogu od desnih vrat, vsaka delegacija skupaj. Še par sekund in vse je bilo pripravljeno. Odprla so desna vrata in že je bil tov. Tito med nami. Vstopil je nasmejan in dobro razpoložen.

»Zdravo, tovariši«, je pozdravil vse prisotne delegacije. Pozdravili smo ga s ploskanjem in z »zdravo« malce zmedeni. Kri nam je za trenutek zastala. Že je pristopil k prvi delegaciji, ki ga je pozdravila, mu čestitala in izročila darila. Tako sta sledili druga in tretja delegacija. Električne luči so se neprestano prižigale in ugašale in aparati za slikanje in filmanje neprestano vrteli.

Že prihaja proti naši delegaciji. Osebni tajnik napove: Občinski ljudski odbor Idrija. Srce razbija, možgani pa opozarjajo: korajžno. Vendar se tremi ni bilo mogoče izogniti.

Stopim korak naprej. Tov. Tito mi poda roko, spet se prižgo luči, aparati zaropotajo in mikrofon stoji pred menoj.

Sprejem, ki smo ga doživeli, naj bo v veliko čast naši občini. Za vsakega izmed nas pa je nepozabno doživetje, dogodek, ki ga redko doživiš, prava sreča, ob kateri misliš, da si dosegel največji in najsrečnejši trenutek v svojem življenju.

Srečanje s tov. Titom nam je vlilo novih pobud in novega elana za delo in ta elan naj preide v vse delovne ljudi naše občine, tako da bomo še boljše delali in še hitreje napredovali na vseh področjih našega življenja.

Lado Božič

9. *Idrija ima sicer zasilne pogoje za kopanje v poletni sezoni. Ali ste Vi mnenja, da je mestu danes nujno potreben plavalni bazen, za katerega se navdušuje posebno naša mladina?*

Kopalni bazen, ki ga omenjate v svojem vprašanju, je tesno povezan z razvojem turizma v samem mestu. Misel nanj postaja iz dneva v dan pogostejša med našo mladino, pa tudi med starejšimi. Toda od besed do dejanj pri nas kaj rado preteče ogromno vode in s tem tudi časa. Res je, da je Idrijca v svojem zgornjem toku, od Kobile dalje, danes edino kopalnišče za mesto in tujce. Oddaljenost od mesta in pičlo sonce, ki le nekaj ur obseva prirodne bazene na Idrijci, kličejo po sodobni rešitvi kopanja, plavanja in sončenja. Načrt za bazen je izdelan. Skrajšanje časa med besedo o gradnji in gradnjo samo pa v tem primeru ni toliko vezano na našo dobro voljo kot na materialna sredstva. Teh zaenkrat ni. In če bi bila, bi bilo treba k stvari pristopiti načrtno in urediti najprej predpogoje, ki neposredno vplivajo na bazen. Urediti je treba prej kanalizacijo, ceste, regulirati Idrijco in sotočje Nikove in Idrijce. To pa so dokaj drage stvari in zato tudi perspektiva bazena še ni tako blizu, če hočemo urejevati stvari po pametnem načrtu in se izogniti stihiji, ki bi nas lahko kaj drago

Iztrgano pozabi » Jože Čar

stala. Nočem pa jemati upa, saj sem pričal, da bo do uresničitve zamisli in obstoječega načrta le prišlo, četudi z »zamudo«. Želel bi, da ta »zamuda« ne bo predolga, ker bi se želel tudi sam čimprej kopati v novem bazenu.

Prednost pred bazenom pa ima športni stadion in športne naprave v »Mejci«. Načrti za te športne objekte bodo v kratkem končani. Menim pa, da bi z nadaljevanjem zemeljskih del na stadionu lahko pričeli že v zgodnji pomladi. Toda naši športniki in naša mladina samo izražajo željo, postavljajo zahteve in čakajo. Čakanje pa ne bo zgradilo ničesar. Zato bo treba, da zgrabi mladina za delo in tako doprinese svoj delež k novim športnim objektom.

Finančna sredstva ljudskega odbora niso in ne bodo taka, da bi lahko sam nosil vse breme sedanjosti in prihodnosti. Z novimi gospodarskimi ukrepi se zbira v sklade podjetij več sredstev in zato bodo morala tudi ona prizadevneje sodelovati za napredek kraja. Dosedanje ozko gledanje in zaprtost podjetij se bo moralo nujno izpremeniti, ako hočemo, da bo mesto napredovalo in od daleč sledilo ostalim našim industrijskim centrom. Ko bo premagana zaostala miselnost, da je podjetje komuna v komuni, da je občina nekaj ločenega in posebnega, kar se ne tiče podjetij in kolektivov, bo šele možno ustvariti subjektivne in objektivne pogoje za rast in razvoj prave idrijske komune.

Drugi pogoj za uspešen razvoj komune so strokovni kadri. Brez dobrih kadrov ni mogoč napredek niti v ljudskem odboru niti v podjetjih in raznih ustanovah. Naš odnos do strokovnega kadra pa je z majhnimi ter redkimi izjemami popolnoma nepravilen in pogrešen. Često, zelo pogosto, vlada mišljenje: koliko nam je treba strokovnega kadra, že sami vemo. To je nadutost, ki ne spada

v novi čas, najmanj pa v razvoj naše družbe. Tako gledanje je zavora našemu napredku; s takim gledanjem bo mesto vedno na isti stopnji, to pa pomeni odločno nazadovanje. Ali hočemo to? Zamislimo se v to vprašanje in se odločimo čimprej za napredek! Čas beži!

IR, 1960, št. 4

Dne 10. septembra je zopet gostovalo v Idri Mestno gledališče iz Ljubljane z manj znanir Shakespearevim delom »Dva gospoda iz Verone«. Tudi to delo ni popolnoma zadovoljilo vseh kritičnih obiskovalcev, ker so bili nekateri skupin ski prizori v gozdu le nekoliko trepovršno izdelani za tako renomirano gledališče. Motili so tudi nekateri le preveč potencirani vici, ki jih ni originalu. Mnenja smo, da bodo morali Ljubljančani tudi gostovanja na podeželju resnej vzeti, če bodo hoteli ohraniti svoj dober renome S. L.

IR, 1961, št. 2

Ob tej priložnosti naj gre posebna zahvala našemu partijskemu in državnemu vodstvu, ki je že leta 1950 s toliko bistrovidnostjo načrtalo pot delavskemu upravljanju, zainteresiralo slehernega člana kolektiva za upravljanje ter tako omogočilo, da je delavce začel razmišljati ne samo o svojem delu, temveč o delu širšega gospodarskega okolja, kajti od njegove zainteresiranosti in uspehov take zainteresiranosti zavisijo njegovi osebni uspehi, njegov osebni standard.

Nova rotacijska peč in vse naprave, ki smo jih uvedli po letu 1945, so dokaz velikega industrijskega napredka naše domovine,

Množica si ogleduje rotacijsko peč
(Foto: Mestni muzej)

odraz in izraz spremenjenih proizvodnih družbenih odnosov; to so naše naprave, naprave vseh delovnih ljudi Jugoslavije, osvobodjene vsake izkoriščevalske navlake in služijo izključno ustvarjanju srečnejše bodočnosti vseh naših delovnih ljudi.

Naj živi delavski razred Jugoslavije pod vodstvom tovariša Tita!

Naj živi delavsko samoupravljanje!

IR, 1961, št. 2

Pred sodiščem se je moral zagovarjati tudi Silvester Škvarča zaradi kaznivega dejanja nedovoljene trgovine s predmeti večje vrednosti. Od leta 1952 pa do leta 1960 je namreč kupil in prodal dve motorni kolesi in dva osebna avtomobila, tretji kupljeni avto Fiat 1100 pa še poseduje. Škvarča je sicer trdil, da je kupoval avtomobile samo zato, ker je hotel priti do boljšega vozila. Sodišče je dokazalo drugače in ga obsodilo na 25.000 din denarne kazni ter plačilo stroškov kazenskega postopka. Sodba pa še ni pravomočna.

IR, 1962, št. 3

Vrsta tujskoprometnih činiteljev pa zahteva tudi povezavo turističnih delavcev v močno in delovno skupino; ustvari naj se okoli Turističnega društva, ki je v sedanji sestavi prešibko za realizacijo vseh nalog. V vse gospodarske kroge obširne idrijske komune pa mora končno prodreti tudi prepričanje, da je na njenem ozemlju tujski promet prav tako važna gospodarska panoga, kakor so vse ostale in da bo tudi tukaj treba nekaj investirati, potem pa žeti obilne sadove.

Uredniki o Idrijskih razgledih

Urednikova beseda

Ko smo pred šestimi leti nesli v tiskarno gradivo za prvo številko našega lista, so bili nekateri poznavalci razmer zelo skeptični. Zmajali so z glavami in nam prerokovali največ dve leti življenja. Vzdržali smo šest let in prav nič ne mislimo odjenjati, čeprav smo imeli vsa leta velike subjektivne in objektivne težave. Ker je bilo subjektivnih težav mnogo več, moramo reči, da nimamo prav nobenega razloga za pesimizem, ker je težave, ki ležijo v nas samih, najlaže odstraniti.

Nekateri so nam prerokovali, da nam bo zmanjkalo snovi in da se bomo izpisali. Nasprotno! Snovi je vedno več, manjka nam samo ljudi, ki bi jo dobro in temeljito obdelali. Ustvarjamo in utrjujemo našo komuno, le-ta pa mora imeti močno vez in močnega informatorja, ki bo izgladil tesnejše sodelovanje vseh množic.

Zato se obračam najprej na naše sodelavce, na tiste, ki pišejo naš list. Ta krog je tako ozek, da se o njem skoraj ne da govoriti. Tudi uredniški odbor je ostal bolj na papirju na drugi strani vseh naših števil. Najteže je s tistimi, ki za gotovo obljubijo svoj prispevek, potem pa prav zadnji trenutek prinesejo najbolj tehtno opravičilo. Pri tem pa nočejo razumeti, da urednik ne more poslati v tiskarno še tako utemeljenih opravičil, ampak članke! Tu je naša najbolj šibka točka.

Drugo so naši naročniki. List tiskamo v tisoč izvodih, pa jih nam vendar kar preveč ostane nerazposlanih. Tu smo največ računali na krajevne odbore SZDL in na učiteljstvo. Ne eni ne drugi niso opravili svoje dolžnosti, zato ni nič čudnega, če pride naš list v mnoge vasi samo v enem izvodu. Večina podeželskih naročnikov pa tudi pozabi plačati tistih borih 200 dinarjev, in ko jih terjamo, se začudijo in se celo izgovarjajo, da lista niso naročili. Večkrat smo naše čitatelje tudi pozvali k sodelovanju in k izražanju svoje misli o listu. Nismo si delali utvar, nekaj odmeva smo pa le pričakovali. Ta odmev pa je bil tako šibak, da bi skoraj lahko šel mimo nas. Na tisto malo, kar smo ujeli, naj na kratko odgovorimo.

List da ima preveč občinskega, kar ljudi ne zanima. Tu se moramo sporazumeti. Občinski ljudski odbor je zakonodajni organ naše komune. Njegovi odloki nam krojijo v imenu nas vseh usodo, zato se moramo z njimi seznaniti, pa čeprav so včasih nekoliko suhoparni. Vsi smo pozvani k sodelovanju, zato moramo vedeti, kaj se dogaja v naši občini.

Urednikova beseda

Uredniki o Idrijskih razgledih

Ko smo pred šestimi leti nesli v tiskarno gladivo za prvo številko našega lista, so bili nekateri poznavalci razmer zelo skeptični. Zmajali so, s glavami in nam prerokovali največ dve leti življenja. Vzdržali smo šest let in prav nič ne mislimo odjenjati, čeprav smo imeli vsa leta velike subjektivne in objektivne težave. Ker je bilo subjektivnih težav mnogo več moramo reči, da nimamo pravih nobenega razloga za pesimizem, ker je težave, ki ležijo v nas samih, najlaže odstraniti.

Nekateri so nam prerokovali, da nam bo zmanjkalo snovi in da se bomo izpisali. Nasprotni Snovi je vedno več, manjka nam samo ljudi, ki bi jo dobro in temeljito obdelali. Ustavljamo in utrjujemo našo komunizem, le-ta pa mora imeti močno vez in močnega informatorja, ki bo izgladil tesnejše sodelovanje vseh množic.

Zato se obračamo najprej na naše sodelavce, na tiste, ki pišejo naš list. Ta krog je tako ozek, da se o njem skoraj ne da govoriti. Tudi uredniški odbor je ostal bolj na papirju na drugi strani vseh naših števil. Najteže je s tistimi, ki za gotovo obljubijo svoj prispevek, potem pa prav zadnji trenutek prinesejo najbolj tehtno opravilo. Pri tem pa počejo razumeti, da urednik ne more poslati v tiskarno še tako utemeljenih opravil, ampak članke! Tu je naša najbolj šibka točka.

Drugo so naši naročniki. List tiskamo v tisoč izvodih, pa jih nam vendar kar preveč ostane nerazposlanih. Tu smo največ računali na krajevne odbore SZDL in na učiteljstvo. Ne eni ne drugi niso opravili svoje dolžnosti, zato ni nič čudnega, če pride naš list v množico vaših vasi samo v enem izvodu. Večina podeljenih naročnikov pa tudi pozabi plačati tišinskih borih 200 dinarjev, in ko jih terjamo, stih borih in se celo izgovarjajo, da lista se zašudijo in se celo izgovarjajo, da lista niso naročili. Večkrat smo naše čitatelje tudi pozvali k sodelovanju in k izražanju svoje misli o listu. Nismo si delali utvar, nekaj odmeva smo pa le pričakovali. Ta odmev pa je bil tako šibak, da bi skoraj lahko šel mimo

nas. Na tisto malo, kar smo ujeli, naj na kratko odgovorimo.

List da ima preveč občinskega, kar ljudi ne zanima. Tu se moramo sporazumeti. Občinski ljudski odbor je zakonodajni organ naše komune. Njegovi odloki nam krojijo v imenu nas vseh usodo, zato se moramo z njimi seznaniti, pa čeprav so vtisih nekoliko suhoparni. Vsi smo pozvani k sodelovanju, zato moramo vedeti, kaj se dogaja v naši občini.

Nekateri nam očitajo našo sodnijsko kroniko. Tudi to je dihanje naše komune, čeprav ne v najboljšem smislu. Pošteni ljudje se te rubrike ne bodo bali, tiste pa, ki vtisih namenoma ali po nerodnosti krenejo s prave poti, moramo poznati. Zato smo sedaj dodali še kroniko izpred okrožnega sodišča. Tu se bomo lahko seznanili tudi z bolj težkimi kablirji, ki so pa — v čast naših občanov — tako zelo redki, da vas ta rubrika res ne bo utrjala.

Več bi morali pisati o naših vaseh in na Cerkljo radi pozabljamo! Kolikokrat vas bomo pa še morali prositi, da nam kaj sporočite? Urednik ne more v vsako vas, ker je občina prevelika.

Cemu izpuščate rubriko »Borci pripovedujejo«? Kje pa ste tisti borci, ki bi nam napisali svoje spomine? Urednik bo že uredil vaše pisanje, da bo dobilo pravo obliko; ko-ordinatorica za slovnico pa je tudi vedno pri roki, ker vam to dela največje težave.

Tudi mladinski kotiček izpade, če ni celo popolnoma izpadel! Mladina, tebe pa res ne bomo prosili, da izpolniš svojo dolžnost. Rubrika je vedno na razpolago in naj bo tvoje ogledalo. Če je ni, se ne boš mogla v njej niti pogledati!

Sicer pa na kratko: osnova, na kateri danes stojimo, je prešibka. Prav je zato, da je naš politični forum prevzel v svoje roke ustvaritev širše in bolj poglobljene osnove, da bo lažje opravljal svojo misijo. Žal, danes še ne moremo sporočiti našim bralcem tistega, kar se pripravlja, ker sklepi še niso popolnoma izoblikovani.

Urednik

Srečko Logar:

Razgovori z direktorji

AVTOPROMET IDRİJA

Direktorja Franca Brenceta smo ujeli samo za kratek čas. K sreči pa so imeli njegovi uslužbenci vse pripravljeno in tako smo lahko dobili vse potrebne podatke.

Najprej nas je zanimal nastanek in razvoj tega podjetja, ki je doživljalo zadnja leta velike organizacijske spremembe.

Avtopromet Idrija je nastal iz zadrugaškega podjetja »Kooperativa«, kjer so imeli svoj vozniki park. Dne 1. julija 1954 je bil ta park

Anton Rems,
Ljubljana, Drago
mesec — Celov-
je, pošti: predal
telegrami: Idrija
k. Koper

Nekateri nam očitajo našo sodnijsko kroniko. Tudi to je dihanje naše komune, čeprav ne v najboljšem smislu. Pošteni ljudje se te rubrike ne bodo bali, tiste pa, ki včasih namenoma ali po nerodnosti krenejo s prave poti, moramo poznati. Zato smo sedaj dodali še kroniko izpred okrožnega sodišča. Tu se bomo lahko seznanili tudi z bolj težkimi kalibri, ki so pa – v čast naših občanov – tako zelo redki, da vas ta rubrika res ne bo utrujala.

Več bi morali pisati o naših vaseh in na Cerkno radi pozabljamo! Kolikokrat vas bomo pa še morali prositi, da nam kaj sporočite? Urednik ne more v vsako vas, ker je občina prevelika.

Čemu izpuščate rubriko »Borci pripovedujejo«? Kje pa ste tisti borci, ki bi nam napisali svoje spomine? Urednik bo že uredil vaše pisanje, da bo dobilo pravo obliko; korektorica za slovnico pa je tudi vedno pri roki, ker vam to dela največje težave.

Tudi mladinski kotiček izpade, če ni celo popolnoma izpadel! Mladina, tebe pa res ne bomo prosili, da izpolniš svojo dolžnost. Rubrika je vedno na razpolago in naj bo tvoje ogledalo. Če je ni, se ne boš mogla v njej niti pogledati!

Sicer pa na kratko: osnova, na kateri danes stojimo, je prešibka. Prav je zato, da je naš politični forum prevzel v svoje roke ustvaritev širše in bolj poglobljene osnove, da bo lažje opravljal svojo misijo. Žal, danes še ne moremo sporočiti našim bralcem tistega, kar se pripravlja, ker sklepi še niso popolnoma izoblikovani.

Urednik

Pogovor z naročniki

Ko srečno končujemo 11. letnik, je prav, da v imenu uredništva in založnika odgovorimo našim naročnikom na nekaj ustnih in pisemenih vprašanj:

Ne, ni nam uspelo, da bi se v Idriji zedinili za izdajanje enega samega skupnega glasila. Mnogo lažje se namreč sporazumemo z zunanjim svetom, med seboj pa le težko. Res pa je tudi, da je bilo precej objektivnih oziroma tehničnih zadržkov. Uspelo pa nam je rešiti revijo, za katero upamo, da bo tudi prihodnje leto redno izhajala, ker je vsaj nekaj podjetij in ustanov pokazalo dobro voljo in nam obljubilo vsaj nekoliko finančne pomoči. Ta je seveda odvisna od kulturne zavesti tistih, ki odločajo, a ponekod je ni mnogo.

Obračun finančnega poslovanja objavljamo vsako leto. Iz njega lahko razvidite, da z naročnino ne krijemo niti četrte stroškov. Vse ostalo si moramo preskrbeti iz drugih virov in kar še manjka, pade v breme našega muzeja. Ekonomski račun bi nam torej narekoval povišanje naročnine, kar so nekateri naročniki tudi sami predlagali. Kje pa je zapisano, da bi našim občanom ne smeli nuditi nekoliko znanstvenih in propagandnih dobrin vsaj po znižani ceni? Poizkušali bomo torej ostati pri sedANJI naročnini.

Bolj žalostno je dejstvo, da imamo mnogo naročnikov, ki nam dolgujejo naročnino za leta nazaj! Nekateri bi morali že prisilno izterjati, vendar bi se temu zelo radi izognili. Raje računamo na njihovo zavest dolžnosti v upanju, da se bodo le zganili in nam nakazali zaostalo naročnino, ki res ne predstavlja nikakega finančnega bremena. Proti nekaterim pa bomo morali le bolj ostro nastopiti.

List tiskamo v 1000 izvodih, vendar nam še vedno obleži nekaj izvodov v zalogi. Ta ugotovitev pa je za naše občane zelo žalostna. V starih časih je socialdemokratski mesečnik »Naprej«[»] izšel tudi v 1200 izvodih. Že iz tega lahko sklepamo, kako visoko zavest so imeli nekoč naši napredni ljudje! Kje pa je danes ta zavest? Menim, da bi nam lahko vsi pomagali vsaj do tisočega naročnika.

Glede vsebine lista pa naslednje:

Uredniški odbor smo reorganizirali ter pritegnili nekaj mlajših in obetajočih ljudi. Obravnavati želimo vse probleme naše občine, ki imajo vsaj nekaj trajne vrednosti. Sodelavcev pa imamo premalo; posebno bi jih želeli več iz prosvetnih in šolskih krogov.

Premalo pišemo o naših vaseh. Ničesar ne bi bili bolj veseli kakor prispevkov o življenju naših ljudi na podeželju!

Najtežje pa je, da nekateri hočejo, naj pišemo več prav o tistem, česar drugi ne želijo. Ubirati moramo torej srednjo pot, vsem pa ne bomo mogli nikdar ustreči. Naj navedemo samo primer: rekli so nam, da po nepotrebem zapravljamo precej prostora z naštevanjem vseh nepomembnih občanov, ki umrjejo. Mi želimo biti bolj demokratični, ker smo mnenja, da je vsak še tako nepomemben občan zaslužil, da mu v listu posvetimo dve vrstici.

Nekateri želijo, da bi objavljali tudi osmrtnice in so jih pripravljene plačati, da bi tako ohranili spomin na dragega pokojnika tudi v našem listu. S prihodnjim letom bomo lahko ustregli tudi tej želji. Določili smo ceno Ndin 50.-, 100.- ali 200.-. Pri tem je seveda treba upoštevati, da je naš list tromesečnik.

Bolj kot nasvetov pa si želimo direktnega sodelovanja.

Uredništvo

Jože Čar: Zrcalo časa

Leta 1956, torej v času, ko je po dveh letih izhajanja ugašala literarna revija **Bori**, prva literarna plamenica na Primorskem tostran meje po drugi svetovni vojni, se je v Idriji rodila zamisel, da bi pod okriljem Mestnega muzeja tiskali trimesečnik z imenom **Idrijski razgledi**. Zakaj je nastala plodna zamisel o tiskanju revije ravno v Idriji, kar deset let pred podobnimi zamislimi v drugih večjih, v tem času tudi že gospodarsko močnejših, krajih na Primorskem?

Idrija se je iz drugega mesta na Kranjskem v začetku tega stoletja, po 25 letih načrtnega fašističnega nacionalnega zatiranja in po čudnih povojnih političnih in kulturnih menjavah, preoblikovala v skoraj povsem povprečno slovensko podeželsko mesto. Ko je zbledel zanos prvih povojnih let in je življenje postopno dobilo znosnejše, človeško pristnejše oblike, smo se začeli vedno bolj, čeprav previdno, ozirati na starejšo zgodovino in se zavedati Cervantesove resnice »Zgodovina je tekunica časa, shramba dejanj, priča preteklosti, primer in nauk sedanjosti, opomin prihodnosti«. V Idriji je ponovno zaživel spomin na duhovno bogato življenje realke in pomembne realčane. Številni so bili takrat še med nami. Prav tako še ni povsem zamrl duh štirinajstdnevnik **Naprej** in realčnih **Izvestij**. Korenine želja po tiskani besedi moramo torej iskati kar 50 let nazaj v obdobju po letu 1950, ko je bila Idrija polna vsestranskih političnih, strokovnih, kulturnih in publicističnih dejavnosti. Pomembno je na pobudo o reviji vplival idrijski živosrebrov rudnik s svojo bogato tehnično ostalino in strokovno-tehničnim kadrom. Rudnik se je začel sredi petdesetih let vzpenjati proti svojemu zdanjemu vrhuncu, ki ga je dosegel v drugi polovici šestdesetih let.

V prvi številki **Idrijskih razgledov** leta 1956 so uredniki v sporočilu naročnikom zapisali, da so »... prevzeli težko nalogo: izdajanje rednega časopisa, ki naj obravnava vso politično, zgodovinsko, zemljepisno, prosvetno, socialno in gospodarsko problematiko naše občine. List naj bo viden izraz dejavnosti našega ljudstva. To nalogo smo prevzeli v trdni veri, da bodo vsi občani videli v listu nekaj svojega, kajti le tako bo postal odsev vsakega posameznika in celotne skupnosti«. V sledečem uvodnem prispevku »Idrijskim razgledom na pot« je Lado Božič zapisal: »Naš tromesečnik, ki naj se razvije v mesečnik, naj služi prebivalstvu idrijske komune, njegovi vzgoji in spoznavanju nalog, dela in razvoja naše politično teritorialne in ekonomsko socialne enote kot tudi spoznavanju dela celotne socialistične skupnosti«. Nekaj vrstic dalje dodaja: »Poleg tega je nujno, da se našemu ljudstvu približa tudi dejavnost podjetij, ustanov in društev ... Računamo pa tudi na razprave in članke iz našega preteklega in sedanjega življenja, kakor tudi na drobne kronične zapise važnejših dogodkov na

Uredniki o Idrijskih razgledih

1966. V teh
likovnimi
svoji način
edobro pa

njo tehnično
ko leta 1966.
atično pred.

40 prispevkov
cen, poročil in
tudi začetnike,
ja.

tajajo. Ostajamo
rača. Naklonjeni
ke, ki presega
nove. Tako tiste,
no zanimajo.

te) priložnost Vas
posredujete Vaše
rubriko ODMEVI.

Leskovec, urednica

Leta 1966, torej v času, ko je po dveh letih izhajanja ugasla literarna revija **Bori**, prva literarna plametca na Primorskem tostran meje po drugi svetovni vojni, se je v Idriji rodila zamisel, da bi pod okriljem Mestnega muzeja tiskali trimesečnik z imenom **Idrijski razgledi**. Zakaj je nastala plodna zamisel o tiskanju revije ravno v Idriji, kar deset let pred podobnimi zamislimi v drugih večjih, v tem času tudi že gospodarsko močnejših, krajih na Primorskem?

Idrija se je iz drugega mesta na Kranjskem v začetku tega stoletja, po 25 letih načrtnega fašističnega namenskega zatiranja in po čudnih povojnih političnih in kulturnih menjavah, preoblikovala v skoraj povsem nalnega slovensko podeželsko mesto. Ko je zbledel zanos prvih povojnih let in je življenje postopno do povprečno slovensko pristnejše oblike, smo se začeli vedno bolj, čeprav previdno, ozirati na starejšo zgodovinsko, človeško pristnejšo resnico. »Zgodovina je tehnika časa, shramba dejaj, priča preteklosti, priložnost za pomembne realčane opomin prihodnosti«. V Idriji je ponovno zaživel spomin na duhovno bogato življenje, ki in se zavedati Cervantesove resnice. Prav tako še ni povsem zamrl duh štirinajstdesetletnega Idrijskega muzeja. Pomembno je na pobudo o reviji vplival idrijski živosrebrov rudnik s svojo bogato tehnično ostalino in tehničnim kadrom. Rudnik se je začel sredi petdesetih let vzpenjati proti svojemu zadnjemu vrhuncu. Dosegel v drugi polovici šestdesetih let.

V prvi številki **Idrijskih razgledov** leta 1966 so uredniki v sporočilu naročnikom zapisali, da so »... iz naloge izdajanje rednega časopisa, ki naj obravnava vso politično, zgodovinsko, zemljepisno, prostorsko in gospodarsko problematiko naše občine. List naj bo viden izraz dejavnosti našega ljudstva, prevzeli v trdni veri, da bodo vsi občani videli v listu nekaj svojega, kajti le tako bo postal odsej življenja in celotne skupnosti«. V sledečem uvodnem prispevku »Idrijskim razgledom na polno leto 1966« zapisal: »Naš tromesečnik, ki naj se razvije v mesečnik, naj služi prebivalstvu idrijske komunice, spoznavanju nalog, dela in razvoja naše politično teritorialne in ekonomsko socialne enote kot dela celotne socialistične skupnosti«. Nekaj vrstic dalje dodaja: »Poleg tega je nujno, da približa tudi dejavnost podjetij, ustanov in društev... Računamo pa tudi na razprave in članki klega in sedanjega življenja, kakor tudi na drobne kronične zapise važnejših dogodkov tistega leta«. To so bile torej pobude za nastanek **Idrijskih razgledov** leta 1966. Iz osebnih pogovorov s tiskanje »časopisa« dolgo časa gojil in dokončno oblikoval prvi in dolgoletni (1966 do 1971) pri nastajanju »rednega časopisa«. Pri realizaciji življenjskega projekta je imel S. Božiču **Idrijski razgledi**, kakršnikoli so že bili, so bili nato 10 let osamljen revijski stran meje.

našem področju«. To so bile torej pobude za nastanek **Idrijskih razgledov** leta 1956. Iz osebnih pogovorov pa vem, da je idejo za tiskanje »časopisa« dolgo časa gojil in dokončno oblikoval prvi in dolgoletni (1956 do 1969) odgovorni urednik Srečko Logar. S tem se mu je, kot mi je sam večkrat omenjal, izpolnila življenjska želja biti »novinar« in sodelovati pri nastajanju »rednega časopisa«. Pri realizaciji življenjskega projekta je imel Srečko Logar podporo v muzejskem svetu, predvsem pa pri takratnem predsedniku občinskega ljudskega odbora in publicistu Ladu Božiču. **Idrijski razgledi**, kakršnikoli so že bili, so bili nato 10 let osamljen revijalen pojav na Primorskem to stran meje.

Leta 1964 so v Trstu začeli tiskati krščansko usmerjeno polemično revijo **Most**. In nato pride srečno leto 1966, ki je prineslo Primorski kar tri nove revije. Skupina idrijskih intelektualcev je začela izdajati kritično revijo **Kaplje**, revijo za kulturo in občja vprašanja, Novogoričani se odločijo za tiskanje **Goriških srečanj**, ki so se kasneje preimenovala v **Srečanja**, na drugi strani meje pa nastopi samosvojo pot Pahorjev **Zaliv**. Po letu 1970 se tem revijam pridruži še koprski **Obala**.

Posebej želim opozoriti, da sta po letu 1966 do izsiljene samoukinitve **Kapelj** leta 1972 izhajali v Idriji kar dve reviji, ki sta se vsekakor dobro dopolnjevali. Prav gotovo je bila Idrija v tem obdobju revijalno – publicistično najbolj pokrito območje poleg največjih slovenskih središč.

Leta 1976 je prišlo bolj iz političnih razlogov kot iz resničnih potreb do združitve **Idrijskih razgledov**, goriških **Srečanj** in koprski **Obale** v skupno revijo za družboslovje, gospodarstvo in kulturo **Primorska srečanja**. Uredniki **Idrijskih razgledov** so se zavedali, da nova revija ne more v celoti nadomestiti v prostoru dobro zakoreninjenih Idrijskih razgledov, hkrati pa bi ukinitve pomenila kulturno osiromašenje Idrije. Pri tem je potrebno dodati, da so v tem času izhajali **Idrijski razgledi** v nakladi 1.000 do 1.200 izvodov in imeli 600 do 700 naročnikov. Sklenjeno je bilo, da bo Mestni muzej Idrija tiskal **Idrijske razglede** enkrat letno v obliki zbornika s prirejeno vsebinsko zasnovo. Čeprav dovolj neobvezujoča združitev je načela nekatere uredniške principe. V desetih letih, torej do leta 1986, so bili z velikimi težavami dotiskani štirje **Zborniki**, ki so se postopno oddaljevali od prvotnih zasnov in tako izgubljali stik z aktualnimi dogajanjem v idrijsko-cerkljanskem prostoru.

Idrijski razgledi so bili v svojem začetnem obdobju predvsem družbeno-zgodovinska (zgodovina Rudnika in NOB), gospodarska in v pomembno idrijsko kulturno in znanstveno preteklost zazrta revija. Idrijski razgledi so stopili v širši slovenski duhovni prostor šele leta 1969 z objavo referatov in razmišljanj prvega povojnega javnega pogovora med kristjani in marksisti z naslovom »Ali je Bog mrtev?«, ki je bil 22. novembra 1968 v idrijskem Klubu mladih. V naslednjih letih, tj. do 1976, je uredniški odbor vztrajal pri tematskem odpiranju v širši slovenski prostor. V obdobju **Zbornika** (1976–1986) so bili objavljeni predvsem številnej-

ši poljudno strokovni prispevki iz področja gospodarstva, predvsem rudarstva, geologije in gozdarstva ter daljše zgodovinske razprave. Od začetka izhajanja **Idrijskih razgledov** leta 1956 pa do konca »zborniškega« obdobja leta 1986, je v reviji 225 avtorjev objavilo kar 1139 prispevkov.

Leta 1986 je prišlo, tudi že pod vplivom bližajoče se petstoletnice Idrije, do sprememb v uredništvu, do oblikovanja nove zunanje (sprememba formata) in notranje podobe revije ter vsebinskih premikov z željo, da bi **Idrijski razgledi** izhajali redno dvakrat letno.

Seveda so tudi prenovljeni **Idrijski razgledi** koreninili v idrijsko-cerkljanskem prostoru, tako kot že od samega začetka. Uredništvo je v dobršni meri želelo vztrajati na že uveljavljenem objavljanju izbranih, širše zasnovanih prispevkov iz krajevne zgodovine, gospodarstva in naravoslovja. Nadaljevalo se je tudi objavljanje rezultatov raziskovalnih nalog. K naštetemu je uredništvo dodalo razmišljanja o kulturnih dogodkih, ohranjanju naravne in kulturne dediščine, ekologije, etnologije in različne krajše kritične zapise. Uredništvo se je tudi odločilo za objavljanje literarnih del, predvsem domačih avtorjev, z željo, da bi zapolnili vsaj del vrzeli, ki je nastala po izsiljeni samoukinitvi **Kapelj**. Za popolnejšo predstavitev idrijsko-cerkljanske kulturne palete je uredništvo dodalo še likovne priloge z namenom, da ne bi bile samo privesek, pač pa vsebinsko podarjen del revije.

Največ pomislekov je v začetku prinesla uvedba objavljanja literature, češ da je dovolj specializiranih tovrstnih revij. Izkušnje vendarle kažejo, da uveljavljanje v osrednjih revijah tudi za dobre začetnike ni lahko, saj je poleg umetniških sposobnosti potrebno imeti tudi žilico za »biznis«, dobršno mero agresivnosti in veliko poznanstev na pravih mestih. Uredniki so bili mnjenja, da je potrebno dati možnost tudi tistim, ki poleg umetniške žilice ostalih sposobnosti nimajo, so pa zanimiv in žlahten del lokalnega kulturnega utripa. Z objavo literarnih del nekaterih priznanih slovenskih ustvarjalcev smo posegli tudi v širši slovenski kulturni prostor.

Po nastanku samostojne Slovenije so se seveda politične in ekonomske razmere v temeljih spremenile. Novi gospodarski in socialni pogoji so ustvarili tudi nova razmerja v kulturi, tudi na področju revijalnega tiska, tako v pogledu vsebinskih premikov kot tudi financiranja. Kot odmev na te velike globalne spremembe so se pri **Idrijskih razgledih** že leta 1992 pojavile večje finančne težave, pa tudi zadrege pri urednikovanju. Uredništvo je maja 1993 razpravljalo o številnih predlogih, kako čimprej brez hujših zagat prebroditi obetajočo krizo. Med drugim so govorili o kontinuiteti izhajanja revije dvakrat letno, o omejitvi obsega posamezne številke na 70 do 80 strani, o omejitvi dolžine prispevkov, o tiskanju revije na slabšem papirju in z manj fotografijami, če bi seveda s tem bistveno zmanjšali stroške tiskanja, dalje o prodajni ceni izvoda revije ter o odgovornosti posameznih urednikov za pripravo in urejevanje posameznih vse-

binskih sklopov. Še posebej je bila postavljena zahteva za zamenjavo tiskarne, vendar izključno zaradi nedopustnih zamud pri tiskanju. Iz objektivnih in subjektivnih razlogov gornji predlogi niso dobili potrebne podpore. Tako se **Idrijski razgledi** niso prilagodili časovnim spremembam in ostali do danes taki kot so bili zasnovani leta 1986. Kljub upravičenim pohvalam zunanje in notranje ureditve, pestrosti vsebine in odličnega tiska pa **Idrijski razgledi**, po mojem mnenju zaradi preredkega izhajanja in premajhne vpetosti v čas, vendarle počasi izgubljajo bralsko zaledje.

Ali ni morda 40-letnica izhajanja nadvse primeren čas za celovito prenovitev revije? Za poživitev in popestritev vsebine ter za postavitev novega kritičnega zrcala naši nespravljivi politični realnosti, dostikrat sumljivim gospodarskim premenam ter spremljanju prebujajoče duhovnosti.

P.S.: O finančnih težavah revije namenoma nisem pisal. Navsezadnje je to problem izdajatelja, ne urednikov, še manj bralcev. Za pravilno oceno štiridesetletne časovne razdalje pa je le potrebno dodati, da **Idrijski razgledi** še vedno ne honorirajo prispevkov in da je uredniško delo še vedno brezplačno.

Jože Čar, dolgoletni glavni
urednik Idrijskih razgledov

Iztrgano pozabi » Karmen Simonič Mervic

IR, 1988, št. 2

Spomin na čarovne oblike zdravljenja je med Vojskarji, pa tudi nasploh, že zelo, zelo obleden. Sicer se še spominjamo posameznikov – moških ali žensk, ki so zdravili z zagovarjanjem, toda pozabili so, katere bolezni vse so se tako zdravile, in tudi posameznih zagovorov se ne spominjajo več. To pa niti ni tako čudno, če vemo, da tega znanja niso obvladovali vsi vprek, ampak kot že rečeno samo redki posamezniki. Vojskarji se spominjajo nekaterih: Žontarska Hana iz Mrzle rupe, neki France iz Trebuše, nekdo iz Košenije (na Vojskem), Rovtarjeva teta Tereza, Likar, ki je zagovarjal živino.

Zagovarjali so najrazličnejše bolezni od prehlada, telesnih napak, gnojnih izrastkov do oteklin in pikov.

Naj navedem nekaj primerov:

Ječmen (gnojni izrastek na vekji) so preganjali s srpom. Zagovarjalka je posnemala gibe žančice in trikrat ponovila zagovor »Ječmen žančem te, ječmen požanjem te.«

Zoper prehlad je veljal naslednji urok:

Zavri vodo, v kateri je košček kruha – v njem je šivanka, ovita s sukancem. Vodo trikrat odstavi in ponovno zavri, nato popij malo vode, potem pojaj malo kruha, nato vrzi v vodo še tri koščke oglja, le-te pa potem meči nazaj čez ramo v kot. Tako se odžene prehlad.

IR, 1989, št. 1-2

IR, 1989, št. 1 - 2

Pogledi na Idrijo

Na vsakdanjih poteh po Idriji naletijo oči vsepovsod na ovire. Izjema je samo ob reki. Le tu se more pogled sprostiti v prostor. Vsaj v določeni smeri. In smer je ugodna. V tem prostoru je ves dan dovolj sonca.

Reka je dinamična celota vode in proda – razgiban, nestalen življenjski prostor, v katerem vsak dejavnik z neukrotljivo silovitostjo zdaj narašča, zdaj spet upada. Problemi, ki tako nastajajo, so v naravi rešeni do take mere, da se jih niti ne zavedamo, dokler ne prizadenemo ustaljenega medsebojnega ravnovesja.

Narava ne prizna goljufij. Samo poseg, ki dosledno upošteva naravno povezanost VSEH pojavov v prostoru, more učinkovati trajno in neprisljivo, kar pomeni tudi gospodarno in estetsko.

Idrija je značilna za Idrijo, bodisi, da jo ujame v oči prišlek ali pa mimoidoči na cesti Ljubljana – gornje Posočje.

Opredeležujejo jo naslednje tri posebnosti:

- razgled na širino reke, ki se odpre, ko se znajdemo iz tesne Zale na cestnem ovinku pri Zagodu;
- pretakanje bistré (I) reke, ki spremlja cesto v belem prodnatem koritu pod zelenim gozdnatim hrbtom nad Rakami;
- razgled, ki se odpre na glavnem mostu – na eni strani visok, kamnit kljun šolske ladje nad Nikavo, na drugi strani globok umirjen tok reke, ki ravnodušno obrača mestu hrbet in se mimo cerkve in vrtca skozi industrijski predel vali proti svojemu cilju.

Katero drugo mesto premore še nekaj podobnega?

Postavi se na katerokoli razgledišče desnega ali levega brega, ustavi se na kateremkoli mestnem mostu, zajemi vse to v pogled – pa pretehtaj!

IR, 1989, št. 1 - 2

1 V noči s sobote 7. januarja na nedeljo 8. januarja 1989 se je v sotesko Pasice s pobočja Velikega Njivča vsulo okrog 8000 m³ materiala, ki je zatrpal vse dostope in mostičke ter uničil več avtentičnih objektov Partizanske bolnišnice »Franje«. Foto Danilo Šuligoj, 10. 1. 1989.

2 Pogled na uničeno barako za ranjence s podzemeljskim bunkerjem in prodajni kisok. Foto Samo Bevk, 9. 1. 1989.

3 Idrijski alpinisti so ob pomoči gorskih reševalcev iz Ljubljane v štirih dneh evakuirali več kot 700 predmetov. Na fotografiji idrijski alpinist Leo Svetličič. Foto Samo Bevk, 9. 1. 1989.

1

2

3

Iztrgano pozabi » Karmen Simonič Mervic

IR, 1990, št. 1 - 2

Bilo je med prazniki, ko proti večeru doma zazvoni telefon. Prijazen glas, opravičujoč, da me nadlegujejo doma in prošnja – naša mama si želi, da pridete na obisk.

Ne morem odreči. Nekako je moja pacientka.

Opravičujoč spogled z ženo, na hitro najden izgovor za sina in že sem v avtu. Vstopim skozi nizko obokana vrata, krušna peč je nezakurjena, leži v kamri. Hropeče diha.

»Samo da ste prišli,« reče in me boječe gleda.

Pregledam jo. Razmišljam, kako bi ji obrazložil, da jo lahko reši le še bolnica.

Prehiti me: »Dali mi boste kakšni dve injekciji, pa bom kmalu dobra.«

»Se res počutite, da boste lahko kar doma ozdravela?« jo vprašam. Obraz se ji razjasni: »Kaj tudi vi mislite, da mi ne bo treba v Ljubljano? Tega sem se tako strašno bala.«

Nisem si upal ugasniti plamena v očeh in sem pritrdil: »Kar doma vas pozdravimo.«

Morda jo je prav to pozdravilo. Čez deset dni je že vsa nagajiva prisopihala v ordinacijo.

IR, 1991, št. 1

Prvorjeni Pepče je brez zaprek izgubil svoj č, se leta 1883 poročil in koj ovdovel. Tri leta pozneje si je drugo nevesto Marijo pripeljal iz Starega Trga pri Ložu. Reva je v naslednjih šestindvajsetih letih spravila na svet devetnajst otrok. (Toliko imen sem staknil v krstni knjigi, pravijo pa, da je bil še kakšen več.) Desetim ni bilo dano preživeti svojega otroštva. Zakoncema je bil v precejšnji pomoč »večni« kaplan Franc Onušič, ki je bil tudi iz Starega Trga doma, z miado je bil celo v žlehti. Mariji je bil kot domač človek in sorodnik zelo dobrodošel in Pepe je ob njegovi besedi od Limbarskega (Kogovšek) lažje odkupil nekaj zemlje pod Zajčevšem.

Hkrati je Pepe zidal. Ne le da je bil pri rudniku za polirja, bil je od sile znajden »Tavžentkinstler« (so radi rekli). Pri hiši se je zmozel lotiti vsakršnega dela in ga tudi dobro opraviti. Čedna stavba, za svoj čas moderna in obenem še vsa idrijska, je bila dokončana 1896. leta. V istih poletjih je v bližini Ta debele skale pridno paval Matevž Kobal – posestnik, trgovec in gostilničar, z Vrhpolja doma. Njuno sosedstvo je mnogo pridobilo, ko je 1915. leta Matevž vzel Pepetovo Maričko.

1896. je bilo obupno gosto. Tedaj se je prvič oddal ta moj Štefan, Štefe ali Štefuc. Zagledal se v čedno Hano Štrancarjevo. Skozi spomin svojih sorodnikov vem le o njeni lepoti in veseli naravi. Prav rada se je zavrtela, sem slisal. Ob poroki je imel Štefe trideset pribranih, Hana devetnajst. Zaživela sta v novi bratovi hiši št. 232 (Medtem so idrijskim hišam 1881. zamenjali številke. Prejšnjo 228 je nadomestila 232.) Tja do 1905. sta bogu dopadljivo rojevala v domači hiši, vse dokler ni Štefan dobil stanovanje v rudniškem prihazu v Cegovnici (št. 543), kar je pomenilo: zanesljivo delo pri rudniku, vrt, možnost, da se iz zemlje kaj potegne, bližino gozda. Ob pridnih rokah je bilo rudniško stanovanje pravi dar božji.

Pela je knapovščina: peharjenje, kratke noči, nikakršnih juter.

IR, 1991, št. 2

Škoda le, da to ni bilo vsak dan. Nekoč je tu, na trgu Vittoria Emanuela III. (danes Titov trg ali 'Novi plac'), valovalo življenje. Od trgovine, občine do gostilne so ljudje hiteli po opravkih, kot danes, le kavarna je bila bolj le za tujo, laško smetano. Tu in tam je skozi steklo pokukal radoveden fašist ali šolski učitelj, ki si je prišel semkaj hladit živce.

Nedeljski ritem na 'Novem placu' je bil drugačen kot običajne dni. Po veliki maši, ko je skozi odprta cerkvena vrata zaorila slovenska nabožna pesem in organistov fortissimo prav na koncu, se je zdrnila fašistična milica v nekdanjem 'Črnem orlu'. Iz cerkve in zunanjih stopnic na kor, kjer so ves čas nestrpno čakali, kdaj bo konec maše, so se najprej pognali »dedci«. Kar po vrsti so se napotili h 'Kavčiču' ali v 'Nebesa' na vampe, golaž ali pa preprosto le na pol litra vipavca. Merice dveh decilitrov takrat v Idrnji menda še niso poznali. Nato smo skozi vrata prihrumeli otroci in se merili, kdo bo preskočil vse štiri »konfine« ob cerkvi, potem so se razšle še ženske, ki se jim je mudilo domov kuhat nedeljsko kosilo. Popoldan je trg sameval v lenobnem snu.

IR, 1991, št. 2

V tem razmišljanju bom izpustil vse datume in vse ljudi, ki bi lahko posebej zaznamovali svetnico, ki ji ta avgustovski dan postavljam mavzolej. Sam bom z njenim duhom in postavo. Vse, kar moti najin mir, tiša Wolfgang Amadeus, gladi bela beseda lilije. Daleč od sveta sva, nobena od človeških rok ali misli napravljena prepreka naju ne razdvaja. Prebivati s svetnico je isto kot biti deležen božjega v sebi. Vsakdo ima Boga v sebi, le malo jih ve zanj.

Prišla je v naše kraje z imenom in priimkom, umrla je med nami kot milost, ki je ne zamejajeta prostor in ne čas. Ker je milost Duh, Duh pa je vera, upanje, ljubezen in je edina priložnost preživetja.

Sestra Efirema

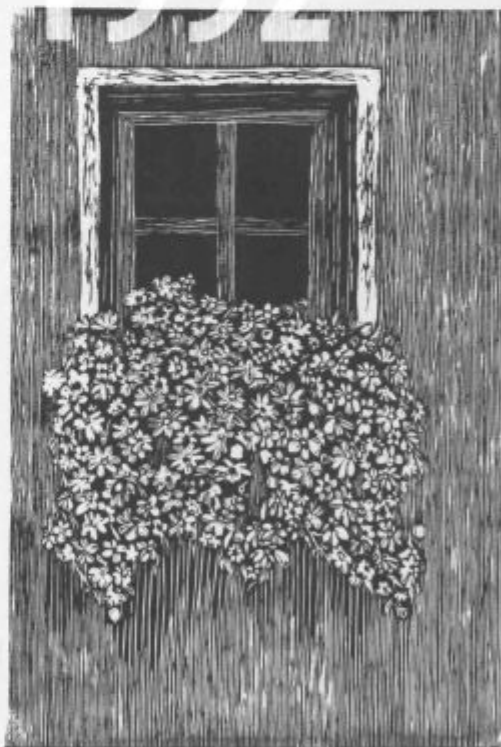
Mestece jo je sprejelo kot vsakega prišleka – s pomisleki in opreznostjo. Bil je vojni čas. Človeške moči in ideološko nasilje so se klali v krvavi rihti ognja in krvi, odpovedi in sovražstva.

Svetnica z belim klobukom, sestra reda sv. Vincencija Pavelskega, se je kot beli metulj selila od ene do druge telesne in duševne stiske tistih in vseh naslednjih njenih dni. Ne vem, ali je bila vrednejša njena medicinska spretnost ob številnih bolnikih in zdravnikih ali pa duhovna postava, ki se je navzven kazala kot dostojanstvena beseda tolažbe in upanja. Ker sam dam več na besedo kot na katerokoli medicinsko večino, naj povem, da me je ta sestra, mati hči, svetnica zmeraj predvsem spreobračala z besedo. Ta je bila največkrat molk, ki sem ga vedno razumel kot zgled.

Današnji Titov trg, obnovljen in lepši kot nekoč, je večinoma zatrpan s pisano avtomobilsko pločevino, da ljudje komaj vjugajo med njo. Tu res ni veliko novega, počeba starega se je še kar ohranila. Treba je le iti »okoli« Idrnje, pa vidiš kako se povsod novo vsiljuje staremu.

Teško bi vedel kaj več povedati o zahodnem delu mesta. Tu nisem raziskoval v svojih mlajših letih, le nekatera zanimiva, včasih čudna imena so mi burila duha: zakaj neki 'Skirca', 'Žabja vas' ob suhi Nikavi, 'Pringl', 'Riže', 'Pront' itd. Medtem ko se zadnji menda počasi, a vztrajno poseda, je 'Grapa' zadnja leta doživela svojo renesanso.

IR, 1992, št. 1-2

Iztrgano pozabi » Karmen Simonič Mervic

IR, 1993

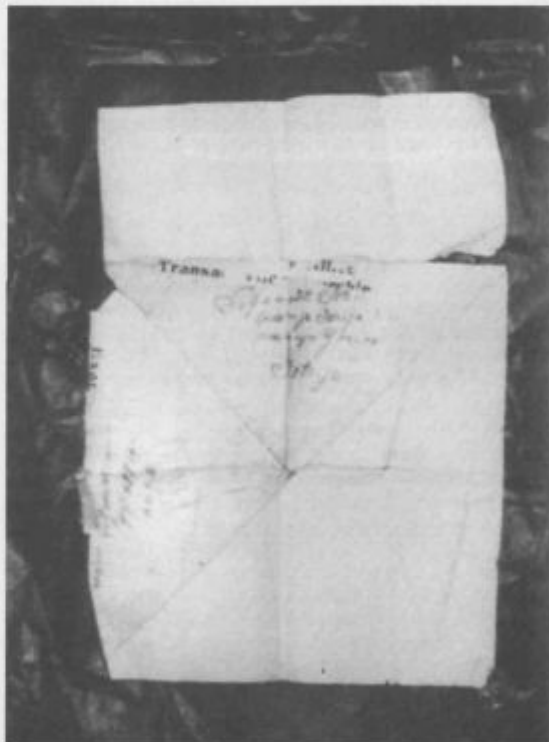
Eden od takih »junakov« je bil tudi Milan Poljanšek iz Spodnje Idrije. Letnik 1919 je bil še redno vpoklican v italijansko vojsko 1939 leta. Služil je pri 16. polku Divisione Savona najprej v Cosenzi,

Boril se je torej proti trem sovražnikom, čeprav osebno ni nikogar sovražil. Najprej proti Angloameričanom, potem proti Rdeči armadi in končno proti Nemcem. O tem, ali je nasprotnik res sovražnik, ni mogel razmišljati, zanj so mislili drugi, ki so mu tudi ukazovali.

Ko danes pripoveduje o tej svoji vojni epopeji, se mu samemu zazdi vse, kar je doživel, komaj mogoče.

Za zaključek pa še zanimivost. Ko je bil v ruskem ujetništvu v Taškentu, je dobil polo papirja, da je pisal domov. Njegovo pismo je romalo v Murmansk, kjer so pristajale ameriške ladje, ki so pripeljale pomoč Sovjetski zvezi.

Pismo je nato potovalo v Ameriko in potem v Italijo, od koder so ga zavezniški avioni prenesli oz. spustili v Cerklno, skupaj s pomočjo partizanski vojski. Iz Cerklnega je partizanski kurir odnesel pismo Milanovemu očetu v Spodnjo Idrijo, seveda ponoči, saj je oče stanoval v bližini nemške postojanke.

IR, 1993

1993

Uredniki o Idrijskih razgledih

Idrijski razgledi 1956–2003

Mestni muzej me je zaprosil naj ob njegovi 50-letnici napišem nekaj o Idrijskih razgledih (v nadaljevanju IR), ki izhajajo že od leta 1956 in so pomemben člen v delu muzeja, upam pa, da tudi v kulturnem življenju Idrijskega in Cerkljanskega. Pri odločitvi, kako pisati o zgodovini IR, sem izhajal iz naslednjih izhodišč:

- temeljni zgodovinski prerez čez IR in komentar je napisal Jože Čar (IR, 1995) in ga nisem nameraval ponavljati, osnovne značilnosti IR je zapisal tudi Janez Kavčič (revija Komunitator, oktober 2003),
- pričujoči tekst ne more biti zgodovinska študija, ker zgodovina ni moja stroka,
- zapisana opazovanja in poudarki, za katere menim, da niso zabeležke slučajnih pojavov, temveč spontanih in nezavednih zgodovinskih tendenc, so izrecno moji in ni nujno, da izražajo mnenja drugih, ki so seznanjeni z vsebino in zgodovino IR,
- zavedam se večjih pomanjkljivosti, ki jih ima besedilo. Velika vrzel, ki je nisem mogel zapolniti, je natančnejša predstavitev sodelavcev IR, vsaj tistih, ki so na reviji pustili pomemben pečat; možna zanimiva tema za raziskave je tudi primerjava vpetosti IR v zgodovinski trenutek ter interakcija s prostorom, v katerem so izhajali; obe tematiki odpiram kot izziv bodočim raziskovalcem in piscem.

Tako Jože Čar (IR, 1995) kot Janez Kavčič (Komunitator, 2003) sta ugotovila, da so imeli IR v svojem izhajanju 3 obdobja:

- od 1956 do 1976, ko so izhajali štirikrat letno kot trimesečnik,
- od 1977 do 1985, ko so bili zasnovani kot zbornik, ki naj bi izšel enkrat letno,
- od 1986 do danes, ko zasledujejo koncept kulturne revije, ki naj bi izšla dvakrat na leto.

Vsako od teh obdobji ima še nekaj podfaz, ki so nastale pod vplivom sprememb v uredniškem odboru (menjave glavnega urednika, oblikovalca in tehničnega urednika) oziroma, bolj skrito, pod vplivom družbenih sprememb.

Obdobje 1956–1976

IR so začeli izhajati leta 1956. Izdajatelj je bil Mestni muzej v Idriji. Prvo številko je tiskala tiskarna Jadran v Kopru, od četrte številke naprej pa tiskarna Primorskega tiska v Kopru. Prvi uredniški odbor so sestavljali Lado Božič, Janez Jeram, Ivan Gantar, Stanko Murovec, Slavica Božič in Zinka Turk. Odgovorni urednik je bil Srečko Logar. Format revije je bil približno A4 z besedilom, postavljenim v dveh stolpcih. Na prvi strani prve številke je fotografija idrijskega gradu, št. 2 stavba gimnazije, št. 3 fotografija rudarja. Prva številka ima 48 strani.

Uredništvo, ki se je zavedalo pomena pisane in tiskane besede, je v zadnji št. prvega letnika zapisalo, »... da nas bodri zavest, da smo zacelili veliko vrzel, ki je nastala takrat, ko je prenehal izhajati pri nas napredni list 'Naprej'.«

Prvi zvezki IR so prinesli nekaj zgodovinskih člankov, letna poročila Rudnika živega srebra, članke o šolstvu in kulturni dejavnosti, komunalni, pa tudi o proučevanju idrijskega krasa. Prvi štirje zvezki letnika 1956 so imeli skupaj 188 strani. Pomembnejša avtorja sta bila Lado Božič in Karel Bezeg. Pod Zapiski je večino ma podpisan S. L.

Letnik 1957 je prav tako prinesel 4 zvezke. Na prvih straneh so bile fotografije maršala Tita, stare idrijske hiše, bolnice za duševne bolezni in hiše na idrijskem podeželju. Vsebinsko se je nadaljeval koncept letnika 1956 (članki, uradne objave, zapiski). Poleg zgodovinskih člankov so zanimivi tisti bolj aktualni, ki imajo naslove: Na obisku pri tov. Titu, Nekaj misli in smernic za izboljšanje prometne povezave našega mesta, O nekaterih naših osnovnih gospodarskih in komunalnih problemih, Bolnišnica za duševne bolezni v Idriji, V novo obdobje naše občine. Od avtorjev člankov naj izpostavim Lada Božiča, Emilijana Čevca, Ivana Gantarja, Sergija Keserja in Srečka Logarja.

Letnik 1958 se nadaljuje z enakim konceptom. Izšle so 4 številke. Med avtorji velja omeniti Ivana Beričiča, Karla Bezga, Franca Bezeljaka, Lada Božiča, Silvija Blaja, Slavico Božič, Ivana Gantarja, Ivana Hlačo, Cveta Hvalo, Silva Kavčiča, Franja Kordiša, Cveta Kristana, Srečka Logarja, Franca Mohoriča, Janeza Pirca, Dušana Piriha, Srečka Poljanca, Cirila Prohinarja in Nika Riharja. Ob tematiki NOB-ja so objavljeni še članki o RŽS, šolstvu, idrijskem gozdarstvu in kmetijstvu. Zapiske je največ podpisoval S. L.

Letnik 1959 (4 številke) so pisali Jurij Bavdaž, Slavica Božič, Ivan Gantar, Sergije Keser, Poldka Kos, Cvetko Kristan, Srečko Logar, Anica Munda, Tomaž Pavšič, Janez Peternelj, Marijan Poljanšek, Anton Rems, Roman Savnik, Anton Šivic, Srečko Tušar, Ivan Winkler in Anton Vončina. Prve strani so opremljene z arhivskimi fotografijami. Na novo se je pojavil Mladinski kotiček, v katerem prvič zabeležimo imena avtorjev, kot so Jože Čar, Marko Kerševan in Marija Cigale. Tematike glavnih člankov so bile NOB, RŽS Idrija, idrijska zgodovina in geografija.

Letnik 1960 ima štiri številke na skupaj 122 straneh. Na fotografijah s prve strani so idrijsko hribovje (dvakrat), dom rudarjev na Vojskem in France Bevk. Tematike člankov so šolstvo, jamarstvo, gozdarstvo, zgodovina, zdravstvo, družbeno življenje. Med avtorji omenimo Slavico Božič, Jožeta Čarja, Franja Kordiša, Sergija Keserja, Bojana Križaja, Srečka Logarja, Tomaža Pavšiča. V Mladinskem kotičku se pojavijo Jože Felc, Janez Kavčič in Jelko Podobnik.

Letnik 1961 je prinesel v štirih zvezkih le 97 strani. Avtorji člankov so bili Lado Božič, Jože Čar, Pavla Jerina - Lah, Silvester Kleindienst, Albin Koželj, Martin Likar, Srečko Logar, Stanko Lužnik, P. A. Ogarev, Dušan Pirih in Marijan Poljanšek. Tematike so segale od gospodarskega in družbenega razvoja občine do jamarstva, NOB, RŽS in SZDL. Urednik Srečko Logar je takrat zapisal: »Vzdržali smo šest let in prav nič ne mislimo odjenjati!« Med članki naj izpostavim več razgovorov z direktorji idrijskih podjetij. Leta 1961 je prišel v uredništvo IR Jurij Bavdaž, kasnejši ravnatelj MM in urednik IR.

Enak videz in koncept so IR ohranjali do leta 1964. Članki govorijo največ o gospodarstvu, zgodovini, krasoslovju (Jože Čar) in geologiji (npr. Ivan Mlakar: Plazu pri Berniku, Gradbena tla v Idriji), gozdarstvu (Franjo Kordiš), NOB in šolstvu. Obvezne so objave Občinskega ljudskega odbora in Zapiski, ki jih še vedno največ piše S. L. Med avtorji so opazni Lado Božič, Jože Čar, Srečko Logar, Martin Likar, Albin Koželj, Ivan Mlakar, Ivan Gantar, Jurij Bavdaž, Tomaž Pavšič, Marijan Beričič, Franjo Kordiš, Ivan Bizjak, Tomaž Marušič, Janez Dolenc, Janez Kavčič in Anica Štucin. Vse več je fotografij Rafaela Podobnika. Zadnje strani so bile namenjene reklamam! Čudovit je reklamni slogan ŠIRITE IDRIJSKE RAZGLEDE. Letnik 1964 je imel v štirih zvezkih skupaj le 85 strani (okrog 20 na številko).

Leta 1965 opazimo nekaj sprememb. Odgovorni urednik je še vedno Srečko Logar. Št. 1/1965 ima sicer le 24 strani, zato pa jih ima št. 2 kar 79. Slikovnega gradiva je že precej več. Opazne so spremembe v tisku, čeprav zanj še vedno skrbi tiskarna Primorskega tiska v Kopru. Avtorji glavnih člankov so Srečko Logar, Janez Kavčič, Lado Božič, Vinko Vršec, Janez Istenič, Slavica Božič, Tomaž Pavšič, Jože Felc, Sergij Pelhan, Jože Čar, Andrej Mažgon, Marko Kerševan, Lojze Sočan, Milan Stergulc, Jurij Bavdaž, Ljubomir Koler. Emil Miklavčič je objavil nekaj pesmi. V uredniški odbor je vstopil Jože Čar in v njem ostal do danes. Drugo številko je opremil Milan Božič, ilustriral pa Rafko Terpin.

Tudi leta 1966 so izšli štirje zvezki. V uvodnem članku je urednik zapisal, da je »... v preteklem letu zelo slabo kazalo za naše Idrijske razglede, ker so se stroški tiskanja povečali ...« IR so se še tiskali v Primorskem tisku v Kopru v 1000 izvodih. Uredništvo je tudi ostro zapisalo: »V starih časih je socialdemokratski mesečnik Naprej izšel tudi v 1200 izvodih. Že iz tega lahko sklepamo, kako visoko zavest so imeli nekoč napredni ljudje! Kje pa je danes ta zavest?« Odgovorni urednik je še bil Srečko Logar, člani uredniškega odbora pa Ivan Gantar, Anica Munda, Jurij

Bavdaž, Slavko Poljanšek, Jože Čar in Milan Božič. Teme člankov so bile cerkljanska laufarija, partija, turizem, zgodovina, pridobivanje živega srebra, NOB in šolstvo. Veliko fotografij je še naprej prispeval Rafael Podobnik.

V letu 1967 se IR oblikovno in vsebinsko niso spremenili. Vinko Cuderman je začel prvo številko s člankom Nekaj misli ob idrijski kulturni problematiki in zapisal: »Tisti, ki trdijo, da s kulturnim življenjem v Idriji ni vse tako, kot bi moralo biti, imajo prav.« Kot avtorji se pojavijo še Andrej Pagon - Ogarev, Jože Čar, Srečko Logar, Svetko Lapajne, Janez Jeram, Tomaž Pavšič, Jože Zupančič, Uroš Lipušček in Slavica Pavlič. Prvič se v IR pojavi rubrika Lovstvo.

1968. leta zasledimo nekaj novosti. Naslovnica ima umetniške ambicije in kaže na vpliv sočasnega izhajanja literarne revije Kaplje. Glavni urednik je postal Jože Čar, uredniški odbor pa so sestavljali še Ivan Gantar, Jurij Bavdaž, Vinko Cuderman, Rafko Terpin in Damjan Flander. Članke so prispevali Srečko Logar (spomeniško varstvo), Vinko Cuderman (kultura), Miloš Šulin (RŽS Idrija), Andrej Mažgon (telesna vzgoja), Srečko Logar in Anton Vončina (šolstvo), Rafael Podobnik (Zaganjalka), Ivan Gantar (urbanizem), Milan Božič (spomeniško varstvo) in Vlado Lenardič (NOB).

Leta 1969 doživijo IR prvo korenito oblikovno spremembo. Format se zmanjša. Izidejo štirje zvezki. Uredniški odbor sestavljajo Ivan Gantar, Jurij Bavdaž (glavni in odgovorni urednik), Anton Bolko, Vinko Cuderman, Jože Čar, Damjan Flander, Srečko Logar in Rafko Terpin. IR se še vedno tiskajo v Primorskem tisku v Kopru. Številka 1/1969 prinese veliko vsebinsko novost, besedila z javnega razgovora med marksisti in kristjani na temo »Ali je Bog mrtev?«. Avtorji glavnih člankov so Jože Pfeifer, Marija Verbič, Franjo Kordiš, Jurij Bavdaž, Ljubo Koler, Tone Ferenc in Ana Štucin. Ilustracije so bile delo Rafka Terpina in Ivana Seljaka - Čopiča.

Letnik 1970 je oblikovno in vsebinsko nadaljevanje prejšnjega. Uredništvo in tiskarna sta ista. Avtorji važnejših člankov so Marija Verbič, Marijan Groff, Jože Felc, Stanko Majnik, Jurij Bavdaž, Tomaž Pavšič, Lado Božič, Milica Kacin - Wohinz, Ivan Mlakar, Jože Čar, Jože Krall in Ferdinand Tancik. Še vedno se objavljajo Zapiski, zadnje strani pa so namenjene reklamam.

Letniki 1971, 1972 in 1973 izstopajo po zunanji podobi in formatu. Manjše spremembe od 1968 naprej so kulminirale v umetniško poudarjenem modernističnem videzu opremljevalca Silvija Jereba. Tematike se nadaljujejo (NOB, šolstvo v Idriji, zgodovina RŽS, gozdarstvo, geologija, zgodovina). Vidno mesto dobijo namesto Zapiskov predstavitve razstav, knjig idr. Od novih avtorjev izstopata Ignacij Pišljar in Lado Placer. Številka 3/1971, ki jo je prvič tiskal Ofset tisk OS Idrija, je v celoti posvečena Francetu Bevku. Leta 1972 sta izšli dve dvojni številki. Leta 1973 izidejo trije zvezki (1, 2, 3-4). Uredništvo je isto kot leta 1969.

Letnik 1974 prinese spet nekoliko bolj pokončen format. Oblikovalec je še vedno Sivij Jereb, glavni urednik pa Jurij Bavdaž. Letnik začne Vlado Sedej z

Uredniki o Idrijskih razgledih

VIAA je leta v 1969 izšel prvi razglednik na 100 letnici
1919-2019 na Slovensko v letu 1919 v razpisnem postopku
opredeljena odgovorna urednikinja je bila dr. Zdenka Čuček
Luzak, št. 2, ul. 79, 1000 Ljubljana, Slovenija, e-pošta: zdenka.cucuk@upr.gov.si
VIAA je leta v 1969 izšel prvi razglednik na 100 letnici
1919-2019 na Slovensko v letu 1919 v razpisnem postopku
opredeljena odgovorna urednikinja je bila dr. Zdenka Čuček
Luzak, št. 2, ul. 79, 1000 Ljubljana, Slovenija, e-pošta: zdenka.cucuk@upr.gov.si

100 let
razgledi,
1969.

...v letu 1969 izšel prvi razglednik na 100 letnici
1919-2019 na Slovensko v letu 1919 v razpisnem postopku
opredeljena odgovorna urednikinja je bila dr. Zdenka Čuček
Luzak, št. 2, ul. 79, 1000 Ljubljana, Slovenija, e-pošta: zdenka.cucuk@upr.gov.si

...v letu 1969 izšel prvi razglednik na 100 letnici
1919-2019 na Slovensko v letu 1919 v razpisnem postopku
opredeljena odgovorna urednikinja je bila dr. Zdenka Čuček
Luzak, št. 2, ul. 79, 1000 Ljubljana, Slovenija, e-pošta: zdenka.cucuk@upr.gov.si

...v letu 1969 izšel prvi razglednik na 100 letnici
1919-2019 na Slovensko v letu 1919 v razpisnem postopku
opredeljena odgovorna urednikinja je bila dr. Zdenka Čuček
Luzak, št. 2, ul. 79, 1000 Ljubljana, Slovenija, e-pošta: zdenka.cucuk@upr.gov.si

100 let
razgledi,
1971.

...v letu 1969 izšel prvi razglednik na 100 letnici
1919-2019 na Slovensko v letu 1919 v razpisnem postopku
opredeljena odgovorna urednikinja je bila dr. Zdenka Čuček
Luzak, št. 2, ul. 79, 1000 Ljubljana, Slovenija, e-pošta: zdenka.cucuk@upr.gov.si

...v letu 1969 izšel prvi razglednik na 100 letnici
1919-2019 na Slovensko v letu 1919 v razpisnem postopku
opredeljena odgovorna urednikinja je bila dr. Zdenka Čuček
Luzak, št. 2, ul. 79, 1000 Ljubljana, Slovenija, e-pošta: zdenka.cucuk@upr.gov.si

aktualnim člankom o strukturnih spremembah v gospodarstvu idrijske občine. Tematike drugih člankov so živo srebro, geologija, ekologija, zgodovina. V številki 3–4 je objavljeno obsežno delo geologa Ivana Mlakarja Osnovni parametri proizvodnje rudnika Idrija skozi stoletja do danes. IR krasijo fotografije Rafaela Podobnika.

Leta 1975 (dvajseti letnik) izideta dva zvezka (1–2, 3–4). Teme člankov so arhitektura, demografija, ekologija, RŽS, NOB, zgodovina, sociala in etnologija. Zelo močna je rubrika Obvestila, poročila, recenzije, kritike. Gradivo z naslovom Življenje idrijskega rudarja je izšlo tudi v posebnem odtisu. Ne gre spregledati sicer kratkega članka Alda Černigoja Sodelovanje primorskih revij (Obale, Srečanji, Idrijskih razgledov). Jože Čar je kasneje (1995) pisal, da je prišlo leta 1976 bolj iz političnih razlogov kot iz resničnih potreb do združitve IR, goriških Srečanji in koprške Obale v skupno revijo Primorska srečanja. IR pa naj bi Mestni muzej tiskal enkrat letno v obliki zbornika. n Letnik 1976 prinese član o svetovni krizi živega srebra, nekaj zgodovinskih člankov in literaturo Rafaela Terpina. Posebno mesto imajo še umetniške fotografije Rafaela Podobnika. Kot posebna priloga revij Obala, Srečanja in Idrijski razgledi so izšli Literarni listi. Priloga se ni obdržala!

Obdobje 1977–1985

Leta 1977 izidejo IR v obliki zbornika (81 strani). Jože Čar piše o krizi Hg, Darinka Sikošek o ekologiji. Drugi avtorji so še Marko Cigale, Jože Pfeifer, Stanko Majnik, Janez Jeram in Ina Slokar. Zabeleženo je, da je zbornik izšel z veliko zamudo, ker Mestni muzej ni mogel zagotoviti potrebnih sredstev. IR je tiskala tiskarna Mestnega muzeja v Idriji.

Naslednji zbornik je izšel za leti 1978–79 (236 strani). Ana Štucin je objavila obsežno besedilo Gradivo za zgodovino OF na Idrijskem in Cerkljanskem (147 strani), Jože Pfeifer daljši članek Idrijski ranocelniki v prvi polovici in sredi 18. stoletja (24 strani), Stanko Majnik pa znameniti Slovarček idrijskih besed. Uredniški odbor so sestavljali Jože Čar, Ivan Gantar, Silvo Kovač, Sonja Mervic, Franko Podobnik, Peter Rupnik, Darinka Sikošek, Filip Šemrl in Milan Trušnovc. Glavni urednik je bila Ingrid Kermavnar, odgovorni pa Jurij Bavdaž.

Zbornik za leto 1980 je izšel ob 25-letnici IR. Uredništvo ni bilo optimistično in je zapisalo: »V prihodnje pa bo treba najti trajno rešitev za vprašanje založništva, kajti Mestni muzej je premajhen kolektiv, da bi mogel v današnjih razmerah sam nositi breme izdajanja zbornika.« Med članki omenimo Mineralno bogastvo idrijske občine (Jože Čar, 37 strani) in Prebivalstvo in delovna sila kot dejavnik družbenega razvoja občine Idrija (49 strani). Avtorji drugih člankov so še Niko Jereb, Silvij Blaj, Marko Cigale, Tomaž Pavšič in Stanko Majnik.

Krizno obdobje IR se nadaljuje in naslednjič izidejo IR šele po petih letih, leta 1985, in sicer kot zbornik za leta 1981, 1982 in 1983. Avtorji pretežno zgodovinskih člankov so Marko Cigale, Jože Pfeifer, Cvetko Budkovič, Franc Pavšič, Milan Dolenc, Ana Štucin in Andrej Vovko. Tomaž Pavšič je prispeval Kazalo IR 1956–1980.

Obdobje 1986–2003

Zadnji zvezek zbornika IR izide leta 1986 in sicer za »manjkajoča« leta 1984, 1985 in 1986, tako da so IR ujeli korak s časom. Tokrat je opazen cel kup novosti, ki niso samo zaključki starega, temveč že pomenijo prehod v novo obdobje. Nov uredniški odbor sestavljajo Jože Bavcon, Jurij Bavdaž, Samo Bevk (odgovorni urednik), Jože Čar (glavni urednik), Jože Janež, Franjo Jereb, Janez Kavčič, Ivana Leskovec, Jože Pfeifer, Rudi Skočir, Filip Šemrl in Milan Trušnovec. Tehnična urednika sta Franjo Jereb, ki je skrbel tudi za tehnično izvedbo (tisk), in Rudi Skočir. Novosti se navzven kažejo skozi novo oblikovno podobo IR. Zbornik pri naša predvsem krajše in daljše predstavitve predavanj iz cikla Muzejski večeri v letih 1984, 1985 in 1986. Kot novost se pojavijo Likovne priloge (risbe Nandeta Rupnika) in literarna priloga (Jože Janež, Pesmi). Obe sta ostali pomemben del revije vse do danes. Letnik je bil tiskan v 1100 izvodih, število naročnikov pa je s 140 zraslo kar na okrog 700.

V naslednjih letih do 2003 je v IR literaturo objavljalo 30 avtorjev, nekateri tudi večkrat: Jože Felc, Dušan Moravec, Andrej Lutman, Darko Kaurič, Ivanka Čadež, Jožek Štucin, Franko Vihtelič, Rafko Terpin, Robi Pajer, Janez Podobnik, Mia Skvarča, Franjo Frančič, Sonja Votolen, Tomaž Kosmač, Barbara Kacin - Gračner, Edelman Jurinčič, Jože Janež, Aleš Čar, Gorazd Trušnovec, Dorica Tominec, Marija Vogrič, Marija Cigale, Liljana Homovec, Olga Kolenc, Dragica Krapež, Luko Paljetak, Jernej Sever, Rok Šinkovec, Dimitar Anakiev in Ana Balantič. Literarno rubriko je ves čas urejal Jože Janež.

Likovne priloge so prispevali Jurij Pfeifer, Rafael Terpin, Ivan Seljak - Čopič, Fanči Gostiša, dr. Milan Papež (fotografska zapuščina), Rudi Skočir, Rafael Podobnik, Paolo Bonassi, učenci OŠ Idrija in Cerkno, France Peternelj (fotografska zapuščina), Tanja Simonič, Aleš Mikuž, Milan Trušnovec, Olga Kolenc, Marinka Bočin Persoglia, Danilo Hvala, Luko Paljetak, Janko Prelovec, Drago Kuralt, Gregor Zupančič, Anita Vidic Grah in Nande Rupnik.

Leta 1987 sta izšli dve številki. V prvi najdemo poleg zgodovinskih prispevkov (Janez Kavčič, Anica Štucin, Stanko Majnik) nekaj aktualnih prispevkov (Celostna grafična podoba Idrije – Hedvika Petrič, Krajinski park Zgornja Idrijca – več avtorjev, ekologija). V drugi številki je večji blok posvečen rudniku v zapiranju in prostorski ureditvi Idrije.

Tudi 1988 sta izšla dva zvezka. Vsebinsko se IR zelo razširijo. Aktualnemu dogajanju so posvečeni uvodnik, blok o HE Trebuša in Krajinskem parku Zgornja Idrijca, ekologija in Zapisi. Oblikuje se rubrika Naše znamenite osebnosti.

Leta 1989 izide ena dvojna številka. Takšne redukcije v izhajanju so vedno kazale na finančne ali organizacijske težave. Številka je posvečena 500-letnici Idrije. Avtorji številnih prispevkov so Ivica Kavčič, Marijan Beričič, Jože Felc, Matija Drogenik, Jože Janež, Darinka Soban, Aleksandra Žakelj, Slavica Plahuta, Ivan Križnar, Jože Čar, Ivana Leskovec, Samo Bevk, Djuro Šmicberger, Franc Pavšič, Janez Jeram, Ciril Štokelj, Rafael Podobnik, Marjan Podobnik, Marija Bavdaž, Milan Božič in drugi. Prvič se pojavi rubrika Razmišljanja.

Tudi dvojna številka za leto 1990 je posvečena 500-letnici Idrije. Ob nekaj zgodovinskih člankih je aktualnejši del namenjen Srečanju slovenskih geologov 18.–19. maja 1990 v Idriji.

Leta 1991 sta izšli dve številki. Na mestu glavnega urednika je Jožeta Čarja zamenjala Ivana Leskovec. Številka 1/1991 je posvečena preminulemu dr. Jožetu Pfeiferju. Zapise ob 500-letnici Idrije nadaljujeta prispevka Toneta Wraberja in Ivica Kavčič. Članki so tematsko vezani na zgodovino šolstva, RŽS in zdravstva, laufarijo, znamenite osebnosti, kulturne spomenike, naravne znamenitosti, spomine in raziskave. Številka 2/1991 ima uvodnik (Janez Podobnik), posvečen razglasitvi samostojne in neodvisne Republike Slovenije. O 500-letnici Idrije pišejo Matjaž Kmecl, Janez Podobnik, Lojze Peterle in Ciril Zlobec. Jože Janež in Ivana Leskovec sta pripravila Kazalo IR 1981–1990.

V letih 1992, 1993, 1994 in 1995 izide po en zvezek, običajno z nekajmesečno zamudo. Letnik 1992 ima zelo pestro vsebino. Nadaljujejo se zapisi ob 500-letnici Idrije, članki o znamenitih osebnostih, razni zgodovinski članki, opisi kulturnih in naravnih spomenikov, rubrike Ekologija, Literatura, Zapisi, Raziskave, Predstavitve, Šport, In memoriam in Informacije.

Leta 1993 sestavljajo uredniški odbor Jože Bavcon, Samo Bevk (odgovorni urednik), Jože Čar, Jože Janež, Franjo Jereb (tehnični urednik), Janez Kavčič, Romana Kokošar, Ivana Leskovec (glavna urednica), Rudi Skočir (tehnični urednik), Igor Šebenik, Filip Šemrl, Gorazd Trušnovec in Milan Trušnovec. IR v nakladi 1000 izvodov tiska Franjo Jereb. Tokrat se zaključijo zapisi ob 500-letnici Idrije. Zanimiva novost je blok Žiri se predstavijo s prispevki Mihe Nagliča, Franca Temelja, Matevža Pečelina, Jožeta Peternelja in Franca Kopača. Posebej se predstavi tudi Gimnazija Jurija Vege Idrija.

Teme letnika 1994 so zgodovina (Rafael Terpin, Ana Štucin, Darko Viler), znamenite osebnosti (Slavica Pavlič), naravne znamenitosti, ekologija, predstavitev, odmevi, zapisi, raziskave, šport, In memoriam in informacije.

Letnik 1995 je posvečen 40-letnici izhajanja IR. Opozoriti moram na temeljito komentiran zgodovinski oris, ki ga je napisal Jože Čar. To je do danes, kolikor mi je znano, najpomembnejši zapis o IR. Naredimo še pregled avtorjev člankov leta 1995: Alfred B. Kobal, Mira Hodnik, Karmen Simonič Mervic, Rafko Terpin, Milan Gregorič, Tadeja Primožič, Janez Kavčič, Dorica Tominec, Martina Pišljar in Tomaž Klemenčič, Mira Hodnik, Mirjam Gorkič in Anica Cernatič Gregorič, Marijan Beričič, Stane Murovec, Zvonko Perat, Bojan Režun, Darko Viler, Jožica Dolenc in Milanka Trušnovec.

Z letom 1996 se je za IR končalo težavno obdobje 1992–1995. Spet izideta dve številki. Oblika je nova (kvadratni format), oblikovalec Božo Kralj. Glavna in odgovorna urednica je Ivana Leskovec. IR začne tiskati Gorenjski tisk v Kranju. Tematsko ni večjih novosti: arheologija Divjih bab, zgodovina RŽS in šolstva, Razmišljanja, Literatura, Likovne strani, Filatelija, Predstavitev, Poročila, Potopisi, Spomini, In memoriam, Informacije.

Uredniški odbor v letu 1997 sestavljajo Jože Bavcon, Samo Bevk, Jože Čar, Jože Janež, Janez Kavčič (glavni urednik), Romana Kokošar, Ivana Leskovec (odgovorna urednica), Karmen Simonič Mervic, Heda Petrič Moravec, Filip Semrl, Gorazd Trušnovec in Milan Trušnovec. Oblikovanje in tehnično urejanje je prevzela arhitektka Heda Petrič Moravec, kar je opaziti v profesionalnem videzu revije (rumeno obdobje IR 1997–2001). V številki 1/1997 je prvi večji razdelek posvečen zapiranju RŽS, drugi pa prenovi zgradbe Švica v Idriji. Številka 2/1997 nas preseneti s kar 173 stranmi. Kot novost se v IR pojavi intervju z znanim kulturnim ustvarjalcem (Rafael Podobnik).

Leta 1998, ko je izšla samo ena dvoja številka, postane glavni urednik Jože Janež. Obsežna številka ima kar 190 strani. Enega pomembnejših in odmevnejših uvodnikov (Križa ustvarjalnosti in neodmevni prostor) sploh je prispeval Jože Čar. Številka prinaša prispevke o Čipkarskem festivalu, rudniku leta 1966, zgodovini, znamenitih ljudeh, zanimivostih na Idrijskem in Cerkljanskem, predstavitev knjig in poročila.

Leta 1999 izideta dve številki. V prvi naletimo na večji intervju z gledališkim igralcem Ivanom Rupnikom. Objavljen je prvi članek na temo preobrazbe novega placa v Idriji. Uvedena je nova rubrika Mnenja. V številki 2/1999 je drugi članek o Mestnem trgu (Podrecca), večji blok o Banski Štiavnici, prejšnja rubrika Razmišljanja se je razširila v Esej.

Letnik 2000 nadaljuje s kontekstom prejšnjega. V intervjuju je predstavljen dr. Franjo Kordiš. Literatura in likovna priloga sta posvečeni pomembnemu hrvaškemu književniku, deloma tudi idrijskemu rojaku, Luku Paljetku. V številki

2/2000 najdemo obsežen blok o dediščini in vizijah Idrije. Druge rubrike so Esej, Literatura, Likovna priloga, Mnenja, Ljudje in njihov čas, Zgodovina, Spomini, Zanimivosti, Predstavitve, Poročila. Karmen Simonič Mervic je objavila Kazalo IR 1991–1999. Opazimo, da je naklada IR padla s 1000 na 800 izvodov! n V številki 1/2001 je Rafael Terpin objavil enega od številnih člankov o idrijskih ulicah in hišah. Na serijo Terpinovih člankov (Anton Kos, 1996 (deloma); Ulica svete Barbare, 1997; Novi plac, 1999; Zgornja Gasa, 2001; Spodnja Gasa, 2002) posebej opozarjam iz treh razlogov: ker se mi zdi pomembna, ker še ni doživela ustreznega odmeva in ker si zasluži celovito objavo v knjigi. Omeniti velja še dva temeljna literarna eseja: Zorka Velikajneto o literaturi Jožeta Felca in Aleša Čarja o Andreju Lutmanu. n Leta 2002 je oblikovalec postal Marijan Močivnik, kar se opazi v nekoliko spremenjenem videzu revije (po »rumenem« se začne »sivo« obdobje IR). Izideta dve obsežni številki (197 in 176 strani). V uvodniku je zapisan aktualen koncept revije – odprta revija za družbena, kulturna in zgodovinska vprašanja Idrijskega in Cerkljanskega. Poudarjena sta dva temelja, na katerih so zgrajeni IR – Mestni muzej (izdajatelj) in avtorji (ustvarjalci). Številka 1/2002 je sicer posvečena 100-letnici idrijske realke, prinaša pa še druge, že uveljavljene vsebine: zgodovino, intervju (Darinka Soban), esej, literaturo in likovno prilogo, mnenja, kulturne znamenitosti, naravne znamenitosti, okolje, predstavitve in poročila. V številki 2/2002 najdemo nekaj prispevkov s simpozija Kulturna dediščina v geologiji, rudarstvu in metalurgiji, Idrija, 17.–21. 6. 2002.

Končajmo s številko 1/2003. V intervjuju je predstavljena gledališka igralka Mira Lampe Vujičić. Objavljena sta še dva prispevka z že zgoraj omenjenega simpozija. Večji blok prikazuje idrijsko sakralno likovno dediščino. Predstavljena sta Damir Feigel in Henrik Freyer. Navedimo še sedanji uredniški odbor: Jože Bavcon, Samo Bevk, Jože Čar, Jože Janež (glavni urednik), Robert Jereb, Janez Kavčič, Ivana Leskovec (odgovorna urednica), Karmen Simonič Mervic, Klemen Pust, Ksenija Šabec in Anton Zelenc.

Leta 2006 bodo IR doživeli 50 let!

Iztrgano pozabi » Anton Zelenc

IR, 1956, št. 1

»RUDARJEVI« TEKAČI NA POKLJUKI

V nedeljo 7. januarja so se udeležili štirje tekači ŠD »Rudar« iz Idrije izbirnih tekem v teku na 15 kilometrov za sestavo olimpijskega moštva na Pokljuki. Na tekme seveda niso odšli z nekimi iluzijami, pač pa z namenom, da navežejo stike z našimi najboljšimi tekači in se od njih nekaj navadijo. Med elito tekačev, ki je bila ojačena še z udeležbo italijanskih tekmovalcev, so se pasirali:

- 24. Podobnik Jože,
- 25. Erjavec Jože,
- 26. Mikuž Marijan,
- Miklavič Vlado je odstopil.

Če upoštevamo, da so odšli naši tekmovalci na to težko preizkušnjo brez pravega treninga, ker nam muhasta zima še sedaj ni naklonila snežne odeje, smo z uspehi lahko zadovoljni. Po tekmovanju so bili ocenjeni kot najbolj poštvovalno moštvo in Gorenjska smučarska podzveza jim je poklonila krasen, v usnje vezan album. L. S.

IR, 1956, št. 2

Telesno vzgojna in ostala društva

Zelo važno nalogo opravljajo v našem družbenem razvoju telesno vzgojna in športna društva. Skupnost potrebuje zdrave, močne ljudi, ki bodo znali prenašati napore in ki bodo tudi fizično sposobni kljubovati vsem težavam. »Zdrav duh v zdravem telesu« je star rek, ki pa v polni meri velja tudi za današnje čase.

V občini rešujejo vprašanje telesne vzgoje 2 telesno vzgojni društvi: Športno društvo »Rudar« in »Partizan«, strelsko društvo in društvo tabornikov. V Idriji ima sedež tudi Primorska smučarska podzveza.

IR, 1956, št. 2

PRVENSTVO PRIMORSKE SMUČARSKÉ PODZVEZE

Kljub skrajno neugodni zimi je Primorska smučarska podzveza v Idriji spravila pod streho letošnje prvenstvo Primorske s tekmovanjem v Črnem vrhu nad Idrijo dne 17. in 18. febr. ob dobrih snežnih prilikah.

Prvenstva se je letos udeležilo 7 društev, izven konkurence pa so tekmovali tudi Logatčani. Vseh tekmovalcev je bilo preko 80, prav gotovo pa bi bili presegli številko 100, če snežni zameti ne bi bili zadržali tekmovalcev iz Vipavske doline. Naše ŠD »Rudar« iz Idrije je tudi letos premočno zmagalo in odneslo 9 od 14 naslovov v Idrijo. Posebej pa smo veseli uspeha črnovrških tekmovalcev, ki so izredno napredovali in že letos pustili daleč za seboj vsa ostala društva iz Primorske ter se zasluženo postavili na drugo mesto.

Novi smučarski prvaki Primorske so postali: Skok Ludovika, Partizan Idrija, med mladinkami v teku;
Prijoň Alma, Partizan Gorica, med članicami v teku;
Šulgaj Julij, Rudar Idrija, med mlajšimi mladinci v teku;
Mikuž Marijan, Rudar Idrija, med starejšimi mladinci v teku;
Podobnik Jože, Rudar Idrija, med člani v teku;
Logar Ivi, Rudar Idrija, med člani v slalomu;
Velikajne Anton, Rudar Idrija, med mladinci v slalomu;
Skok Ludovika, Partizan Idrija, med mladinkami v slalomu;
Miklavič Vlado, Rudar Idrija, med člani v veleslalomu;
Crnobrnja Viktor, Rudar Idrija, med mladinci v veleslalomu;
Prijoň Alma, Partizan Nova Gorica, med članicami v veleslalomu;
Skok Anica, Partizan Idrija, med mladinkami v veleslalomu;
Mrak Davorin, Rudar Idrija, med člani v skokih;
Crnobrnja Viktor, Rudar Idrija, med mladinci v skokih.

Tri prvenstvene naslove pa sta prinesli v Idrijo tudi nadarjeni tekmovalki TVD »Partizan« v Idriji sestri Skokovi. Tudi ostali tekmovalci so zasedli najboljša mesta. Žal nam prostor ne dopušča, da bi njihove uspehe navedli poimensko.

IR, 1956, št. 4

»RUDAR« — JESENSKI PRVAK

Nogometna sekcija ŠD »Rudar« je letos napravila svojim številnim navijačem veliko veselje, ko je v jesenskem delu tekmovanja za prvenstvo Primorske nogometne podzveze prišla na prvo mesto.

Dne 9. septembra 1956 v Idriji »Rudar« : NK Koper 3:2 (1:2).

Tekma je bila zelo surova, za kar nosi delno krivdo tudi sodnik, ki ni znal surovosti zatreti že takoj v začetku ter je obetala slab konec. Vsega obsojanja je bilo vredno tudi obnašanje gledalcev, ki so začeli celo posredovati na igrišču in bi bili skoraj spravili svoje igralce ob zaslužen zmagi. Uprava društva je morala za naslednje tekme zaostri rediteljsko službo na igrišču. Igralec Logar Ivi pa je bil nato od podzveze kaznovan z opomnilom.

Dne 7. oktobra 1956 v Idriji »Rudar« : »Primorje« (Ajdovščina) 6:2 (5:2).

Lepa tekma in še lepša zmaga domačinov, nad moštvo, ki je prihajalo v dobro formo in v poznejših tekmah zmagovalo. Domačini so si že takoj v začetku zagotovili veliko prednost, ki je gostje pozneje niso mogli nadoknaditi, čeprav so se trudili in igrali zelo požrtvovalno.

Med gledalci bi želeli več objektivnosti in manj neprimernih besedi in vzklikov, ki niso dostojni za kulturnega človeka, še manj pa za športnika!

Mladinci so tudi tokrat zmagali s 4:2, vendar so morali tekmo prepustiti nasprotniku s 3:0.

Strelci golov: Logar Ivi in Likar Marijan po 6, Leskovec Boris 4 in Likar Silvij 1.

Moštvo je v glavnem nastopalo z istimi igralci in je le dvakrat ali trikrat postavilo rezerve: Brus Silvo, Mikuž Marijan, Franko Pavle (Gosler Silvo), Poljanec Rafael, Nanut Stanko, Kavčič Franc, Likar Marijan, Logar Ivi, Leskovec Boris, Crnobrnja Viktor, Likar Silvo (Velikajne Tone).

Lestvica ob koncu jesenskega dela:

1. Rudar	5	4	1	0	17:8	9
2. Postojna	5	2	2	1	13:8	6
3. Primorje	5	3	0	1	12:14	6
4. Koper	5	2	1	2	16:12	5
5. Tabor	5	1	0	4	11:15	2
6. Anhovo	5	1	0	4	7:19	2

V pomladnem delu tekmovanja čakajo naše društvo težje naloge, ker bo moralo 3 tekme igrati na tujih igriščih, vendar upamo, da mu bodo 3 točke prednosti zadostovale za končno zmago.

Uspeh našega društva je toliko večji, ker je bil dosežen brez kakega tujega trenerja. S. L.

IR, 1957, št. 1

SLALOM ŠD »RUDARJA«

Zadovoljive snežne razmere je dne 13. januarja 1957 izkoristilo ŠD »Rudar« za organizacijo društvenega slaloma pod Kacijanarjem nad Idrijo. Tekma se je odlikovala po tem, da je večina tekmovalcev spustila vratca in so bili zato diskvalificirani. Proga je bila dolga 300 m in je imela 120 m višinske razlike ter 35 vrat. Prevozili so jo dvakrat.

Med člani je zmagal Vlado Miklavič s časom 1.56, drugi je bil Peter Logar s časom 2.16. Nastopilo je 8 tekmovalcev.

Mladincev je nastopilo 12. Zmagal je Dušan Poljanšek s časom 2.20.1 pred Ivanom Ličem z 2.50.1 in Radom Rijavcem s 3.05.2.

To tekmovanje je pokazalo, da se začenjajo uveljavljati mladi tekači, ki se bodo že letos resno uvrstili med prva mesta. S. L.

IR, 1957, št. 2

ŠD »RUDAR« — PRVAK PRIMORSKE NOGOMETNE PODZVEZE

Nogometna sekcija našega »Rudarja« je po dolgih letih le dosegla svoj cilj. Po že nekako tradicionalnem drugem mestu v preteklosti je letos postala primorski prvak, ker tudi v pomladanskem delu tekmovanja ni popolnoma nič popustila in dosegla celo več točk, kakor jih je bilo predvidenih po papirnatih izračunih. Zahvala za uspeh gre discipliniranosti in požrtvovalnosti naših nogometašev, ki so po težkem osemurnem delu našli še dovolj moči za vajo in za požrtvovalno odigravanje težkih prvenstvenih tekem. Ker nočemo napraviti prav nobenemu krivice s posebnimi pohvalami, naj nam bo dovoljeno, da imenujemo na prvem mestu samo našega nogometnega veterana Rafaela Poljanca, ki ga lahko po disciplini in predanosti društvu postavimo za vzor vsem nogometašem.

Iztrgano pozabi » Anton Zelenc

IR, 1957, št. 4 SD »RUDAR«

V LJUBLJANSKO-PRIMORSKI LIGI

Novinec v slovensko-primorski ligi, naš »Rudar«, je odigral jesenski del tekmovanja z menjajočo se srečo, ki mu ni bila posebno naklonjena. Ostane nam torej upanje, da bo imel v spomladanskem delu tekmovanja več sreče in se bo na prvenstveni lestvici pomaknil višje. Ugotovimo pa lahko, da so vsi nogometni forumi ocenili nastopanje našega moštva kot najbolj disciplinirano. Posebno laskavo oceno mu je napisala »Ljudska pravica« ob končanem jesenskem tekmovanju. Poudarila je, da so bili uspehi doseženi brez plačanega trenerja in z domačimi fanti, ki so vselej igrali zelo lepo, disciplinirano in poštivovalno.

IR, 1958, št. 1

Društvene sankaske tekme

V sklopu TVD »Partizan« Idrija je bila v začetku leta 1958 ustanovljena sankaska sekcija, ki so jo registrirali tudi pri Sankaskem odboru Smučarske zveze Slovenije v Kranju. Za načelnika je bil izvoljen Danilo Vontčina, kot pomočnika pa Milan Miklavčič in Marijan Gosler. Sekcija je začela takoj z živahno dejavnostjo in je prevzela nalogo, da povzdigne sankastvo, ki je v Idriji zelo razširjeno kot ljudski šport, na športno in tekmovalno raven. Uvajati je začela tudi prave tekmovalne sani, ki se bistveno razlikujejo od domačih ljudskih sani.

Prve tekme za društveno prvenstvo so bile v nedeljo, 27. januarja, v dopoldanskih urah. Nastopilo je okrog 80 tekmovalcev.

Navajamo samo rezultate tekmovalcev, ki so dosegli prva mesta: Člani posamezno: Milan Stekar; dvojice: Milan in Ivan Miklavčič, ki sta tudi dosegla najboljši čas dneva, 6 minut in 23 sekund. Mladinci posamezno: Marijan Grof; dvojice: Pirkovič in Uršič. Mladinke posamezno: Silva Kanduč; dvojice: Francini in Vontčina. Pionirji posamezno: Edi Pivk; dvojice: Bremec in Božkerin. Pionirke posamezno: Milica Žigon; dvojice: Moravec in Repar.

Tekmovalna proga je bila speljana od zgorne gostilne na Kovačevem rovtu do Likarice in je bila dolga 3 km z višinsko razliko 500 m. Konec tekmovanja je nastopilo še 25 cicibanov na skrajšani progi. Ob idealnih snežnih razmerah je tekmovanje poteklo v najlepšem redu, najboljšim pa so razna podjetja darovala praktična darila.

S. L.

IR, 1959, št. 4

TELESNA VZGOJA

DAJMO TELESNI VZGOJI V NAŠI OBČINI PRAVO MESTO

Idrijčani so znani daleč naokrog po svoji telesnovzgojni tradiciji. Njeni vneti telovadci, danes že sivi možje, so prispevali k temu, da se je govorilo o krepkih in postavnih idrijskih fantih od Beograda do Rima. Koliko lepih spominov, koliko zmag, pa tudi častnih porazov so prebili doma in na tujem v 60 letih. Sedim med njimi. Sosednjemu omizju mladih ljudi je pravkar prinesla četrti liter belega. Naši veterani so skromni, mislim, da so obsedeli ob prvem kozarcu. »Ja, takrat v Turinu pa smo jih!« pravi, poln zanosa, stari Karčnik.

V Idriji je 1200 šoloobveznih otrok, 300 predšolskih otrok, starih od 4 do 6 let, in okoli 300 članov TVD Partizan-Rudar.

Skozi edino telovadnico, ki niti tehnično, niti higienično ne ustreza, bi morale tedensko 4800 telovadcev, sprejme pa jih ob 10-urni dnevni zasedbi tedensko le 900. Kot vidite, krije le peti del resničnih potreb. Idrija nadalje nima tekalnih steza, stadiona, bazena, nima urejenih zimskih smučišč in sankališč itd. Kup potreb, ob katerih se ustavljajo in si belijo glave odborniki, člani TVD in Sveta za telesno vzgojo.

Letos je bilo v zvezi z gradnjo športnih objektov veliko akcij v državnem in tudi republiškem merilu. Tudi v Idriji smo se lotili športnih objektov. Vendar, kjer je malo denarja, je tudi malo muzike, pravi pregovor in tako je bilo pri nas. S 3.400.000 dinarji so eni hoteli bazen, drugi stadion, tretji telovadnico, pa tudi za vse skupaj ni manjkalo glasov. Še nekaj takih sej, pa bi nam bil za letos sneg ohladil živce, preden bi se bili česa lotili. Končno smo spoznali, da želimo vsi nekaj, postavili smo tehnično komisijo za gradnjo športnih objektov pri Svetu za telesno vzgojo in ji poverili tehnično izvedbo del. Lotili smo se stadiona, ker s sredstvi, ki jih imamo, ostalih objektov ne bi naredili. Vendar športni delavci in naša tehnična komisija od ostalih, za nas tako potrebnih objektov ne odstopa in jih bomo v nekem določenem razdobju zgradili.

NAŠI ROKOMETAŠI — JESENSKI PRVAKI

Postavili smo si petletni prespektivni načrt gradenj. Navajam ga v glavnih obrisih, ker je razporeditev del v marsičem odvisna od republiške in okrajne pomoči. Letos bomo v grobem končali s stadionom, žičnico na Vojskem, skakalnico v Črnem vrhu, z zložljivo železno konstrukcijo bomo zavarovali ovinek nad Peklom na sankski progi in uredili slačilnico ob letnem igrišču. Stadion naj bi odprli 25. maja 1960. To leto mislimo začeti tudi s telovadnico ali z bazenom — vse je odvisno od že omenjenega. Nadaljevali bomo z zavarovanjem sankaske proge. Vedeti

morate, da je proga s Kovačevega Rovta ena najlepših v Sloveniji, da se s podobno lahko postavi le Avstrija in da bo ureditev te proge za nas zelo velikega pomena. V naslednjih letih bomo končevali glavne objekte, ob njih pa urejali manjša igrišča, zelene pásove in ostale naprave, ki jih predvidevajo načrti.

To so načrti, ki jih začenjamo uresničevati. Tihop upamo, da nam bo priskočila republika na pomoč, vendar moramo računati predvsem na lastna sredstva.

Koliko laže bi bilo naši tehnični komisiji, če bi ji priskočila na pomoč podjetja, če bi lahko računala, da bo jutri 100 prostovoljcev ravnalo nasipe, da bodo v dveh dneh razprodani bloki po 10 dinarjev in podobno. Smešno, kako majhna žrtev in vendar, koliko jih je, ki so pripravljeni nanjo? Ali ni to naša skupna skrb? Ne čutite, da smo moralno dolžni vzgojiti zdravo in čvrsto mladino, dolžni smo ji dati tisto življenje, ki se ne kupuje z denarjem niti ne dobi s kozarcem v roki.

Primimo za delo in ustvarimo pogoje, da bo tudi v bodoče rasel zdrav, vesel in srečen rod v idrijski kotlini.

Bojan Križaj

Dne 20. decembra smo imeli v Idriji podzvezno rokometno prvenstvo, na katerem je sodelovalo 8 moških ekip in 2 ženski. Tekmovanje je bilo odlično organizirano in je doseglo najlepši uspeh.

Prve so končale ženske: članice RK Ajdovščina so gladko zmagale nad našimi mladimi

Rokometno moštvo

rokometaicami z 11:5 in postale jesenske prvakinje, naše pa so po sili razmer dosegle častno drugo mesto.

Moški so bili razdeljeni v dve skupini. V prvi je naše moštvo premagalo vse nasprotnike (gimnazijo Gorica, TVD Dornberg in TVD Vipava). V drugi skupini so prišli na prvo mesto rokometiški iz Cerkna, ki so se v finalu srečali z našim moštvom. To je bila najlepša igra turnirja, v kateri so naši mladi rokometiški zaigrali odlično in zmagali s 14:3 (8:3).

Naši rokometiški so tako postali jesenski prvaki Goriške rokometne podzveze in so si ustvarili najboljše prednosti tudi za pomladanski del tekmovanja. Po tekmovanju so odigrali še prijateljsko tekmo z republiškim ligašem iz Ajdovščine in prav tako zmagali. Ze naslednjo nedeljo pa so odigrali še uradno tekmo za okrajno prvenstvo z istim moštvom, a ligaši so se jim revanžirali za poraz v Idriji in ohranili okrajno prvenstvo.

S. L.

Iztrgano pozabi » Anton Zelenc

IR, 1960, št. 1

VELIKA AKTIVNOST NAŠEGA NAMIZNOTENIŠKEGA KLUBA

V drugi polovici lanskega leta je postal zelo aktiven naš Namiznoteniški klub. Zanimivo je, da ga je goriški center avtomatično vpisal med svoje člane, zveza v Ljubljani pa ga je dodelila logaškemu centru. Naši tekmovalci so se odzvali vabilom obeh centrov, kar jim je gotovo koristilo, čeprav v organizacijskem pogledu to ni pravično.

IR, 1960, št. 4

Otvoritev igrišča za gimnazijo
9. IV. 1960

V juniju so najprej izvedli klubsko prvenstvo, katerega se je udeležilo 14 tekmovalcev. Turnir je bil skupen za člane in mladince. Prvo mesto je zasedel z 12 točkami in v razmerju setov 25:3 Milan Miklavčič. Na drugo mesto je prišel Andrej Mažgon (12 točk, razmerje setov 24:3) in postal mladinski prvak. Sledijo: Gabriel Albreht, Srečko Poljanec, Anton Basile, Stanislav Tušar idr.

IR, 1961, št. 1

V IDRJI JE BILO TUDI REPUBLIŠKO SANKAŠKO PRVENSTVO

Odlčne snežne razmere in idealna sankška proga s Kovačevega rovta sta odločili, da je Sankška zveza Slovenije poverila letošnje četrto republiško prvenstvo Idrijčanom, ki so ga prav tako izvedli v splošno zadovoljstvo.

Tekmovanje 12. februarja je bilo že kar nekoliko pozno, ker je sončno vreme naglo pobiralo sneg s sankških prog in samo Idrijčani so lahko še porabili gornji del proge za tako važno prireditvev. Prijavilo se je 7 članic in kar 59 članov. Mladinsko prvenstvo je bilo letos ločeno.

Med članicami žal ni bilo nobene predstavnice iz Idrije. Naše sneguljčice so se stopile v svoji nežnosti tudi v vseh ostalih športnih panogah in samo začarani kraljevič izza devete gore jih bo lahko še rešil. Drugega o naših dekletih žal ne moremo povedati.

Nasprotno pa smo z rezultati članov prijetno presenečeni, ker moramo upoštevati, da so tekmovali z našo državno elito. Najprijetneje je presenetil Silvo Gosler, ki je z dobro vožnjo dosegel častno peto mesto. Milan Miklavčič je bil 9., Ivi Miklavčič 13., Viktor Strnen pa 29. V dvosedihi sta bila najboljša Miklavčič-Jurjavčič, ki sta prišla na 6.—7. mesto.

Tako je letos Idrija izvedla kar dvoje pomembnih tekmovalj. Ko smo prisluhnili razgovoru mnogih funkcionarjev, ki so se čudili krasnim pogojem za zimske športe v našem mestu, smo se prepričali, da naša zahteva po uvrstitvi Idrije med zimsko-sportne kraje ni neosnovana. To bodo morali prej ali slej upoštevati tudi tujsko-prometni delavci in to dejstvo izkoristiti tudi v gospodarske namene. S. L.

LEP USPEH NAŠIH PLAVALCEV

Dne 19. avgusta je bilo v Novi Gorici občinsko prvenstvo v plavanju, na katerega so bili kot gostje povabljeni tudi plavalci iz Idrije. Na tekmovalce je odšlo 8 plavalcev, ki so tekmovali v 13 panogah. Med starejšimi pionirji je na 100 m prosto Miloš Poljanšek dosegel drugo mesto, na 100 m prsno pa je bil Brus prvi, Likar pa drugi, med starejšimi pionirkami sta bili Stegenškovi prva in druga, med člani 200 m prsno je bil Ivan Jereb drugi, na 400 m prosto je bil Poljanšek drugi, med mlajšimi pionirji je Robi Novak v kravlu dosegel tretje mesto. Poleg teh odličnih uspehov so tekmovalci iz Idrije dosegli še 4 četrta mesta in 1 peto.

Ce upoštevamo, da je na tekmovalstvu nastopilo okoli 80 tekmovalcev z ekipami po 35, moramo biti z uspehom Idrijčanov več kot zadovoljni. Pri tem moramo upoštevati, da naši tekmovalci nimajo nikake možnosti za vadbo v primernem bazenu in da se obračati sploh niso znali, ker tega še nikjer niso vadili. Sklepati moramo torej, da bi v Idriji lahko imeli tudi v vodnih športih najboljše tekmovalce, če bi imeli plavalni bazen, na katerega čaka naša mladina že ves čas po osvoboditvi. S. L.

MEDDRUŠTVENO TEKMOVANJE MLADINCEV IN PIONIRJEV V LOGATCU

Dne 20. januarja je odšla 10-članska ekipa našega društva v Logatec, kjer je dosegla zelo dobre uspehe med tekmovalci iz petih sosednjih društev. Med mladinci je dosegel v slalomu prvo mesto Peter Poljanšek s časom 42,7. Boris Jordan je bil tretji s časom 45,9, Milan Jurjavčič pa peti s časom 47,8. V smuku je bil drugi Milan Jurjavčič s časom 14,3, tretji Peter Poljanšek s časom 14,8 in 6. Boris Jordan s 15,2. Pri skokih je bil Marjan Alič tretji (16,5, 17 m), Peter Poljanšek pa je bil peti (15,5, 16,5 m) na dvajsetmetrski skalnici.

Starejši pionirji: v slalomu je bil prvi Igor Božič s 34,4, tretji je bil Milan Miklavčič z 38, peti pa Miloš Poljanšek s 40,1. V smuku je bil prvi Miloš Poljanšek z 10,9, drugi Igor Božič z 10,9 in četrti Milan Miklavčič z 11,8. Pri tehkih je bil prvi Franc Alič s 7,26 za dve minuti pred

drugoplasiranim. Slabši uspeh smo dosegli samo v skokih, kjer je bil Jure Lapajne šele šesti.

Pri mlajših pionirjih je sodeloval samo Ernil Karuzo, ki je v smuku in slalomu dosegel častno tretje mesto.

Organizacija je bila zelo dobra, Logatčani so bili tekmovalcev iz Idrije zelo veseli in so obljubili, da bodo obisk vrnili ob prvi priliki.

Meddruštveno tekmovalstvo v Starem trgu dne 27. januarja 1963. Udeležba je bila približno ista kakor prejšnjo nedeljo v Logatcu, le da so sodelovali tudi Postojnčani. Naša ekipa je štela 6 tekmovalcev. Med člani je dosegel Dušan Poljanšek 2. mesto v slalomu, tretje v smuku, v kombinaciji pa drugo mesto. Dimitrij Žigon je bil v slalomu 4., pri smuku pa je zlomil smučko.

Med mladinci je v slalomu dosegel prvo mesto Peter Poljanšek, drugo mesto v smuku in prvo v kombinaciji. Boris Jordan je bil v slalomu in smuku 4., v kombinaciji pa drugi.

Pionirska ekipa na republiškem prvenstvu v Trzinu: sestavljali so jo trije starejši pionirji in dva mlajša. Starejši pionirji so imeli med tekmovalcem izredno smolo. Miloš Poljanšek je med veleslalomom podrl žensko, ki je prečkala progo, Julijan pa je med tekmovalcem dohitel predvozača in se tako nerodno zapletel z njim, da sta oba zdrknila med zadnja mesta. Med mlajšimi pionirji je bil Boris Kržišnik 27., Silvij Velikajne pa 31. med 140 tekmovalci.

Naš najuspešnejši smučar
Andrej Erjavec

Iztrgano pozabi » Anton Zelenc

IR, 1963, št. 2

Namizni tenis

Dne 1. in 2. junija je bilo klubsko tekmovanje najmlajših. Udeležilo se ga je 39 pionirjev in 16 pionirk. Pri pionirkah je zmagala Jana Likar pred Božo Gnezda in Nušo Koder, pri pionirjih pa je bil prvi Branko Skvarča iz 2. razreda pred Dragom Nanutom in Darkom Tratnikom.

IR, 1963, št. 3

Nogomet: Dne 23. junija so mladinci našega »Rudarja« prvič po dolgih letih nastopili izven Idrije v Ajdovščini v predtekmi proti tamkajšnjemu »Primorju« in zmagali z 2:1.

Zmagovito moštvo v namiznem tenisu na Vojškem (Bazile, Poljanšek, Svetlik)

Foto: Jerman

IR, 1963, št. 2

KOŠARKA: V Idriji je spomladi zopet oživila košarka. Ekipa Rudarja tekmuje v severnoprimerški ligi s štirimi drugimi ekipami. V prvem nastopu v Cerknem je proti pričakovanju Rudar zmagal z rezultatom 56:46 (12. maja). V drugem srečanju se je naše moštvo pomerilo doma z učiteljiščem iz Tolmina in v drugem polčasu tekme zelo popustilo, tako da je bil rezultat 68:54 za učiteljišči. Dne 2. junija je ekipa nastopila v Kobaridu, kjer je prav tako izgubila z rezultatom 28:36.

IR, 1963, št. 4

Namizni tenis ima za seboj razgibano jesensko sezono, ki se bo sedaj nadaljevala v zimski.

28. septembra je organizirala obč. zveza za tel. vzgojo prvenstvo osnovnih šol tako, da je idrijska šola igrala z razrednimi moštvi, podeželske šole pa kot celote. Sodelovalo je 16 moških in ženskih ekip, zmagal pa je 8. a razred iz Idrije v postavi Miloš Poljanšek, Rudi Troha in Stojan Vončina, ki niso izgubili niti niza. S to zmago si je idrijska osnovna šola pridobila pravico sodelovanja na republiškem prvenstvu.

6. oktobra sta se srečali ekipi »Partizana« iz Skofij in našega »Rudarja«. Naši tekmovalci so zmagali z 9:4, med posameznimi mladinci je bil najboljši naš Edi Svetlik, drugi je bil Franc Jež iz Skofij, tretji pa Miloš Poljanšek iz Idrije. Med pionirji je bil najboljši zopet Miloš Poljanšek, drugi pa je bil Stojan Vončina, oba iz Idrije.

Dne 20. oktobra so imele naše mladinke klubsko prvenstvo, kjer jih je nastopilo 12. Zmagala je Vera Močnik, druga je bila Zdravka Mažgon.

28. in 29. novembra je bilo na Jesenicah republiško prvenstvo pionirjev in mladincev. »Rudar« je nastopil samo s pionirji, kjer je sodelovalo nad 60 mladih tekmovalcev. Ekipno sta Poljanšek in Vončina dosegla zelo lepo 3. mesto takoj za »Triglavom« iz Kranja in »Fužinarjem« z Raven. Med posamezniki pa je bil Miloš Poljanšek 4., Stojan Vončina pa 5. Jule Pavšič je bil 11., Toni Novak 14., Rudi Troha pa 18.

Do tu so prišli naši tekmovalci brez pravega treninga, dalje pa brez tega ne bodo mogli!

IR, 1964, št. 1

Namizni tenis: po uspešnem zaključku republiškega prvenstva na Jesenicah je član »Rudarja« Miloš Poljanšek prišel v republiško pionirsko reprezentanco, ki je 15. januarja v Zagrebu na državnem ekipnem prvenstvu dosegla prvo mesto. Dne 26. januarja je bilo v Ajdovščini

IR, 1964, št. 3

Telovadba

Telovadba: Okrajno prvenstvo mladih tekmovalcev je bilo letos 10. maja za ženske v Dornberku in za moške v Sežani. Nastopilo je 8 moštev »Partizana«. Naši mladi tekmovalci so dosegli zadovoljive uspehe. Pri mlajših pionirjih je zmagala vrsta iz Nove Gorice z 228,1 točke pred Idrijo z 226,1 točke in pred Sežano, ki je dosegla 206,7 točke. V tekmovanju mladincev v 3. razredu je nastopila sicer samo naša vrsta, vendar je svojo nalogo dobro opravila. Prvi je bil Alič pred Vidmarjem in Gnezdom.

IR, 1968, št. 3

Rokomet

Rokometni klub v Idriji ima za seboj leto dni dela. Od ustanovitve kluba pa do danes je rokomet postal v Idriji ena glavnih športnih panog. Z dograditvijo novega rokometnega igrišča in telovadnice se bo ta dinamična in fiziološko zelo učinkovita igra še bolj razširila med mladino.

V primorski conski rokometni ligi so v sezoni 1967/68 nastopali člani. Uradna lestvica je:

1. »Ilirska Bistrica«	16	11	1	4	295:218	23
2. »Koper«	16	10	1	5	304:255	21
3. »Izola«	16	10	0	6	278:226	20
4. »Jadran« Kozina	16	9	1	6	331:285	19
5. »Vipavec« Vipava	16	9	1	6	236:226	19
6. »Nova Gorica«	16	9	0	7	305:274	18
7. »Idrija«	16	6	2	8	315:345	14
8. »Dobravlj«	16	3	0	13	211:289	6
9. »Nanos« Postojna	16	2	0	14	275:432	4

Čeprav so Idrijčani novinci v ligi, s sedmim mestom ne morejo biti zadovoljni. Idrija ima bogato rokometno tradicijo, nima pa za zdaj še urejenih pogojev za trening. Igrišče na Trgu svobode je le izhod v sili. Povprečna starost članskega moštva je 23 let, potem pa je praznina do 15-letnih mladincev. Sole v idrijski občini ne osveščajo zadosti mladine o potrebi telesne vzgoje in jo vse premalo usmerjajo v tekmovalni šport. V »fair playu« je bilo idrijsko moštvo v primorski conski ligi drugo.

IR, 1969, št. 1

ROKOMET

19. 2. 1969 in 23. 2. 1969 je bilo v Ljubljani žensko zimsko prvenstvo v rokometu. Naša dekleta so bila uvrščena v B skupino.

Rezultati: 1. kolo.

RK Idrija : RK Olimpija B	3 : 7
RK Idrija : RK Slovan 2	5 : 6
RK Idrija : RK Mokerc	11 : 2

2. kolo

RK Idrija : RK Olimpija B	4 : 6
RK Idrija : RK Slovan 2	6 : 11
RK Idrija : RK Mokerc	11 : 6

Z igro Idrijčank, ki so prvič sodelovale na tako močnem prvenstvu, smo lahko zadovoljni. Prikazale so borbeno in domiselno igro. Motilo jih je le veliko igrišče v hali Tivoli. Po besedah Mitja Vidica, trenerja I. ekipe RK Olimpija, so naše igralko izredno perspektivne.

Seveda pa jim manjka tekmovalna rutina in tehnika.

Iztrgano pozabi » Anton Zelenc

JUDO

Idrijski judoisti so dobro pričeli s tekmovanji. 20. 10. 1968 so sodelovali na odprtem mladinskem prvenstvu Ljubljane. Sergij Bezeljak je v težki kategoriji zasedel 3. mesto, Veljko Bevk je bil prav tako 3. v poltežki kategoriji. 2. 2. 1969 je bilo v Idriji I. kolo II. slovenske lige. Rezultati tekmovanja so:

Alpina : Merkur	12 : 50
Olimpija : Alpina	47 : 17

Judoisti Merkurja so po prvem kolu na petem mestu.

Murska Sobota je bila 9. 2. 1969 prizorišče republiškega mladinskega prvenstva. Naši tekmovalci na tem tekmovanju niso dosegli vidnih rezultatov. Trener Veljko Bevk na je povedal, da judoisti trenirajo 3-krat na teden. Organizirali so začetne treninge, ki jih obiskuje 20 mladih športnikov. Pri treningih pomaga tudi trener Dane Veihar. Glavni problem kluba pa je pomanjkanje finančnih sredstev in neustrezne blazine.

IR, 1972, št. 1 - 2

Navadne sanke:

Idrija (delavske športne igre): na tem tekmovanju je sodelovalo 7 tekmovalk in 63 tekmovalcev. Pri ženskah je zmagala Marta Jereb (Psih.b.), pred Slapničarjevo (Psih.b.) in Vojko Čuk (Tov. kolektorjev). Pri članih je zmagal Anton Kenda (Avtoprevoz Idrija), drugi je bil Stanko Koler (Simplex), tretji pa Milan Miklavčič (Gozdni obrat Idrija).

Na občinskem šolskem prvenstvu je sodelovalo 52 tekmovalcev, vendar je bilo tekmovanje izvedeno na dan, ko so popoldanski učenci imeli pouk.

Pri mlajšim pionirkah je bila prva Jana Miklavčič pred Marinko Logar (obe iz Idrije). Pri st. pionirkah je bila prva Sonja Pavšič (Sp. Idrija), druga Tanja Bržnik (Idrija) in tretja Milojka Bevk. Pri ml. pionirjih je bil prvi Bojan Miklavčič, drugi Cveto Kobal (Idrija) in tretji Vojko Carl (Sp. Idrija). Tekmovanje je zelo uspelo, pa bi bilo želeli, da bi drugo leto poslale na tekmovanje svoje zastopnike tudi druge šole.

IR. 1973. št. 3 - 4

OBČNI ZBOR ROKOMETNEGA KLUBA CERKNO.

V Cerknem je bil 12. septembra občni zbor rokometnega kluba ETA, ki je nastal iz dosedanega RK IMP Idrija. Čeprav je roket v Idriji imel že precej bogate tradicije ter ženska ekipa kluba že tretje leto uspešno tekmuje v slovenski rokometni ligi, je bil nadaljnji obstoj kluba nemogoč. Nesoglasja med upravo kluba in nekaterimi športnimi funkcionarji, ki so se pričela ob vstopu ženske ekipe v slovensko ligo, so narasla do take stopnje, da klub ni imel več možnosti za nadaljnje delo. Le upornosti sekretarja kluba Janeza Mauserja, trenerja Tineta Kandareta ter predsednika Ivana Šuligoja gre zahvala, da se klub ni razpustil že pred krajem lanskega ligaškega tekmovanja. Zaradi tega je klub našel rešitev v tem, da prenese svoj sedež v Cerkno, kjer je pokroviteljstvo nad njim prevzela sindikalna organizacija tovarne Eta, ki je že doslej veliko pomagala klubu. Ta sklep je bil na občnem zboru potrjen. Tako je Idrija izgubila športni kolektiv, ki je bil kljub vsem težavam delaven, Cerkno pa je postalo novo središče rokometu v naši občini.

IR, 1974, št. 1 - 2

KK IDRIJA, NASTANEK, RAZVOJ IN DELO KLUBA

Izredna ekspanzija košarke pri nas in v svetu je nujno morala povzročiti zanimanje ljudi za to zvrst športne igre. Če k temu dodamo še uspehe, ki jih je dosegla in jih še dosega jugoslovanska košarska reprezentanca, potem nam je jasno, da je tudi v Idriji moralo priti do poskusov igranja košarke. Sprva neorganizirano, kasneje pod vplivom raznih faktorjev organizirano v raznih skupinah.

Iz ene od takih rekreacijskih skupin, ki je štela sprva samo devet ljudi, se je konec leta 1969 rodil zametek današnjega kluba. Prvo tekmo so odigrali 25. oktobra istega leta. Večina teh ljudi je še vedno naivna; ali so igralci, vodniki ali trenerji v klubu, le nekaj jih je, ki so zaradi preobremenjenosti v službi prekinili delo in se posvetili drugim dejavnostim, kljub temu pa so še vedno ohranili stik s klubom.

Ta skupina zanesenjakov je pričela s treningom in igranjem brez kakršnekoli pomoči od zunaj, družilo jih je zgolj veselje do igre. Tako so si sami plačevali vožnjo in sodnike na tekmah. Naslednje leto so od ObZTK dobili 6000.- ND, kar je zadostovalo za nabavo najnujnejših rekvizitov, kot so žoge, dresi, ter za vožnjo in plačevanje sodnikov.

Iztrgano pozabi » Anton Zelenc

Ekipa KK Idrija, ki se je uvrstila v 2. SKL - zahod. Stojijo z leve: Vojko Tratnik, Edi Rupnik, Bogdan Rupnik, Ljubo Ukmar, Boris Troha, trener Rado Vehar. Čepijo: Jurij Kokalj, Zoran Kenda, Mirko Markš, Dušan Kokalj, Adolf - Sine Pečelin. Opomba Anton Zelenc

Dó leta 1972 so k klubu pristopili še trije člani, tako da je skupina štela 12 ljudi. Z osvojitvijo prvega mesta v Ljubljanski tekmovalni skupnosti so si fantje tega leta priborili pravico nastopanja v drugi slovenski ligi – Zahod. To pa je preseglo organizacijske, tehnične in materialne zmožnosti tako majhne skupine. Zato je 29.10.1972 ta dvanajstčlanska skupina organizirala ustanovni občni zbor ter tako uradno potrdila ustanovitev KK Idrija. Klub ima predsednika, tajnika, blagajnika, upravni odbor, 15 igralcev v članski ekipi, 10 mladincev in 35 pionirjev, razdeljenih v štiri skupine pod vodstvom petih vodnikov: Julija Kržišnika, Dušana Kokalja, Mirka Markša, Zorana Kenda in Rada Veharja. Števila pionirjev ni mogoče povečati zaradi pomanjkanja vadbenega prostora in strokovnega kadra. Mladinci vadijo dvakrat tedensko pod vodstvom Adolfa Pečelina. Osnovni cilj, ki ga je klub zasledoval pri formiranju pionirske in mladinske ekipe, je bil aktivirati mladino v koristni panogi ter jo tako odvrniti od ceste, gostiln in drugih kvarnih vplivov.

Pod vodstvom trenerja Rada Veharja so v tekmovalni sezoni 1973 tekmovali naslednji igralci: Zoran Kenda, Dušan Kokalj, Jurij Kokalj, Bogdan Rupnik, Edi Rupnik, Boris Troha, Mirko Markš, Adolf Pečelin, Ljubo Ukmar, Vojko Tratnik in Roman Carli. Letos pa so h klubu pristopili še naslednji mladinci: Ivan Grahelj, Robert Vončina, Miran Fink in Vojko Boškovič.

Vse to je le krajši prikaz razvoja, teženj, želja, dela in ciljev, ki si jih člani kluba zavestno postavljajo ter jih na družbeno sprejemljiv način uresničujejo in rešujejo, žal največkrat sami, le malokdaj pa s pomočjo organizacij, ki bi za tako dejavnost, kot jo je pokazal klub, morale biti najbolj zainteresirane in podpirati delo in teženje kluba. Vsem članom kluba je znan kvaren vpliv današnjega življenja na rast in razvoj mladega organizma, znano je, da ima polovica mladih ljudi v SRS različne telesne okvare, da skokovito narašča število obolenj srca in ožilja, da se pojavlja rejenost zaradi premajhne telesne aktivnosti in da vse več mladih ljudi zahaja v gostilne, kar vpliva na naraščanje kaznivih dejanj. Znano je tudi, da s pravilno izbranimi motoričnimi nalogami odločilno vplivamo na razvoj inteligence pri mladem človeku, posebno v njegovi rani mladosti. Naš klub se tega zaveda in se po svojih močeh bori proti vsem tem škodljivim pojavom današnjega življenja z organizirano vadbo, ki naj aktivira čim večje število mladine in jo usmerja na pravilno življenjsko pot.

Zimski trening na Vojskem leta 1973
FOTO: R. VEHAR

IR, 1976, št. 1 - 2

RAZVOJ ALPINIZMA V IDRJI

Nekateri idrijski planinci so se že nekaj let lotevali vzponov, ki sodijo v vrst alpinizma. Pozimi so se vzpenjali na gore, visoke nad 2000 metrov. Udeleževali so se turnih smukov. Poleti so hodili na ledeniške gore v Visoke Ture, centralne in zapadne Alpe. Šli so celo na visoke gore Atlasa. Hkrati so se lotevali tudi plezanja v stenah Julijskih in Kamniških Alp ter celo v tujih gorah. Med drugim so se povzpeli na Matterhorn. Ker tak šport zahteva dobro mero alpinističnega znanja, fizične sposobnosti in organiziranega dela, sicer se človek po nepotrebnem izpostavlja prevelikim nevarnostim, je bilo potrebno tudi v Idriji ustanoviti alpinistično organizacijo.

Idrijski alpinisti so hitro prehodili pot do samostojnosti, ker niso le čakali na tujo pomoč, ampak so sami veliko delali.

Z nastankom alpinistične organizacije je prišlo do kvalitativnih novosti v delu idrijskih planincev. Poleg plezanja v stenah in zimskih pristopov na visoke gore v domačih Alpah so začeli organizirati odprave v tuje gore. 1974 leta je bil organiziran vzpon na Grossglockner. 42 idrijskih planincev se je hkrati povzpelo na najvišjo goro Avstrije. Istega leta je bilo šest alpinistov na Breithornu in na Matterhornu. Naslednjega leta pa 18 na Balmenhornu, v masivu Monte Rosa in na Mont Blancu.

Redno delo je rodilo rezultate. Najprej so dosegli lepe uspehe fantje, v avgustu 1975. leta pa je prvič samostojno plezala prva dekliška naveza. Cvetka Koler in Fanči Poljanec sta preplezali prvi steber v Brani. Največji alpinistični dosežek pa je bil gotovo prvenstveni vzpon po loški steni na Bricejlk. Boris Krivic in Emil Tratnik sta preplezala previsen in krušljiv steber, ki je ocenjen s VI in A3. Torej z ocenama, ki označujeta najvišjo težavnostno stopnjo prostega in tehničnega plezanja.

Člani AS so bili pripravljene sodelovati tudi v drugih akcijah. Opravili so 412 prostovoljnih delovnih ur. Urejali so plezalni

vrtec pri Divjem jezeru, delali pri obnovi markacije na slovenski transverzali po teritoriju PD Idrija, obnovili planinsko pot iz Bavšice do Špičke pod Jalovcem, napeljali so električni kabel po skalah v bolnico Franjo in sodelovali pri reševanju Marije Kaplja, ki se je 7.11.1975 ponesrečila na Skuti.

V triletnem delu so se idrijski alpinisti usposobili za samostojno delo in ker so izpolnili tudi vse formalne pogoje, je PD Idrija na izrednem občnem zboru 12. decembra 1975 ustanovila svoj samostojen alpinistični odsek, ki je tudi prva samostojna alpinistična organizacija na Primorskem.

Načelnik:
Stanko Murovec

IR, 1978 - 79

ALPINISTIČNA ODPRAVA CHAMONIX 1978

Člani alpinističnega odseka Idrija so odpravo „Chamonix 78“ organizirali z namenom, da bi perspektivnim in kategoriziranim alpinistom nudili priložnost za tehnično izpopolnjevanje in doseganje vrhunskih športnih dosežkov.

V Francijo so odpotovali 22. julija 1978 in na pogorju Mont Blanca preživeli devet dni.

Največji uspeh sta dosegla Peter Poljanec in Leo Svetličič, ko sta preplezala švicarsko smer na Les Courtes. Smer poteka po osemsto metrov poldeneli steni z osemdeset stopinjami naklonine na 3856 m visok vrh. Smer je najvišje težavnostne stopnje in poteka po višavju, kjer je zaradi pomanjkanja kisika zelo naporno plezati. Nismo zasledili, da bi kdo od Jugoslovancev v letu 1978 preplezal v gorah Chamonixa tako zahtevno smer. S tem dosežkom sta si plezalca zagotovila, da ju bo Zveza za telesno kulturo Jugoslavije kategorizirala za športnika zveznega razreda za leto 1979.

Odprava je imela v načrtu še nekaj vzponov, pa se je vreme poslabšalo in ni kazalo tvegati. Zato so se udeleženci vrnili domov. Čeprav program ni bil izpolnjen v celoti, je bil vendarle dosežen izreden uspeh, ki je lahko v ponos idrijskemu športu in vsem idrijčanom.

IR, 1978 - 79

IVAN RUPNIK – DRŽAVNI PRVAK V LETENJU Z ZMAJEM

Na prvem državnem prvenstvu v letenju z zmaji, ki je bilo 29. oktobra 1978 v Dražgošah, je v standardnem razredu med 21 tekmovalci preprič-

Ivan Rupnik, državni prvak v letenju z zmajem v standardnem razredu.

ljivo zmagal 34-letni Ivan Rupnik iz Idrije.

Ivan, ki dela kot avtoličar pri Avtoprevozu Idrija, je tako dokazal, da je mogoče z vajo in veliko mero poguma poseči tudi po tako zvenečem naslovu, kot je naslov državnega prvaka.

Iztrgano pozabi » Anton Zelenc

IR, 1978 - 79

USPEŠNI IDRIJSKI SANKAČI

Idrijski sankadži so se marca letos v Svečah na Koroškem udeležili II. mednarodnega tekmovanja v okviru „Karavanške turnee“, na kateri so sodelovali tudi sankadži iz Avstrije, ZR Nemčije in Jugoslavije. V članski konkurenci je Idričan Stanko Koler osvojil odlično drugo mesto, med starejšimi mladinci je bil Edi Tratnik peti, Bojan Miklavčič pa je bil v konkurenci mlajših mladincev na šestem mestu.

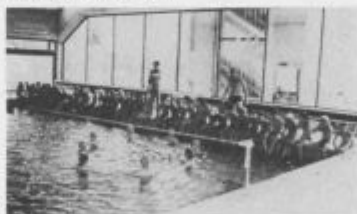
Dobri rezultati idrijskih sankadžev na turneji so bili doseženi v kljub temu, da zaradi pomanjkanja snega niso imeli možnosti za trening.

IR, 1980

ZIMSKI POKAL PLAVALNE ZVEZE SLOVENIJE V CERKNEM

V novem 25-metrskem plavalnem bazenu hotela „ETA“ Cerkno je plavalna zveza Slovenije ob pomoči domačih organizatorjev pripravila v soboto 14. in v nedeljo 15. februarja 1981 tekmovanje za zimski pokal plavalne zveze Slovenije – starejša skupina. Na tekmovanju je sodelovalo 60 plavalcev in plavalk iz 8 slovenskih klubov.

Številni obiskovalci, ki so vsak dan napolnili prostor ob bazenu in spremljali zanimive borbe, so posebno pozornost namenili večkratnemu državnemu prvaku in olimpijcu Borutu Petriču, ki je v enajstih disciplinah osvojil 9 prvih mest in bil enkrat drugi in enkrat tretji. Tudi Miran Kos (Fužinar Ravne) je v disciplini 200 m hrvtno s časom 2.07.53 postavil nov absolutni rekord SRS in SFRJ za starejše mladince.

Mladi plavalci si nabirajo v novem bazenu v Cerknem prve plavalne izkušnje.

Foto: I. Sejjak

Tekmovanje je bilo vsestransko odlično organizirano in je potekalo brez zastojev in pritožb. Zato pa imajo velike zasluge delavci hotela „ETA“ Cerkno in ostali organizatorji iz Cerkna, ki so napovedali tudi kandidato za organizacijo letošnjega državnega plavalnega prvenstva, ki bo v drugi polovici meseca marca letos.

IR, 1980

VI. TRNOVSKI SMUČARSKI MARATON

IDRIJA – Eksplozija rudarske mine je v nedeljo, 28. decembra 1980 ob 9.30 uri pred hotelom „BOR“ v Črnem vrhu nad Idrijo označila start VI. Trnovskega maratona, najbolj množične športno-politične manifestacije smučarjev tekačev v naši domovini.

Start smučarjev tekačev
na VI. Trnovskem maratону.
Foto: S. Kovač

IR, 1994

RAZVOJ KARATEJA V IDRIJI

S treningi karateja v Idriji je pričela skupina zanesenjakov pod vodstvom pisca leta 1974. Takrat je bil to še zelo mlad šport in v Sloveniji šele na začetku svoje poti. Manjkalo je informacij in znanja in ni še bilo potegnjene prave ločnice med športom in, veščino.

Če se ozrem nazaj v tista začetniška leta, se lahko samo čudim, kako smo lahko prispeli tako daleč s takim neznanjem in takim pojmovanjem karateja. Koliko klubov je propadlo zaradi tega, ker niso več našli poti naprej in je vse postalo nesmiselno. Toda eno je gotovo, mi vsaj odnehali nismo. Iskali smo naprej in si nabirali novih izkušenj. Našli smo pot do mojstrov Boška Zelenoviča, Takashija Tokuhise, ki sta nas pripeljala do novih spoznanj, razgrnila temo in napravila karate bolj domač in pristopen.

Leta 1977 uradno ustanovimo klub, se včlanimo v karate zvezo Slovenije, ki je takrat štela okoli štirideset klubov, in se poizkusimo na tekmovalnih boriščih. Nismo bili dobri, slabi pa tudi ne. Tako smo sledili razvoju karate športa in napredovali iz leta v leto. V klub so začeli prihajati mlajši člani – osnovnošolci. Takoj smo uvideli, da je prihodnost njihova, da jim moramo dati samo znanje in izkušnje. Ponujeno so izkoristili in že v osemdesetih letih se lahko pohvalimo s prvimi uspehi na ravni Slovenije.

Ni bilo lahko, bila so tudi razočaranja in bridka spoznanja, da je Idrija preveč oddaljena od centrov in da kot taka v tem športu nima kaj iskati. Denarja je bilo bolj malo, največ smo ga zbrali s prostovoljnimi prispevki članov, čeprav je klub štel le okoli trideset članov. S karatejem sta se prenehala ukvarjati naša učitelja Boško in Takashi in spet smo bili pred dilemo, odnehati ali nadaljevati. Bilo pa je preveč odrekanja in preveč lepih spominov v teh letih, da bi kar tako odnehali.

Na svoje stroške smo hodili po svetu in se učili od Dačića, Stričevića – priznanih svetovnih strokovnjakov. Začela je rasti generacija tekmovalcev, ki so ponesli ime Idrije v svet v devetdesetih letih. Osvojili smo principe športnega karateja, jim dodali nekaj svojih zamisli in uspeli. Prihajajo nove generacije, klub raste, postali bomo še močnejši in uspešnejši.

Avtorji v tej številki

- dr. Jože BAVCON,
univ. dipl. biolog,
vodja Botaničnega vrta Ljubljana
- Jurij BAVDAŽ,
bivši član uredniškega odbora
ter bivši glavni in odgovorni urednik Idrijskih razgledov,
upokojeni ravnatelj Mestnega muzeja Idrija, Idrija
- Samo BEVK,
prof. zgodovine in umetnostne zgodovine,
poslanec Državnega zbora Republike Slovenije
- prof.dr. Jože ČAR,
univ. dipl. inž. geologije,
Naravoslovno tehniška fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za geologijo,
upokojenec iz Idrije
- prim. Jože FELC,
dr. med., spec. nevropsihiater,
Psihiatrična bolnišnica Idrija
- Borut HVALEC,
univ. dipl. psih.,
ravnatelj Gimnazije Jurija Vege Idrija
- Jože JANEŽ,
univ. dipl. inž. geologije,
Geologija d. o. o. Idrija
- Robert JEREB,
prof. slov. jezika in književnosti, univ.dipl. sociolog kulture,
Osnovna šola Idrija
- Janez KAVČIČ,
prof. zgodovine in umetnostne zgodovine,
Osnovna šola Spodnja Idrija
- doc. dr. Darja KOBAL GRUM,
univ. dipl. psihologinja,
Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Avtorji
v tej številki

- Damjan KRAPŠ,
župan Občine Idrija
- Ivana LESKOVEC,
univ. dipl. etnolog,
direktorica Mestnega muzeja Idrija
- Miha NAGLIČ,
prof. filozofije in sociologije, publicist,
urednik Žirovskega občasnika
- Klemen PUST,
univ. dipl. zgodovinar in prof. umetnostne zgodovine,
mladi raziskovalec – asistent, UP ZRS Koper
- prof. dr. Marko RAZPET,
univ. dipl. matematik,
Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani
- Karmen SIMONIČ MERVIC,
prof. zgodovine in geografije,
Osnovna šola Črni Vrh nad Idrijo
- dr. Ksenija ŠABEC,
univ. dipl. nov.,
asistentka na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani
- Jožek ŠTUCIN,
predmetni učitelj glasbenega pouka,
Osnovna šola Tolmin, pesnik
in publicist, član Društva slovenskih pisateljev
in Društva novinarjev Slovenije
- Anton ZELENC,
inž. strojništva, kustos,
Mestni muzej Idrija

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS 230

LECTURE 1

MECHANICS

1.1

1.2

1.3

1.4

1.5

1.6

1.7

1.8

Idrijski razgledi 2/2005: ZRCALO ČASA

Izdajatelj in založnik

MESTNI MUZEJ IDRİJA
Muzej za Idrijsko in Cerkljansko

Naslov
Internet
E-pošta

Idrijski razgledi, Prelovčeva 9, 5280 Idrija
www.muzej-idrija-cerkno.si
tajnistvo@muzej-idrija-cerkno.si

Uredniški odbor

Jože Bavcon, Samo Bevk, Jože Čar, Jože Janež, Robert Jereb, Janez Kavčič, Ivana Leskovec, Karmen Simonič Mervic, Klemen Pust, Ksenija Šabec, Anton Zelenc

Odgovorna urednica

Ivana Leskovec

Glavni urednik

Jože Janež

Literarni urednik

Jože Janež

Oblikovalec

in tehnični urednik

Marijan Močivnik, Studio Ajd, Dobravlje

Lektoriranje

Milanka Trušnovec

Tisk

Tiskarna Gorenjski tisk, Kranj

Naklada

600 izvodov

Idrija, december 2005

**Izid jubilejne številke sta finančno podprla
Občina Idrija in SGP Zidgrad Idrija d. d.**

ISSN 0019 - 1523